

Philips Pensioenfonds

Jaarverslag 2018

Inhoudsopgave

Voorwoord	3	
1	Kerngegevens, profiel en personalia	7
1.1	Kerngegevens	8
1.2	Profiel	14
1.3	Personalia	19
2	Bestuursverslag	22
2.1	Financiële positie	23
2.2	Risicoparagraaf	28
2.3	Beleggingen	41
2.4	Pensioenen	53
2.5	Goed pensioenfondsbestuur	70
2.6	Communicatiebeleid	76
2.7	Kosten	79
2.8	Verwachtingen 2019	90
3	Intern toezicht	91
4	Verantwoording	98
	Oordeel Verantwoordingsorgaan 2018	99
5	Philips Pensioenfonds in cijfers	107
5.1	Kerncijfers: vijfjarenvergelijking	108
5.2	Ontwikkeling deelnemers	111
5.3	Pensioenregelingen	112
6	Jaarrekening	115
6.1	Balans per 31 december 2018	116
6.2	Staat van baten en lasten over 2018	118
6.3	Kasstroomoverzicht over 2018	120
6.4	Toelichting behorende tot de jaarrekening	122
6.5	Toelichting op de balans	135
6.6	Toelichting op de staat van baten en lasten over 2018	156
6.7	Risicobeheer	167
6.8	Gebeurtenissen na balansdatum	182
7	Overige gegevens	183
7.1	Financiering en uitvoering	184
7.2	Actuariële verklaring	187
7.3	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	189
8	English Summary	198
8.1	Key Data	199
Colofon		206

Voorwoord

Beste lezer,

Voor u ligt het negentigste jaarverslag van Philips Pensioenfonds. Zoals gebruikelijk boordevol met informatie over het Fonds en de ontwikkelingen in het afgelopen jaar. In dit voorwoord geef ik een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen. Verder zal ik kort voortuitblikken naar 2019.

Financiële positie

De actuele dekkingsgraad liet in 2018, tot het einde van het derde kwartaal, een stabiel niveau van rond de 121% zien. Mede door de vele zorgen over de economie met diepe koersdalingen als gevolg, alsook een lichte daling van de rente, dook de actuele dekkingsgraad aan het einde van het verslagjaar naar een niveau van 114,5%. De beleidsdekkingsgraad eindigde eind 2018 op 119,8%.

Beleggingen

Na enkele jaren met goede beleggingsresultaten, heeft het Fonds in 2018 een negatief beleggingsresultaat behaald van 2,4%. Dit werd met name veroorzaakt door de zware verliezen op de aandelenmarkten. Maar ook andere beleggingscategorieën kregen stevige klappen te verduren. Tegenslagen waar niet alleen Philips Pensioenfonds mee te maken had. In paragraaf 2.3 'Beleggingen' gaan we uitvoerig in op de beleggingsrendementen van het Fonds.

In 2018 heeft Philips Pensioenfonds een zogenoemde ALM-studie uitgevoerd. Een ALM-studie is een hulpmiddel voor pensioenfonds om inzicht te krijgen in de gevolgen van beleidskeuzes die overwogen worden. In de ALM-studie van 2018 en in aanvullende analyses, heeft Philips Pensioenfonds uitgebreid gekeken naar de mogelijke financiële ontwikkelingen en de risico's voor het Pensioenfonds, gegeven de hierna aan de orde komende pensioenafspraken die vanaf 1 januari 2019 gelden. Naar aanleiding hiervan heeft het Bestuur besloten om de zogenoemde strategische ruimte voor het beleggen in aandelen en onroerend goed te verkleinen en die voor vastrentende waarden te vergroten. De ruimte voor aandelen en onroerend goed was 35-50% en wordt 35-45%. Feitelijk is op het moment van vaststellen van dit jaarverslag 42,5% van het vermogen belegd in aandelen en onroerend goed.

De strategische ruimte voor vastrentende waarden was 50-65% en wordt 55-65%. Feitelijk is op het moment van vaststelling van dit jaarverslag 57,5% van het vermogen belegd in vastrentende waarden. Meer informatie hierover is opgenomen in paragraaf 2.3.3 'ALM-studie'.

Pensioenen

Het jaar 2018 heeft voor een groot gedeelte in het teken gestaan van de hiervoor genoemde nieuwe pensioenafspraken. Bij Philips en Signify zijn in het verslagjaar tussen de werkgevers en vakorganisaties afspraken gemaakt over enkele aanpassingen in de pensioenregelingen vanaf 1 januari 2019. De afspraken gelden voor drie jaar ('cdc 2019-2021'). In het verslagjaar is getoetst of de aangepaste pensioenregelingen uitgevoerd kunnen worden door het Fonds. Het Algemeen Bestuur heeft geconcludeerd dat dit het geval is en besloten de afspraken in uitvoering te nemen. In samenhang daarmee heeft het

Algemeen Bestuur in 2018 ook besloten de ondergrens van de zogenoemde indexatiestaffel aan te passen. Deze ondergrens is verschoven van 116% naar 110%. Als gevolg van deze besluiten krijgen de pensioenopbouwers meer zekerheid over de pensioenopbouw.

Bovendien wordt voor alle aangeslotenen de kans op korte termijn groter dat de opgebouwde pensioenen kunnen worden verhoogd door indexatie. Per 1 november 2018 kon als gevolg van de besluitvorming al direct een extra indexatie worden toegekend van 0,38%, bovenop de per 1 april 2018 reeds toegekende 0,22%. Verder heeft het Bestuur, mede dankzij deze besluitvorming, de aangeslotenen in maart 2019 kunnen laten weten dat een gedeeltelijke verhoging van de pensioenen (0,75% voor de pensioenontvangers en premievrije polishouders, 2,25% voor de pensioenopbouwers) ook in 2019 mogelijk is. Meer informatie over de verschillende besluiten is opgenomen in paragraaf 2.4 'Pensioenen'.

Uitvoeringskosten

Het Algemeen Bestuur van Philips Pensioenfonds staat voor het leveren van een goed pensioen tegen zo laag mogelijke kosten. Het Bestuur vindt transparantie over de uitvoeringskosten van groot belang. In dit jaarverslag zijn daarom de verschillende kosten en een uitvoerige toelichting daarop opgenomen. De pensioenuitvoeringskosten zijn in 2018 gestegen naar € 112 per deelnemer (pensioenopbouwers en -ontvangers) (2017: € 100). De stijging is in belangrijke mate veroorzaakt door incidentele gebeurtenissen, zoals onder meer veranderende wet- en regelgeving gericht op het nog beter beschermen van persoonlijke gegevens van deelnemers, en door een afname in het aantal deelnemers. Dat laatste zorgde voor een toename van € 3 per deelnemer. Overigens is € 112 per deelnemer, afgezet tegen vergelijkbare pensioenfondsen, nog steeds relatief laag. Ook de vermogensbeheerkosten zijn in 2018 toegenomen naar 0,24% van het belegd vermogen (2017: 0,22%). De belangrijkste reden hiervoor is dat gedurende 2018 meer vermogen belegd is in indirect onroerend goed. Deze beleggingscategorie kent relatief hoge vermogensbeheerkosten, maar hier staat ook een relatief hoog verwacht rendement tegenover.

Vooruitblik

De actuele dekkingsgraad liet in de eerste maanden van 2019 een stijgende lijn zien. Maar vanwege het lage niveau van de actuele dekkingsgraad in het laatste kwartaal van 2018 is de beleidsdekkingsgraad gedurende de eerste maanden van 2019 toch licht gedaald.

Per eind maart 2019 is de vereiste dekkingsgraad, door een wijziging van de beleggingsportefeuille binnen de strategische ruimte, toegenomen naar 118,74%. De beleidsdekkingsgraad bevond zich op 31 maart 2019 (118,7%) onder dit vereiste niveau. Hierdoor bevindt het Fonds zich opnieuw in een tekortsituatie en moet een nieuw herstelplan ingediend worden bij de toezichthouder. Overigens verwacht het Bestuur dat de beleidsdekkingsgraad de komende jaren hoog genoeg blijft, dat wil zeggen boven 110%, om de pensioenen gedeeltelijk te kunnen verhogen. Voor volledige indexatie moet de beleidsdekkingsgraad verder stijgen naar 123%. Bovendien acht het Bestuur de kans klein dat de pensioenen de komende jaren verlaagd moeten worden. Verlaging van de pensioenen is namelijk pas aan de orde als de beleidsdekkingsgraad lager is dan 100%.

Al jaren wordt er in Nederland gesproken over een nieuw pensioenstelsel. Vele varianten van dit nieuwe stelsel zijn reeds de revue gepasseerd. Een constante in al die varianten, is

dat de zogenoemde doorsneepremie wordt afgeschaft en dat een zogenoemde degressieve opbouw zal worden ingevoerd. Dit betekent kort samengevat dat er voor jongeren en ouderen een gelijke pensioenpremie wordt betaald, maar dat jongeren meer pensioen opbouwen dan ouderen. In november van het afgelopen jaar leek een akkoord tussen sociale partners en kabinet over een nieuw pensioenstelsel nabij, maar partijen slaagden er uiteindelijk toch niet in om tot elkaar te komen. Sindsdien worden partijen van vele kanten opgeroepen weer met elkaar aan tafel te gaan. Of dit gaat gebeuren en zo ja, of dit alsnog tot een akkoord gaat leiden, is op het moment van schrijven van dit voorwoord onbekend. Zeker is, dat indien er een akkoord komt waarvan de genoemde punten (afschaffing doorsneepremie en degressieve opbouw) deel uitmaken, dit ook voor Philips Pensioenfonds grote gevolgen zal hebben. Gevolgen die het Bestuur zorgen baart. Het Bestuur is met name erg bezorgd over de kosten van de transitie naar een nieuw pensioenstelsel. Deze kosten bedragen alleen al bij Philips Pensioenfonds honderden miljoenen euro's. Pensioenfondsen worden uitdrukkelijk genoemd als de partijen die deze kosten mogelijk moeten gaan opbrengen. Al met al pleit Philips Pensioenfonds ervoor om, zorgvuldiger dan tot nu toe is gebeurd, eerst de gevolgen van de voorgestelde maatregelen te onderzoeken, inclusief mogelijke oplossingen daarvoor, voordat conclusies worden getrokken of stellingen worden ingenomen. Als dat niet gebeurt, is het risico aanzienlijk dat het middel erger is dan de kwaal. Dan zou één van de beste pensioensystemen ter wereld sneuvelen zonder goed alternatief en met aanzienlijke gevolgen voor het pensioen van onze deelnemers.

Het contract met pensioenuitvoerder PGGM loopt tot 2021. Philips Pensioenfonds vindt het verstandig optimaal voorbereid te zijn op een toekomst, waarin van het Fonds (wellicht mede als gevolg van de invoering van een nieuw pensioenstelsel, zie hiervoor) mogelijk een grotere flexibiliteit op het gebied van de pensioenuitvoering zal worden gevraagd. Om die reden is gedurende het verslagjaar besloten om via een selectieprocedure te bepalen, wie vanaf 2021 de pensioenuitvoering voor Philips Pensioenfonds gaat verrichten. Aan het proces doet een aantal partijen mee, waaronder de huidige pensioenuitvoerder PGGM. Philips Pensioenfonds streeft ernaar om voor het einde van dit jaar een besluit te nemen over dit onderwerp. Meer informatie hierover is opgenomen in paragraaf 2.4.7 'Selectieproces keuze pensioenuitvoerder'.

Over belangrijke ontwikkelingen die van invloed zijn op het Fonds en het pensioen van onze deelnemers informeren wij via verschillende communicatie-uitingen van het Fonds. Heeft u zelf vragen of wilt u bepaalde onderwerpen aan de orde stellen? Neem contact met ons op! U bereikt ons direct via het e-mailadres algemeenbestuur.ppf@philips.com

Namens het Algemeen Bestuur,

Roel Wijmenga

Voorzitter

1 Kerngegevens, profiel en personalia

1.1 Kerngegevens¹

Bedragen in miljoenen euro's

In deze paragraaf worden de belangrijkste kerncijfers van Philips Pensioenfonds genoemd. De in deze paragraaf opgenomen teksten zijn samenvattingen van toelichtingen die in andere paragrafen in dit jaarverslag uitgebreider aan de orde komen.

	Eind 2018	Eind 2017
Pensioenvermogen ²	18.572	19.449
Voorziening pensioenverplichtingen	16.204	16.136
Actuele dekkingsgraad ³	114,5%	120,4%
Beleidsdekkingsgraad ³	119,8%	117,2%
Vereiste dekkingsgraad ⁴	118,8%	119,0%
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,1%	104,1%
Reële dekkingsgraad	97,7%	96,3%
Reële marktrente-dekkingsgraad	82,4%	84,1%
Premiedekkingsgraad	120,2%	110,2%

De actuele- en beleidsdekkingsgraad van het Fonds worden in deze paragraaf toegelicht. De toelichting op de andere dekkingsgraden van het Fonds is opgenomen in paragraaf 2.1.1 'Toelichting verschillende dekkingsgraden'.

De actuele dekkingsgraad geeft de verhouding weer tussen het vermogen van een pensioenfonds en de pensioenverplichtingen (alle nu en in de toekomst uit te keren pensioenen) die daartegenover staan. Voor de actuele dekkingsgraad gaan we uit van de nominale pensioenverplichtingen. Hiermee bedoelen we de pensioenverplichtingen waarbij we geen rekening houden met verhoging van de pensioenen door indexatie in de toekomst.

¹ Voor een overzicht van de kerncijfers van 2013 tot en met 2017, zie paragraaf 5.1 'Kerncijfers: vijftienjarenvergelijking'

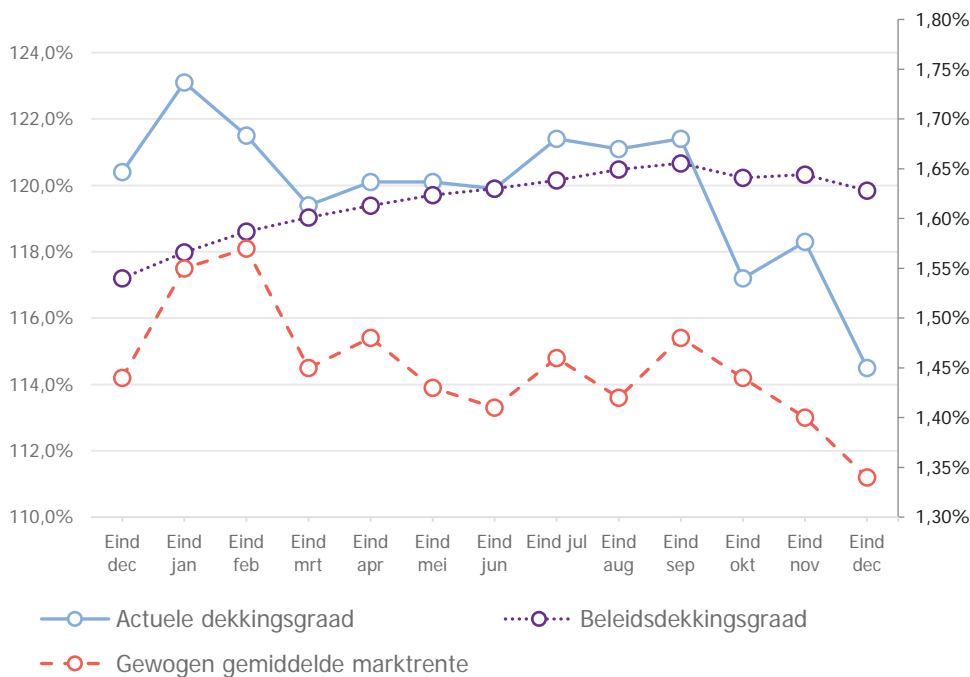
² Het pensioenvermogen is de som van de beleggingen voor risico van het Fonds, de vorderingen, overlopende activa en liquide middelen onder aftrek van de overige schulden (waaronder de premiereserve) en overlopende passiva. Het weergegeven pensioenvermogen is derhalve exclusief de beleggingen voor risico deelnemers. Het pensioenvermogen inclusief beleggingen voor risico deelnemers was eind 2017: € 19.563 miljoen en eind 2018: € 18.669 miljoen.

³ In de berekening van zowel de actuele als de beleidsdekkingsgraad zijn ook de beleggingen voor risico deelnemers (€ 97 miljoen) en de voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers meegenomen.

⁴ De vereiste dekkingsgraad is gebaseerd op het strategisch beleggingsbeleid.

De beleidsdekkingsgraad wordt berekend door het gemiddelde te nemen van de actuele dekkingsgraden over de afgelopen twaalf maanden. Dat betekent dat het effect van het verloop van de actuele dekkingsgraad gedempt te zien is in de beleidsdekkingsgraad. Daarom wordt alleen het verloop van de actuele dekkingsgraad toegelicht.

Ontwikkeling actuele en beleidsdekkingsgraad 2018

De actuele dekkingsgraad bewoog zich grofweg zijwaarts in de eerste negen maanden van 2018. Echter in oktober, november en december was er een forse daling van de actuele dekkingsgraad. Per saldo daalde de actuele dekkingsgraad van 120,4% naar 114,5% in 2018. In het vierde kwartaal van het verslagjaar waren er veel zorgen over de economie. Beleggers waren bang dat de Federale Reserve de beleidsrente te snel zou verhogen en dat dit zou leiden tot een terugval in de economische activiteit. Tegelijkertijd waren beleggers bang dat het handelsdispuut tussen de VS en China zou escaleren. Deze zorgen leidden in het vierde kwartaal tot diepe koersdalingen op aandelenmarkten. Ook andere beleggingscategorieën kregen stevige klappen te verduren. Naast de verliezen op de beleggingsportefeuille van Philips Pensioenfonds daalde de lange Europese rente licht in 2018. Dit leidde weliswaar tot winsten op de portefeuille met vastrentende waarden. Maar daar stond tegenover dat door de lagere rente de pensioenverplichtingen toenamen. Het totale effect van al deze factoren was een daling van de actuele dekkingsgraad met bijna 6 procentpunten.

Herstelplan

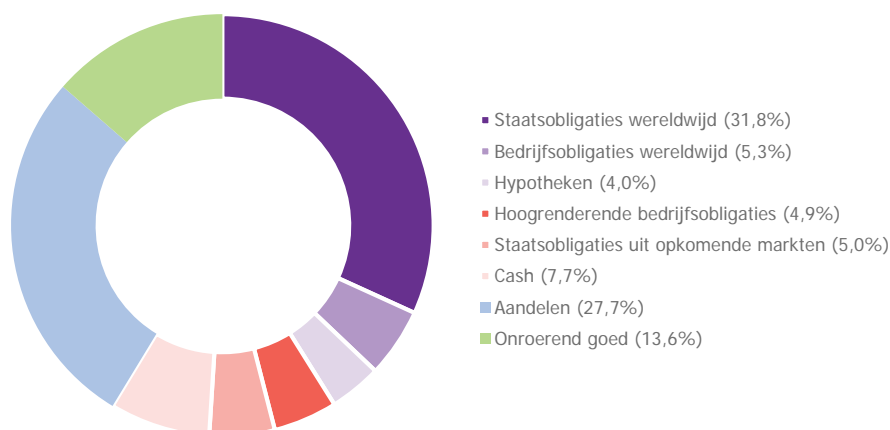
De beleidsdekkingsgraad van Philips Pensioenfonds lag op 31 maart 2018 op het vereiste niveau op dat moment (119,0%). Per die datum verkeerde het Fonds dus niet meer in de situatie van een tekort. Het herstelplan kwam op dat moment te vervallen. Gedurende de overige kwartalen in 2018 is de beleidsdekkingsgraad van het Fonds boven het vereiste

niveau gebleven. De beleidsdekkingsgraad bevond zich op 31 maart 2019 (118,7%) echter wederom onder het vereiste niveau (118,74%). Hiermee bevindt het Fonds zich opnieuw in een tekortsituatie en moet een nieuw herstelplan ingediend worden bij de toezichthouder.

1.1.1 Beleggingen

	Eind 2018	Eind 2017
Totaal belegd vermogen ⁵	18.554	19.486

Feitelijke portefeuilleverdeling (eind 2018)⁶

Rendement beleggingen	2018	2017
Totaalrendement ⁷	-2,4%	5,8%

⁵ Het belegd vermogen is de som van de beleggingen voor risico van het Fonds. NB: Het totaal belegd vermogen is niet gelijk aan het pensioenvermogen. Het pensioenvermogen is de som van de beleggingen voor risico van het Fonds, de vorderingen, overlopende activa en liquide middelen onder aftrek van de overige schulden (waaronder de premiereserve) en overlopende passiva.

⁶ In 2017 is de allocatie naar 'onroerend goed' verder uitgebreid. Omdat de opbouw van een indirect niet-beursgenoteerde onroerend goed portefeuille enige tijd vergt, wordt tijdelijk belegd in een combinatie van beursgenoteerd onroerend goed en cash om het gewenste onroerend goed profiel te benaderen.

⁷ Het gegeven rendement is inclusief afdekking rente-, valuta- en inflatierisico. Het totaalrendement exclusief afdekking rente- en inflatierisico bedroeg eind 2017 6,4% en eind 2018 -2,4%. Het gegeven rendement is het gerapporteerde rendement. Dit is berekend op basis van werkelijke cijfers. Het bruto en nettorendement dat van dit gerapporteerde rendement is afgeleid, is opgenomen in paragraaf 2.7.6 'Relatie van de vermogensbeheerkosten met fondsrendement en risicoprofiel'.

Een toelichting op de rendementen wordt gegeven in paragraaf 2.3.2 'Beleggingsbeleid algemeen en resultaten'.

Beleggingsbeleid in het kort

De doelstelling (ambitie) van het beleggingsbeleid is om een belangrijke bijdrage te leveren aan het realiseren van een reëel pensioen. Daarmee wordt bedoeld een waardevast pensioen voor pensioenontvangers en premievrije polishouders en een welvaartsvast pensioen voor pensioenopbouwers. Om die ambitie te realiseren, is het van groot belang dat de pensioenen geïndexeerd kunnen worden. Om indexatie van de pensioenen mogelijk te maken, moet het Fonds voldoende rendement behalen met de beleggingen.

Gedurende 2018 was de volgende strategische verdeling tussen vastrentende waarden en zakelijke waarden van kracht. Met deze verdeling is er, naar het oordeel van het Bestuur, een goede kans op het halen van de ambitie, namelijk een reëel pensioen, zonder dat de risico's te groot worden. Hierbij wordt uitgegaan van de scenario's die het Fonds, mede op basis van historie, hanteert om vast te stellen of de ambitie haalbaar is.

De strategische verdeling was ultimo 2018 als volgt:

- *57,5% van het vermogen van het Pensioenfonds wordt belegd in vastrentende waarden*

Deze bestaan grotendeels uit relatief 'veilige' beleggingen, die een deel van de pensioenuitkeringen die het Fonds in de toekomst verwacht te moeten doen, in aanzienlijke mate zeker kunnen stellen. Denk hierbij met name aan staatsobligaties met een wereldwijde spreiding. Tevens wordt in risicovollere vastrentende waarden belegd, zoals bedrijfsobligaties en obligaties van opkomende markten. Het hogere risico wordt hierbij gecompenseerd door een hogere rendementsverwachting. Ook cash valt binnen de categorie vastrentende waarden. Cash is geïnvesteerd in kapitaalmarktfondsen/ leningen met een zeer korte looptijd en een goede kredietwaardigheid. Cash heeft daarmee een laag risicoprofiel.

- *42,5% van het vermogen van het Pensioenfonds wordt belegd in zakelijke waarden*

Dat zijn de meer 'risicovolle' beleggingen. Met de zakelijke waarden wordt beoogd een overrendement te behalen ten opzichte van de verplichtingen. Denk hierbij aan beleggingen in aandelen en onroerend goed.

1.1.2 Pensioenen

Aantal deelnemers	Eind 2018	Eind 2017
Pensioenopbouwers⁸	13.320	13.812
- Flex pensioen	12.146	12.575
- Flex pensioen ES	805	828
- Eindloonregeling	365	405
- Executives Pension Plan	4	4
Pensioenontvangers	54.440	55.516
- Ouderdomspensioen	36.912	37.648
- Nabestaandenpensioen	17.282	17.602
- Wezenpensioen	246	266
Houders premievrije polissen	31.255	30.900
Totaal	99.015	100.228

Ontwikkelingen deelnemersbestand en overige gegevens

Het totaal aantal pensioenopbouwers van het Fonds is in 2018 afgenomen van 13.812 naar 13.320. Tot de categorie pensioenopbouwers behoren ook ex-medewerkers die vanwege arbeidsongeschiktheid of een vertrekregeling recht hebben op premievrije voortzetting van hun pensioenopbouw. In de volgende tabel is de uitsplitsing van de pensioenopbouwers weergegeven.

Aantal pensioenopbouwers	Eind 2018	Eind 2017
Medewerkers	12.547	13.002
Ex-medewerkers met een vertrekregeling	3	6
Ex-medewerkers die arbeidsongeschikt zijn	770	804
Totaal	13.320	13.812

⁸ Deelnemers die een arbeidsongeschiktheidspensioen ontvangen (eind 2018: 770 deelnemers), zijn opgenomen in de aantallen onder 'pensioenopbouwers'.

Premies	2018	2017
Werkgevers	218	221
Werkgevers koopsommen	2	2
Werknemers pensioenregeling	17	16
Werknemers vrijwillige verzekeringen	1	1
Totaal	238	240

Uitkeringen	2018	2017
Pensioenuitkeringen	660	669
Afkopen	0	0
Uitgaande waardeoverdrachten individueel	6	3
Totaal	666	672

Indexaties	2018⁹	2017
Pensioenopbouwers in het flex pensioen	0,6%	0%
Pensioenopbouwers in het Executives Pension Plan	0,6%	0%
Pensioenontvangers en houders premievrije polissen	0,6%	0%

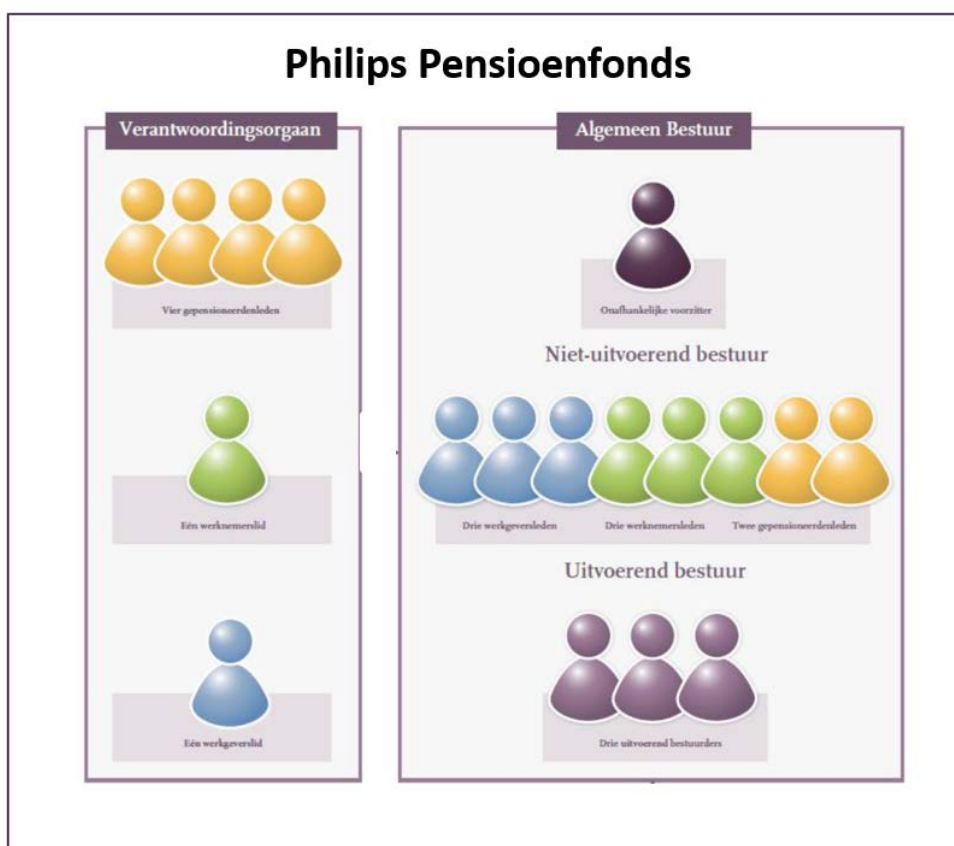
⁹ De indexatie in 2018 bestaat uit een gedeeltelijke indexatie van 0,22% per 1 april 2018 en een extra indexatie van 0,38% per 1 november 2018.

1.2 Profiel

1.2.1 Doelstelling

Philips Pensioenfonds is belast met de uitvoering van de pensioenregelingen die gelden voor huidige en voormalige werknemers van de twee aangesloten ondernemingen (Koninklijke Philips N.V. en Signify N.V.) in Nederland. Dit houdt in: het administreren van pensioenrechten en -aanspraken en uitbetalen van pensioenen en het op solide wijze beleggen en beheren van de betaalde pensioenpremies en het overige vermogen van het Fonds.

1.2.2 Structuur

Meer informatie over de leden van het Algemeen Bestuur is opgenomen in paragraaf 1.3.

Algemeen Bestuur

Het Algemeen Bestuur bestaat uit twaalf leden: een onafhankelijk voorzitter, drie vertegenwoordigers namens de werkgevers, drie vertegenwoordigers namens de werknemers, twee vertegenwoordigers namens de pensioengerechtigden en drie

onafhankelijke¹⁰ bestuurders. De voorzitter en de vertegenwoordigers van de werkgevers, de werknemers en de gepensioneerden zijn niet-uitvoerende bestuurders. Zij zijn zowel lid van het Algemeen Bestuur, als van het Niet-Uitvoerend Bestuur dat daarvan onderdeel uitmaakt. De voorzitter is een onafhankelijke deskundige. De overige drie onafhankelijke deskundigen zijn uitvoerende bestuurders. Zij zijn zowel lid van het Algemeen Bestuur, als van het Uitvoerend Bestuur dat daarvan onderdeel uitmaakt. De onafhankelijk voorzitter heeft onder meer als taak om toe te zien op een goede samenstelling en op het functioneren van het Algemeen Bestuur en het Uitvoerend Bestuur. Voor personalia, zie paragraaf 1.3.

Het Algemeen Bestuur is verantwoordelijk voor het vaststellen van de visie, strategie en governance van het Fonds en het vaststellen van het strategisch beleid op het gebied van onder andere het vermogensbeheer, het pensioenbeheer en het balansbeheer van het Fonds, alsook het nemen van maatregelen van algemene strekking en de in de statuten van het Fonds aan het Algemeen Bestuur opgedragen besluiten.

Intern toezicht

Het Niet-Uitvoerend Bestuur heeft een dubbele functie. Als gevolg van de wet is de besluitvorming over een aantal onderwerpen, zoals het beloningsbeleid, voorbehouden aan het Niet-Uitvoerend Bestuur. Daarnaast houdt het Niet-Uitvoerend Bestuur toezicht op het beleid van het Algemeen Bestuur en het Uitvoerend Bestuur, de uitvoering van het beleid door het Uitvoerend Bestuur en de algemene gang van zaken in het Fonds. Het Niet-Uitvoerend Bestuur wordt daarbij ondersteund door de Audit & Risk commissie. De kerntaken van de Audit & Risk commissie zijn opgenomen op pagina 16.

Adviseur

Het Algemeen Bestuur laat zich bij de uitvoering van zijn taken bijstaan door een juridisch adviseur.

Uitvoerend Bestuur

Het Uitvoerend Bestuur bestaat uit de Algemeen Directeur van het Fonds (tevens voorzitter van het Uitvoerend Bestuur), de Directeur Beleggingen en de Directeur Pensioenen. Voor personalia, zie paragraaf 1.3.

Het Uitvoerend Bestuur is verantwoordelijk voor de nadere uitwerking en uitvoering van de door het Algemeen Bestuur vastgestelde visie en strategie en van het door het Algemeen Bestuur vastgesteld strategisch beleid. Daarnaast is het Uitvoerend Bestuur verantwoordelijk voor het vaststellen en uitvoeren van het overige beleid, de uitbesteding van werkzaamheden en het toezicht daarop, het beheren van de risico's en het dagelijks bestuur van het Fonds.

Het Uitvoerend Bestuur wordt bij zijn taken ondersteund door het Bestuursbureau. De medewerkers van het Bestuursbureau zijn, evenals de leden van het Uitvoerend Bestuur, in

¹⁰ Met de toevoeging 'onafhankelijk' wordt bedoeld dat deze bestuursleden geen vertegenwoordiger zijn van een geleding en niet in dienst zijn van de werkgevers.

dienst van het Fonds. Het Bestuursbureau staat onder leiding van de voorzitter van het Uitvoerend Bestuur.

Commissies

Het Algemeen Bestuur kan besluiten één of meer commissies te benoemen; de taak, samenstelling en werkwijze van de commissie(s) wordt bepaald door het Algemeen Bestuur. Het Algemeen Bestuur heeft van deze bevoegdheid geen gebruikgemaakt. Ook het Niet-Uitvoerend Bestuur kan besluiten een of meer commissies te benoemen. Van deze bevoegdheid is gebruikgemaakt door het instellen van één commissie, de Audit & Risk commissie. De Audit & Risk commissie bestaat uit drie leden van het Niet-Uitvoerend Bestuur (één werkgeverslid, één werknemerslid en één gepensioneerdslid). Voor personalia, zie paragraaf 1.3.

De kerntaken van de Audit & Risk commissie zijn in 2017 aangepast. De focus van de commissie ligt sindsdien op het ondersteunen van het Niet-Uitvoerend Bestuur bij het houden van toezicht. De kerntaken van de Audit & Risk commissie bestaan na de genoemde aanpassing uit:

- het ondersteunen van het Niet-Uitvoerend Bestuur bij het houden van toezicht op de risicobeheersing van het Pensioenfonds;
- het ondersteunen van het Niet-Uitvoerend Bestuur bij het houden van toezicht op het beleggingsbeleid en de risico's in het beleggingsbeleid van het Pensioenfonds;
- het ondersteunen van het Niet-Uitvoerend Bestuur bij het houden van toezicht op de financiële informatieverstopping en de budgettering van het Pensioenfonds en het adviseren van het Niet-Uitvoerend Bestuur of het Algemeen Bestuur over deze onderwerpen.

In aanvulling op de hiervoor vermelde kerntaken, kan de Audit & Risk commissie door het Algemeen Bestuur en/of het Niet-Uitvoerend Bestuur worden verzocht te adviseren over kwesties waarin het Algemeen Bestuur respectievelijk het Niet-Uitvoerend Bestuur dit wenselijk acht.

Verantwoordingsorgaan

Het Algemeen Bestuur legt verantwoording af aan het Verantwoordingsorgaan over het beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd. Het Verantwoordingsorgaan is bevoegd daarover een oordeel te geven, evenals over de beleidskeuzes van het bestuur voor de toekomst. Daarnaast heeft het Verantwoordingsorgaan het recht om advies uit te brengen over een aantal in de wet genoemde onderwerpen, zoals de (gedeeltelijke) overdracht van verplichtingen en het communicatiebeleid. Tot slot draagt het bestuur in overleg met het Verantwoordingsorgaan zorg voor de vastlegging van de doelstellingen en beleidsuitgangspunten, waaronder de risicohouding, van het Fonds.

Samenstelling

Het Verantwoordingsorgaan bestaat uit één werkgeverslid, één werknemerslid en vier gepensioneerdsliden (voor personalia, zie paragraaf 1.3). Daarnaast is voor de werknemers en de werkgevers een plaatsvervangend lid aangewezen.

Bestuursbureau

Met het Bestuursbureau heeft het Bestuur de beschikking over een eigen, onafhankelijke staf van 24 medewerkers. Dit is de stand per eind 2018, exclusief de leden van het Uitvoerend Bestuur.

Accountant/Actuaris

Philips Pensioenfonds heeft Ernst & Young Accountants LLP (EY) als externe accountant aangesteld en Willis Towers Watson als externe actuaris.

Uitbesteding

De uitvoerende werkzaamheden voor het pensioen- en vermogensbeheer zijn uitbesteed.

- PGGM geeft uitvoering aan het pensioenbeheer.
- BlackRock draagt zorg voor de uitvoering van het vermogensbeheer.

Daarnaast heeft het Fonds ook nog andere werkzaamheden uitbesteed.

Pensioenbeheerder PGGM

In het contract met de pensioenbeheerder PGGM is een Service Level Agreement (SLA) opgenomen. In deze overeenkomst zijn afspraken gemaakt over de te leveren prestaties bij een groot aantal processen dat de pensioenbeheerder uitvoert voor Philips Pensioenfonds. Het Fonds wordt periodiek geïnformeerd over de realisatie van de SLA-afspraken. Daarnaast vindt er frequent overleg plaats over allerlei lopende zaken.

Vermogensbeheerder BlackRock

Met de vermogensbeheerder BlackRock is een Investment Management Agreement (IMA) afgesloten waarin onder meer specifieke beleggingsrichtlijnen en -restricties zijn opgenomen. De door BlackRock gerealiseerde beleggingsrendementen worden vergeleken met een door Philips Pensioenfonds vastgestelde benchmark. Het Fonds bespreekt periodiek de gerealiseerde beleggingsresultaten met de vermogensbeheerder. Daarnaast vindt er frequent overleg plaats over allerlei lopende zaken.

Monitoring uitbestedingspartners

Het Fonds toetst regelmatig of de manier waarop de uitbestede activiteiten worden uitgevoerd in overeenstemming is met de gemaakte afspraken. Daarbij wordt ook gebruikgemaakt van onafhankelijke derden. Periodiek wordt met de belangrijkste uitbestedingspartners aan de hand van rapportages overleg gevoerd over de uitvoering van de uitbestede activiteiten. Daarnaast vindt op diverse niveaus frequent overleg plaats met de uitbestedingspartners. Verder is het beleid van het Fonds om via ISAE3402-rapportages zicht te krijgen op de effectieve werking van de interne beheersmaatregelen bij de uitbestedingspartners. Een ISAE3402-rapportage is een rapportage van de uitbestedingsorganisatie voorzien van een oordeel van een onafhankelijke auditor. Hierin geeft de auditor van de uitbestedingsrelatie aan of de uitbestedingsorganisatie zijn in de rapportage genoemde processen op orde heeft en of de beheersmaatregelen in de processen gedurende een bepaalde periode effectief hebben gewerkt.

De werkzaamheden en resultaten van de verschillende uitbestedingspartners van Philips Pensioenfonds worden periodiek geëvalueerd. Op basis van de evaluatie kan worden besloten tot het aanpassen van de afspraken of het beëindigen van de relatie.

1.3 Personalia

Algemeen Bestuur Philips Pensioenfonds		Jaar van aftreden/ herbenoe- ming	Uiterste jaar van aftreden	Relevante nevenfuncties
<i>Onafhankelijk voorzitter</i>				
De heer Dr. R.Th. Wijmenga (1957)				- Commissaris Achmea - Commissaris Bouwinvest ¹¹
<i>Vertegenwoordigers van de werkgevers (leden A)</i>				
De heer Mr. R.W.L.M. Mangelmans (1969)	Vice-voorzitter	2022	2026	
De heer Drs. B.F.W. Lindenhovius (1971)		2019	2027	
De heer Drs. P. van der Steen MFE (1961)	Tot 17 januari 2018, Voorzitter Audit & Risk commissie			
Vacature	Vanaf 17 januari 2018			
<i>Leden benoemd door de aangeslotenen (leden B)</i>				
De heer Ir. A.L. Uittenbroek (1971)	Lid Audit & Risk commissie	2019	2026	
De heer Dr. T.J.J. Denteneer (1960)		2019	2026	
Mevrouw Drs. F.E. Leene (1970)		2020	2028	- Lid RvC Covra N.V.

¹¹ De functie van de heer Roel Wijmenga bij Bouwinvest is per 18 april 2019 formeel neergelegd.

Gepensioneerdenleden (leden C)

De heer Drs. R.G.A. ter Huurne (1959)		2021	2029	- Lid Raad van Advies instituut voor HRM en Psychologie Fontys Hogescholen
De heer C.J.M. Reuvers (1953)	Lid Audit & Risk commissie	2021	2029	

Uitvoerend Bestuur *Onafhankelijk deskundigen (leden D)*

De heer Mr. J.B.J. Kemme (1963)	Algemeen Directeur			- Voorzitter Uitvoeringsraad Pensioenfederatie
Mevrouw Drs. A.C. Joosten-Hendriks (1975)	Directeur Beleggingen			- Lid Raad van Toezicht PMT
De heer Ir. M.J.M. Pernot AAG (1968)	Directeur Pensioenen			

Juridisch adviseur Algemeen Bestuur

De heer Prof. dr. A.F. Verdam (1957)				- Jurist Koninklijke Philips N.V. - Hoogleraar VU Amsterdam - Bestuurder St. GITP
--------------------------------------	--	--	--	---

Leden Verantwoordingsorgaan

Werkgeverslid

De heer G.M. van de Luitgaarden RA (1960)		2019	2023	
De heer Drs. J.Y. Jongma RC (1971)	Plaatsvervangend lid	2019	2023	

Werknemerslid

Mevrouw C. van der Wateren RC (1973)	Secretaris (vanaf 8 oktober 2018)	2021 ¹²	-	
De heer F. Muusse (1978)	Plaatsvervangend lid	2021	-	
<i>Gepensioneerdenleden</i>				
De heer Drs. P.E.J. Boost (1943)	Voorzitter	2019	2023	
De heer J. Cuperus (1941)		2019	2023	
De heer Dr. Ir. H.W.A.M. Hanneman (1943)	Secretaris (tot 8 oktober 2018)	2019	2023	
De heer A.J.M. Verhagen (1943)		2019	2023	

Externe deskundigen

Mevrouw Drs. H. Kapteijn RA	Adviseur Audit & Risk commissie			
-----------------------------	---------------------------------	--	--	--

¹² Het werknemerslid van het Verantwoordingsorgaan wordt voor een termijn van 4 jaar gekozen. Daarna vinden opnieuw verkiezingen plaats. Het plaatsvervangend lid wordt aangewezen door het gekozen werknemerslid van het Verantwoordingsorgaan.

A large, faint, light purple graphic in the background, resembling a stylized sun or a spiral, composed of several concentric, curved lines of varying thicknesses.

2 Bestuursverslag

2.1 Financiële positie

Bedragen in miljoenen euro's

	Eind 2018	Eind 2017
Pensioenvermogen ¹³	18.572	19.449
Voorziening pensioenverplichtingen	16.204	16.136
Actuele dekkingsgraad ¹⁴	114,5%	120,4%
Beleidsdekkingsgraad ³	119,8%	117,2%
Vereiste dekkingsgraad ¹⁵	118,8%	119,0%
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,1%	104,1%
Reële dekkingsgraad	97,7%	96,3%
Reële marktrente-dekkingsgraad	82,4%	84,1%
Premiedekkkingsgraad	120,2%	110,2%

2.1.1 Toelichting verschillende dekkingsgraden

Met de invoering van de nieuwe financiële spelregels per 1 januari 2015 (nieuwe FTK) heeft de wetgever verschillende dekkingsgraad-begrippen geïntroduceerd. De verschillende dekkingsgraden van het Fonds worden in deze paragraaf toegelicht. Ook wordt de ontwikkeling ervan in het verslagjaar toegelicht.

Actuele en beleidsdekkingsgraad

De actuele dekkingsgraad geeft de verhouding weer tussen het vermogen van een pensioenfonds en de pensioenverplichtingen (alle nu en in de toekomst uit te keren pensioenen) die daartegenover staan. Voor de actuele dekkingsgraad gaan we uit van de nominale pensioenverplichtingen. Hiermee bedoelen we de pensioenverplichtingen waarbij we geen rekening houden met verhoging van de pensioenen door indexatie in de toekomst.

¹³ Het pensioenvermogen is de som van de beleggingen voor risico van het Fonds, de vorderingen, overlopende activa en liquide middelen onder aftrek van de overige schulden (waaronder de premiereserve) en overlopende passiva. Het weergegeven pensioenvermogen is derhalve exclusief de beleggingen voor risico deelnemers. Het pensioenvermogen inclusief beleggingen voor risico deelnemers was eind 2017: € 19.563 miljoen en eind 2018: € 18.669 miljoen.

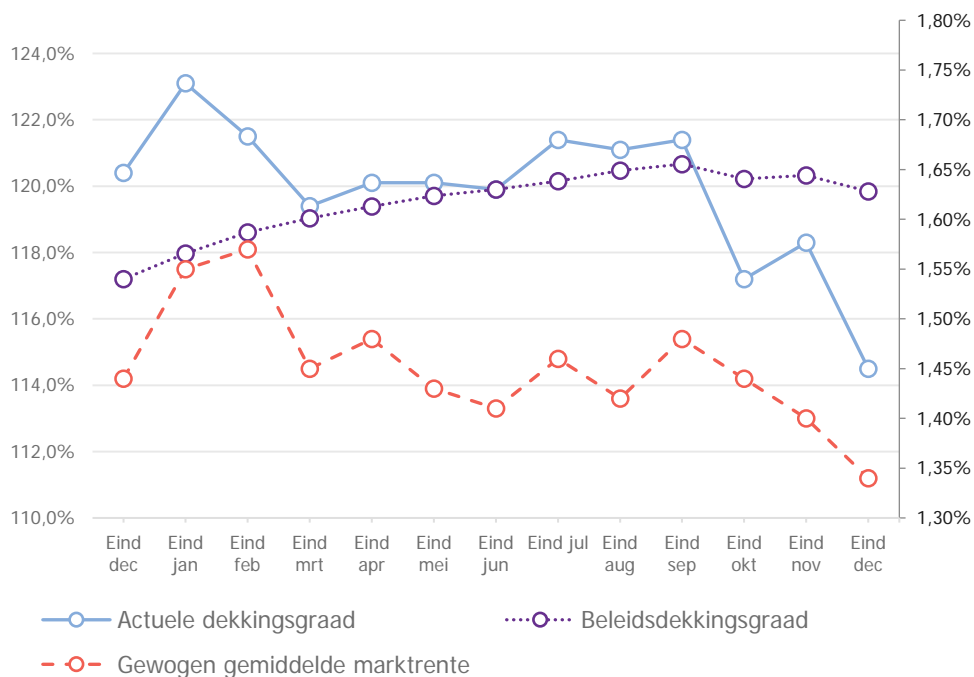
¹⁴ In de berekening van zowel de actuele als de beleidsdekkingsgraad zijn ook de beleggingen voor risico deelnemers (€ 97 miljoen) en de voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers meegenomen.

¹⁵ De vereiste dekkingsgraad is gebaseerd op het strategisch beleggingsbeleid.

De wetgever bepaalt op welke manier de pensioenverplichtingen – die gebruikt worden voor de berekening van de actuele dekkingsgraad – vastgesteld moeten worden. De actuele dekkingsgraad is van belang voor het bepalen van de beleidsdekkingsgraad.

De beleidsdekkingsgraad wordt berekend door het gemiddelde te nemen van de actuele dekkingsgraden over de afgelopen twaalf maanden. Een pensioenfonds is wettelijk verplicht om de beleidsdekkingsgraad te gebruiken als basis voor bepaalde beleidsbeslissingen, bijvoorbeeld beslissingen over indexatie. Daarnaast is de beleidsdekkingsgraad onder meer van belang om te bepalen of een pensioenfonds voldoende buffers heeft.

Ontwikkeling actuele- en beleidsdekkingsgraad 2018

Ontwikkeling gedurende verslagjaar

De actuele dekkingsgraad bewoog zich grofweg zijwaarts in de eerste negen maanden van 2018. Echter in oktober, november en december was er een forse daling van de actuele dekkingsgraad. Per saldo daalde de actuele dekkingsgraad van 120,4% naar 114,5% in 2018. In het vierde kwartaal van het verslagjaar waren er veel zorgen over de economie. Beleggers waren bang dat de Federale Reserve de beleidsrente te snel zou verhogen en dat dit zou leiden tot een terugval in de economische activiteit. Tegelijkertijd waren beleggers bang dat het handelsdispuut tussen de VS en China zou escaleren. Deze zorgen leidden in het vierde kwartaal tot diepe koersdalingen op aandelenmarkten. Ook andere beleggingscategorieën kregen stevige klappen te verduren. Daarnaast droeg ook de lichte daling van de lange Europese rente in 2018 bij aan de daling van de actuele dekkingsgraad. De daling van de rente leidde weliswaar tot winsten op de portefeuille met vastrentende waarden. Maar daar stond tegenover dat door de lagere rente de pensioenverplichtingen toenamen. Het totale effect van al deze factoren was een daling van de actuele dekkingsgraad met bijna 6 procentpunten.

Vereiste dekkingsgraad

De vereiste dekkingsgraad geeft aan hoe hoog de beleidsdekkingsgraad van een pensioenfonds wettelijk moet zijn. Is de beleidsdekkingsgraad gelijk aan of hoger dan de vereiste dekkingsgraad, dan beschikt het pensioenfonds over een financiële buffer die voldoende is. Deze buffer dient om schommelingen in de waarde van de beleggingen en de verplichtingen op te vangen. Is de beleidsdekkingsgraad lager dan de vereiste dekkingsgraad, dan is de buffer onvoldoende groot. De hoogte van de vereiste dekkingsgraad verschilt per pensioenfonds en is met name afhankelijk van het beleggingsbeleid. Hoe meer risico in het beleggingsbeleid wordt genomen, hoe hoger de vereiste buffers en hoe hoger de vereiste dekkingsgraad.

Ontwikkeling gedurende verslagjaar

In 2018 daalde de vereiste dekkingsgraad licht (eind 2017: 119,0%, eind 2018: 118,8%), vanwege de afname van de aan te houden buffer voor kredietrisico (S5). In 2018 is het aandeel van hoogrenderende obligaties in de beleggingsportefeuille van het Fonds gedaald. Voor deze categorie obligaties moet de hoogste buffer aangehouden worden.

Reële dekkingsgraad

Hoe de reële dekkingsgraad moet worden bepaald, is wettelijk voorgeschreven. De reële dekkingsgraad is gelijk aan de beleidsdekkingsgraad van het Fonds gedeeld door de beleidsdekkingsgraad die het Fonds zou moeten hebben om naar verwachting structureel te kunnen komen tot volledige indexatie op basis van prijsinflatie. Per eind 2018 was de reële dekkingsgraad van het Fonds 97,7%.

Reële markttrente-dekkingsgraad

Philips Pensioenfonds hanteert naast de beleidsdekkingsgraad ook de reële markttrente-dekkingsgraad. Om de reële markttrente-dekkingsgraad te bepalen, moet een inschatting worden gemaakt van de toekomstige prijsstijgingen, de inflatie. Het percentage dat gebruikt wordt, is gebaseerd op de marktverwachtingen voor de Europese inflatie. Dit percentage wordt ook wel de 'break-even inflatie' genoemd.

Als er voldoende geld in kas is om naar verwachting structureel zowel de nominale pensioenen als de indexatie te kunnen betalen, spreken we van een reële markttrente-dekkingsgraad van 100%. Het Fonds streeft ernaar, om binnen 15 jaar een reële markttrente-dekkingsgraad van 100% te realiseren. In het beleggingsbeleid sturen we daarom hoofdzakelijk op de reële markttrente-dekkingsgraad.

Ontwikkeling gedurende verslagjaar

De reële markttrente-dekkingsgraad daalde van 84,1% (eind 2017) naar 82,4% (eind 2018). Net als de actuele dekkingsgraad, daalde de reële markttrente-dekkingsgraad door de verliezen op de beleggingsportefeuille van het Fonds. Echter, de daling van de reële markttrente-dekkingsgraad was kleiner dan de daling van de actuele dekkingsgraad. Dit kwam omdat de reële rente (in tegenstelling tot de nominale rente) licht steeg in 2018. De lichte stijging van de reële rente was te wijten aan een daling van de break-even inflatie in 2018. Door de hogere reële rente namen de reële pensioenverplichtingen in waarde af. Dit

compenseerde gedeeltelijk de verliezen op de beleggingen van het Fonds wat leidde tot een bescheiden daling van de reële marktrente-dekkingsgraad.

Premiedekkingsgraad

Met de premiedekkingsgraad wordt uitgedrukt hoeveel premie wordt betaald voor de nieuwe pensioenopbouw. Voor de vaststelling van de premiedekkingsgraad wordt de methode gevolgd die DNB toepast. De premiedekkingsgraad is dan gelijk aan de verhouding tussen de feitelijk (te) ontvangen premie en de premie die benodigd is voor de inkoop van nieuwe pensioenaanspraken, zonder rekening te houden met bufferopslagen in de premie. Hiervoor gaan we uit van de door DNB voorgeschreven rentetermijnstructuur, exclusief de opslag voor het vereist eigen vermogen. Bij de vaststelling van de hoogte van de feitelijke premie wordt ook rekening gehouden met het bedrag dat in het betreffende jaar onttrokken wordt aan de premiereserve. Dit bedrag wordt toegevoegd aan de feitelijke premie en is beschikbaar voor inkoop van pensioenaanspraken. Overigens geldt dit niet meer in 2019, omdat de premiereserve met ingang van 1 januari 2019 is afgeschaft. Meer informatie hierover is opgenomen in paragraaf 2.4.5 'Pensioenafspraken 2019'.

De premiedekkingsgraad zoals die door DNB voor Philips Pensioenfonds over 2018 werd berekend, is gelijk aan 120,2%. De vergelijkbare premiedekkingsgraad was in 2017 110,2%. De forse stijging van de premiedekkingsgraad in 2018 was een gevolg van de stijging van de actuele dekkingsgraad. Tot 1 januari 2019 was de premiedekkingsgraad gelijk aan de actuele dekkingsgraad met als minimum de minimaal vereiste dekkingsgraad en als maximum de vereiste dekkingsgraad.

2.1.2 Crisisplan

Op grond van de wet zijn alle pensioenfonds in Nederland verplicht om te beschikken over een crisisplan. Ook Philips Pensioenfonds heeft een crisisplan opgesteld. In het crisisplan staat beschreven wat het Algemeen Bestuur gaat doen als het Pensioenfonds in een crisissituatie terechtkomt of dreigt te komen. Het crisisplan is breder van opzet dan het herstelplan, maar omvat ook de situatie dat de financiële situatie zodanig is, dat het Fonds wettelijk verplicht is een herstelplan op te stellen.

Het staat pensioenfonds vrij in hun crisisplan zelf aan te geven wat zij verstaan onder een crisissituatie. Philips Pensioenfonds vindt dat er sprake is van een crisissituatie als de beleidsdekkingsgraad lager is dan 100%. In die situatie komt een van de belangrijkste doelstellingen van Philips Pensioenfonds, het veiligstellen van de nominale pensioenen van zijn aangeslotenen, in gevaar. Met de nominale pensioenen bedoelen we de opgebouwde pensioenen waarbij we geen rekening houden met verhoging van de pensioenen door indexatie in de toekomst. Het Fonds kan in het geval van een crisissituatie overgaan tot het doorvoeren van een verlaging van de pensioenen en pensioenaanspraken.

Het Fonds streeft ernaar de pensioenen jaarlijks volledig te indexeren. Als de beleidsdekkingsgraad tussen de 100% en 123% ligt, is deze doelstelling in gevaar (voor wat betreft de indexatie op grond van de prijsinflatie). Deze gevarenzone wordt door het Fonds verdeeld in een 'hoog gevaar' en een 'laag gevaar'-zone.

Om te bepalen of het Fonds zich bevindt in een gevarenzone of een crisissituatie, wordt gekeken naar de beleidsdekkingsgraad. We onderscheiden vier verschillende zones waarin de financiële positie van het Fonds zich in kan bevinden:

1. Gezonde beleidsdekkingsgraad ($\geq 123\%$)
Bij een beleidsdekkingsgraad hoger dan of gelijk aan 123% spreekt het Fonds van een gezonde dekkingsgraad. Er is voldoende vermogen aanwezig om in de toekomst volgens het principe van toekomstbestendig indexeren volledige indexatie te kunnen toekennen.
2. Gevarenzone: laag gevaar (110%-123%)
Indien de beleidsdekkingsgraad lager is dan 123%, maar hoger dan 110%, spreekt het Fonds van een gevarenzone 'laag gevaar'. Het vermogen van het Fonds is dan nog altijd groter dan de waarde van de verplichtingen. Het Algemeen Bestuur kent dan gedeeltelijke indexatie toe.
3. Gevarenzone: hoog gevaar (100%-110%)
Indien de beleidsdekkingsgraad gelijk is aan of lager is dan 110%, maar hoger dan of gelijk aan 100%, spreekt het Fonds van een gevarenzone 'hoog gevaar'. Het vermogen van het Fonds is dan nog wel ten minste gelijk aan de waarde van de verplichtingen. Het Algemeen Bestuur mag dan volgens de wetgeving geen indexatie toekennen.
4. Crisissituatie ($< 100\%$)
Is de beleidsdekkingsgraad lager dan 100%? Dan zijn er geen buffers meer. In dat geval spreekt het Fonds van een crisissituatie. Volgens het geldende beleid kan het Fonds dan overgaan tot het verlagen van de pensioenen en pensioenaanspraken.

Het Fonds heeft een aantal jaren niet of nauwelijks kunnen indexeren. Daardoor is de indexatie-achterstand de afgelopen jaren verder opgelopen. In verband daarmee heeft het Bestuur geconcludeerd dat het sneller en meer indexeren van de pensioenen belangrijker is geworden dan het zoveel mogelijk voorkomen van het verlagen van de pensioenen. Het Algemeen Bestuur heeft daarom in 2018 besloten om de ondergrens van de indexatiestaffel per 1 juli 2018 te verlagen van 116% naar 110%. Dit betekent dat voortaan al bij een beleidsdekkingsgraad boven 110% (in plaats van 116%) geïndexeerd mag worden. De (aangepaste) grenzen van de beleidsdekkingsgraad zoals opgenomen in de indexatiestaffel zijn ook onderdeel van het crisisplan. Meer informatie over de aanpassing van de indexatiestaffel is opgenomen in paragraaf 2.4.1 'Indexatie'.

2.2 Risicoparagraaf

Bedragen in miljoenen euro's

Philips Pensioenfonds heeft als statutaire doelstelling om in opdracht van de aangesloten ondernemingen, de door met hun werknemers gesloten pensioenovereenkomsten uit te voeren. Bij het uitvoeren van deze opdracht staat het nakomen van de financiële toezegging (nominaal) en het waarmaken van de financiële ambitie, binnen de gekozen risicogrenzen, centraal. Bovendien heeft het Fonds de ambitie met goede communicatie actief bij dragen aan het financieel bewustzijn van de aangeslotenen. Randvoorwaarde bij het nastreven van deze ambities is dat de uitvoering van de overeenkomst correct, maatschappelijk verantwoord en zo (kosten)efficiënt mogelijk plaatsvindt.

Na een omschrijving van de ambities en onderliggende principes wordt in deze paragraaf eerst de risicohouding met betrekking tot deze ambities toegelicht. Daarna wordt ingegaan op de risico's in het verslagjaar, de belangrijkste beheersmaatregelen en worden de relevante gebeurtenissen, ontwikkelingen en verbeteringen gedurende 2018 beschreven. De risicoparagraaf wordt afgesloten met de beschrijving van het risicomangement-proces en met de aandachtspunten voor 2019.

2.2.1 Ambities en principes

Financiële ambitie

Het Fonds heeft een reële ambitie. De reële ambitie houdt in dat het Fonds een waardevast¹⁶ pensioen voor pensioenontvangers en premievrije polishouders wil bieden en een welvaartsvast¹⁷ pensioen voor pensioenopbouwers.

Wat betekent dit concreet voor de verschillende deelnemersgroepen van Philips Pensioenfonds?

- Voor *pensioenontvangers* en *houders van een premievrije polis* streven we naar een pensioen dat jaarlijks verhoogd wordt door indexatie met de prijsinflatie (op basis van de afgeleide consumentenprijsindex van het Centraal Bureau voor de Statistiek). Deze verhoging wordt gefinancierd uit het pensioenvermogen.
- Voor *pensioenopbouwers* streven we, in lijn met de cao-afspraken die in 2018 zijn gemaakt, naar volledige pensioenopbouw met een opbouwpercentage van 1,85%. De pensioenopbouw moet gefinancierd worden uit de premie. Daarnaast streven we voor deze deelnemers naar het verhogen van de opgebouwde pensioenen door indexatie

¹⁶ Een pensioen dat meegroeit met de prijsinflatie (op basis van de afgeleide consumentenprijsindex van het Centraal Bureau voor de Statistiek).

¹⁷ Een pensioen dat meegroeit met de looninflatie (de collectieve cao-schaalaanpassingen binnen Koninklijke Philips N.V.).

met de looninflatie (de collectieve cao-schaalaanpassingen binnen Koninklijke Philips N.V.)¹⁸. Deze verhoging wordt gefinancierd uit het pensioenvermogen.

Het Fonds voert binnen vastgestelde risicogrenzen een beleid dat erop gericht is om na uiterlijk 15 jaar alle gemiste indexaties en eventuele verlagingen van pensioenen, aanspraken en pensioenopbouw (dit laatste indien juridisch mogelijk) te hebben ingehaald en een zodanige financiële positie te hebben dat ook in de toekomst volledige indexatie toegekend kan worden. Hierbij streeft het Fonds naar een reële marktrente-dekkingsgraad van 100%.

Principes financiële ambitie

De geformuleerde financiële ambitie is gebaseerd op een aantal principes:

- Op lange termijn zijn volledige opbouw en koopkrachtbehoud belangrijker dan de nominale waarde van het pensioen
Voor een 'goed' pensioen is volledige opbouw, dat wil zeggen in lijn met de streefopbouw, een belangrijke voorwaarde. Philips Pensioenfonds is daarbij mede afhankelijk van adequate afspraken over de daarvoor benodigde premie-afdracht aan het Fonds. Inflatie holt de waarde van de opgebouwde pensioenen uit. Gezien het langetermijnkarakter van pensioenen is het belangrijk dat de koopkracht van het pensioen via indexatie behouden blijft.

- *We houden rekening met het verschil in horizon van de verschillende deelnemersgroepen*

Pensioenontvangers bevinden zich in de uitkeringsfase. Voor hen is het pensioen nu een belangrijke inkomensbron. Belangrijk is dat de koopkracht hiervan gedurende de komende jaren op peil blijft, zonder al te grote schommelingen. Pensioenopbouwers bevinden zich in de opbouwfase. Voor een deelnemer die al veel pensioen heeft opgebouwd, is de pensioenopbouw van relatief beperkt belang, maar is zowel indexatie nu als indexatie in de toekomst van groot belang. Voor een pensioenopbouwer die nog maar weinig pensioen heeft opgebouwd, is nu vooral de opbouw van belang en daarnaast indexatie in de toekomst (omdat dan het opgebouwde pensioen veel groter zal zijn). Schommelingen in opbouw en indexatie gedurende de komende jaren raken de actieve deelnemer niet meteen, omdat actieven op dit moment geen pensioen ontvangen. Houders van een premievrije polis bouwen geen pensioen meer op in de regeling van Philips Pensioenfonds. Indexatie nu is voor hen even belangrijk als indexatie in de toekomst. Schommelingen gedurende de komende jaren raken de premievrije polishouders niet meteen, omdat deze doelgroep op dit moment nog geen pensioen ontvangt.

- *Het hoeft niet eenvoudig te zijn om de ambitie te halen, maar het moet wel haalbaar zijn*

Bij voorkeur lukt het om de ambitie van het Fonds in het merendeel van de gevallen te behalen. Om te bepalen of de ambitie haalbaar is, moeten we een inschatting maken van structurele verbanden op de financiële markten (risicopremies, renteniveaus, correlaties etc.) en van beleidskeuzes die buiten de invloed van het Algemeen Bestuur vallen (premie-afspraken op de cao-tafel). De mate waarin een bepaalde ambitie haalbaar is, zal door de

¹⁸ De ambitie voor pensioenopbouwers die hier is opgenomen geldt vanaf 1 januari 2019.

tijd wijzigen, bijvoorbeeld als gevolg van veranderingen in de financiële situatie van het Fonds maar ook door extreme of structurele veranderingen in de financiële markten of wijzigende preferenties van de cao-partners. Bijvoorbeeld: bij een hoge dekkingsgraad is het eenvoudiger om de ambitie waar te maken dan bij een lage dekkingsgraad. Bij een hoge rente is de ambitie ten aanzien van de pensioenopbouw eenvoudiger waar te maken dan bij een lage rente. Het hoeft niet eenvoudig te zijn om de ambitie te halen, maar het moet wel haalbaar zijn. Het definiëren van een onmogelijk haalbare ambitie is zinloos.

- *Op het moment dat de ambitie niet meer haalbaar blijkt, is een discussie nodig over aanpassing van het beleid en/of aanpassing van de ambitie*

Onder bepaalde omstandigheden kan de situatie ontstaan dat de ambitie niet meer haalbaar is bij het beleid dat op dat moment wordt gevoerd. Dit kan verschillende oorzaken hebben (bijvoorbeeld een crisissituatie op de financiële markten een sterk dalende rente etc.). Ook kan in verschillende richtingen naar een oplossing worden gezocht zoals aanpassing beleggingsbeleid of indexatiebeleid, signalering richting cao-partners, in het uiterste geval een verlaging van de ambitie enzovoorts. In zo'n situatie is daarom een strategische discussie nodig die ertoe kan leiden dat het beleid, de ambitie of beide worden aangepast.

Communicatie-ambitie

Met een goede communicatie wil Philips Pensioenfonds vanuit zijn eigen rol en verantwoordelijkheid bijdragen aan het financieel bewustzijn van zijn deelnemers. Dat doet het Fonds door deelnemers overzicht te verschaffen van hun persoonlijke pensioensituatie bij Philips Pensioenfonds (hoogte inkomen, invloed levensgebeurtenissen en risico's en onzekerheden). Daarnaast streeft het Fonds ernaar dat deelnemers zich geholpen voelen om inzicht te krijgen in het benodigde (pensioen)inkomen en de mogelijkheden die er zijn om dit inkomen aan te vullen. Voor wat betreft deze 'Inzicht'-doelen is het uitdrukkelijk niet de rol van Philips Pensioenfonds om persoonlijk financieel advies te geven, maar om de deelnemer met basisinformatie op weg te helpen en daarnaast de weg te wijzen naar relevante externe informatiebronnen. Verder streeft het Fonds ernaar dat deelnemers bewuste afwegingen maken en/of acties ondernemen in relatie tot hun pensioeninkomen. Bovendien wil het Fonds dat de deelnemers tevreden zijn, zich goed geïnformeerd voelen en zich (mede) om die reden verbonden voelen met en vertrouwen hebben in het Fonds.

Communicatiebeliefs

Voor het bereiken van de communicatie-ambitie hanteert het Fonds 'communicatiebeliefs' die aansluiten bij onderstaande kernbegrippen:

- *Klantgericht*

Aansluiten bij de wensen en behoeften van deelnemers vergroot de kans dat een communicatieboodschap aankomt en begrepen wordt.

- *Evenwichtig*

Philips Pensioenfonds is van mening dat de informatieverstrekking aan deelnemers evenwichtig moet zijn. Hiermee wordt 'evenwichtig' als open norm in de wet Pensioencommunicatie bedoeld: de norm 'evenwichtig' benadrukt de balans in informatieverstrekking, voor een eerlijke weergave van situaties en context. Philips Pensioenfonds streeft ernaar om een bijdrage te leveren aan het financieel bewustzijn van

de deelnemers. Als een deelnemer niet op de hoogte is van de aanwezige voor- en nadelen van de pensioenregeling, kan dat leiden tot verkeerde conclusies die een goed financieel inzicht in de weg staan. Dit zal uiteindelijk ook niet tot de gewenste 'acties' leiden.

- *Pro-actief*

Philips Pensioenfonds weet dat de meeste deelnemers niet zelf informatie over hun pensioen gaan 'halen'. Pro-activiteit is daarom onmisbaar om een bepaalde boodschap op het juiste moment bij de deelnemer te brengen.

- *Transparant*

Vertrouwen en verbondenheid vormen zich onder andere door de mate van openheid en eerlijkheid van een pensioenfonds.

2.2.2 Financiële ambitie en risicohouding

Het Fonds definieert Risicohouding als de risico's die het Fonds bereid is te lopen om de ambitie met een bepaalde mate van zekerheid te halen. Met betrekking tot deze risicohouding kent Philips Pensioenfonds de volgende principes:

- *We vinden een reële ambitie belangrijk. We accepteren daarbij dat we in een situatie met een dekkingstekort kunnen komen en eventueel de pensioenen moeten verlagen*

Het voeren van een ambitie met betrekking tot koopkrachtbehoud impliceert, zeker bij een reële marktrente-dekkingsgraad die kleiner is dan 100%, dat een bepaalde mate van risico gelopen moet worden om deze ambitie te kunnen halen. Het risico dat het Fonds in onderdekking komt, of zelfs de pensioenen moet verlagen, wordt hierbij niet op voorhand uitgesloten.

- *Als we in zo'n tegenvallend scenario terechtkomen, gaan we bij voorkeur geen risico afbouwen*

Bij de keuze voor een bepaald beleid wordt niet alleen een verwachte ontwikkeling geaccepteerd, maar ook een waaier aan mogelijke scenario's daar omheen. Deze scenario's kunnen gunstiger, maar ook minder gunstig zijn dan de verwachte ontwikkeling. Als zich in de loop van de tijd daadwerkelijk zo'n vooraf geaccepteerd, minder gunstig scenario voordoet, gaan we in principe geen risico afbouwen. Dit laat onverlet dat structurele wijzigingen in bijvoorbeeld waardering van markten tot een aanpassing van de Allocatie Richtniveaus kan leiden.

- *Als de financiële situatie van het Fonds verbetert, nemen we bij voorkeur risico terug*

Als zich in de loop van de tijd een scenario voordoet waarin de financiële positie van het Fonds sterk verbetert, dan is er wellicht vanaf dat punt een beleid te vinden waarbij de ambitie in evenveel of meer gevallen haalbaar is met minder risico. Ook in dat geval is een beleidsdiscussie nodig over de mate waarin, en de wijze waarop risico terug kan worden genomen.

- *De risicobereidheid wordt geconcretiseerd door de vaststelling van risicogrenzen. Bij een overschrijding vindt een beleidsdiscussie plaats*

Risicogrenzen maken het mogelijk om op een vooraf vastgelegde en objectieve manier te beoordelen of het risico hoger of lager is dan vooraf is toegestaan. Bij overschrijding van

risicogrenzen vindt echter geen vooraf vastgestelde aanpassing van het beleid plaats. Wel zullen het beleid en/of de ambitie en risicohouding indien gewenst aangepast worden op basis van de situatie en inzichten van dat moment. Er kan wel op voorhand vastgesteld worden welke instrumenten ingezet kunnen worden bij een overschrijding.

Philips Pensioenfonds heeft onder meer risicogrenzen vastgesteld ten aanzien van indexatie, verlagen van opgebouwde aanspraken en opbouw van pensioen.

2.2.3 Financiële ambitie: positie 2018, gevolgen voor deelnemers en risico's

Voor zowel de pensioenopbouwers als de pensioenontvangers en houders van premievrije polissen streeft Philips Pensioenfonds naar een pensioen dat jaarlijks verhoogd wordt door indexatie met de loon- respectievelijk prijsinflatie. Deze verhoging wordt gefinancierd uit het pensioenvermogen.

De (beleids)dekkingsgraad lag in het verslagjaar boven de ondergrens van de indexatiestaffel, zodat gedeeltelijke indexatie mogelijk was. Het Algemeen Bestuur heeft in het eerste kwartaal van 2018 een gedeeltelijke indexatie toegekend van 0,22%. Medio 2018 is vervolgens, in samenhang met de besluitvorming over de uitvoering van de door de ondernemingen en de vakbonden gemaakte pensioenafspraken 2019 (zie hiervoor paragraaf 2.4.5 'Pensioenafspraken 2019'), besloten de ondergrens van de indexatiestaffel per 1 juli 2018 te verlagen van 116% naar het wettelijk minimum van 110%. Op basis hiervan is in november van het verslagjaar een extra indexatie toegekend van 0,38%. Meer informatie over de aanpassingen van de indexatiestaffel is opgenomen in paragraaf 2.4.1 'Indexatie'.

Philips Pensioenfonds heeft op dit moment onvoldoende buffers om volledig te kunnen indexeren. Als de veronderstelde rendementsverwachtingen daadwerkelijk uitkomen, zal de financiële positie met het bestaande beleid de komende 15 jaar verder verbeteren en kunnen de pensioenen weer volledig geïndexeerd worden en kunnen gemiste indexaties worden ingehaald. Ook zal de reële dekkingsgraad in dat geval stijgen en over 15 jaar uitkomen boven 100%. Gezien de onzekerheid op financiële markten is het echter goed denkbaar dat de rendementen hoger of lager zullen uitvallen dan is verondersteld. Zowel op korte termijn (1-3 jaar) als op langere termijn (1-15 jaar en meer dan 15 jaar) zijn de risico's dat niet (volledig) kan worden geïndexeerd wel hoger, maar niet zodanig dat het Bestuur denkt dat heroverweging van het beleid of de ambitie op dit moment noodzakelijk is.

Naast de indexatieambitie streeft het Fonds naar volledige pensioenopbouw met een opbouwpercentage van 1,85%. De pensioenopbouw moet gefinancierd worden uit de premie die door de ondernemingen betaald wordt. Op de cao-tafel is een premie van 24% van de salarissom afgesproken voor een periode van 3 jaar (2019-2021). De premie wordt vanaf 1 januari 2019 uitgedrukt in de pensioengrondslag (het salaris min de franchise). 24% van het salaris komt overeen met 29,4% van de pensioengrondslag. Deze premie is overigens inclusief de eigen bijdrage. Die blijft 2% van de pensioengrondslag.

Risico's

Het marktrisico is voor Philips Pensioenfonds het belangrijkste risico. De rente en het behaalde rendement (op onder andere aandelen en onroerend goed) beïnvloeden de financiële positie van Philips Pensioenfonds. Dit risico wordt zo goed als mogelijk beheerst door de wijze waarop het strategisch beleggingsbeleid is ingericht en door de voortdurende monitoring of het beleid aansluit bij de financiële ambitie en risicohouding. Via de overlay portefeuille wordt de rentegevoeligheid van de liability driven vastrentende waarden met behulp van renteswaps afgestemd op de rentegevoeligheid van de reële verplichtingen. Op deze manier wordt zekerheid ingebouwd om de beweeglijkheid van de (reële) pensioenverplichtingen op te vangen. Er is geen sprake van een vast rentehedgepercentage. Hoe hoger de reële dekkinggraad, des te hoger het percentage liability driven vastrentende waarden ten opzichte van de verplichtingen en hoe hoger de rentehedge.

In de volgende tabellen wordt de invloed van de rente en het behaalde rendement (op onder andere aandelen en onroerend goed) getoond op zowel de actuele dekkinggraad als de reële marktrente-dekkinggraad. De tabellen geven een indicatie van de gevolgen van veranderingen in rente en rendement op de dekkinggraad. De beginsituatie van de eerste tabel is gebaseerd op de hoogte van de actuele dekkinggraad per eind 2018. In de tweede tabel is voor de beginsituatie (rente en rendement zijn ongewijzigd) uitgegaan van de hoogte van de reële marktrente-dekkinggraad per eind 2018. De gekozen bandbreedtes hangen samen met de bewegingen van de rente en de rendementen op aandelen en onroerend goed die we in het verleden hebben gezien. Dit betekent overigens niet dat kortetermijnbewegingen van plus of min 1,5% van de rente en van plus of min 20% in de rendementen van aandelen en onroerend goed gebruikelijk zijn. Het betekent echter evenmin dat er geen (korte- of langere termijn) rentebewegingen of bewegingen in rendementen van aandelen en onroerend mogelijk zijn die buiten de analyse vallen.

Effect rente en rendement op actuele dekkinggraad (stand eind 2018)

Rentewijziging	Rendement - aandelen en onroerend goed				
	-20%	-10%	0%	10%	20%
-1,5%	98%	102%	106%	109%	113%
-1,0%	100%	104%	108%	112%	116%
-0,5%	102%	107%	111%	116%	120%
0,0%	105%	110%	114,5%	119%	124%
0,5%	108%	113%	118%	123%	129%
1,0%	111%	117%	122%	128%	133%
1,5%	114%	120%	126%	132%	138%

Kleuren-legenda (sluit aan bij de indexatiestafel, zie paragraaf 2.4.1 'Indexatie'):

Rood = verlaging van de pensioenen is aan de orde

Oranje = de pensioenen kunnen niet worden verhoogd

Geel = de pensioenen kunnen gedeeltelijk worden verhoogd

Groen = de pensioenen kunnen volledig worden verhoogd en inhaalindexatie is mogelijk

Effect rente en rendement op reële marktrente-dekkingsgraad (stand eind 2018)

Rentewijziging	Rendement - aandelen en onroerend goed				
	-20%	-10%	0%	10%	20%
-1,5%	64%	66%	69%	71%	74%
-1,0%	68%	70%	73%	76%	79%
-0,5%	71%	75%	78%	81%	84%
0,0%	75%	79%	82%	86%	89%
0,5%	80%	83%	87%	91%	95%
1,0%	84%	88%	92%	97%	101%
1,5%	88%	93%	98%	102%	107%

2.2.4 Wettelijke risicohouding, haalbaarheidstoets en herstelplan

Het Fonds heeft in 2018 de verplichte jaarlijkse haalbaarheidstoets op basis van de wettelijk voorgeschreven methodiek uitgevoerd. Hierbij bleek dat het verwachte pensioenresultaat op fondsniveau boven de ondergrens van 90% bleef (fondsspecifiek op basis van wettelijke parameters). Tevens bleef de verwachte afwijking van dit pensioenresultaat in een slechtweersscenario onder het maximum van 25% (fondsspecifiek op basis van wettelijke parameters). Op basis van deze resultaten heeft het Algemeen Bestuur van het Fonds geconstateerd dat het beleid binnen de wettelijke risicohouding van het Fonds past. Naast de jaarlijkse haalbaarheidstoets heeft het Fonds in 2018 ook een aanvangshaalbaarheidstoets uitgevoerd. Deze was verplicht vanwege de afspraken voor de nieuwe cdc-termijn vanaf 1 januari 2019 (meer informatie hierover is opgenomen in paragraaf 2.4.5 'Pensioenafspraken 2019').

Met de aanvangshaalbaarheidstoets werd aangetoond dat ook voor de nieuwe cdc-termijn voldaan wordt aan de wettelijke normen op het punt van verwacht pensioenresultaat,

pensioenresultaat in een slecht weer scenario, het premiebeleid en de herstelcapaciteit van het Fonds.

Gedurende de eerste maanden van het verslagjaar was een herstelplan van kracht. Op 31 maart 2018 lag de beleidsdekkingsgraad van het Fonds echter weer op het vereiste niveau. Per die datum verkeerde het Fonds dus niet meer in een tekortsituatie. Het herstelplan kwam op dat moment te vervallen. Gedurende de overige kwartalen in 2018 is de beleidsdekkingsgraad van het Fonds boven het vereiste niveau gebleven. De beleidsdekkingsgraad bevond zich op 31 maart 2019 (118,7%) echter wederom onder het vereiste niveau (118,74%). Hiermee bevindt het Fonds zich opnieuw in een tekortsituatie en moet een nieuw herstelplan ingediend worden bij de toezichhouder.

2.2.5 Communicatie-ambitie

Het Fonds heeft vanuit de communicatie-ambitie concrete doelstellingen geformuleerd die het mogelijk maken te meten of de communicatie-activiteiten tot het gewenste resultaat leiden. De communicatiedoelstellingen zijn geformuleerd op het gebied van deelnemerscommunicatie en pensioenfondscommunicatie. De realisatie van de doelstellingen wordt gemeten door middel van imago-onderzoek (op basis van het zogenoemde Benchmark Onderzoeksplatform voor Pensioenfondsen, afgekort BOP¹⁹) dat Philips Pensioenfonds eens per twee jaar laat uitvoeren. BOP-resultaten geven naast een algemeen beeld ook specifieke informatie over 'waar het Fonds staat' met betrekking tot de doelstellingen van het strategisch communicatieplan.

Eind 2018 heeft het BOP-onderzoek plaatsgevonden. Een conclusie uit deze BOP-meting was dat onder pensioenopbouwers de algemene tevredenheid en de tevredenheid over informatiemiddelen is toegenomen, evenals het vertrouwen in het Fonds. Onder pensioenontvangers is de algemene tevredenheid en de tevredenheid over informatiemiddelen gelijk gebleven. Maar het vertrouwen in het Fonds nam onder deze doelgroep af. Uit het onderzoek is niet duidelijk geworden wat de verklaring kan zijn voor deze uitkomst. Op verschillende momenten is inmiddels kleinschalig getoetst of het gedaalde vertrouwen onder pensioenontvangers wordt herkend. Daaruit zijn tot nu toe nog geen signalen gekomen die het gedaalde vertrouwen bevestigen.

Niet-financiële risico's

Philips Pensioenfonds stelt het belang van de deelnemer centraal, dat blijkt uit de financiële- en communicatie-ambities die in de voorgaande paragrafen zijn besproken. De door het Bestuur vastgestelde randvoorwaarde voor het waarmaken van die ambities is een correcte, efficiënte en maatschappelijk verantwoorde uitvoering van de pensioenovereenkomst. Aan de uitvoering van deze overeenkomst zijn uiteraard ook risico's verbonden. In deze paragraaf geeft het Fonds een toelichting op de niet-financiële risico's die in het verslagjaar extra aandacht hebben gekregen.

¹⁹ Het BOP-onderzoek vindt periodiek en gelijktijdig plaats onder deelnemers van een groot aantal pensioenfondsen. Daardoor zijn voor de onderzoeksgegevens benchmarkgegevens beschikbaar.

PGGM heeft de kwaliteit van de dienstverlening in 2018 verder verbeterd, bovendien is de impact van de incidenten op kwaliteit en continuïteit van de dienstverlening verkleind. Dat neemt niet weg, dat verdere verbetering verwacht wordt. Het contract met pensioenuitvoerder PGGM loopt tot 2021. Gedurende het verslagjaar is de samenwerking met PGGM geëvalueerd. Meer informatie hierover is opgenomen in paragraaf 2.4.7 'Selectieproces keuze pensioenuitvoerder'.

Het Fonds heeft de opzet van een selectie van beheersmaatregelen, zoals geïdentificeerd in de Systematische integriteitrisicoanalyse (SIRA), inzake corruptie, belangenverstrengeling en cybercrime geëvalueerd. Aan de aanscherping hiervan wordt op het moment van publicatie van dit jaarverslag nog de laatste hand gelegd.

Het Fonds streeft bij de uitvoering van de processen naar de inzet van solide geautomatiseerde oplossingen. Daarnaast is het beleid gericht op het stimuleren van bewustzijn van het belang van IT-beheersing en op de adequate borging van de informatievoorziening vanuit het oogpunt van betrouwbaarheid, vertrouwelijkheid, beschikbaarheid en aanpasbaarheid. Het Fonds heeft als ambitie dat maatregelen die van belang zijn voor de beheersing van de risico's van het Fonds gedocumenteerd zijn, aantoonbaar worden uitgevoerd, periodiek worden beoordeeld op effectiviteit en zo nodig worden verbeterd. Om deze ambitie op het gebied van de informatiebeveiliging waar te kunnen maken is in 2017 de aandacht en interne capaciteit voor IT en voor beheersing IT-risico's uitgebreid. Gedurende het verslagjaar heeft het Fonds diverse keren overleg gehad met PGGM over IT security inclusief cybersecurity. PGGM heeft in deze sessies laten zien dat zij in control is over IT- en cyberrisico's. De beheersing van dit soort risico's is vaak niet klant-specifiek maar veelal gericht op de totale dienstverlening enerzijds en de eigen IT beheersing anderszijds. Daarnaast heeft PGGM een IT self assessment uitgevoerd met het DNB toetsingskader als normenkader. PGGM voldeed aan de normen hetgeen eveneens is bevestigd door interne audit van PGGM. Ook met BlackRock is gedurende het verslagjaar overlegd over IT security. Verder heeft ook BlackRock een IT self assessment uitgevoerd. De bevindingen daaruit zijn ten tijde van het schrijven van dit jaarverslag nog niet bekend. Uiteraard vindt daarover later dit jaar nader overleg plaats met BlackRock.

Tot slot vindt het Fonds het zeer belangrijk dat wet- en regelgeving tijdig en correct worden verwerkt in het beleid en de procedures van het Fonds en dat wet- en regelgeving in de uitvoering wordt nageleefd. In verband daarmee worden ontwikkelingen in wet- en regelgeving op systematische wijze gemonitord, zowel intern als door een door ons ingeschakeld gerenommeerd advocatenkantoor. Met dit advocatenkantoor vindt periodiek afstemming plaats over de resultaten van deze monitoring. Daar waar relevant worden ontwikkelingen onder de aandacht van het bestuur gebracht. Het bestuur zorgt ervoor dat de processen van het fonds en van zijn uitbestedingspartners worden aangepast aan relevante ontwikkelingen in wet- en regelgeving. Zodra processen zijn aangepast, wordt de naleving daarvan langs reguliere weg gemonitord.

Belangrijke ontwikkelingen in 2018

In 2018 heeft het Fonds beleid geformuleerd op basis van de Algemene Verordening Gegevensbescherming. Op basis van dit beleid zijn verwerkersovereenkomsten overeengekomen met (uitbestedings)partijen, is een Functionaris Gegevensbescherming

aangesteld, zijn procedures voor de melding van datalekken aangescherpt en zijn verwerkingsregisters ingericht en opgesteld. Verder zijn in 2018 de voorbereidingen getroffen voor de IORP2 regelgeving die per 13 januari 2019 van kracht werd. In dat kader zijn de sleutelfuncties verankerd binnen de governance van het Fonds, zijn beleidslijnen door het Bestuur vastgesteld en zijn uitgangspunten van het beloningsbeleid geformuleerd die aan de uitbestedingspartners die onder de scope van IORP2 vallen worden opgelegd.

Al een aantal jaren gelden duidelijke afspraken met de Pensioenuitvoeringsorganisatie (PUO) voor wat betreft de uitvoering van de sanctiewetgeving. Hierbij wordt ieder kwartaal het deelnemersbestand getoetst aan de voor het Fonds relevante sanctielijsten. In 2018 zijn op hiervan geen 'hits' voor het Fonds vastgesteld. Verder heeft het Fonds zich bij BlackRock op de hoogte gesteld van beleid en procedures die worden gevolgd bij de uitvoering van de sanctiewetgeving. BlackRock heeft formeel verklaard dat het beleid is uitgevoerd en heeft tevens toegelicht op welke wijze due diligence wordt uitgevoerd, op onder andere deze procedures, bij de externe beheerders die BlackRock (na goedkeuring door het Fonds) heeft aangesteld.

Incidenten

Ondanks deze focus op de strikte toepassing van wet- en regelgeving c.q. van de eigen pensioenregelingen kunnen zich toch incidenten voordoen.

In december 2017 is de AFM een onderzoek gestart bij 15 financiële instellingen naar de implementatie van de leidraad met betrekking tot vergoeding bij vervroegd aflossen van hypotheek. BlackRock, de partij die voor het Fonds de hypotheekverstrekking verzorgt, is daarbij ook nader onderzocht. In juni 2018 heeft de AFM aangegeven dat er bevindingen zijn ten aanzien van de toepassing van deze leidraad. 24 hypotheekklanten hebben in totaal € 16.000,- aan compensatie ontvangen en het Fonds heeft, in samenspraak met de hypotheekuitvoerder, maatregelen getroffen teneinde herhaling in de toekomst te voorkomen.

Aan het eind van het verslagjaar is bekend geworden dat er een high impact incident heeft plaatsgevonden bij de PUO. Behalve dat conform het terugvorderingsbeleid een betalingsregeling is getroffen, heeft de PUO verbetermaatregelen getroffen waaronder een inhoudelijke verdiepingsslag met haar relevante medewerkers. Het incident is ook bij DNB gemeld.

2.2.6 Risicomanagement/-proces & aandachtspunten

Integraal risicomanagement staat nadrukkelijk op de agenda van het Fonds. Het Fonds wil een actueel, volledig en samenhangend beeld hebben van alle relevante risico's en zorgen voor gepaste beheersingsmaatregelen.

Strategisch risicomanagement

Om de ambities te bereiken, wordt een strategie uitgevoerd. Strategisch risicomanagement omvat alle activiteiten die zich richten op het identificeren en meten van de risico's bij de uitvoering van die strategie, inclusief het op basis daarvan bijstellen van de strategie. Via

monitoring wordt invulling gegeven aan risicomanagement op de ambitie van het Pensioenfonds.

Elk kwartaal beoordeelt het Algemeen Bestuur in het kader van het Dynamische Strategische Asset allocatie (DSA-)proces of de huidige allocatie-richtniveaus, naar het oordeel van het Algemeen Bestuur nog optimaal zijn over een middellange horizon (1-5 jaar). Op deze manier wordt gekeken of het beleggingsbeleid dat initieel gekozen was om de ambities van Philips Pensioenfonds binnen de daarvoor wenselijke risicogrenzen te realiseren, wijziging behoeft.

Op basis van periodiek strategisch overleg met de uitvoerders wordt beoordeeld of de strategieën van uitvoerder en Philips Pensioenfonds gelijkgericht zijn. Indien verschillen dreigen te ontstaan, wordt nagegaan welke impact deze verschillen mogelijk kunnen hebben op de uitvoering van de fondsstrategie en de risico's die het Fonds daarbij loopt. Indien deze risico's door het Fonds als te groot worden ingeschat en de uitvoerder niet bereid is tot een aanpassing van zijn strategie, worden alternatieven onderzocht. Teneinde de uitvoerbaarheid van de alternatieven op het gebied van pensioenuitvoering te waarborgen, stuurt het Fonds actief op vereenvoudiging van de pensioenregelingen.

Risico-organisatie

Het Bestuur van Philips Pensioenfonds vindt het belangrijk dat invulling van het risicomanagement over de volle breedte van het Fonds plaatsvindt. De organisatie van Integraal Risicomanagement bij het Fonds kan in grote lijnen als volgt worden weergegeven:

1-ste beheersingslijn

Het 'lijnmanagement' (Algemeen Bestuur, Uitvoerend Bestuur en leidinggevenden binnen het Bestuursbureau) is verantwoordelijk voor het beheersen van de risico's van de beleidsterreinen waarvoor het betreffende managementonderdeel verantwoordelijk is.

2-de beheersingslijn

Het Fonds beschikt over een afdeling Integraal Risicomanagement. De afdeling Integraal Risicomanagement toetst en adviseert onafhankelijk over de eerstelijns risicomanagementactiviteiten, met als doel te bewerkstelligen dat het Fonds alle financiële en niet-financiële risico's voldoende beheerst. De afdeling Integraal Risicomanagement rapporteert daarnaast via een incidentenrapportage alsmede een risicocontrole matrix aan het Algemeen Bestuur, de Audit & Risk commissie en het Uitvoerend Bestuur.

3-de beheersingslijn

In aanvulling op het voorgaande onderzoekt de externe accountant de opzet van de beheersing, inclusief eerste- en tweedelijns risicomanagementactiviteiten, voor zover dit onderdeel uitmaakt van de controle opdracht aan de externe accountant. De externe accountant rapporteert hierover aan het Algemeen Bestuur, het Uitvoerend Bestuur en de Audit & Risk commissie.

Beleidsmatig risicomanagement

Het beleidsmatig risicomanagement bij het Fonds betreft in de kern een onafhankelijke risicobeoordeling door de afdeling Integraal Risico Management van alle relevante beleidsvoorstellen waarover het Algemeen of Uitvoerend Bestuur besluitvorming moet plegen.

In beleidsvoorstellen dient expliciet aandacht te worden gegeven aan de bijbehorende risico's en de beheersing daarvan. Bij voorkeur wordt in een aparte paragraaf bij een beleidsvoorstel expliciet ingegaan op de geïdentificeerde risico's, de beoordeling van deze risico's, de voorgestelde beheersing en wordt het resterende risicoprofiel afgezet tegen de risicobereidheid.

Integraal Risicomanagement geeft, gevraagd of ongevraagd, een oordeel over relevante beleidsvoorstellen voorgesteld door de eerste lijn. Er wordt hierbij geen onderscheid gemaakt of dit beleid ter goedkeuring wordt voorgelegd aan het Uitvoerend Bestuur of aan het Algemeen Bestuur.

Relevante beleidsvoorstellen hebben meestal betrekking op voorstellen tot nieuw of aanpassingen in bestaand premiebeleid, indexatiebeleid, kortingsbeleid of beleggingsbeleid. Dit zijn bijvoorbeeld voorstellen m.b.t.:

- De ambitie en risicohouding (zowel op het gebied van financieel als communicatie)
- Strategisch financieel risicomanagement (ALM en DSA-besluiten)

Daarnaast kunnen de voorstellen bijvoorbeeld betrekking hebben op:

- Strategisch communicatieplan
- Aanpassingen in de pensioenregeling

Operationeel risicomanagement

Het Operationeel Risicomanagement is het geheel van activiteiten dat het Fonds uitvoert om in control te zijn over het behalen van de ambitie en de daarvan afgeleide strategie en financiële en niet financiële doelstellingen. Het Operationeel Risicomanagement is ingericht rond vier pijlers. De opzet is deels gebaseerd op het COSO Enterprise Risk Management raamwerk, maar vertaald volgens de toepasbaarheid binnen het Fonds.

1. De eerste pijler is de interne beheersomgeving omtrent Gedrag en Cultuur. Effectief risicomanagement kan niet worden bereikt zonder het juiste gedrag van de medewerkers, waarbij de 'tone at the top' voor een gedragen risicocultuur essentieel is.
2. Omdat het Fonds een groot deel van zijn activiteiten heeft uitbesteed, wordt het beleid, dat wordt uitgevoerd door de uitbestedingspartners, vertaald in een mandaat voor de uitbestedingspartners waarop effectieve monitoring dient plaats te vinden. De tweede pijler bestaat uit het geheel van beheersmaatregelen die worden uitgevoerd door het lijnmanagement. Deze beheersmaatregelen zijn opgenomen in actuele en normatieve beschrijvingen van de processen, de AO/IB beschrijvingen. Vaak betreft het hier

zogenaamd hard controls zoals functiescheiding, plausibiliteitscontroles, autorisaties etc.

3. De derde pijler bestaat uit de beschikbaarheid van heldere bestuurs- en verantwoordingsrapportages en een goede informatievoorziening.
4. De vierde pijler bestaat uit de risicomanagement activiteiten die worden verricht vanuit de tweede lijnsfunctie. De Risico Controle Matrix en het Incidentenbeleid en -management zijn hiervoor de belangrijkste instrumenten.

Aandachtspunten risicomanagement

Het Fonds beoordeelt binnen de risicomanagementcyclus continu of en zo ja, op welke wijze verbeteringen in het systeem van risicomanagement kunnen worden aangebracht. In 2019 zal onder andere de aandacht uitgaan naar opzet en implementatie van het proces 'Eigen Risicobeoordeling', evenals naar de integratie van de ESG-risico's binnen het risicoraamwerk van het Fonds.

2.3 Beleggingen

Bedragen in miljoenen euro's

2.3.1 Algemene ontwikkelingen op beleggingsgebied

Algemene economische ontwikkelingen hebben directe invloed op de beleggingen van Philips Pensioenfonds. Daarom wordt hier eerst een beeld geschetst van de algemene ontwikkelingen op beleggingsgebied in het jaar 2018.

Economische onzekerheid nam in de loop van 2018 toe doordat de Federale Reserve de Amerikaanse rente verhoogde

2018 was het jaar dat zich kenmerkte door een graduele toename van de onzekerheid omtrent de kracht van het economische herstel. 2018 begon hoopvol. In de VS waren er volop tekenen dat het economische herstel, geholpen door fiscale stimuleringsmaatregelen, spoedig zou gaan versnellen. Ook in de eurozone stonden begin van het jaar alle economische seinen op groen. Maar beleggers gingen zich spoedig richten op de keerzijde van dit krachtige herstel. Dit leidde er toe dat in de VS de zorgen om een eventuele stijging van de inflatie toenamen. Als gevolg hiervan verhoogde de Federale Reserve haar beleidsrente van 1,25%-1,50% aan het begin van het jaar naar 2,25%-2,50% aan het einde van het jaar. Mede doordat rentegevoelige sectoren in de VS, zoals de huizenmarkt, duidelijk tekenen van een economische vertraging gingen vertonen, maakten beleggers zich steeds meer zorgen over een mogelijke omslag in de economische cyclus van de VS.

Handelsdispuut en Europese zorgen deden ook een duit in het zakje

Een tweede bron van zorg in 2018 betrof de angst voor een escalatie van het handelsdispuut tussen de VS en China. Hoewel de directe effecten van de handelsoorlog op de totale wereldhandel beperkt waren, hield het handelsdispuut tussen de twee economische grootmachten beleggers in hun greep. Europese ontwikkelingen deden het sentiment ook niet goed. Zo bleef een oplossing voor de Brexit uit en lag Italië een tijd lang op ramkoers met de Europese Commissie bij het bepalen van haar begroting en het verwachte begrotingstekort voor 2019. Als klap op de vuurpijl nam in de eurozone de economische groei het hele jaar door gradueel af.

Aandelenmarkten en andere beleggingscategorieën kregen zware klappen te verduren

De zorgen over de economie culmineerden in het vierde kwartaal van 2018 en leidden tot een zware koersreactie op wereldwijde aandelenmarkten. Hoewel aandelenmarkten tot en met het derde kwartaal een positief rendement lieten zien, was de correctie zodanig zwaar dat het rendement over het gehele jaar negatief was. Andere beleggingscategorieën konden de dans eveneens niet ontspringen. Zo zagen we negatieve rendementen op (hoogrentende) bedrijfsleningen en op beleggingen in staatsobligaties uit opkomende landen.

Lange rente daalde door vele zorgen

De vele zorgen over de economie in 2018 zette veel beleggers ertoe aan om naar de relatieve veiligheid van staatsobligaties te vluchten. Dit leidde ertoe dat de lange rente daalde in 2018. Zo daalde de 10-jaars rente op Duits staatspapier bijvoorbeeld van 0,43% aan het eind van 2017 naar 0,24% aan het einde van 2018.

2.3.2 Beleggingsbeleid algemeen en resultaten

De doelstelling (ambitie) van het beleggingsbeleid is om een belangrijke bijdrage te leveren aan het realiseren van een reëel pensioen. Daarmee bedoelen we een waardevast pensioen voor pensioenontvangers en premievrije polishouders en een welvaartsvast pensioen voor pensioenopbouwers.

	Eind 2018	Eind 2017
Totaal belegd vermogen	18.554	19.486

Het totaal belegd vermogen per eind 2018 bedroeg € 18,5 miljard, dit is een daling ten opzichte van eind 2017. Deze daling is te verklaren door uitbetalingen van pensioenen en een negatief rendement op de beleggingsportefeuille. Eind 2018 was 8,9% (2017: 7,8%) van het belegd vermogen geïnvesteerd in Nederland. Deze beleggingen in Nederland bestaan hoofdzakelijk uit staatsobligaties en hypotheke.

Beleggingsbeleid

Het vermogen van Philips Pensioenfonds is verdeeld over vastrentende waarden (zoals obligaties) en zakelijke waarden (zoals aandelen en onroerend goed). Om op lange termijn verhoging van de pensioenen door indexatie mogelijk te maken, moeten we voldoende rendement behalen met de beleggingen. Deze ambitie kan niet met slechts één beleggingsmix, maar met meerdere mixen worden waargemaakt. Wanneer meer in zakelijke waarden wordt belegd, wordt een hoger rendement verwacht en wordt de ambitie sneller haalbaar. Tegelijkertijd neemt dan echter ook het risico toe. Wanneer meer in vastrentende waarden wordt belegd, nemen de risico's af, maar is de ambitie naar verwachting minder snel haalbaar omdat het verwachte rendement minder hoog zal zijn. Derhalve zijn er onder- en bovengrenzen vastgesteld waarbinnen de verdeling tussen vastrentende en zakelijke waarden kan schuiven. Dit wordt de 'strategische ruimte' genoemd. In 2018 is een ALM-studie uitgevoerd waarin de strategische ruimte is vastgesteld op basis van de meest recente inzichten (zie paragraaf 2.3.3). Onderstaande tabel geeft de strategische ruimte weer.

Strategische ruimte	Ondergrens	Bovengrens
Vastrentende waarden	55%	65%
Zakelijke waarden	35%	45%

Welke beleggingsmix binnen de strategische ruimte op enig moment het beste past, hangt samen met de risico-/rendementskarakteristieken op dat moment. Overigens wordt alleen een andere beleggingsmix gekozen wanneer structurele ontwikkelingen in de markt hiertoe aanleiding geven.

Ultimo 2018 was onderstaande verdeling tussen vastrentende waarden en zakelijke waarden van kracht. Er is berekend dat er een goede kans is op het halen van de ambitie, namelijk een reëel pensioen, zonder dat de risico's te groot worden met deze verdeling. Hierbij wordt uitgegaan van de scenario's die het Fonds, mede op basis van historie, hanteert om vast te stellen of de ambitie haalbaar is.

De strategische verdeling was ultimo 2018 als volgt:

- *57,5% van het vermogen van het Pensioenfonds was belegd in vastrentende waarden*

Deze bestaan grotendeels uit relatief 'veilige' beleggingen, die een deel van de pensioenuitkeringen die het Fonds in de toekomst verwacht te moeten doen, in aanzienlijke mate zeker kunnen stellen. Denk hierbij met name aan staatsobligaties met een wereldwijde spreiding. Tevens wordt in (naar verwachting) hoger renderende en iets risicovollere vastrentende waarden belegd, zoals bedrijfsobligaties en obligaties van opkomende markten. Het hogere risico wordt hierbij gecompenseerd door een hogere rendementsverwachting. Ook cash valt binnen de categorie vastrentende waarden. Cash is geïnvesteerd in kapitaalmarktfondsen/ leningen met een zeer korte looptijd en een goede kredietwaardigheid. Cash heeft daarmee een laag risicoprofiel.

- *42,5% van het vermogen van het Pensioenfonds was belegd in zakelijke waarden*

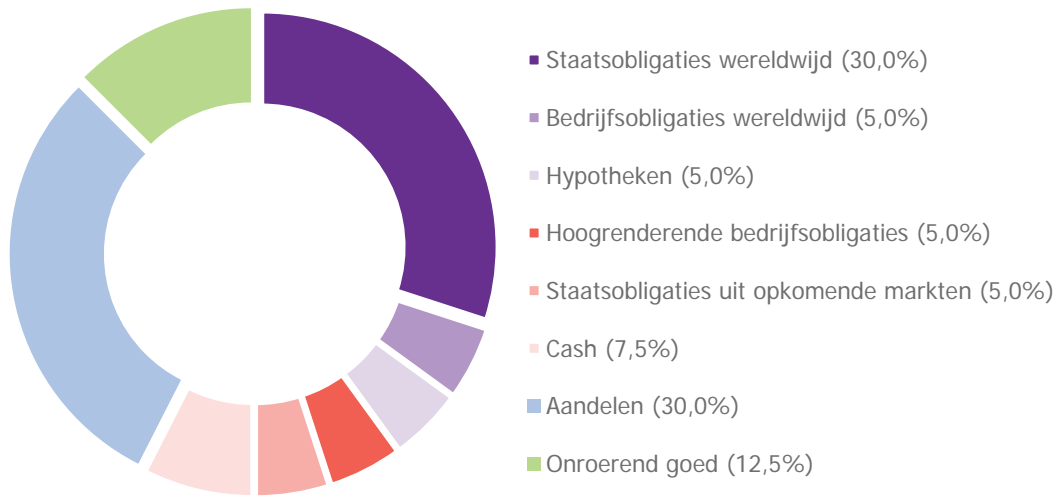
Dat zijn de meer 'risicovolle' beleggingen. Met de zakelijke waarden wordt beoogd een overrendement te behalen ten opzichte van de verplichtingen. Denk hierbij aan beleggingen in aandelen en onroerend goed.

Er zijn verschillende risico's die van invloed zijn op de financiële positie van Philips Pensioenfonds. Zo hebben renteontwikkelingen en de ontwikkeling van de inflatie grote invloed op de mate waarin het Fonds de toekomstige pensioenen (inclusief indexatie) kan betalen. Naast de beleggingen in vastrentende waarden en zakelijke waarden koopt het Fonds daarom nog extra 'bescherming' – in de vorm van een 'swapoverlay' – om de invloed van die risico's deels af te dekken.

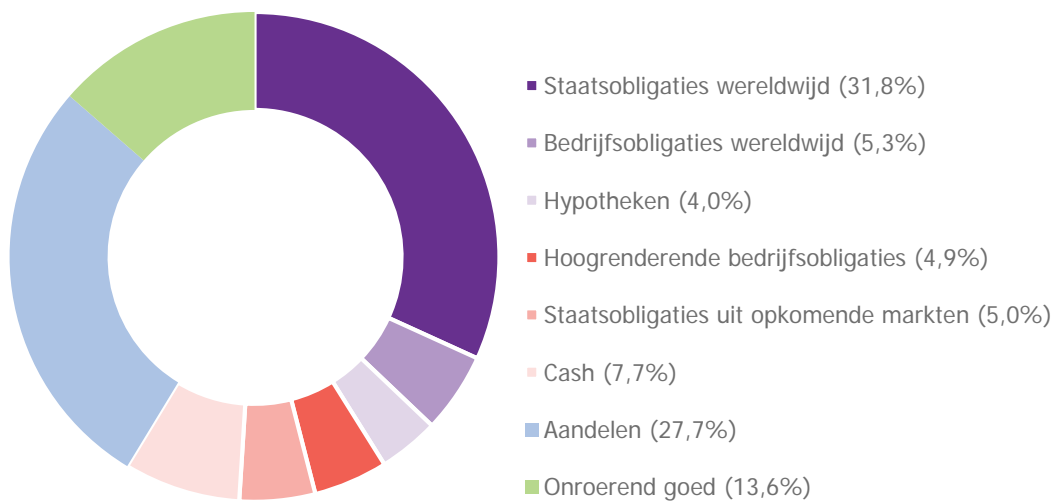
Portefeuilleverdeling

Hieronder wordt getoond hoe het belegd vermogen van het Fonds verdeeld is over de verschillende beleggingscategorieën. De strategische verdeling geeft aan op welke verdeling van het vermogen het beleggingsbeleid van het Fonds aanstuurt. De feitelijke verdeling geeft aan hoe de verdeling van de beleggingen feitelijk eind 2018 verdeeld was. Vastgesteld kan worden dat er een verschil is tussen de strategische en feitelijke verdeling per einde verslagjaar. Dit verschil valt binnen de hiervoor door het Bestuur vastgestelde bandbreedtes.

Strategische portefeuilleverdeling

Feitelijke portefeuilleverdeling (eind 2018)²⁰

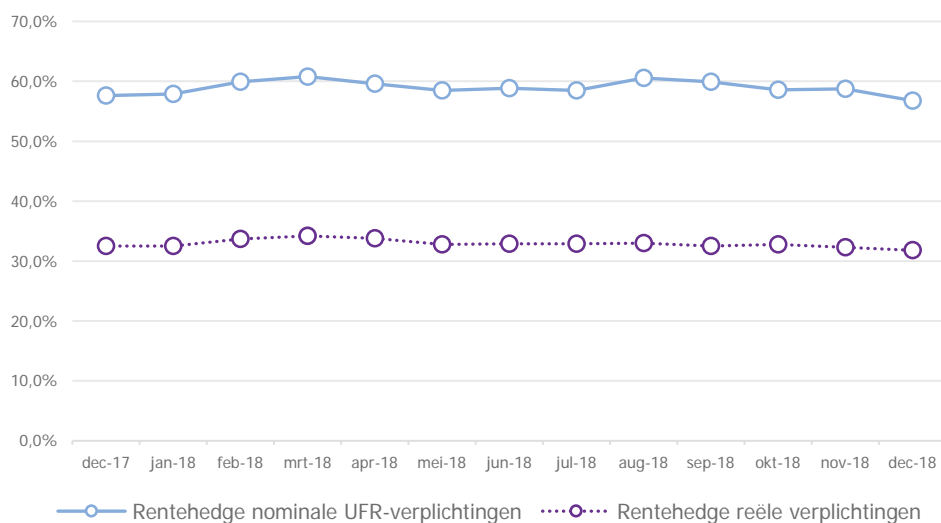

²⁰ In 2017 is de allocatie naar 'onroerend goed' verder uitgebreid. Omdat de opbouw van een indirect niet-beursgenoteerde onroerend goed portefeuille enige tijd vergt, wordt tijdelijk belegd in een combinatie van beursgenoteerd onroerend goed en cash om het gewenste onroerend goed profiel te benaderen.

Verloop rentehedge-percentage

De mate waarin het renterisico wordt afgedekt (de 'rentehedge'), kan door de tijd fluctueren, afhankelijk van de feitelijke beleggingsmix en de reële marktrentedekkingsgraad. In het algemeen geldt dat de rentehedge hoger is als meer in (relatief veilige) vastrentende waarden wordt belegd en als de dekkingsgraad hoger is.

Ondanks enige tussentijdse fluctuaties is het rentehedge-percentage gedurende 2018 weinig veranderd. Dit is te zien in onderstaande grafiek. Deze toont de ontwikkeling van het rentehedge-percentage ten opzichte van de voorziening pensioenverplichtingen op basis van de nominale Ultimate Forward Rate (UFR)-curve alsook ten opzichte van de reële voorziening pensioenverplichtingen (op basis van de 1-dags swapcurve gecorrigeerd met de volledige inflatiecurve).

Totaalrendement

Rendement beleggingen

Totaalrendement²¹

2018

-2,4%

2017

5,8%

In paragraaf 2.7.6 is de relatie van de vermogensbeheer- en transactiekosten met het totaalrendement opgenomen.

²¹ Het gegeven rendement is inclusief afdekking rente-, valuta- en inflatierisico. Het totaalrendement exclusief afdekking rente- en inflatierisico bedroeg eind 2018 -2,4% en eind 2017 6,4%. Het gegeven rendement is het gerapporteerde rendement. Dit is berekend op basis van werkelijke cijfers. Het bruto en netto rendement dat van dit gerapporteerde rendement is afgeleid, is opgenomen in paragraaf 2.7.6 'Relatie van de vermogensbeheerkosten met fondsrendement en risicoprofiel'.

Rendement per beleggingscategorie

In de volgende tabel worden de rendementen per beleggingscategorie gegeven tegenover het rendement van de bijbehorende benchmark. Onder de tabel is een toelichting op de rendementen opgenomen. Het betreft hier voor de verschillende beleggingscategorieën de rendementen in euro's, waarbij het effect van de valuta-afdekking niet is meegenomen. Het valutarisico van de belangrijkste valuta's (waaronder de dollar en de yen) wordt standaard geheel afgedekt. Ook andere valuta's worden soms (deels) afgedekt. Het totaaleffect van de valuta-afdekking is te zien op de regel 'Afdekking valuta (contributie aan totaal)'.

Onder de tabel is tot slot een toelichting opgenomen over de rendementen in vergelijking met de benchmark.

Rendementen beleggingscategorieën	Feitelijke omvang	Passief/actief	Rendement	Benchmark ²²
Staatsobligaties wereldwijd	31,8%	Passief	2,9%	3,0%
Bedrijfsobligaties wereldwijd	5,3%	Actief	1,0%	1,4%
Hypotheek	4,0%	Actief	0,3%	nvt
Hoogrenderende bedrijfsobligaties	4,9%	Actief	2,4%	2,0%
Staatsobligaties uit opkomende markten	5,0%	Actief	-1,6%	-0,2%
Aandelen	27,7%	Passief	-5,0%	-5,5%
Onroerend goed ²³	13,6%	Actief	3,1%	4,8%
Cash	7,7%	Actief	-0,4%	-0,5%
Afdekking valuta (contributie aan totaal)²⁴			-2,4%-punt	
Afdekking rente- en inflatierisico (contributie aan totaal)			-0,1%-punt	

²² De componenten van de strategische benchmark per eind 2018 zijn: Customized Barclays Global Aggregate Treasury 15Yr+ index, Customized Barclays Global Aggregate ex Japan index, JPM GBI EM Global Diversified index ex Russia, JPM EMBI Global index ex Russia, BofAML Global HY Constrained index, Customized Europe ex UK aandelen index, Customized UK aandelen index, Customized North America aandelen index, Customized Japan aandelen index, Customized Pacific ex Japan aandelen index, Customized Emerging Markets aandelen index, Customized MSCI Global Property index, FTSE EPRA/NAREIT Developed index, BofAML 3month Euribid CMS index.

²³ De rendementen getoond voor de categorie Onroerend goed zijn reeds gecorrigeerd voor de afdekking van valuta-effecten.

²⁴ Exclusief afdekking valuta-effecten van Onroerend goed.

Economische zorgen raakten aandelenmarkten hard

Na een rendement van 10,2% in 2016 en 5,8% in 2017, bedroeg het totale beleggingsrendement -2,4% in 2018. De vele economische zorgen die met name leidden tot zware verliezen op aandelenmarkten verklaren het lagere rendement op de totale portefeuille. Het rendement op aandelenbeleggingen was namelijk -5,0% in 2018. Zoals hierboven reeds aangegeven, is daarbij het effect van de valuta-afdekking niet meegenomen. De -5% is dus inclusief de waardestijging van de dollar ten opzichte van de euro die we in 2018 zagen.

Ook andere beleggingscategorieën kregen stevige klappen te verduren

Ook andere beleggingscategorieën kregen stevige klappen te verduren. De euro rendementen in bedrijfsobligaties en hoogrenderende bedrijfsobligaties waren met 1,0% en 2,4% licht positief, maar – zoals bij aandelen – reflecteerde dit valutabewegingen. Beleggingen in staatsobligaties uit opkomende landen lieten een negatief rendement zien in euro's. Deze beleggingen werden ook hard geraakt door het negatieve beleggingssentiment en daalden (in euro's uitgedrukt) met 1,6%. Het valutarisico van deze beleggingen was (in overeenstemming met het valutabeleid) voor een belangrijk deel niet afgedekt.

Rendement op staatsobligaties, vastgoed en hypotheek positief in 2018

Vastgoed wist de negatieve dans te ontspringen. Het positieve rendement bedroeg 3,1%, gedreven door de hoge rendementen op beleggingen in vastgoedfondsen. Ook beleggingen in staatsobligaties lieten een positief rendement zien. Beleggers vluchtten in 2018 vanwege de vele zorgen over de economie naar de veiligheid van staatsobligaties. Dit dreef de prijs van staatsobligaties op, wat leidde tot een positief rendement van 2,9%. De Nederlandse hypotheekportefeuille liet een licht positief rendement van 0,3% zien. Dit rendement is sterk negatief beïnvloed door een aanpassing in de waarderingsmethodologie van de beleggingen in hypotheek, hierover staat meer informatie op pagina 126. Zonder deze aanpassing zou het rendement van de portefeuille 2,7% zijn geweest.

Rendement cash negatief door zeer ruim monetaire beleid

Als laatste had de cash-positie van Philips Pensioenfonds gedurende 2018 een negatief rendement van 0,4%. Dit komt door het zeer ruime monetaire beleid in de eurozone waardoor rentes met een korte looptijd veelal negatief zijn.

Afdekking valutarisico reduceerde het rendement in 2018

Het afdekken van valutarisico beschermt tegen het risico van waardedaling van de afgedekte valuta en heeft dus een positieve invloed op het rendement als die waardedaling zich voordoet. Als de afgedekte valuta echter stijgen in waarde, heeft de afdekking een negatieve invloed op het rendement. Deze situatie deed zich in het afgelopen boekjaar voor: De Amerikaanse dollar en de Japanse yen namen toe in waarde ten opzichte van de euro. Dit kostte vanwege de afdekking 2,4 procentpunt aan rendement. De afdekking van het rente- en inflatierisico had nagenoeg geen invloed op het resultaat in 2018. Ondanks de negatieve bijdrage van het afdekken van het valutarisico in het afgelopen jaar, blijft het Fonds van mening, dat het verstandig is een belangrijk deel van het valutarisico af te dekken. Enkele redenen hiervoor zijn dat de verplichtingen van het Fonds in euros luiden en dat uit wetenschappelijk onderzoek blijkt, dat valutarisico een risico is waarvoor beleggers op de lange termijn niet beloond worden. Uitgangspunt is dus, dat het valutarisico voor een

belangrijk deel wordt afgedekt. Het Fonds heeft wel stilgestaan bij de vraag hoe groot dat deel voor de diverse assetcategoriën moet zijn. Deze evaluatie heeft geleid tot het in het eerste kwartaal van 2019 genomen besluit de afdekking van het valutarisico in beperkte mate af te bouwen. Het valutarisico van de aandelenportefeuille wordt in het vervolg voor 50% afgedekt in plaats van 100%. Voor het overige blijft het beleid gelijk. Dit besluit is genomen om strategische redenen en staat los van het beleggingsresultaat in het verslagjaar. Zie voor een uitleg van het in 2018 geldende beleid pagina 42 van dit jaarverslag.

Rendementen in vergelijking met de benchmark

In de tabel op pagina 46 is per beleggingscategorie aangegeven of deze passief of actief belegd wordt. In een actief beheerde portefeuille probeert de beheerder zijn relevante benchmark te overtreffen. Een passief beheerde portefeuille bootst de benchmark na. Hoewel er de nodige actief beheerde portefeuilles zijn (ongeveer een derde van het vermogen), wordt het grootste deel van het vermogen van het Fonds passief beheerd (ongeveer tweederde van het vermogen), wat ook tot lagere vermogensbeheerkosten leidt. Actief beheer wordt alleen toegepast, indien passief beheer niet mogelijk is of indien het Fonds het vanwege bijzondere marktomstandigheden mogelijk acht met actief beheer een hoger rendement te behalen dan met passief beheer.

Rendement passief beheerde portefeuilles kunnen afwijken van de benchmarks

Vanwege het passieve beheer van de categorie Staatsobligaties wereldwijd was het rendement van deze categorie vrijwel gelijk aan dat van de bijbehorende benchmark.

Ook de categorie Aandelen wordt passief beheerd. Desondanks werd in deze categorie een hoger rendement behaald dan dat van de benchmark. Dit is te verklaren door het verschil in fiscale status van het Fonds en de aannames in de benchmark ten aanzien van de fiscale behandeling van ontvangen dividenden.

Gemengde resultaten ten opzichte van de benchmarks bij actief beheerde portefeuilles

De actief beheerde beleggingen in Bedrijfsobligaties wereldwijd wisten de benchmark niet te verslaan. Dit kwam grotendeels doordat de beleggingen tezamen een hoger risicoprofiel hebben dan dat van de benchmark, wat ongunstig was in 2018.

Daarentegen behaalden de beleggingen in Hoogrenderende bedrijfsobligaties een hoger rendement dan de benchmark door een defensieve positionering (relatief hogere kredietwaardigheid) van de portefeuille ten opzichte van de benchmark.

De categorie Staatsobligaties uit opkomende markten behaalde een lager rendement dan de benchmark. Dit is met name terug te voeren op zeer sterke bewegingen in de waarde van staatsobligaties van specifieke landen zoals Turkije en Argentinië. Landenpositionering van de managers in deze onrustige markten leidde tot negatieve relatieve rendementen.

De categorie 'Onroerend goed' liet gedurende het jaar een lager rendement (-1,7%) zien dan de benchmark. Dit lagere rendement kan grotendeels worden toegewezen aan de tijdelijke belegging in een combinatie van beursgenoteerd onroerend goed en cash. Deze

wordt aangehouden vanwege de opbouw van de indirect niet-beursgenoteerde onroerendgoedportefeuille.

2.3.3 ALM-studie

In 2018 heeft Philips Pensioenfonds een zogenaemde ALM-studie uitgevoerd. Een ALM-studie is een hulpmiddel voor pensioenfonds om inzicht te krijgen in de gevolgen van beleidskeuzes die overwogen worden. In een ALM-studie simuleert een pensioenfonds een groot aantal (economische) scenario's en het effect ervan op onder meer het vermogen en de pensioenverplichtingen (en dus op de dekkingsgraad) en op de hoogte van het pensioen.

In de ALM-studie van 2018 heeft Philips Pensioenfonds uitgebreid gekeken naar de mogelijke financiële ontwikkelingen en de risico's van het Pensioenfonds, gegeven de afspraken voor de nieuwe cdc-termijn vanaf 1 januari 2019 (meer informatie hierover is opgenomen in paragraaf 2.4.5 'Pensioenafspraken 2019'). Hierbij is o.a. beoordeeld of het huidige beleid nog altijd past bij de ambitie en risicohouding van het Fonds. Daarnaast zijn enkele aanvullende analyses uitgevoerd. Op basis van de ALM-studie en van deze nadere analyses heeft het Bestuur besloten om de bandbreedtes (de strategische ruimte) te verkleinen. Vanaf 1 januari 2019 wordt de bandbreedte voor vastrentende waarden 55-65% (was 50-65%) en voor zakelijke waarden 35-45% (was 35-50%).

2.3.4 ESG-beleid

Philips Pensioenfonds stelt in het kader van het beleggingsbeleid, het financiële belang van zijn deelnemers voorop. Het Fonds is van mening dat deze verantwoordelijkheid naar zijn deelnemers prima samengaat met het integreren van milieu, sociale en governance (ESG) aspecten in het beleggingsbeleid. Philips Pensioenfonds is een van de ondertekenaars van de United Nations Principles for Responsible Investments (UNPRI). Het UNPRI-netwerk is een internationale groep van beleggers die zich inzetten voor de integratie van ESG in het beleggingsproces. Ook heeft Philips Pensioenfonds het Nederlandse convenant ondertekend voor Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen. Daarin zijn richtlijnen opgenomen voor de identificatie van ongewenste negatieve effecten van de bedrijven waarin wordt belegd en hoe deze te adresseren.

Beleid bestaat uit drie pijlers

Het ESG-beleid van Philips Pensioenfonds houdt in het kort in dat het Fonds bij zijn beleggingsbeslissingen rekening houdt met milieu (environment), sociale (social) en goed ondernemingsbestuur (governance) aspecten. Dit beleid sluit aan bij de United Nations Principles for Responsible Investment en de United Nations Global Compact. Het ESG-beleid is geïmplementeerd in alle categorieën waarin Philips Pensioenfonds belegt. Hieronder worden de drie pijlers van het ESG-beleid verder toegelicht:

1. Uitsluiting

Philips Pensioenfonds wenst niet te beleggen in bedrijven die zijn betrokken bij de productie van controversiële wapens. Dit zijn wapens die geen onderscheid maken tussen militaire en civiele doelen en vaak vele jaren na afloop van een conflict nog slachtoffers maken. Daarnaast belegt Philips Pensioenfonds niet in bedrijven die zijn betrokken bij de productie van tabak.

Ook kan het Fonds besluiten niet te beleggen in ondernemingen die niet voldoen aan de UN Global Compact-principes. Voordat een onderneming uitgesloten wordt, wordt eerst een dialoog (zie pijler 3) met de betreffende onderneming gevoerd. Indien met deze dialoog niet het gewenste resultaat wordt bereikt, kan het Fonds besluiten om deze onderneming uit te sluiten op basis van schendingen van de UN Global Compact-principes.

Ten slotte belegt het Fonds niet in staatsobligaties van landen waartegen substantiële internationale sancties zijn afgekondigd (waaronder begrepen sancties tegen personen die deel uitmaken van de regering) en van landen die significant achterblijven op ESG-gebied.

Het Fonds stelt jaarlijks een lijst van uitgesloten beleggingen vast. Hierbij maakt het Fonds gebruik van data van toonaangevende leveranciers.

2. Meten ESG-gehalte

Het Fonds heeft zich ten doel gesteld om alle beleggingen periodiek te beoordelen op criteria zoals milieu, mensenrechten, arbeidsomstandigheden en goed ondernemingsbestuur. Op basis van extern onderzoek van diverse leveranciers meet het Fonds op deze manier het ESG-gehalte van de verschillende portefeuilles. Hierbij wordt gebruikgemaakt van de tien principes van de UN Global Compact. Momenteel wordt dit uitgevoerd voor alle aandelen, staatsobligaties, bedrijfsobligaties en indirect onroerendgoedportefeuilles.

3. Dialoog met achterblijvers

Het periodiek vaststellen van het ESG-gehalte van de portefeuilles stelt het Fonds vervolgens in staat om achterblijvers te identificeren. Ondernemingen die bijvoorbeeld schendingen van één of meer Global Compact-principes kennen, komen in aanmerking voor engagement. Als deze zogenoemde Global Compact-engagement niet leidt tot de gewenste verandering, kan worden besloten om deze onderneming op de uitsluitingslijst te plaatsen (zie pijler 1). Bij de gevoerde dialoog wordt eveneens gebruikgemaakt van het stemrecht dat Philips Pensioenfonds heeft als aandeelhouder in vele ondernemingen.

Stembeleid uitgevoerd door de vermogensbeheerder

Philips Pensioenfonds heeft de uitvoering van zijn stembeleid, net als de uitvoering van de beleggingen, overgedragen aan zijn vermogensbeheerder. De vermogensbeheerder brengt namens Philips Pensioenfonds stemmen uit op zoveel mogelijk aandeelhoudersvergaderingen wereldwijd. Philips Pensioenfonds blijft uiteraard eindverantwoordelijk voor het stemmen en ziet erop toe dat dit op de juiste wijze gebeurt. Philips Pensioenfonds geeft elk kwartaal informatie over de uitvoering van het stembeleid op de website van het Fonds.

Oordeel ESG-beleid, landelijk in middenmoot en internationaal goed

De Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO) voert jaarlijks onderzoek uit naar de duurzaamheid van pensioenfondsen. Uit het VBDO-onderzoek dat in 2018 heeft plaatsgevonden onder 50 pensioenfondsen blijkt dat pensioenfondsen steeds duurzamer beleggen. Philips Pensioenfonds bezet de 26-ste plaats op de totale ranglijst. In 2017 is de VBDO overgestapt op een sterrensystematiek (0-5 sterren), Philips Pensioenfonds behaalde wederom twee sterren in 2018. Een van de redenen hiervoor is dat het Fonds geen strategische allocatie naar zogenoemde doelinvesterings in de portefeuille heeft. Dat zijn beleggingen die naast het behalen van financieel rendement ook andere maatschappelijke doelen nastreven. Wat goed wordt gewaardeerd zijn het uitsluitingsbeleid en het feit dat het verantwoord beleggingsbeleid wordt toegepast op alle beleggingen.

De internationale vredesorganisatie Pax maakt al enkele jaren onderzoeksrapportages over de financiering van kernwapenproductie. In de meest recente versie van de onderzoeksrapportage wordt Philips Pensioenfonds geroemd om het beleid waarin het investeringen in kernwapenproducenten volledig uitsluit. Daarmee staat het Fonds, net als in voorgaande jaren, in de zogenoemde 'Hall of fame'. Daarnaast maakt Pax ook een onderzoeksrapport over de financiering van clustermunitie. Ook in dit rapport staat Philips Pensioenfonds in de 'Hall of fame'.

Philips Pensioenfonds is gestopt met beleggen in tabak

In december 2017 heeft het Fonds besloten om niet langer te beleggen in tabak. Een belangrijk argument voor dit besluit was het feit dat er zeer sterk wetenschappelijk bewijs is voor de schade die de tabaksproducten opleveren voor de maatschappij en het milieu. Ook verwacht het Fonds de financiële ambitie waar te kunnen maken zonder te beleggen in tabak. Begin 2018 heeft de implementatie van het besluit plaatsgevonden en sindsdien belegt het Fonds niet langer in tabaksproducenten.

Philips Pensioenfonds heeft een specifiek engagement beleid voor bedrijven met zeer negatieve effecten op de maatschappij en het milieu. Daarbij hanteert het Fonds de Global Compact principes. Het beleid is erop gericht om schendingen van deze principes te verhelfen of te verminderen. Dit doet Philips Pensioenfonds door aan te geven bij het bedrijf dat het deze schendingen niet wenselijk acht en er verbeteringen moeten plaatsvinden om deze weg te nemen. Dit wordt 'engagement' genoemd. Wanneer de Global Compact-engagement bij een bepaalde onderneming niet leidt tot de gewenste verandering, kan worden besloten om niet langer in die onderneming te beleggen. Engagement met tabaksproducenten is echter niet zinvol omdat het wegnemen van de negatieve effecten op de maatschappij en het milieu alleen mogelijk is door met de activiteiten te stoppen.

Philips Pensioenfonds ondertekende convenant voor verantwoord beleggen

In december 2018 heeft het Fonds het convenant met maatschappelijke organisaties (ngo's), vakbonden en de overheid voor Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB) ondertekend. Pensioenfondsen beleggen om te zorgen dat de premies die deelnemers hebben ingelegd een goed inkomen opleveren bij pensionering. Het kan voorkomen dat een onderneming waarin belegd wordt ongewenste negatieve effecten heeft op de maatschappij of het milieu. In het IMVB-convenant staan richtlijnen voor de identificatie van deze negatieve effecten en hoe deze vervolgens te adresseren. Hierbij

staan internationale standaarden centraal, namelijk de OESO-richtlijnen en de VN-richtlijnen (UNGP's). Het Fonds werkt de komende jaren, net als meer dan 70 andere Nederlandse pensioenfondsen, aan het implementeren van deze richtlijnen.

2.4 Pensioenen

Bedragen in miljoenen euro's

2.4.1 Indexatie

In paragraaf 2.2.2 'Financiële ambitie en risicohouding' is de financiële ambitie van Philips Pensioenfonds opgenomen. In deze paragraaf wordt toegelicht hoe een eventuele verhoging van de pensioenen door indexatie gefinancierd wordt en wat de voorwaarden hiervoor zijn. Tevens wordt de besluitvorming over indexatie in het verslagjaar toegelicht. Aangezien dit jaarverslag terugkijkt op 2018 wordt in deze paragraaf het indexatiebeleid weergegeven zoals dit gedurende het verslagjaar van toepassing is geweest. De wijzigingen in het indexatiebeleid, die gelden vanaf 1 januari 2019, worden weergegeven in paragraaf 2.4.5 'Pensioenafspraken 2019'.

Pensioenverhogingen konden in 2018 worden gefinancierd uit twee bronnen:

1. Uit het pensioenvermogen van Philips Pensioenfonds.

Dit betreft de verhoging op basis van de prijsinflatie. De prijsinflatie wordt uitgedrukt in de afgeleide consumentenprijsindex van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Deze verhoging is mogelijk voor zowel pensioenopbouwers als pensioenontvangers en premievrije polishouders.

2. Uit de premiereserve.

Dit betreft de verhoging op basis van het (positieve) verschil tussen de loon- en prijsinflatie. De looninflatie is gebaseerd op de collectieve cao-schaalaanpassingen binnen Koninklijke Philips N.V. Deze verhoging is alleen mogelijk voor huidige medewerkers die pensioen opbouwen in het flex pensioen en het flex pensioen ES. Meer informatie over de premiereserve is opgenomen in paragraaf 2.4.2 'Premie'.

Jaarlijks besluit

Het Algemeen Bestuur besluit ieder jaar of en in welke mate de opgebouwde pensioenen worden verhoogd door indexatie.

- Voor de verhoging op basis van de prijsinflatie gebeurt dit op basis van de zogenoemde indexatiestaffel (zie hierna). Daarin is vastgelegd bij welke beleidsdekkingsgraad gehele of gedeeltelijke indexatie kan plaatsvinden. Het Algemeen Bestuur kan onder omstandigheden besluiten om af te wijken van de indexatiestaffel.
- Voor de verhoging op basis van het verschil tussen de loon- en prijsinflatie is van belang of de premiereserve voldoende middelen bevat. Als voldoende zeker is dat de pensioenopbouw binnen de zogenoemde cdc-periode (2014 t/m 2018) kan worden gerealiseerd, kan de premiereserve voor een deel worden gebruikt voor indexatie van de opgebouwde pensioenen van huidige medewerkers van de aangesloten ondernemingen.

Indexatiestaffel

Of de pensioenen verhoogd kunnen worden door indexatie op basis van prijsinflatie, ligt vast in de zogenoemde indexatiestaffel. Met deze staffel krijgt de deelnemer meer duidelijkheid over de indexatie van het pensioen.

In de indexatiestaffel is precies vastgelegd wanneer gehele of gedeeltelijke indexatie kan plaatsvinden. Dat is afhankelijk van de beleidsdekkingsgraad van het Fonds. In het beleid is ook opgenomen wanneer het Algemeen Bestuur kan besluiten om de pensioenen en pensioenaanspraken te verlagen. Dat is de uiterste maatregel die genomen kan worden, als de financiële situatie van het Fonds slecht is. Overigens kan het Algemeen Bestuur onder omstandigheden besluiten af te wijken van de indexatiestaffel.

Verlaging ondergrens indexatiestaffel van 116 naar 110%

Het Fonds heeft de pensioenen een aantal jaren niet of nauwelijks kunnen verhogen door indexatie. Daardoor is de indexatie-achterstand de afgelopen jaren verder opgelopen. Vanwege die opgelopen indexatie-achterstanden was het Bestuur van mening dat het sneller en meer indexeren van de pensioenen belangrijker is geworden dan het zoveel mogelijk voorkomen van het verlagen van de pensioenen. Daarom heeft het Pensioenfonds per 1 juli 2018 de ondergrens van de zogenoemde indexatiestaffel verlaagd van 116% naar het wettelijk minimum van 110%. Dit betekent dat voortaan al bij een dekkingsgraad boven 110% (in plaats van 116%) geïndexeerd mag worden. Alle aangeslotenen profiteren hiervan. Bij het besluit is meegenomen dat naarmate de gemiddelde leeftijd van de pensioenontvangers hoger is, het belangrijker wordt om zo snel mogelijk indexatie toe te kennen. Het besluit tot verlaging van de indexatiestaffel is genomen in samenhang met de besluitvorming over de uitvoering van de pensioenafspraken vanaf 1 januari 2019 die door de sociale partners zijn gemaakt. Meer informatie hierover is opgenomen in paragraaf 2.4.5 'Pensioenafspraken 2019'.

Wat betekent dit voor de aangeslotenen?

- ✓ Door de verlaging van de ondergrens van de indexatiestaffel is het mogelijk om bij een dekkingsgraad tussen de 110% en 116% de pensioenen te verhogen door indexatie, terwijl dat niet mogelijk was volgens het oude beleid.
- ✓ Bij een dekkingsgraad tussen de 116% en 123% is de indexatie hoger dan onder het oude beleid. Dit heeft geleid tot een extra indexatie van 0,38% voor alle aangeslotenen per 1 november 2018. Deze extra indexatie komt bovenop de per 1 april 2018 toegekende 0,22%.
- ✓ De verlaging van de ondergrens van de indexatiestaffel leidt op korte- en middellange termijn (1–5 jaar) naar verwachting tot een hoger pensioen voor iedereen, ook als het financieel tegenzit.
- ✓ De kans dat de pensioenen verlaagd moeten worden als het financieel tegenzit, neemt licht toe.

Indexatiestaffel per 1 juli 2018

Hoe staat het Fonds er financieel voor?	Welke beleidsdekkingsgraad hoort hierbij?	Kunnen de pensioenen worden verhoogd?
	Hoger dan 123%	Inhalen van gemiste indexatie is – binnen grenzen – mogelijk
	Hoger dan 123%	Volledige indexatie is mogelijk
	Tussen 110% en 123%	Gedeeltelijke indexatie is mogelijk
	Lager dan 110%	Indexatie is niet mogelijk
	Lager dan 100%	Mogelijkheid tot verlagen van pensioenen

Indexatiebesluiten 2018

Voor het toekennen van indexatie per 1 april 2018 moest de beleidsdekkingsgraad hoger zijn dan 116% om een gedeeltelijke indexatie te kunnen geven en voor volledige indexatie was een beleidsdekkingsgraad van minimaal 123% nodig. De beleidsdekkingsgraad van Philips Pensioenfonds was per 31 december 2017 117,2%. Dat is dus boven de genoemde 116%. In lijn met de tot 1 juli 2018 geldende indexatiestaffel van het Fonds, heeft het Algemeen Bestuur daarom besloten de pensioenen per 1 april 2018 te verhogen met 17% van de prijsinflatie. De prijsinflatie was over 2017 1,3%. Dat heeft geresulteerd in een verhoging per 1 april 2018 met 0,22%.

Pensioenopbouwers: verhoging op basis van het (positieve) verschil tussen loon- en prijsinflatie

Er was in de periode van 2 april 2017 tot en met 1 april 2018 eveneens sprake van een positief verschil tussen de loon- en prijsinflatie, van 0,2%. De collectieve cao-schaalaanpassing bij Philips (looninflatie) bedroeg in die periode namelijk 1,5%. Dit percentage wordt ook gehanteerd voor medewerkers van Signify. Het zou in lijn zijn met de ambitie van het Fonds om de opgebouwde pensioenen van de pensioenopbouwers te verhogen met het verschil tussen loon- en prijsinflatie. Deze verhoging zou dan uit de premiereserve moeten komen. De premiereserve is echter in eerste instantie bedoeld om een pensioenopbouw van 1,85% per jaar mogelijk te maken. Het aanwenden van middelen uit de premiereserve voor indexatie mag alleen indien deze naar verwachting niet nodig zijn voor het zekerstellen van de pensioenopbouw.

In 2018 was een aanvulling vanuit de premiereserve nodig voor de financiering van de pensioenopbouw van 1,85%. Daarmee was de premiereserve vrijwel volledig leeg. Daarom kon de premiereserve niet aangesproken worden voor indexatie en konden de opgebouwde

pensioenen van de pensioenopbouwers per 1 april 2018 niet worden verhoogd door indexatie op basis van het verschil tussen loon- en prijsinflatie.

Extra eenmalige indexatie per 1 november 2018 van 0,38%

Het Algemeen Bestuur heeft in 2018 het indexatiebeleid geëvalueerd. Mede vanwege de verder opgelopen indexatieachterstanden was het Algemeen Bestuur van mening dat het sneller en meer indexeren van de pensioenen belangrijker is geworden dan het zoveel mogelijk voorkomen van het verlagen van de pensioenen. Daarom is besloten de ondergrens van de indexatiestafel per 1 juli 2018 te verlagen van 116% naar 110%. Dit heeft binnen de wettelijke mogelijkheden geleid tot een extra indexatie van 0,38% voor alle aangeslotenen per 1 november 2018.

Indexatiebesluit 2019

Hieronder zijn de indexatiebesluiten opgenomen die het Algemeen Bestuur begin 2019 heeft genomen. Hierbij is rekening gehouden met de per 1 januari 2019 gewijzigde indexatieambitie voor de pensioenopbouwers. In paragraaf 2.4.5 'Pensioenafspraken 2019' is meer informatie opgenomen over deze wijziging.

In 2018 steeg de beleidsdekkingsgraad van Philips Pensioenfonds naar 119,8%. Met deze dekkingsgraad kan het Fonds 75% van de indexatie-ambitie waarmaken.

Pensioenopbouwers

Het is de indexatie-ambitie van het Fonds om de opgebouwde pensioenen te verhogen met de looninflatie²⁵, die het afgelopen jaar 3% bedroeg. De opgebouwde pensioenen werden daarom per 1 april 2019 verhoogd met 2,25%.

Pensioenontvangers en premievrije polishouders

Net als bij vrijwel alle pensioenfondsen is de indexatieambitie van Philips Pensioenfonds gelijk aan de prijsinflatie volgens de afgeleide consumentenprijsindex. Het afgelopen jaar kwam deze index uit op 1%²⁶. De pensioenen van pensioenontvangers en houders van een premievrije polis worden daarom per 1 april 2019 verhoogd met 0,75%.

Indexatie-achterstand

Bij een beleidsdekkingsgraad hoger dan 123% is inhalen van gemiste indexatie (gespreid over een periode van vijf jaar) mogelijk. Het inhaalpercentage is voor alle deelnemers gelijk, met dien verstande dat op individueel niveau deelnemers niet meer kunnen inhalen dan ze feitelijk hebben gemist. Gelet op het feit dat de beleidsdekkingsgraad ultimo 2018 onder de 123% lag, was inhaalindexatie in het verslagjaar niet aan de orde.

De volgende tabel bevat een overzicht van de indexatie-achterstanden van de diverse groepen deelnemers van het Fonds. Voor 2011 is er geen sprake van (niet ingehaalde) indexatieachterstanden. Er is een verschil tussen de indexatieachterstanden voor de diverse

²⁵ Onder looninflatie verstaat het Fonds de cao-schaalaanpassing bij Philips, ook voor diegenen die werkzaam zijn bij Signify. Voor het indexatiebesluit van 2019 kijken we naar de cao-schaalaanpassing van 2 april 2018 tot en met 1 april 2019.

²⁶ De afgeleide consumentenprijsindex wordt gepubliceerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek. Voor het indexatiebesluit van 2019 kijken we naar de ontwikkeling van deze index over de periode januari 2018 – januari 2019.

groepen omdat de indexatie-ambitie en -realisatie in het verleden voor de diverse groepen verschillend is geweest.

Verder zijn de pensioenen op 1 november 2018 verhoogd. In de vorig jaar gerapporteerde achterstanden kon hier nog geen rekening mee worden gehouden. Daarom is in de volgende tabel, naast de op 1 april 2019 toegekende indexatie, tevens de indexatie op 1 november 2018 opgenomen.

		Flex pensioen	Flex pensioen ES	
	Pensioenontvangers en houders van een premievrije polis	Pensioenopbouwers cao-medewerkers	Pensioenopbouwers Executives	Pensioenopbouwers Senior Directors
Indexatie-achterstand 1 april 2018²⁷	Prijs: 9,9% (10,0%)	Loon: 13,3% (13,6%)	Loon: 15,2% (15,3%)	Loon: 13,3% (13,6%)
Feitelijke indexatie per 1 november 2018	Prijs: 0,38%	Loon: 0,38%	Loon: 0,38%	Loon: 0,38%
Indexatie-achterstand 1 november 2018	Prijs: 9,5%	Loon: 12,9%	Loon: 14,8%	Loon: 12,9%
Indexatie-ambitie per 1 april 2019	Prijs: 1,0%	Loon: 3,0%	Loon: 3,0%	Loon: 3,0%
Feitelijke indexatie per 1 april 2019	Prijs: 0,75%	Loon: 2,25%	Loon: 2,25%	Loon: 2,25%
Indexatie-achterstand 1 april 2019	Prijs: 9,8%	Loon: 13,7%	Loon: 15,6%	Loon: 13,7%

De gemiste indexatie in de periode van 2 april 2018 tot en met 1 april 2019 is gelijk aan de indexatie-ambitie min de realisatie per 1 april 2019. Voor de pensioenopbouwers is de indexatie-ambitie 3,0% en voor de pensioenontvangers en houders van premievrije polissen 1%. De indexatieachterstand per 1 april 2019 wordt vastgesteld door de indexatieachterstand per 1 november 2018 te combineren met de gemiste indexatie in de

²⁷ Opgemerkt moet worden dat een kleine correctie heeft plaatsgevonden in de indexatieachterstand per 1 april 2018. Tussen haakjes is de vorig jaar gerapporteerde achterstand opgenomen.

periode van 1 november 2018 tot en met 1 april 2019 (bijvoorbeeld voor pensioenontvangers en houders van een premievrije polis is de gemiste indexatie $109,5\% \times 101,00\% / 100,75\% = 109,8\%$).

2.4.2 Premie

Om de uitbetaling van pensioenen nu en in de toekomst zo goed mogelijk zeker te stellen, moet het Pensioenfonds ervoor zorgen dat het over voldoende financiële middelen beschikt. Het geld dat hiervoor nodig is, wordt enerzijds verkregen uit beleggingsopbrengsten en anderzijds via premiebetalingen. Afspraken over de premie zijn de uitkomst van de cao-onderhandelingen en worden vastgelegd in de Uitvoeringsovereenkomsten. Nadat de overeengekomen premie betaald is, hebben werkgevers en werknemers (financieel gezien richting het Pensioenfonds) geen verdere verplichtingen meer. Ook niet indien de financiële positie van het Fonds zich minder goed ontwikkelt dan gedacht op het moment dat de premie werd overeengekomen. Het Fonds is verplicht om buffers aan te houden om tegenvallers op te vangen. Indien die niet toereikend zijn, wordt in eerste instantie de indexatie verlaagd en kan uiteindelijk ook verlaging van opgebouwde pensioenen en -aanspraken worden doorgevoerd.

Premie werknemers

In de cao van de aangesloten ondernemingen is vastgelegd wat de bijdrage is die door de werknemers wordt betaald. Werknemers betalen maandelijks een eigen bijdrage van 2% voor hun pensioen via hun salaris. De eigen bijdrage wordt berekend over de pensioengrondslag. De pensioengrondslag is het deel van het salaris waarover pensioen wordt opgebouwd. Oftewel het pensioengevend salaris minus de franchise.

Premie werkgevers

Vanaf 2014 dragen de aangesloten ondernemingen in de flex-regeling een vast premiepercentage van de salarissen af waaruit de pensioenopbouw betaald moet worden. Het premiepercentage is afgesproken door de aangesloten ondernemingen en de vakbonden en is inclusief de eigen bijdrage van de werknemers. Ook voor het flex pensioen ES, de pensioenregeling voor Executives en Senior Directors, geldt een vast premiepercentage. Het vaste premiepercentage bedroeg in de periode van 1 januari 2014 tot en met 31 december 2018:

- Voor het flex pensioen (cao) 24%
- Voor het flex pensioen ES (Executives en Senior Directors) 26,2%

De reden dat de premie voor de Executives en Senior Directors afwijkt van die voor de cao-medewerkers, is onder andere dat de premie voor de cao-medewerkers medio april 2013 is bepaald en die voor de Executives en Senior Directors eind 2014. Op laatstgenoemde datum was de rente lager en waren de buffereisen zwaarder dan in april 2013.

De in 2018 betaalde premie bedroeg in totaal € 238 miljoen.

Premiebeleid 2018

Het streven is dat elke medewerker jaarlijks 1,85% pensioen opbouwt over zijn pensioengrondslag. Dit opbouwpercentage van 1,85% is echter niet gegarandeerd. De hoogte van de premie die de aangesloten ondernemingen ieder jaar betalen staat vast. Indien deze premie onvoldoende is om de 1,85% pensioenopbouw te financieren en ook de premiereserve onvoldoende aanvullende middelen bevat, bouwt de deelnemer minder pensioen op dan 1,85%. De benodigde premie voor de financiering van de pensioenopbouw is de zogenoemde interne kostendekkende premie. Dit is de actuariel benodigde premie vermeerderd met een solvabiliteitsopslag op basis van de actuele dekkingsgraad. Indien de actuele dekkingsgraad hoger is dan de vereiste dekkingsgraad, dan wordt de opslag gebaseerd op de vereiste dekkingsgraad per 31 december. Is de actuele dekkingsgraad lager dan de minimaal vereiste dekkingsgraad (104,1%), dan is de opslag 4,1%. In afwijking van de jaren ervoor, is voor het verslagjaar 2018 voor deze berekening uitgegaan van de situatie per 1 september 2017.

Premiereserve

De premiereserve komt voort uit de cao-afspraken in 2014 en is een aparte reserve die niet tot het pensioenvermogen behoort en daarmee geen invloed heeft op de dekkingsgraad. Het Algemeen Bestuur kan besluiten de premiereserve in te zetten voor de realisatie van het opbouwpercentage van 1,85%. Het eventueel daarna resterende deel van de premiereserve kan ook gebruikt worden voor een hogere indexatie voor de pensioenopbouwers.

Pensioenopbouw voor pensioenopbouwers flex pensioen (ES)

De premiereserve is in eerste instantie bedoeld om een pensioenopbouw van 1,85% van de pensioengrondslag te realiseren. Dus in een jaar waarin de feitelijke premie onvoldoende is, wordt de premiereserve gebruikt om 1,85% te realiseren.

Indexatie voor pensioenopbouwers flex pensioen (ES)

Als de premiereserve voldoende middelen bevat, die niet nodig zijn voor het realiseren van het opbouwpercentage, wordt de premiereserve voor een deel gebruikt om voor de pensioenopbouwers een hogere indexatie te realiseren. Deze indexatie bestaat dan uit het (positieve) verschil tussen de loon- en prijsinflatie.

Pensioenvermogen voor iedereen

Bij een bepaald niveau van de premiereserve kan een deel van de premiereserve vrijvallen in het vermogen van het Fonds. Hiermee wordt de financiële situatie van het Fonds als geheel versterkt, waardoor de kans op indexatie enigszins toeneemt voor zowel pensioenopbouwers, als pensioenontvangers, als premievrije polishouders die nog pensioen hebben bij het Fonds.

Splitsing interne kostendekkende premie

In de volgende tabel wordt een overzicht gegeven van de benodigde interne kostendekkende premie in 2018.

Interne kostendeekkende premie	2018	2017
Actuarieel benodigde koopsom voor pensioenopbouw en risicodekking	227	253
Opslag voor aanwezig vereist eigen vermogen (solvabiliteitsopslag)	43	31
Opslag voor uitvoeringskosten	3	4
Actuarieel benodigde premie voor voorwaardelijke onderdelen van de pensioenregeling	0	0
Totaal	273	288

De lagere actuarieel benodigde koopsom in 2018 werd met name veroorzaakt door de verhoging van de pensioenrichtleeftijd van 67 naar 68 jaar. Daardoor wordt de pensioenopbouw in relatieve zin goedkoper.

In de volgende tabel wordt de interne kostendeekkende premie vergeleken met de gedempte kostendeekkende, de zuivere kostendeekkende en de feitelijke premie. De gedempte kostendeekkende premie is gebaseerd op een verwacht rendement naar de situatie per 31 december 2015. De interne kostendeekkende premie verschilt van de zuivere kostendeekkende premie omdat de rente voor de interne kostendeekkende premie op 1 september 2017 is vastgeklikt. Daarnaast wijkt de solvabiliteitsopslag in de interne kostendeekkende premie af van die van de zuivere kostendeekkende premie.

Overzicht premie	2018	2017
Interne kostendeekkende premie	273	288
Gedempte kostendeekkende premie	184	193
Zuivere kostendeekkende premie	276	302
Feitelijke premie	238	240

Premiebeleid 2019

Vanaf 1 januari 2019 wordt het premiepercentage uitgedrukt in de pensioengrondslag in plaats van het salaris. Daarnaast is de beoordeling in welke mate de geambieerde pensioenopbouw (1,85% ouderdomspensioen) in enig jaar kan worden gerealiseerd, gewijzigd.

Tot en met 2018 gebeurde dat op basis van de interne kostendeekkende premie. Dit betrof de kostendeekkende premie waarbij de solvabiliteitsopslag gelijk was aan de actuele dekkingsgraad boven 100% (met een minimum van 4,1% en een maximum van 19,0%). Voor de jaren 2019 tot en met 2021 vindt deze toetsing plaats op basis van de gedempte kostendeekkende premie. Deze gedempte kostendeekkende premie wordt vergeleken met de feitelijke premie welke gemiddeld genomen een premiedekkingsgraad van 104,4% kent (oftewel, een kostendeekkende premie met een solvabiliteitsopslag van 4,4%). Door deze gewijzigde toetsing is de zekerheid op volledige pensioenopbouw voor de deelnemers fors vergroot. Ter beperking van het risico voor het pensioenfonds van deze extra zekerheid is het renterisico via aanvullende rentederivaten zoveel mogelijk geëlimineerd.

Verloop premiereserve

Net als in 2017 heeft het Algemeen Bestuur in 2018 financiële middelen uit de premiereserve moeten onttrekken om het opbouwpercentage van 1,85% te realiseren. In het volgende schema is weergegeven hoe de bestemde premiereserve zich heeft ontwikkeld in 2018.

Verloop bestemde premiereserve	2018	2017
Bestemde premiereserve – beginstand	41	80
Onttrekking vanwege tekort op pensioenpremie	40	39
Onttrekking vanwege indexatie (verschil looninflatie min prijsinflatie)		-
Bestemde premiereserve – eindstand	1	41

De feitelijke premie (€ 238 miljoen) was achteraf gezien € 35 miljoen lager dan de interne kostendeekkende premie (€ 273 miljoen). De onttrekking wordt echter aan het begin van het boekjaar bepaald, op basis van de verwachte situatie per 1 april. Zodoende werd verwacht dat een onttrekking van € 40 miljoen uit de premiereserve nodig zou zijn geweest ter financiering van de (reguliere) pensioenopbouw in de cdc-regelingen. Er is dus sprake van een klein verschil tussen de vooraf, op basis van schattingen en de achteraf vastgestelde premies.

Het restant van de bestemde premiereserve is conform het primaire doel van de premiereserve, gebruikt ter financiering van de pensioenopbouw in 2019.

2.4.3 Verzekeringstechnische analyse

Net als ieder ander pensioenfonds maakt Philips Pensioenfonds voor zijn financiële opzet gebruik van veronderstellingen, die deels zijn gebaseerd op wet- en regelgeving. Deze veronderstellingen hebben onder andere betrekking op de gemiddelde marktrente, de verwachte hoogte van kosten en de verwachte sterfte onder deelnemers. De verzekeringstechnische analyse maakt inzichtelijk welke verschillen er zijn tussen de vooraf gedane veronderstellingen en de werkelijkheid zoals na afloop van het jaar vastgesteld. Deze analyse resulteert in technische winst- en verliesbronnen, oftewel geeft weer of de werkelijkheid in positieve dan wel negatieve zin afwijkt van de gedane veronderstellingen.

In het volgende overzicht is een samenvatting opgenomen van alle componenten van de verzekeringstechnische analyse. De ontwikkeling van het pensioenvermogen is inzichtelijk gemaakt, evenals de ontwikkeling van de voorziening pensioenverplichtingen. Het verschil in de ontwikkeling van het pensioenvermogen en de ontwikkeling van de voorziening pensioenverplichtingen levert het verzekeringstechnisch resultaat.

De verschillende onderdelen van de verzekeringstechnische analyse worden hierna toegelicht.

Verzekeringstechnische analyse	Pensioenvermogen	Voorziening pensioenverplichtingen	Resultaat
Stand einde vorig verslagjaar	19.449	16.136	
Beleggingen	-508	-42	-466
Salaris- en indexatieontwikkeling		107	-107
Premie	238	223	15
Gehanteerde kanssystemen		9	-9
Pensioenuitkeringen	-660	-661	1
Saldo herverzekeringen	-2		-2
Waardeoverdrachten	11	13	-2
Kosten	-13	-16	3

Wijziging actuariële grondslagen		-167	167
Rentetermijnstructuur		599	-599
Diversen	57	3	54
Stand einde verslagjaar	18.572	16.204	-945

Beleggingen

Voor de directe beleggingsopbrengsten is in 2018 een positief resultaat van € 506 miljoen geboekt. Negatieve resultaten op indirecte beleggingsopbrengsten (verliezen als gevolg van waarde wijzigingen van de beleggingen) van € 990 miljoen en kosten van vermogensbeheer van € 24 miljoen, zorgden per saldo voor een negatief resultaat op beleggingen van € 508 miljoen. De renteonttrekking uit de voorziening pensioenverplichtingen bedroeg € 42 miljoen. Per saldo resulteerde dit in een negatief resultaat van € 466 miljoen.

Salaris- en indexatieontwikkeling

Het Algemeen Bestuur heeft besloten om de pensioenen in 2018 met 0,22% (per 1 april) en 0,38% (per 1 november) te verhogen door indexatie. De voorziening neemt hierdoor toe met naar schatting € 36 miljoen respectievelijk € 61 miljoen. Het resultaat op salaris- en indexatieontwikkeling (naar schatting -€ 10 miljoen) wordt veroorzaakt door onvoorwaardelijke indexaties van verschillende kleine groepen deelnemers die nog vallen onder bepaalde oude pensioenregelingen.

Premie

De ontvangen premie (feitelijke premie) over 2018 bedroeg € 238 miljoen. De samenstelling van de interne kostendeckende premie is verder toegelicht in paragraaf 2.4.2 en is opgenomen in een tabel in die paragraaf. De in de kolom 'voorziening pensioenverplichtingen' vermelde € 223 miljoen is de benodigde premie: de som van de 'actuarieel benodigde koopsom voor pensioenopbouw' (€ 220 miljoen) en de 'opslag voor uitvoeringskosten' (€ 3 miljoen).

Saldo herverzekeringen

Het Fonds heeft het risico van overlijden en arbeidsongeschiktheid herverzekerd bij Elips Life AG. De premies en uitkeringen worden toegerekend aan de periode waarop de herverzekering betrekking heeft. In deze post zijn de betaalde risicopremies en de (te verwachten) uitkeringen van de herverzekeraar opgenomen.

Gehanteerde kanssystemen

In de post 'Gehanteerde kanssystemen' is het resultaat op arbeidsongeschiktheid alsmede op sterfte als gevolg van langlevens en kortlevens opgenomen. Het resultaat op langlevens ontstaat doordat mensen langer leven dan eerder is aangenomen. Het resultaat op kortlevens ontstaat doordat er meer mensen overlijden dan verwacht.

Pensioenuitkeringen

De post 'Pensioenuitkeringen' bestaat uit de verrichte pensioenuitkeringen (€ 660 miljoen) c.q. de uit de voorziening vrijgevallen pensioenuitkeringen (€ 661 miljoen).

Waardeoverdrachten

De € 11 miljoen genoemd in de kolom 'Pensioenvermogen' van de tabel 'Verzekeringstechnische analyse', is het saldo van de ontvangen, respectievelijk betaalde bedragen van inkomende waardeoverdrachten (€ 17 miljoen) en uitgaande waardeoverdrachten (€ 6 miljoen). De € 13 miljoen genoemd in de kolom 'Voorziening pensioenverplichtingen' van de tabel 'Verzekeringstechnische analyse', is het saldo van het effect van inkomende waardeoverdrachten (€ 19 miljoen) en uitgaande waardeoverdrachten (€ 6 miljoen) op de voorziening pensioenverplichtingen. Per saldo is derhalve € 11 miljoen binnengekomen en toegevoegd aan het pensioenvermogen, terwijl de voorziening pensioenvermogen is gestegen met € 13 miljoen. Anders gezegd: het Fonds heeft voor € 13 miljoen aan pensioenen of pensioenaanspraken toegekend, terwijl daarvoor € 11 miljoen is ontvangen. Dit verschil wordt veroorzaakt door verschillen tussen de wettelijke overdrachtsregels die gelden voor individuele waardeoverdrachten (die de omvang van de overdrachtswaarde bepalen) en de actuariële grondslagen van Philips Pensioenfonds (die bepalen hoeveel pensioenaanspraken worden toegekend).

Kosten

Het resultaat op kosten is het verschil tussen de kosten waarmee in de veronderstellingen rekening is gehouden en de werkelijke kosten. Het resultaat op kosten kwam in het verslagjaar uit op € 3 miljoen positief.

Aanpassing actuariële grondslagen

Bij het bepalen van de voorziening pensioenverplichtingen dient rekening gehouden te worden met diverse risico's, zoals overlijden en arbeidsongeschiktheid. Deze risico's dienen zo goed als mogelijk te worden ingeschat. Deze inschattingen liggen vast in de actuariële grondslagen, die periodiek geëvalueerd worden.

In september 2018 publiceerde het Koninklijk Actuarieel Genootschap (AG) de Prognosetafel AG2018. Deze nieuwe prognose leidt tot een lichte daling van de levensverwachting van de Nederlandse bevolking. Het Algemeen Bestuur heeft in november 2018 besloten om deze nieuwe prognosetafel toe te passen bij de vaststelling van de voorziening pensioenverplichtingen.

Daarnaast wordt nog rekening gehouden met een fondsspecifieke correctie op de AG-prognosetafel.

Uit onderzoek blijkt namelijk dat sterfte onder een populatie van pensioenfondsen in het algemeen lager ligt dan de sterfte van de gehele bevolking. De levensverwachting is dus hoger.

In verband hiermee past het Pensioenfonds een correctie toe op de prognosetafel. De fondsspecifieke correctie is gebaseerd op het Willis Towers Watson ervaringssterfmodel 2018. Parallel aan de introductie van de Prognosetafel AG2018 heeft het Algemeen Bestuur besloten om deze ervaringssterfte toe te passen.

Het resultaat op de wijziging van de grondslagen komt daarmee uit op € 167 miljoen positief.

Rentetermijnstructuur

De gemiddelde gewogen rente (yield) is met 1,34% ultimo 2018 lager dan de verwachte yield op basis van de ultimo 2017 rentetermijnstructuur van 1,57%. Dit leidde tot een verhoging van de voorziening pensioenverplichtingen met € 599 miljoen.

Diversen

Het resultaat op 'Diversen' bedroeg in het verslagjaar per saldo € 54 miljoen positief. De bate bestaat voornamelijk uit de vrijval uit de bestemde premiereserve (€ 40 miljoen) en de vrijval van prepensioenkapitaal (€ 17 miljoen). Dit kapitaal is aangewend voor inkoop van pensioenaanspraken hetgeen als last (€ 14 miljoen) terugkomt.

Daarnaast zit in de post 'Diversen' ook het effect van de omzetting van de ouderdomspensioenaanspraken naar pensioenrichtleeftijd 68 per 1 januari 2019, conform het besluit van het Algemeen Bestuur van Philips Pensioenfonds. De omzetting is in 2019 verwerkt. De omzetting is collectief actuarieel gelijkwaardig en sekseneutraal. Het effect op de voorziening pensioenverplichtingen wordt ingeschat op een verhoging van € 14 miljoen.

2.4.4 Klachten

Het totaal aantal klachten in het jaar 2018 is gelijk aan het totaal aantal klachten in het voorgaande jaar.

	2018	2017	2016	2015	2014
Aantal klachten	11	11	7	12	6
Gehonoreerd	4	3	0	2	6
Afgewezen	7	8	7	10	0

De klachten hadden met name betrekking op de hoogte van het pensioen. Als een klacht wordt afgewezen, heeft de belanghebbende de mogelijkheid zich te wenden tot de Ombudsman Pensioenen. De Ombudsman Pensioenen vraagt, na ontvangst van een klacht, om een toelichting op het besluit om de klacht af te wijzen, waarna de Ombudsman daaromtrent een oordeel uitspreekt.

In het verslagjaar heeft de Ombudsman de Klachtencommissie twee keer verzocht om een toelichting op een besluit tot afwijzing van een klacht. De Ombudsman Pensioenen heeft éénmaal geoordeeld in het voordeel van het Fonds. In de tweede casus was de correspondentie daarover met de Ombudsman Pensioenen aanleiding voor het alsnog honoreren van de klacht.

2.4.5 Pensioenafspraken 2019

Bij Philips en Signify zijn in het verslagjaar tussen de werkgevers en vakorganisaties afspraken gemaakt over enkele aanpassingen in de pensioenregelingen vanaf 1 januari 2019. De afspraken gelden voor drie jaar. Philips Pensioenfonds heeft in het verslagjaar getoetst of de aangepaste pensioenregelingen uitgevoerd kunnen worden door het Fonds. Het Algemeen Bestuur heeft geconcludeerd dat dit het geval is. In samenhang daarmee heeft het Algemeen Bestuur in 2018 ook enkele besluiten genomen over de indexatie van de pensioenen. Ogenschijnlijk veranderen de pensioenregelingen nauwelijks. Maar toch betekenen de besluiten van het Bestuur wél wat voor de pensioenopbouwers van het Fonds: zij krijgen meer zekerheid over de pensioenopbouw en de kans wordt op korte termijn groter dat de opgebouwde pensioenen kunnen worden verhoogd door indexatie. In deze paragraaf wordt toegelicht wat op hoofdlijnen hetzelfde is gebleven aan de pensioenregeling en wat er gewijzigd is.

Wat verandert niet?

Soort pensioenregeling

De pensioenregeling blijft het karakter houden van een collectieve beschikbare premieregeling (CDC). Hoeveel pensioen de deelnemer jaarlijks opbouwt, hangt af van de premie die beschikbaar is voor het pensioen en uiteraard van de hoogte van het salaris.

Pensioenpremie

Philips betaalt een vaste pensioenpremie aan het Pensioenfonds. Deze premie blijft 24% van het pensioengevend salaris (26,2% voor Senior Directors en Executives). Wel wordt de premie voortaan uitgedrukt in de pensioengrondslag (het salaris min de franchise). 24% van het salaris komt overeen met 29,4% van de pensioengrondslag. Deze premie is overigens inclusief de eigen bijdrage. Die blijft 2% van de pensioengrondslag.

Opbouwpercentage

Het opbouwpercentage voor het pensioen blijft 1,85%. Dat betekent dat elk jaar 1,85% van de pensioengrondslag aan pensioen opgebouwd wordt, onder de voorwaarde dat de premie daarvoor toereikend is.

Wat verandert wel?

Extra zekerheid over opbouw

De hoogte van het opbouwpercentage blijft dus gelijk. Dit percentage is nog steeds – net als voorheen – niet gegarandeerd. Maar de kans dat het niet lukt een opbouw van 1,85% te realiseren, is vele malen kleiner dan de afgelopen jaren het geval was, ondanks het feit dat de zogenoemde premiereserve is afgeschaft. De toets op de kostendekkendheid van de premie vindt voortaan namelijk plaats op basis van de gedempte kostendekkende premie. Dit verkleint aanzienlijk de kans dat de opbouw als gevolg van die toets moet worden verlaagd. Bovendien heeft het Algemeen Bestuur besloten om het renterisico wat betreft de opbouw in de jaren 2019 tot en met 2021 af te dekken. Dit laatste biedt extra zekerheid ten aanzien van de pensioenopbouw, omdat renteverlagingen de kans op het realiseren van een volledige opbouw negatief beïnvloeden. Door de renteafdekking wordt deze negatieve invloed vrijwel geheel geëlimineerd.

Indexatie-ambitie pensioenopbouwers op basis van looninflatie

Het is de ambitie van Philips Pensioenfonds om de opgebouwde pensioenen van de pensioenopbouwers jaarlijks te verhogen met de looninflatie (de collectieve cao-schaalaanpassingen binnen Philips, ook voor diegenen die werkzaam zijn bij Signify). Deze ambitie was tot 1 januari 2019 te splitsen in twee delen:

1. de verhoging met de prijsinflatie (de afgeleide consumentenprijsindex van het Centraal Bureau voor de Statistiek);
2. en de verhoging met het verschil tussen loon- en prijsinflatie wanneer de looninflatie (collectieve cao-aanpassingen bij Philips) hoger is dan de prijsinflatie.

Deze indexatie-ambitie wijzigt licht per 1 januari 2019: Philips Pensioenfonds streeft ernaar om de opgebouwde pensioenen jaarlijks te verhogen met de looninflatie, uitgedrukt in de collectieve cao-schaalaanpassing binnen Philips (ook voor diegenen die werkzaam zijn bij Signify). Pensioenverhogingen worden volledig gefinancierd uit het rendement/vermogen van Philips Pensioenfonds. De bestemde premiereserve waaruit voorheen de onder 2 genoemde component werd gefinancierd, is daarom komen te vervallen.

Ondergrens indexatiestafel verlaagd

Het Pensioenfonds heeft per 1 juli 2018 de ondergrens van de zogenoemde indexatiestafel verlaagd van 116% naar het wettelijk minimum van 110%. Dat betekent:

- dat het mogelijk is om bij een dekkingsgraad tussen de 110 en 116% de pensioenen te verhogen door indexatie, terwijl dat niet mogelijk was volgens het oude beleid;
- dat bij een dekkingsgraad tussen de 116 en 123% de indexatie hoger is dan onder het oude beleid. Dit was al merkbaar met de extra indexatie van 0,38% op 1 november 2018. Meer informatie over deze extra indexatie is opgenomen in paragraaf 2.4.1 'Indexatie';
- op korte- en middellange termijn (1-5 jaar) een hoger pensioen voor alle aangeslotenen, ook als het financieel tegenzit;
- dat de kans dat de pensioenen verlaagd moeten worden als het financieel tegenzit, licht toeneemt.

Over de aanpassing van de indexatiestafel is meer informatie opgenomen in paragraaf 2.4.1 'Indexatie'.

Afwegingen rond ambitie en financiële gezondheid van Philips Pensioenfonds

Bij de afwegingen die ten grondslag lagen aan de hiervoor genoemde besluiten, heeft het Bestuur de effecten van de besluiten in onderlinge samenhang bekeken, dit tegen de achtergrond van de ambitie van het Fonds. Zoals altijd zijn daarbij zowel korte- als lange termijneffecten meegenomen, dit laatste omdat het voor het realiseren van onze ambitie van belang is dat het Fonds ook op lange termijn financieel gezond blijft.

Het Fonds heeft een reële ambitie. De reële ambitie houdt in dat het Fonds aan pensioenontvangers en houders van een premievrije polis een pensioen wil bieden dat

wordt verhoogd met de prijsinflatie en aan de pensioenopbouwers een pensioen dat wordt verhoogd met de looninflatie. Onderdeel van de ambitie voor pensioenopbouwers is het streven naar een volledige pensioenopbouw. Volledige pensioenopbouw is van groot belang, onder meer omdat het wettelijke en fiscale kader het vrijwel onmogelijk maakt om gemiste opbouw in de toekomst te herstellen.

Voor wat betreft de indexatie van de pensioenen is van belang, dat het Fonds een aantal jaren niet of nauwelijks heeft kunnen indexeren. Het Bestuur was van mening dat, tegen deze achtergrond, het sneller indexeren van de pensioenen belangrijker is geworden dan het zoveel mogelijk voorkomen van verlaging van de pensioenen. Dit laatste was een belangrijke doelstelling van het huidige beleid. Vandaar dat is besloten de ondergrens van de indexatiestafel te verlagen naar 110%. Bij het besluit is meegewogen dat naarmate de gemiddelde leeftijd van de pensioengerechtigden in een pensioenfonds hoger is, het belangrijker wordt om zo snel als mogelijk indexatie toe te kennen. Bij Philips Pensioenfonds is die gemiddelde leeftijd met 76 jaar relatief hoog.

Het besluit om de jaarlijkse pensioenopbouw te handhaven op 1,85%, en het streven om de kans op het verlagen van de pensioenopbouw te minimaliseren (onder andere door het renterisico wat betreft de opbouw in de jaren 2019, 2020 en 2021 af te dekken), betekent voor de komende drie jaar een stabiele en goede pensioenopbouw voor de deelnemers. Als gevolg hiervan wordt er in de komende periode minder betaald voor een pensioenopbouw van 1,85% dan het geval zou zijn onder de oude financieringsmethodiek. En doordat er eerder geïndexeerd wordt, vloeien er ook eerder middelen uit het Fonds. Hierdoor nemen de risico's iets toe. Deze risico's zijn een iets hogere kans op het verlagen van de pensioenen in geval van een grote wereldwijde economische crisis en een lagere dekkingsgraad op de lange termijn.

Naar het oordeel van het Bestuur waren deze risico's echter alleszins acceptabel, afgezet tegen eerdergenoemde voordelen. Bij de risicoafweging heeft mede een rol gespeeld:

- ten aanzien van de premie: dat deze nog steeds prudent is, ook in vergelijking met andere pensioenfonds;
- dat de gemaakte afspraken een looptijd hebben van drie jaar;
- de beleidsdekkingsgraad ten tijde van de besluitvorming van circa 120%;
- het feit dat uit het meest recente risicobereidheidsonderzoek blijkt, dat onze aangeslotenen bereid zijn om enig risico te lopen om een geïndexeerd pensioen te kunnen realiseren.

2.4.6 Splitsing onderneming

In 2016 is Philips opgesplitst in twee zelfstandig opererende ondernemingen. Bij deze splitsing is het uitgangspunt geweest dat de pensioenregeling van het voormalige Philips Lighting, thans Signify, tot het einde van de lopende cdc-periode ongewijzigd zou blijven en dus gelijk is aan die van Philips Dit uitgangspunt is in 2016 meegenomen in de

uitvoeringsovereenkomst met Signify en het zogenoemde Addendum op de uitvoeringsovereenkomst met Philips. CAO-partners hebben in 2018 besloten dat de pensioenregelingen van beide ondernemingen ook in de periode van 1 januari 2019 tot en met 31 december 2021 identiek zijn.

2.4.7 Selectieproces keuze pensioenuitvoerder

Philips Pensioenfonds heeft de ambitie om nu en in de toekomst de pensioenen voor werknemers van Philips en Signify in Nederland te blijven verzorgen, ook indien de pensioenovereenkomsten die beide ondernemingen met hun werknemers hebben afgesloten zouden veranderen. Veranderingen in de pensioenovereenkomsten zouden kunnen voortvloeien uit interne ontwikkelingen binnen de beide ondernemingen, maar ook uit de landelijke pensioendiscussie. Of er veranderingen gaan komen en wat die zullen inhouden, is op dit moment niet bekend, maar het is tegen de achtergrond van de genoemde ambitie en ontwikkelingen van groot belang, dat Philips Pensioenfonds op alle mogelijke veranderingen zo goed mogelijk voorbereid is. Of anders gezegd: zo agile mogelijk is. Dit alles uiteraard tegen redelijke kosten.

Daarvoor hebben wij een pensioenuitvoerder nodig, die op de punten flexibiliteit/agility en kosten tot de marktleiders behoort. Wij hebben geconcludeerd, dat de enige manier om er echt achter te komen, wat de markt op deze punten te bieden heeft, het houden van een selectieprocedure is. Om die reden voelden wij ons genoodzaakt om relatief kort na het vorige selectieproces, op grond waarvan een contract is gesloten met PGGM (dat ultimo 2021 eindigt), andermaal een selectieprocedure te starten. De keuze voor een nieuw selectieproces heeft dus als doel optimaal voorbereid te zijn op de toekomst, en heeft niets te maken met kwaliteit van de huidige dienstverlening van PGGM: de scores van PGGM op naleving van de Service Level afspraken en op klanttevredenheid zijn alleszins tevredenstellend. PGGM is een van de partijen die meedoet in het selectieproces.

Philips Pensioenfonds streeft ernaar om voor het einde van dit jaar te besluiten welke partij vanaf 2021 de pensioenuitvoering voor Philips Pensioenfonds gaat verzorgen.

Om elke mogelijke (schijn van) belangenverstrengeling te voorkomen is besloten dat de voorzitter van het Algemeen Bestuur, de heer Roel Wijmenga, geen enkele betrokkenheid zal hebben bij het vraagstuk inzake de toekomstige pensioenuitvoering. Dit in verband met zijn commissariaat bij Achmea, een belangrijke aanbieder van pensioenadministratiediensten in de Nederlandse markt. De (voorzitters)rol van de heer Roel Wijmenga wordt in deze overgenomen door de vice-voorzitter van het Algemeen Bestuur, de heer Reinoud Mangelmans.

2.5 Goed pensioenfondsbestuur

2.5.1 Code Pensioenfondsen

Per 1 januari 2014 is de 'Code Pensioenfondsen' van kracht geworden, welke in 2018 is hernieuwd. De Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid hebben samen de Code Pensioenfondsen opgesteld. De Code is een gedragscode voor de sector en bestaat uit normen die de sector zichzelf oplegt. De normen zijn in de vernieuwde versie gegroepeerd aan de hand van acht thema's en het aantal normen is handzamer gemaakt. De inhoud van de oorspronkelijke Code is niet wezenlijk gewijzigd. De Code bevat de volgende acht thema's:

1. Vertrouwen waarmaken
2. Verantwoordelijkheid nemen
3. Integer handelen
4. Kwaliteit nastreven
5. Zorgvuldig benoemen
6. Gepast belonen
7. Toezicht houden en inspraak waarborgen
8. Transparantie bevorderen

Door de normen in deze Code na te leven, wil de pensioenfondssector zorgen voor goed functionerende pensioenfondsbesturen, de verhoudingen binnen het pensioenfonds transparanter maken en verzekeren dat er adequaat met belanghebbenden gecommuniceerd wordt.

Naleving Code Pensioenfondsen

De Code Pensioenfondsen is wettelijk verankerd. De normen in de Code zijn een aanvulling op wet- en regelgeving. Er is ruimte om af te wijken van de normen, mits dit weloverwogen gebeurt. De Code gaat derhalve uit van het 'pas toe of leg uit'-beginsel. Daar waar niet (geheel) wordt voldaan aan de voorschriften van de Code, dient dit te worden uitgelegd. Overigens bepaalt de Code dat het gaat om de intentie, niet om de naleving van de letter. Philips Pensioenfonds voldoet aan de meeste voorschriften in de Code. In deze paragraaf wordt uitgelegd op welke punten het Fonds niet of niet geheel voldoet en wordt aangegeven wat daarvoor de redenen zijn.

Thema: zorgvuldig benoemen, onderdeel Diversiteit

De Code Pensioenfondsen (norm 31 tot en met 39) schrijft voor dat het bestuur ervoor moet zorgen dat de samenstelling van de fondsorganen een redelijke afspiegeling vormt van de belanghebbenden. Daarbij moet rekening worden gehouden met opleiding,

achtergrond, persoonlijkheid, geslacht en leeftijd. Het bestuur moet de geschiktheid van bestuursleden toetsen bij het aantreden en gedurende het bestuurslidmaatschap.

Het Algemeen Bestuur onderschrijft het belang van diversiteit naar leeftijd en geslacht en streeft ernaar het aantal vrouwen en jongeren in de fondsorganen te vergroten. Bij openstaande vacatures wordt getracht om gericht te zoeken naar vrouwelijke en/of jongere kandidaten. Bij gelijke geschiktheid voor een bestuursfunctie zal de keuze uitgaan naar een vrouw en/of een jongere kandidaat. Dit wordt ook in de profielschets voor de vacante functie expliciet vermeld. In het Algemeen Bestuur en het Verantwoordingsorgaan hebben twee, respectievelijk één vrouw(en) zitting.

De Code schrijft voor dat zowel in het Bestuur als in het Verantwoordingsorgaan zowel mensen van boven als onder de 40 jaar zitting hebben. In het verslagjaar is een nieuw aspirant-lid benoemd. Op het moment van benoeming was deze persoon jonger dan 40 jaar. Het Algemeen Bestuur heeft in het verslagjaar actiepunten geformuleerd om bestuursdeelname onder jongeren te stimuleren. Deze worden in 2019 nader uitgewerkt.

Thema: zorgvuldig benoemen, onderdeel Zittingsduur en herbenoeming

De Code Pensioenfondsen schrijft voor dat de zittingsduur van een bestuurslid maximaal vier jaar is. Daarnaast mag een bestuurslid maximaal twee keer worden herbenoemd. De statuten van Philips Pensioenfonds zijn daarmee in lijn, zij het dat de termijn van vier jaar kan worden verlengd of verkort via het zogenoemde rooster van aftreden. In 2017 is het rooster van aftreden aangepast in die zin, dat de termijnen van twee werknemersleden van het Algemeen Bestuur zijn verlengd tot 2019. Dit hield verband met het feit dat het beter werd geacht met (her)benoemingen te wachten, totdat besluitvorming had plaatsgevonden over de voortzetting van de aansluiting van de beide aangesloten ondernemingen na 1 januari 2019. In het verslagjaar is duidelijk geworden dat zowel Philips als Signify voor de komende cdc-periode bij het Fonds aangesloten blijven (zie ook paragraaf 2.4.5 'Pensioenafspraken 2019').

Voor wat betreft de herbenoemingstermijn van maximaal twee keer, wijkt Philips Pensioenfonds voor de onafhankelijke voorzitter van het Fonds en de uitvoerend bestuurders af. Zij zijn benoemd voor onbepaalde tijd. De overige niet-uitvoerend bestuursleden zien erop toe dat de zittingstermijn van de voorzitter en de uitvoerend bestuursleden niet langer duurt dan door hen wenselijk wordt geacht. Zo nodig kunnen de voorzitter en de uitvoerend bestuursleden door hen op ieder moment worden ontslagen. Naar het oordeel van de niet-uitvoerend bestuursleden is deze regeling in overeenstemming met de strekking van de Code.

Thema: gepast belonen, onderdeel prestatiebeloning

De Code Pensioenfondsen schrijft voor dat het bestuur terughoudend is als het gaat om prestatiegerelateerde beloningen. Prestatiegerelateerde beloningen mogen niet hoger zijn dan 20 procent van de vaste beloning (norm 43).

Philips Pensioenfonds kent een eigen arbeidsvoorwaardenbeleid waarbij de leidraad is dat het Fonds marktconforme beloningen aan zijn uitvoerende bestuurders en medewerkers van het Bestuursbureau betaalt. De uitvoerende bestuurders en medewerkers ontvangen een

vast salaris. Daarnaast kan er afhankelijk van de prestaties een variabele beloning worden betaald. Een variabele beloning mag niet tot perverse prikkels leiden. In verband hiermee wordt voor het bepalen van een eventuele variabele beloning rekening gehouden met meerdere criteria, waarbij het belang van het Fonds steeds centraal staat. Voor verreweg de meeste functies geldt dat de maximale variabele beloning lager is dan 20%. Voor enkele medewerkers met een hogere variabele beloning, die voor de inwerkingtreding van de Code in dienst zijn getreden, wordt deze beloning in stappen afgebouwd om deze in lijn te brengen met de Code.

2.5.2 Gedragscode en Klokkenluiderregeling

Bij het Fonds is een Gedragscode van kracht. De compliance officer van het Fonds houdt toezicht op de naleving van de Gedragscode. Eén van de items daarbij is het vaststellen dat alle aan het Fonds verbonden personen de Gedragscode voor akkoord hebben ondertekend. Tevens beoordeelt de compliance officer of ontvangen relatiegeschenken en nevenfuncties van verbonden personen in overeenstemming zijn met de in de Gedragscode opgenomen normen hiervoor.

Bij het Fonds is tevens een Klokkenluiderregeling van kracht. Op grond van die regeling kunnen misstanden binnen het Fonds, desgewenst anoniem, worden gemeld. In het verslagjaar 2018 zijn geen meldingen ontvangen. In het verslagjaar is de Klokkenluiderregeling op enkele punten nader aangescherpt. Zo heeft het Algemeen Bestuur besloten om de drempel voor meldingen te verlagen door een andere externe vertrouwenspersoon aan te stellen die geen band heeft met het Fonds als organisatie. Gelet op de diversiteit, is besloten een vrouw te benoemen als externe vertrouwenspersoon. De externe vertrouwenspersoon is gecontracteerd bij het Nederlands Compliance Instituut (NCI).

2.5.3 Vergaderingen fondsorganen

Het Algemeen Bestuur vergaderde in 2018 tien keer. De Audit & Risk commissie vergaderde in 2018 vijf keer. Het Verantwoordingsorgaan heeft in 2018 twee keer met (een afvaardiging van) het Algemeen Bestuur vergaderd en een keer met het Niet Uitvoerend Bestuur. Daarnaast vergaderde het Verantwoordingsorgaan vijf keer met het Uitvoerend Bestuur. Verder is er een aantal extra vergaderingen gehouden met (delegaties van) het Algemeen Bestuur en het Uitvoerend Bestuur in verband met het advies over de nieuwe CDC-regeling. Er vond eenmaal een overleg tussen het Verantwoordingsorgaan en de externe accountant en externe actuaris plaats.

2.5.4 Zelfevaluatie Algemeen Bestuur

Het Bestuur besteedt veel aandacht aan het eigen functioneren. In verband hiermee wordt onder meer het navolgende gedaan: De voorzitter van het Algemeen Bestuur houdt jaarlijks 1-op-1 gesprekken met alle bestuursleden. Eenmaal per jaar vindt in de vorm van een plenaire sessie een zelfevaluatie plaats. Eén keer in de twee jaar betreft het Bestuur een derde partij bij de evaluatie.

Viermaal per jaar wordt door de niet-uitvoerende bestuursleden de wijze van uitoefening van hun toezichtstaak geëvalueerd.

Dit proces voor de zelfevaluatie is in overeenstemming met Code Pensioenfondsen. Ook over het verslagjaar 2018 heeft een zelfevaluatie plaatsgevonden, waarbij een rapportage van de voorzitter is besproken met daarin de uitkomsten van de 1-op-1 gesprekken die de voorzitter heeft gehouden met alle individuele bestuursleden. In de zelfevaluatie is onder meer aan de orde geweest het functioneren van het Algemeen Bestuur, Niet Uitvoerend Bestuur en Uitvoerend Bestuur, de communicatie met de verschillende stakeholders van het Fonds en de voortgang ten aanzien van opleidingen.

2.5.5 Geschiktheid van het Algemeen Bestuur

Het besturen van een pensioenfonds is een grote verantwoordelijkheid. Die verantwoordelijkheid vraagt om specifieke geschiktheid. De eisen voor geschiktheid van de bestuursleden liggen vast in de 'Beleidsregel Geschiktheid 2012'. Deze beleidsregel is door De Nederlandsche Bank opgesteld.

Geschiktheidsplan

Philips Pensioenfonds beschikt over een geschiktheidsplan waarin vastligt over welke deskundigheid, competenties en professioneel gedrag de bestuursleden dienen te beschikken. Het geschiktheidsplan beschrijft:

- de benodigde geschiktheidskenmerken voor het Algemeen Bestuur;
- de methodiek die het Algemeen Bestuur hanteert in geschiktheidsontwikkeling;
- hoe permanente educatie wordt bevorderd en geborgd;
- hoe evaluatie- en opvolgingsbeleid zijn ingericht;
- hoe de door het Fonds gehanteerde aanpak aansluit bij de eisen van de toezichhouder.

Visie op leren

Philips Pensioenfonds maakt gebruik van zowel formele als informele leeroplossingen om het geschiktheidsbeleid in te vullen. De formele kant bestaat uit trainingen voor bestuursleden. Verder biedt het Fonds mogelijkheden tot het ontwikkelen van specifieke vaardigheden en tot het onderhouden van deskundigheid via het bezoeken van themabijeenkomsten, seminars en congressen en het bijhouden van actualiteiten.

Intern organiseert het Bestuur periodiek opleidingsdagen om actuele thema's te behandelen. De opleidingsdagen van het Algemeen Bestuur vonden in het verslagjaar plaats in de maand juli. Tijdens deze twee dagen kwamen diverse onderwerpen aan bod, waaronder cybersecurity, de-risking van beleggingen, individueel DC, belangenverstrengeling en cultuur & gedrag. Ook het Verantwoordingsorgaan heeft een gedeelte van de opleidingsdagen bijgewoond.

Beoordeling van nieuwe leden van het Algemeen Bestuur vindt plaats op grond van een door het Bestuur opgesteld geschiktheidsprofiel en de 'Beleidsregel geschiktheid' van DNB. In beginsel worden nieuwe leden van het Algemeen Bestuur geacht om een opleiding gericht op het besturen van een ondernemingspensioenfonds te volgen. Ook het doorlopen van een assessment, uitgevoerd door een externe onafhankelijke partij behoort tot de mogelijkheden.

Profiel van het Algemeen Bestuur

Bij de samenstelling van het Algemeen Bestuur wordt actief gestuurd om kandidaten aan boord te krijgen die de deskundigheidsgebieden op hoog niveau en op basis van ruime ervaring kunnen afdekken en wordt ernaar gestreefd om vrouwelijke en/of jongere kandidaten aan te trekken (zie ook paragraaf 2.5.1 'Code Pensioenfondsen'). Voor alle bestuurders geldt dat ze een grondige kennis van de eigen regeling en beleidskeuzes die daaraan ten grondslag liggen dienen te bezitten. Evenals inzicht in de risico's en manieren en momenten om die te beheersen en bij te sturen. Voor de uitvoerend bestuurders en de onafhankelijke voorzitter geldt daarnaast dat deze over zeer ruime werk- en managementervaring in de financiële sector dienen te beschikken. De eisen die het Fonds stelt aan specifieke functies binnen het Algemeen Bestuur zijn uitgewerkt in het Geschiktheidsplan.

2.5.6 Wijzingen in governance naar aanleiding van aansluiting Signify

Gelet op het feit dat Signify in beginsel in ieder geval tot en met 2021 aangesloten blijft bij Philips Pensioenfonds (zie ook paragraaf 2.4.5 'Pensioenafspraken 2019'), worden er begin 2019 enkele wijzigingen doorgevoerd in de statutaire samenstelling van het Algemeen Bestuur en het Verantwoordingsorgaan. De wijzigingen zijn als volgt:

Algemeen Bestuur

- Van de drie werkgeversleden zal er in het vervolg één afkomstig zijn van Signify. De facto houdt dit in dat de huidige vacature zal worden vervuld door Signify.
- Van de drie werknemersleden zal er in het vervolg eveneens één afkomstig zijn van Signify. Met de huidige bestuurssamenstelling wordt reeds aan dit vereiste voldaan (de heer D. Denteneer is werkzaam bij Signify).

Verantwoordingsorgaan

- Het werkgeverslid is en blijft afkomstig van Philips. Het plaatsvervangend werkgeverslid zal in het vervolg afkomstig zijn van Signify. De facto houdt dit in dat de vacature

'plaatsvervangend werknemerslid' vrijvalt ten gunste van Signify op het moment dat de zittingstermijn van het huidige plaatsvervangend werkgeverslid (de heer J. Jongma) is verstreken.

- Het werknemerslid wordt benoemd op grond van de uitslag van de verkiezingen die in beginsel eens per vier jaar worden gehouden. Het werknemerslid kan, al naar gelang de uitslag van de verkiezingen, afkomstig zijn van oftewel Philips óf Signify. Het plaatsvervangend werknemerslid dient in het vervolg afkomstig te zijn van de andere onderneming. De eerstvolgende verkiezing voor een werknemerslid vindt in 2021 plaats. De huidige samenstelling is zodanig, dat reeds wordt voldaan aan de nieuwe bepaling (mevrouw Van der Wateren is werkzaam bij Philips, de heer Muusse is afkomstig van Signify).

2.5.7 Aanpassingen vanwege IORP II

Vorbereidend op IORP II, dat van kracht ging per 13 januari 2019, heeft het Bestuur gedurende het verslagjaar de nodige besluiten genomen. Onder andere zijn de beleidslijnen voor de charters voor de sleutelfunctiehouders vastgesteld. In 2019 zal de resterende besluitvorming en implementatie van de genomen besluiten plaatsvinden.

2.6 Communicatiebeleid

2.6.1 Strategisch communicatiebeleid

In paragraaf 2.2.1 'Ambities en principes' is de communicatie-ambitie van Philips Pensioenfonds geformuleerd. Deze communicatie-ambitie is gebaseerd op het strategisch communicatieplan. Dit plan is in 2015, na een positief advies van het Verantwoordingsorgaan, door het Algemeen Bestuur vastgesteld. In deze paragraaf is opgenomen hoe Philips Pensioenfonds in 2018 invulling heeft gegeven aan het geformuleerde strategisch communicatiebeleid. In 2018 is het strategisch communicatiebeleid geëvalueerd en zijn voorbereidingen getroffen voor de beoogde aanpassing van dit beleid in 2019.

2.6.2 Actuele communicatiethema's in 2018

In het verslagjaar speelden onder meer de volgende actuele thema's: het indexatiebesluit, verhoging van de pensioenrichtleeftijd naar 68 jaar, digitaal communiceren, rol sociale partners bij het pensioen, kosten van pensioen, risicohouding en ontwikkelingen ESG-beleid. Deze thema's hebben in 2018 centraal gestaan in de diverse communicatiemiddelen die Philips Pensioenfonds in het verslagjaar heeft ingezet.

Daarnaast heeft het Fonds aanvullend aandacht gegeven aan de invloed van rente en rendement op de dekkingsgraad en de invloed van het beleid van Philips Pensioenfonds op het pensioen van de deelnemer.

2.6.3 Middelen

Gedurende het verslagjaar is op verschillende manieren met de aangeslotenen van het Fonds gecommuniceerd over onder andere de hiervoor genoemde thema's. De belangrijkste communicatiemiddelen worden hier aangestipt.

Brief over financiële situatie van het Fonds

In maart 2018 zijn alle aangeslotenen van het Fonds geïnformeerd over de financiële positie van het Fonds en over het indexatiebesluit 2018. Alle pensioenopbouwers zijn daarbij ook geïnformeerd over het feit dat zij in 2018 volledig pensioen opbouwen (1,85%). Alle pensioenontvangers en premievrije polishouders zijn per brief geïnformeerd. De pensioenopbouwers kregen een e-mail op het zakelijk e-mailadres met een beknopte samenvatting van de brief en de mogelijkheid om door te klikken naar de volledige brief. Pensioenopbouwers zonder e-mailadres zijn per brief geïnformeerd. In deze communicatie is ook de interactieve dialoogsessie (webinar) aangekondigd die in mei 2018 plaatsvond. De informatie over het indexatiebesluit per 1 november 2018 is meegestuurd met de oktober-editie van Generaties.

Generaties

Het magazine Generaties is in 2018 driemaal verschenen: in februari, juni en oktober. In de uitgave van februari is onder andere aandacht besteed aan de verhoging van de pensioenrichtleeftijd naar 68 jaar thema. Daarnaast kwamen in deze editie onder andere het ESG-beleid en de mogelijkheid om een persoonlijk pensioengesprek te plannen aan de orde. Bij de februari-editie van Generaties was een flyer gevoegd van de FPVG voor de werving van leden voor de Landelijke Belangenvereniging van Philips Gepensioneerden (LBPG). Deze bijlage was door de FPVG zelf aangeleverd.

In de juni-editie blikten bestuursleden René ter Huurne en Bernard Lindenhovius terug op het jaar 2017. Daarnaast werd informatie gegeven over de uitkomsten van het risicobereidheidsonderzoek dat eerder dit jaar plaatsvond. Andere onderwerpen in deze editie waren de AVG, het eerder in laten gaan van het pensioen en het Uniform Pensioenoverzicht.

Bij de oktober-editie was een persoonlijke brief gevoegd waarin de pensioenregeling per 1 januari 2019 en de besluiten van het Algemeen Bestuur over indexatie zijn toegelicht. In het magazine zelf waren twee artikelen opgenomen waarin die onderwerpen uitgebreider aan bod kwamen. In het magazine werd ook aandacht besteed aan PensioenLab en aan het thema 'pensioen bij arbeidsongeschiktheid'.

Gener@ties

De digitale nieuwsbrief Gener@ties is in 2018 elk kwartaal verschenen. In Gener@ties wordt aandacht besteed aan de financiële positie van het Fonds en actuele pensioenontwikkelingen. Daarnaast worden medewerkers en pensioenontvangers aan het woord gelaten over pensioengerelateerde onderwerpen. In een extra uitgave in juni 2018 was er speciale aandacht voor de verschijning van het jaarverslag van het Fonds, de AVG en het besluit van het Fonds om te stoppen met beleggen in tabak. Daarnaast is de opname van de interactieve dialoogsessie onder de aandacht gebracht. Zowel deelnemers van het Fonds als andere geïnteresseerden hebben de mogelijkheid zich te abonneren op de digitale nieuwsbrief die per e-mail wordt verstuurd. Vanuit de nieuwsbrief kan worden doorgelinkt naar de website van Philips Pensioenfonds waar verdere informatie te vinden is.

Kwartaalverslag

Elk kwartaal publiceert het Fonds het kwartaalverslag op de website. In dit kwartaalverslag zijn de belangrijkste financiële gegevens van het Fonds opgenomen. Alle deelnemers en andere geïnteresseerden kunnen het kwartaalverslag via de website bekijken.

Interactieve dialoogsessie

Op 24 mei 2018 heeft voor de eerste keer een dialoogsessie in webinar-vorm plaatsgevonden. Tijdens de uitzending zijn veel vragen gesteld door de kijkers. De opgenomen versie van de uitzending staat op onze website en kan dus teruggekeken worden.

Website en 'Mijn Philips Pensioenfonds'

Op de website van Philips Pensioenfonds kunnen deelnemers veel informatie vinden over hun pensioen en over algemene zaken binnen het Fonds. De website van Philips

Pensioenfonds is de basis voor alle generieke communicatie van het Fonds naar deelnemers en stakeholders. De informatie op de website is zo actueel mogelijk. De website wordt ingezet om meer informatie te geven over onderwerpen waarover de deelnemer bijvoorbeeld per brief is geïnformeerd. Hierdoor wordt de informatie 'gelaagd' aangeboden.

Met MijnPPF heeft de deelnemer op ieder gewenst moment via een online beveiligde omgeving inzicht in zijn of haar pensioen. De deelnemer kan zelf een aantal persoonlijke gegevens wijzigen. De Pensioenplanner voor pensioenopbouwers en premievrije polishouders is onderdeel van MijnPPF.

(Uniform) Pensioenoverzicht

Jaarlijks ontvangen alle pensioenopbouwers het Uniform Pensioenoverzicht. Dit pensioenoverzicht geeft de deelnemer informatie over zijn persoonlijke pensioensituatie.

2.7 Kosten

Bedragen in miljoenen euro's

Het Algemeen Bestuur vindt uitvoeringskosten, de beheersing daarvan en de transparantie daarover van groot belang. Daarom wordt in deze paragraaf inzicht gegeven in de kosten van het Fonds. In dit jaarverslag wordt de in 2016 herziene versie van de 'aanbevelingen uitvoeringskosten' van de Pensioenfederatie gevolgd.

Daar waar nog geen volledig inzicht in de kosten bestaat, werkt het Fonds met schattingen. Deze schattingen zijn gebaseerd op enerzijds informatie van de vermogensbeheerders van het Fonds en anderzijds informatie van de Pensioenfederatie (inzake private equity).

Tot de kosten wordt ook BTW gerekend voor zover deze niet kan worden teruggevorderd (circa € 3 miljoen in 2018 (€ 5 miljoen in 2017)). Kosten in vreemde valuta zijn omgerekend naar euro's op basis van een gemiddelde omrekenkoers. Kosten die niet direct betrekking hebben op pensioenbeheer danwel vermogensbeheer zijn toegerekend aan pensioenbeheer en vermogensbeheer naar rato van de direct aan beide activiteiten toerekenbare kosten.

Onderstaande tabel loopt door op de volgende pagina.

Kosten <i>(tenzij anders vermeld)</i>	2018		2017		2016	
	Separaat vermeld in jaarrekening	Verrekend met rendement	Separaat vermeld in jaarrekening	Verrekend met rendement	Separaat vermeld in jaarrekening	Verrekend met rendement
<u>Pensioenuitvoeringskosten</u>						
Kosten pensioenbeheer ²⁸	5,9	-	5,6	-	5,2	-
Kosten bestuur en financieel beheer	0,9	-	0,7	-	0,6	-
Projectkosten	0,1	-	0,0	-	0,1	-
Opslag voor indirecte kosten	0,7	-	0,7	-	0,9	-
Totaal	7,6	-	7,0	-	6,8	-

²⁸ Betreft kosten pensioenbeheer voor pensioenopbouwers, pensioenontvangers en houders van een premievrije polis

Totaal pensioenuitvoeringskosten	7,6		7,0		6,8	
Pensioenuitvoeringskosten	€ 112		€ 100		€ 96	
<i>in euro per deelnemer²⁹</i>						
<u>Vermogensbeheerkosten</u>						
Vaste beheerkosten van beleggingen	22,3	18,0	25,5	10,6	22,5	8,2
Prestatieafhankelijke vergoedingen	-	0,0	-	0,0	-	0,0
Kosten bewaarloon	0,8	-	0,8	-	0,9	-
Overige kosten	1,4	-	1,8	-	0,7	-
Opslag voor indirecte kosten	4,4	-	4,2	-	4,8	-
Totaal	28,9	18,0	32,3	10,6	28,9	8,2
Totaal vermogensbeheerkosten	46,9		42,9		37,1	
Vermogensbeheerkosten						
<i>Als percentage van het gemiddeld belegd vermogen</i>	0,24%		0,22%		0,20%	
<u>Transactiekosten</u>						
Totaal	0,6	27,8	0,6	27,5	1,0	20,2

²⁹ Het aantal deelnemers is gedefinieerd als de som van het aantal actieve deelnemers en gepensioneerden aan het einde van het boekjaar. In 2018 zijn dit 67.760 personen (2017: 69.328 personen).

Totaal transactiekosten	28,4		28,1		21,2	
<i>Als percentage van het gemiddeld belegd vermogen</i>	0,15%		0,15%		0,11%	
	37,1 ³⁰	45,8	39,9	38,1	36,7	28,4
Totaal kosten	82,9		78,0		65,1	

2.7.1 Pensioenuitvoeringskosten

Achtergrond

De pensioenuitvoeringskosten bestaan onder meer uit de kosten van de pensioenbeheerder waaraan het Fonds de pensioenadministratie heeft uitbesteed. Daarnaast vallen ook onder de pensioenuitvoeringskosten de aan het pensioenbeheer toe te rekenen kosten van het Algemeen Bestuur en het Bestuursbureau, alsmede een deel van de toezichtskosten, kosten voor financieel beheer en projectkosten.

De kosten per deelnemer zijn sterk afhankelijk van de schaalgrootte van een pensioenfonds maar ook van onder meer het serviceniveau en de wijze van communiceren naar deelnemers. Deze factoren kunnen substantieel invloed hebben op het kostenniveau.

Ontwikkeling van de pensioenuitvoeringskosten

Het totaalbedrag aan pensioenuitvoeringskosten bedroeg over 2018 € 7,6 miljoen (2017: € 7,0 miljoen), oftewel € 112 per deelnemer (2017: € 100 per deelnemer). De oorzaak van deze toename ligt deels in extra kosten die verband houden met het voldoen aan veranderende wet- en regelgeving. Voorbeelden hiervan zijn de implementatie van de AVG en de voorbereidingen voor de implementatie van IORP II. Ook zijn extra kosten gemaakt voor andere extra dienstverlening, zoals het toekennen van een extra indexatie per 1 november 2018.

Daarnaast geldt dat ongeveer € 3 van de toename van de kosten per deelnemer wordt veroorzaakt door een afname in het aantal deelnemers.

Indirecte kosten zijn bijvoorbeeld personeelskosten, bestuurskosten, kosten adviseurs en kosten toezicht. Net als in 2017 werd in 2018 14% van de totale indirecte kosten aan

³⁰ De aansluiting met de kosten genoemd in de jaarrekening is als volgt te maken: in bovenstaande tabel bedraagt het totaal van de kolom 'separaat vermeld in jaarrekening' € 37 miljoen. Deze kosten komen in de jaarrekening terug onder toelichting '[12] beleggingsresultaat voor risico pensioenfonds' voor € 24 miljoen en onder toelichting '[15] pensioenuitvoeringskosten' voor € 13 miljoen.

pensioenuitvoering toegerekend. Dit percentage wordt bepaald door de verhouding tussen de direct toerekenbare kosten aan pensioenuitvoering versus vermogensbeheer.

Het totaalbedrag pensioenuitvoeringskosten is lager dan het bedrag zoals vermeld in de jaarrekening (zie toelichting [15] Pensioenuitvoeringskosten op pagina 159). Dit komt doordat de indirecte kosten in de jaarrekening volledig opgenomen zijn als pensioenuitvoeringskosten. In dit hoofdstuk zijn de indirecte kosten overeenkomstig de aanbevelingen van de Pensioenfederatie voor een groot deel toegerekend aan vermogensbeheerkosten.

2.7.2 Vermogensbeheerkosten

Het totaalbedrag aan vermogensbeheerkosten bedroeg in 2018 € 46,9 miljoen (2017: € 42,9 miljoen), oftewel 0,24% van het gemiddeld belegd vermogen (2017: 0,22%).

Achtergrond en totstandkoming

Van de totale vermogensbeheerkosten betreft € 0,1 miljoen (2017: € 0,2 miljoen) schattingen. Schattingen zijn gebruikt voor het bepalen van de kosten die gemaakt worden op het laagste niveau van de fondsbeleggingen in private equity, zijnde de bedrijven waarin de private equity fondsen beleggen. De berekening van deze kosten staat verder toegelicht op pagina 83 onder 'bestanddelen van vermogensbeheerkosten'.

De 'kosten separaat vermeld in de jaarrekening' zijn kosten die direct aan het Fonds gefactureerd worden, en andere kosten die direct door het Fonds betaald worden (zoals personeelskosten). Inzake de 'kosten verrekend met het rendement' ontvangt het Fonds geen factuur, maar worden de kosten direct verrekend met het rendement.

De vermogensbeheerkosten zijn sterk afhankelijk van de omvang van het belegd vermogen, alsmede van de beleidskeuzes van het Fonds betreffende onder meer het risicoprofiel van het Fonds en de hieruit voortkomende beleggingsmix. Andere belangrijke factoren zijn de mate van actief dan wel passief beheer alsook de mate waarin het Fonds direct belegt in beleggingstitels of gebruikmaakt van beleggingsfondsen (indirect). De volgende tabel van de beleggingen voor risico van het Pensioenfonds geeft weer hoe de beleidskeuzes zich vertalen naar de beleggingsportefeuille. Deze keuzes kunnen leiden tot substantiële verschillen in de beheervergoeding. De tabel geeft de situatie weer ultimo 2018.

Beleggingen voor risico pensioenfonds	Omvang in € mln	% van totaal	Actief/ passief	Direct/ Indirect
Vastrentende waarden	11.037	59%		
Staatsobligaties wereldwijd	5.966	32%	Passief	Direct
Bedrijfsobligaties wereldwijd	985	5%	Actief	Direct
Hypotheken	746	4%	Actief	Direct

Hoogrenderende bedrijfsobligaties	923	5%	Actief	Direct
Staatsobligaties uit opkomende markten	945	5%	Actief	Direct
Liquiditeiten	1.472	8%	Actief	Direct / indirect
Zakelijke waarden	7.766	42%		
Aandelen	5.208	28%	Passief	Direct
Onroerend goed	2.554	14%	Actief / passief	Direct / indirect
Private equity	4	0%	Actief	Indirect
Valuta-afdekking	-24	0%	Nvt	Direct
Rente- en inflatie-afdekking	-225	-1%	Nvt	Direct
Totaal	18.554³¹	100%		

Bestanddelen van vermogensbeheerkosten

Het Fonds heeft het beheer van de beleggingen uitbesteed aan de vermogensbeheerder BlackRock. De kosten voor dit beheer worden aan het Fonds gefactureerd. De beheervergoeding betreft een vast percentage per gedeelte van het beheerd vermogen. Dit percentage is onder meer gebaseerd op de beleggingscategorie en beleggingsstijl zoals opgenomen in de tabel.

Voor fiduciair beheer, zoals aanstelling en monitoring van externe beheerders, risico-management, vermogensbeheeradministratie en advisering, is met BlackRock een aparte vergoeding afgesproken. Dit betreft een vast percentage over het totaal beheerd vermogen.

De directe onroerendgoedportefeuille van € 1 miljoen (onderdeel van de post 'Onroerend goed' in de tabel) wordt door het Fonds zelf beheerd. De vermogensbeheerkosten hiervan hebben onder meer betrekking op interne kosten en externe advieskosten.

Vanaf 2011 belegt het Fonds eveneens in onroerendgoedfondsen met een wereldwijd mandaat. Liquiditeiten die bestemd zijn voor beleggingen in onroerendgoedfondsen worden (tijdelijk) belegd in beursgenoteerd onroerend goed en deels geïnvesteerd in

³¹ Betreft de beleggingen voor risico pensioenfonds ultimo 2018 zoals opgenomen in de balans in de jaarrekening (€20.504) gesaldeerd met de beleggingen (derivaten) met een negatieve waarde (€1.887 miljoen) en de terugbetalingsverplichting uit hoofde van ontvangen liquiditeitenonderpand (€63 miljoen).

geldmarktfondsen met een laag risicoprofiel. Ook liquiditeiten in andere portefeuilles worden zoveel mogelijk geïnvesteerd in dergelijke geldmarktfondsen.

Eind 2018 belegde het Fonds voor een marktwaarde van € 1.790 miljoen (eind 2017: € 1.850 miljoen) in geldmarktfondsen. De kosten voor het beheer van deze geldmarktfondsen alsmede andere kosten zoals bewaarkosten en administratiekosten, zijn bepaald op basis van de prospectussen en jaarrekeningen van deze fondsen, en zijn opgenomen onder de vermogensbeheerkosten.

Ook de kosten van andere beleggingsfondsen waarin het Fonds belegt, zijn opgenomen onder vermogensbeheerkosten. De beleggingen in private equity met een totale marktwaarde ultimo 2018 van € 4 miljoen (eind 2017: € 11 miljoen) kennen een zogenaamde 'fonds-van-fondsen-structuur'. Dit betekent dat het Fonds niet direct belegt in beleggingstitels maar in fondsen die op hun beurt beleggen in onderliggende beleggingsfondsen. De vermogensbeheerkosten in deze onderliggende fondsen zijn over het algemeen niet inzichtelijk en vaak niet beschikbaar. Daarom heeft het Fonds de vermogensbeheerkosten in onderliggende private equity-fondsen geschat op basis van informatie van de Pensioenfederatie. Dit betreft 2% van het gemiddeld beheerd vermogen voor beleggingen in venture capital en 1,65% voor overige private equity strategieën.

Onder vermogensbeheerkosten zijn tevens de kosten voor bewaring en administratie van de beleggingen opgenomen.

Tenslotte zijn onder de vermogensbeheerkosten nog diverse andere kosten opgenomen die direct verband houden met vermogensbeheer dan wel geheel of gedeeltelijk toe te rekenen zijn aan vermogensbeheer. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om advieskosten en interne kosten van het Fonds waaronder personeelskosten. Daarnaast omvatten de vermogensbeheerkosten de aan vermogensbeheer toe te rekenen kosten van het Algemeen Bestuur en het Bestuursbureau alsmede een deel van de toezichtskosten, kosten voor financieel beheer en projectkosten.

De wijze waarop vermogensbeheerkosten hiervoor zijn gepresenteerd, is gebaseerd op de aanbevelingen van de Pensioenfederatie. Deze aanbevelingen wijken af van de regels voor de presentatie van de vermogensbeheerkosten in de jaarrekening (zie toelichting [12] Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds op pagina 157).

Ontwikkeling van de vermogensbeheerkosten

Ten opzichte van 2017 zijn de vermogensbeheerkosten per saldo met € 4,0 miljoen toegenomen. De belangrijkste ontwikkelingen die hiertoe hebben geleid zijn:

1. Een toename van de beleggingen in 'indirect onroerend goed' van ruim € 300 miljoen. Deze beleggingscategorie kent relatief hoge vermogensbeheerkosten. Hier staat echter een hoger verwacht rendement tegenover. De uitbreiding van deze beleggingscategorie leidt tot € 7,4 miljoen extra vermogensbeheerkosten verrekend met het rendement, en tot € 0,6 miljoen extra beheerkosten 'separaat vermeld in jaarrekening';

2. Daar staat tegenover dat het deel van de BTW op vermogensbeheerkosten dat teruggevorderd kon worden in 2018 groter was dan in 2017. Dit heeft geleid tot een afname van ongeveer € 2,3 miljoen in de vermogensbeheerkosten;
3. Een verdere afname van de vermogensbeheerkosten ten opzichte van 2017 werd veroorzaakt doordat het Fonds eind 2017 het belegd vermogen in relatief dure beleggingscategorieën zoals 'hoogrenderende bedrijfsobligaties' en 'staatsobligaties uit opkomende markten' heeft verminderd. Dit heeft geleid tot een afname van ongeveer € 1,3 miljoen in de vermogensbeheerkosten;
4. Overige wijzigingen in de portefeuille leidden tot een verdere afname van ongeveer € 0,4 miljoen.

2.7.3 Transactiekosten

Achtergrond en totstandkoming

Transactiekosten zijn de kosten die gemaakt moeten worden om een (beleggings-)transactie tot stand te brengen en uit te voeren. Dit zijn over het algemeen geen kosten die aan de vermogensbeheerder worden betaald, maar kosten die bijvoorbeeld aan de beurs of aan een broker moeten worden betaald. Het verkrijgen van inzicht in deze kosten is niet eenvoudig omdat wereldwijd gewerkt wordt met zogenaamde 'netto' prijzen. Dit betekent dat de transactiekosten zijn 'verborgen' in de transactieprijs.

Om een indicatie te geven van deze transactiekosten wordt veelal gebruik gemaakt van schattingen. Het gaat dan met name om transacties in vastrentende waarden en bepaalde derivaten. Het Fonds heeft voor deze schattingen informatie gebruikt van de vermogensbeheerder. Omdat transactiekosten deel uitmaken van de transactieprijs, is in het rendement reeds rekening gehouden met deze kosten.

Bestanddelen van de transactiekosten

De totale transactiekosten over 2018 bedroegen € 28,4 miljoen (2017: € 28,1 miljoen). € 26,5 miljoen hiervan betreft schattingen. De verdeling van de totale kosten is als volgt:

- In- en uitstapkosten bij beleggingsfondsen: € 0,2 miljoen (2017: € 0,3 miljoen);
- Aan- en verkoopkosten bij directe beleggingen: € 15,3 miljoen (2017: € 22,4 miljoen);
- Transactiekosten bij onroerend goed: € 0,4 miljoen (2017: € 0,8 miljoen);
- Transactiekosten binnen beleggingsfondsen: € 12,5 miljoen (2017: € 4,6 miljoen).

Onder *in- en uitstapkosten bij beleggingsfondsen* zijn opgenomen de door de vermogensbeheerder geschatte instapkosten gemaakt bij de uitbreiding van de beleggingen in onroerendgoedfondsen.

Voor *aan- en verkoopkosten* bij aandelen- en futuretransacties zijn de werkelijk betaalde broker- en commissiekosten opgenomen voor een totaalbedrag van € 0,8 miljoen (2017: € 1,6 miljoen).

Het Fonds belegt ook in swaps. De hiermee gepaard gaande transactiekosten worden gedurende de looptijd van de swap verrekend met het rendement op de swap beleggingen.

De overige aan- en verkoopkosten hebben betrekking op vastrentende waarden en derivaten (valutatermijntransacties). Het grootste deel van deze kosten zijn door de vermogensbeheerders geschat door een gemiddeld transactiekosten-percentage te relateren aan het werkelijke totale transactievolume (in euro's) per beleggingscategorie in 2018.

De *transactiekosten bij onroerend goed* houden verband met de verkoop- en verhuurkosten van het directe onroerend goed en betroffen in 2018 onder meer makelaarscourtage. Ook de advieskosten gemaakt bij de selectie van onroerendgoedfondsen zijn opgenomen als transactiekosten onroerend goed.

De Pensioenfederatie beveelt aan dat met ingang van verslagjaar 2017 tevens de *transactiekosten binnen de fondsbeleggingen* worden opgenomen, tenzij de fondsbeheerder deze niet beschikbaar heeft.

De fondsbeheerders hebben deze gegevens verstrekt: in totaal gaat het om een bedrag van € 12,5 miljoen (2017: € 4,6 miljoen).

Ontwikkeling van de transactiekosten

De transactiekosten namen met € 0,3 miljoen toe.

De transactiekosten binnen beleggingsfondsen zijn sterk toegenomen ten opzichte van 2017. Dit wordt veroorzaakt doordat in 2018 in diverse nieuwe onroerendgoedfondsen is belegd. Deze fondsen hebben vastgoed aangekocht, en de hiermee gepaard gaande transactiekosten (zoals overdrachtsbelasting, makelaarscourtage en advieskosten) zijn volledig in 2018 verantwoord.

Daarentegen hebben in 2018 minder aan- en verkopen van obligaties en aandelen plaatsgevonden dan in 2017, waardoor de aan- en verkoopkosten van directe beleggingen scherp zijn afgenomen. In 2017 waren er namelijk relatief veel transacties vanwege aanpassingen van de beleggingsmix.

2.7.4 Kosten per beleggingscategorie

Bovenstaande vermogensbeheerkosten en transactiekosten kunnen toegerekend worden aan de verschillende beleggingscategorieën waarin het Fonds belegt. In de navolgende tabel is hiervan een overzicht gegeven:

Beleggingscategorie	2018		2017		2016	
	Vermogens beheer- kosten	Transactie kosten	Vermogens beheer- kosten	Transactie kosten	Vermogens beheer- kosten	Transactie kosten
Vastrentende waarden	11,7	7,0	14,0	12,7	12,7	12,4
Aandelen	2,0	0,7	2,1	1,6	1,7	4,5
Onroerend goed	20,1	12,8	12,8	4,6	9,6	1,8
Grondstoffen	-	-	-	-	0,0	0,1
Alternatieven: Private Equity	0,2	0,0	0,3	0,5	0,5	0,0
Hedgefonds	-	-	-	-	-	-
Overige beleggingen	0,7	0,4	1,0	0,4	0,5	0,1
Overlay beleggingen	1,9	7,5	1,9	8,3	2,2	2,3
Niet te alloceren aan een beleggingscategorie	10,3	0,0	10,8	0,0	9,9	0,0
Totaal	46,9	28,4	42,9	28,1	37,1	21,2

Bovenstaande indeling is ontleend aan de indeling die DNB jaarlijks uitvraagt bij pensioenfondsen. De beleggingen in private equity staan in de jaarrekening onder de categorie overige beleggingen. In bovenstaande tabel betreffen de overige beleggingen de liquiditeiten in de diverse portefeuilles inclusief de beleggingen in geldmarktfondsen.

Onder de kosten die niet te alloceren zijn aan een beleggingscategorie vallen bijvoorbeeld het bewaarloon, de kosten van het fiduciair beheer door de vermogensbeheerder en algemene kosten, zoals advieskosten, accountantskosten, toezichtskosten en personeelskosten.

Voor een toelichting op de ontwikkeling van de vermogensbeheer- en transactiekosten per beleggingscategorie wordt verwezen naar paragraaf 2.7.2 'Vermogensbeheerkosten' respectievelijk naar paragraaf 2.7.3 'Transactiekosten'.

2.7.5 Vergelijking van de vermogensbeheerkosten met andere pensioenfondsen

Het Fonds heeft deelgenomen aan de CEM Benchmarking vergelijking van vermogensbeheerkosten over het jaar 2017. CEM Benchmarking is een onafhankelijk

Canadees instituut voor kosten- en rendementsbenchmarking. Het CEM rapport over het jaar 2018 komt pas eind 2019 beschikbaar en is dus niet opgenomen in dit bestuursverslag.

Het CEM rapport geeft een vergelijking van Philips Pensioenfonds met de mediaan van alle Nederlandse deelnemers aan CEM, en daarnaast ook een berekening van benchmark kosten op basis van de wereldwijde CEM database.

Uitkomsten van de vergelijking

De vermogensbeheerkosten van het Fonds bedroegen over 2017 0,22% van het gemiddeld belegd vermogen, versus de mediaan van Nederlandse deelnemers van 0,40%. De vermogensbeheerkosten van Philips Pensioenfonds zijn dus relatief laag. Bij deze vergelijking is echter geen rekening gehouden met verschillen tussen pensioenfonds voor wat betreft beleggingsmix en beleggingsstijl (zoals intern of extern beheer, en actief of passief beheer).

CEM heeft daarnaast benchmark kosten berekend, waarvoor de wereldwijde CEM database gebruikt wordt. Deze database omvat gegevens van 302 pensioenfonds wereldwijd.

De benchmark kosten zijn wel gecorrigeerd voor de beleggingsmix van het Fonds. Over 2017 bedroegen deze CEM benchmark kosten 0,29% en derhalve lagen de kosten van het Fonds daar 0,07% onder. De oorzaak hiervan is voornamelijk dat Philips Pensioenfonds in vergelijking met de overige deelnemers in hogere mate passief belegt in plaats van actief.

2.7.6 Relatie van de vermogensbeheerkosten met fondsrendement en risicoprofiel

In de hiernavolgende tabel worden de vermogensbeheer- en transactiekosten weergegeven in relatie tot het rendement van het Fonds:

	2018	2017	2016
Bruto rendement	-2,19%	6,00%	10,38%
Vermogensbeheerkosten (verrekend met rendement) ³²	-0,09%	-0,05%	-0,05%
Transactiekosten (verrekend met rendement)	-0,15%	-0,15%	-0,11%
Gerapporteerd rendement (in jaarverslag)³³	-2,43%	5,80%	10,22%
Vermogensbeheerkosten (separaat vermeld in jaarrekening) ³¹	-0,15%	-0,17%	-0,15%
Transactiekosten (separaat vermeld in jaarrekening)	-0,00%	-0,00%	-0,00%
Netto rendement	-2,58%	5,63%	10,07%

De vermogensbeheerkosten hangen samen met de beleggingsstrategie die een fonds hanteert, en de wijze waarop deze strategie wordt vertaald naar beleggingsmandaten. In het algemeen kan men stellen dat beleggingscategorieën met een hoger verwacht rendement en risico (bijvoorbeeld indirect onroerend goed of aandelen) hogere kosten met zich meebrengen dan staatsobligaties, die een lager verwacht rendement en risico kennen.

Vermogensbeheerkosten hangen ook samen met de wijze waarop de beleggingsstrategie wordt geïmplementeerd. Het Fonds hanteert als principe ('investment belief'), dat passief wordt belegd tenzij het Fonds verwacht dat de extra kosten die gepaard gaan met actief beheer meer dan gecompenseerd worden door een hoger verwacht rendement, of een passieve implementatie niet mogelijk is. Er vindt dus een afweging plaats of de extra kosten van actief beheer opwegen tegen het verwachte extra rendement dat actief beheer oplevert. Deze aanpak heeft tot gevolg dat het grootste deel van het vermogen van het Fonds passief wordt belegd.

Vergeleken met andere pensioenfondsen zijn de vermogensbeheerkosten van Philips Pensioenfonds laag. Dit kan deels verklaard worden door een relatief grote weging naar vastrentende waarden (59% per ultimo 2018). Daarnaast speelt ook de hoofdzakelijk passieve invulling van de portefeuille een belangrijke rol, evenals het feit dat niet of nauwelijks wordt belegd in alternatieve assets zoals private equity en hedge fondsen.

³² De vermogensbeheerkosten (verrekend met rendement) opgeteld met de vermogensbeheerkosten (separaat vermeld in de jaarrekening) is gelijk aan het totaal aan vermogensbeheerkosten (als percentage van het gemiddeld belegd vermogen).

³³ Het gerapporteerde rendement is berekend op basis van werkelijke cijfers. Het in deze tabel vermelde bruto rendement en netto rendement zijn van dit gerapporteerde rendement afgeleid.

2.8 Verwachtingen 2019

In deze paragraaf worden verschillende verwachte ontwikkelingen in 2019 aangestipt.

Beleggingen

- Ten aanzien van de vastgoedallocatie was ultimo 2018 de portefeuille nog in opbouw. Dit betekent dat binnen de allocatie nog een belangrijk deel in beursgenoteerde onroerendgoedbeleggingen (veelal zogenaamde REITS) en 'Cash' belegd was en ook op het moment van schrijven van dit jaarverslag nog is. De verwachting is dat in 2019 de vastgoedallocatie verder ingevuld wordt met beleggingen in indirect niet-beursgenoteerd onroerend goed.
- In 2018 heeft DNB een beleggingsonderzoek gedaan bij het Fonds. Hier zijn enkele positieve punten en een beperkt aantal bevindingen uit voortgekomen. Aan deze bevindingen wordt in 2019 verder opvolging gegeven. De verwachting is dat dit niet leidt tot wijzigingen in de beleggingsportefeuille. Wel zullen sommige processen worden aangescherpt.

Pensioenen

- De actuele dekkingsgraad bevond zich gedurende het eerste kwartaal van 2019 onder het vereiste niveau van 118,8%. Eind 2018 en in januari en februari 2019 was de beleidsdekkingsgraad echter nog steeds boven het vereiste niveau. Per eind maart 2019 is de vereiste dekkingsgraad door een wijziging van de beleggingsportefeuille binnen de strategische ruimte toegenomen naar 118,74%. De beleidsdekkingsgraad bevond zich op 31 maart 2019 (118,7%) onder dit vereiste niveau. Hiermee bevindt het Fonds zich opnieuw in een tekortsituatie en moet een nieuw herstelplan ingediend worden bij de toezichthouder.
- In 2019 zullen verschillende vereenvoudigingen in de pensioenregeling doorgevoerd worden.
- Zoals in paragraaf 2.4.7 'Selectieproces keuze pensioenuitvoerder' toegelicht streeft Philips Pensioenfonds ernaar om voor het einde van 2019 te besluiten welke partij vanaf 2021 de pensioenuitvoering voor Philips Pensioenfonds gaat verzorgen.
- Het Strategisch communicatieplan dat gedurende het verslagjaar van toepassing was, dateert uit 2015. Het Bestuur heeft het voornemen om in 2019 een aangepast strategisch communicatieplan voor de komende jaren vast te stellen.

Organisatie Philips Pensioenfonds

- Verwacht wordt dat in 2019 het aantal medewerkers van het Fonds ongeveer gelijk blijft.

Eindhoven, 28 mei 2019

Het Algemeen Bestuur

3 Intern toezicht

Algemeen

Het Bestuur van Philips Pensioenfonds is ingericht als one tier board volgens het omgekeerd gemengd model. De one tier board wordt gekenmerkt door het, binnen één bestuur, hebben van uitvoerend en niet uitvoerend bestuurders met ieder (deels) eigen taken.

De invulling van het intern toezicht bij Philips Pensioenfonds is binnen het omgekeerd gemengd bestuursmodel belegd bij het Niet-Uitvoerend Bestuur.

Het Niet-Uitvoerend Bestuur heeft op grond van artikel 104, lid 2 van de Pensioenwet naast zijn bestuurlijke taken, waarbij ruimhartige delegatie aan het Uitvoerend Bestuur plaatsvindt, tot taak toezicht te houden op:

- Het beleid van het Bestuur (Algemeen Bestuur en Uitvoerend Bestuur)
- De uitvoering van het beleid door het Uitvoerend Bestuur
- De algemene gang van zaken in het Fonds

Het Niet-Uitvoerend Bestuur is onder meer belast met het toezien op een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging. In 2018 heeft het Niet-Uitvoerend Bestuur viermaal separaat vergaderd en heeft de voorzitter van het Niet-Uitvoerend Bestuur vrijwel wekelijks overleg gehad met het Uitvoerend Bestuur.

De wijze waarop het intern toezicht bij Philips Pensioenfonds is ingevuld, is vastgelegd in een interne beleidsnotitie over intern toezicht en mede verankerd in de vaste agenda die het Niet-Uitvoerend Bestuur hanteert voor zijn overleggen. Aan de genoemde beleidsnotitie liggen naast de wettelijke bepalingen omtrent intern toezicht, ook onder meer de VITP Toezicht code en de Code Pensioenfonds ten grondslag.

Bij het uitoefenen van zijn toezichtsrol wordt het Niet-Uitvoerend Bestuur bijgestaan door de Audit & Risk commissie.

Het Niet-Uitvoerend Bestuur legt (periodiek) verantwoording af over de uitoefening van het intern toezicht aan het Verantwoordingsorgaan, aan de aangesloten werkgevers en in dit bestuursverslag.

De invulling van het intern toezicht bij Philips Pensioenfonds is ingericht langs de volgende lijnen:

- De organisatie en de processen zijn zodanig ingericht dat er de nodige 'checks and balances' zijn, dat er voldoende 'countervailing power' is tussen enerzijds het Niet-Uitvoerend Bestuur en anderzijds het Uitvoerend Bestuur en dat er waarborgen zijn voor integer handelen.
- Het Uitvoerend Bestuur rapporteert over de aan hem gedelegeerde taken aan het Niet-Uitvoerend Bestuur. Het Niet-Uitvoerend Bestuur hanteert hierbij een kritische grondhouding jegens het Uitvoerend Bestuur.

- Het Niet-Uitvoerend Bestuur verlaat zich niet alleen op rapportages van het Uitvoerend Bestuur, maar gebruikt, wanneer wenselijk geacht, ook rapportages van onafhankelijke derden bij zijn oordeelsvorming.
- Het Niet-Uitvoerend Bestuur laat zich, afgezien van de ondersteuning door de Audit & Risk commissie, waar nodig ook door derden ondersteunen bij de uitoefening van zijn toezichtstaken.
- Het Niet-Uitvoerend Bestuur heeft overleg met en legt verantwoording af aan het Verantwoordingsorgaan over de uitoefening van het intern toezicht.

Op de taken van de Audit & Risk commissie en de rol van het Verantwoordingsorgaan wordt verderop in deze paragraaf nog teruggekomen.

Informatievoorziening aan het Niet-Uitvoerend Bestuur

Om goed toezicht te kunnen houden op het beleid van het Algemeen Bestuur en het Uitvoerend Bestuur, de uitvoering van het beleid door het Uitvoerend Bestuur en de algemene gang van zaken binnen het Fonds, is een goede informatievoorziening van essentieel belang.

Informatie over het beleid van het Algemeen Bestuur ontvangen de Niet-Uitvoerend Bestuurders reeds uit hoofde van hun functie als lid van het Algemeen Bestuur.

Informatie over het beleid van het Uitvoerend Bestuur, de uitvoering van het beleid door het Uitvoerend Bestuur en de algemene gang van zaken verkrijgt het Niet-Uitvoerend Bestuur onder meer door:

- het Uitvoerend Bestuur schriftelijke *rapportages* te laten uitbrengen. Dit kunnen zowel reguliere rapportages zijn, als bijzondere rapportages, bijvoorbeeld in het kader van het uitdiepen van een bepaald toezichtsthema (zie verderop in deze paragraaf). De reguliere rapportages (maand- en kwartaalrapportages) worden behandeld tijdens de vergaderingen van het Algemeen Bestuur. Onderdelen van de kwartaalrapportages worden daarnaast uitvoerig besproken in de Audit & Risk commissie.
- het Uitvoerend Bestuur mondeling te laten rapporteren, onder meer tijdens vergaderingen van het Algemeen Bestuur, vergaderingen van de Audit & Risk commissie en bij tussentijdse contacten tussen (de voorzitters van) het Niet-Uitvoerend Bestuur en het Uitvoerend Bestuur.
- onafhankelijke externe partijen te laten rapporteren over de algemene gang van zaken binnen het Fonds en de door het Uitvoerend Bestuur uitgevoerde activiteiten.
- de Audit & Risk commissie te laten kijken naar onder meer de risicobeheersing van het Fonds, de operationele risicomanagementprocessen, de administratieve organisatie en eventuele andere onderwerpen, bijvoorbeeld in het kader van een toezichtsthema.
- tweemaal per jaar een gesprek te hebben met de afdeling Integraal Risicomanagement. Integraal Risicomanagement toetst en adviseert onafhankelijk over de eerstelijns

risicomanagement-activiteiten, met als doel te bewerkstelligen dat het Fonds alle risico's voldoende beheerst.

Uitoefening van het intern toezicht - algemeen

In zijn algemeenheid is de doelstelling van het intern toezicht om vast te stellen dat datgene waarop toezicht wordt uitgeoefend, voldoet aan bepaalde, van tevoren vastgestelde eisen of criteria. Hieronder wordt dit per toezichtsgebied kort beschreven.

Het beleid van het Algemeen Bestuur en het Uitvoerend Bestuur

In de Pensioenwet wordt vermeld, dat het Niet-Uitvoerend Bestuur in ieder geval moet toezien op een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging. Het beleid moet, met andere woorden, zorgvuldig en evenwichtig zijn.

In de Niet-Uitvoerend Bestuur-vergaderingen blijkt het Niet-Uitvoerend Bestuur onder meer terug op de genomen besluiten. Hierbij wordt zowel inhoudelijk gekeken (kwaliteit besluitvorming) als naar de wijze waarop de besluiten zijn voorbereid en uitgevoerd. Het Niet-Uitvoerend Bestuur heeft geconcludeerd dat de vaststelling van het beleid in 2018 zorgvuldig en evenwichtig heeft plaatsgevonden. Er wordt op een open en respectvolle wijze gediscussieerd, waarbij eenieders standpunten uitdrukkelijk aan de orde komen. Het Niet-Uitvoerend Bestuur is van oordeel dat de besluiten zorgvuldig zijn voorbereid en genomen waarbij er uitdrukkelijk is gekeken naar evenwichtige belangenafweging. Evenwichtige belangenafweging was in het verslagjaar onder meer specifiek aan de orde bij het besluit om de nieuwe pensioenregeling in uitvoering te nemen (zie ook paragraaf 2.4.5 'Pensioenafspraken 2019'). Het Bestuur heeft in meerdere sessies ruim de tijd genomen om in een open sfeer gezamenlijk zaken te verkennen, de revue te laten passeren en op zaken terug te komen teneinde 'groepsdenken' te voorkomen.

De uitvoering van het beleid door het Uitvoerend Bestuur

Het Niet-Uitvoerend Bestuur stelt vast of het beleid door het Uitvoerend Bestuur tijdig, juist, efficiënt en beheerst is uitgevoerd. Onder 'beheerst' is begrepen de vraag of er sprake is geweest van adequate risicobeheersing. Het Niet-Uitvoerend Bestuur wordt hierbij ondersteund door de Audit & Risk commissie. Zo bespreekt de Audit & Risk commissie in het kader van de risicobeheersing het risicobeeld, de risico controle matrix en de rapportage over incidenten. Deze onderwerpen staan iedere Audit & Risk commissie-vergadering op de agenda. De Audit & Risk commissie geeft hierover een terugkoppeling aan het Niet-Uitvoerend Bestuur. De genoemde onderwerpen maken tevens deel uit van de kwartaalrapportage. De kwartaalrapportage wordt integraal in de bestuursvergadering besproken. In 2018 heeft het Niet-Uitvoerend Bestuur het Uitvoerend Bestuur over een aantal onderwerpen uit de kwartaalrapportage kritisch bevraagd. Het Niet-Uitvoerend Bestuur is tevreden over de kwaliteit van de rapportage en is van oordeel dat de gestelde vragen in 2018 door het Uitvoerend Bestuur steeds op adequate wijze zijn beantwoord.

Op basis van de hiervoor genoemde activiteiten, alsmede de activiteiten in het kader van de hierna nog te bespreken toezichtsthema's, concludeert het Niet-Uitvoerend Bestuur dat het Uitvoerend Bestuur veel aandacht heeft voor de voorbereiding van de besluiten, maar ook voor de praktische implementatie ervan. De algehele conclusie van het Niet-Uitvoerend

Bestuur is dat zaken door het Uitvoerend Bestuur in de regel tijdig worden geagendeerd en na besluitvorming ook tijdig en efficiënt worden uitgevoerd.

Algemene gang van zaken in het Fonds

Op grond van artikel 143 van de Pensioenwet dient een pensioenfonds de organisatie zo in te richten, dat een beheerste en integere bedrijfsvoering is gewaarborgd.

In het kader van het toezicht op de algemene gang van zaken stelt het Niet-Uitvoerend Bestuur vast:

- of de bedrijfsvoering beheerst en integer is geweest;
- of het gedrag en de cultuur van de organisatie voldoen aan de daaraan door het Niet-Uitvoerend Bestuur gestelde eisen.

In het verslagjaar zijn de te stellen eisen aan het gedrag en de cultuur van de organisatie nader geconcretiseerd. In verband hiermee hebben er in 2018 enkele sessies plaatsgevonden. Zo zijn in 2018 de zogenoemde 'people beliefs' nader gedefinieerd. Hiermee is een toetsingskader gecreëerd aan de hand waarvan kan worden vastgesteld of de cultuur en het gedrag voldoen aan de gestelde eisen. Ook heeft er een workshop 'belangenverstrengeling' plaatsgevonden. Voor een nadere beschrijving van deze activiteiten, wordt verwezen naar de alinea 'toezichtsthema's hieronder.

Het Niet-Uitvoerend Bestuur is van oordeel dat er sprake is van een beheerste en integere bedrijfsvoering en dat het gedrag en de cultuur van de organisatie voldoen aan de daaraan door het Niet-Uitvoerend Bestuur gestelde eisen (zoals nader gedefinieerd in de 'people beliefs'). Verder is het Niet-Uitvoerend Bestuur in algemene zin van oordeel dat er binnen het Fonds doorlopend aandacht is voor het (nog) verder verbeteren van zaken. In de gehele bedrijfsvoering zijn veel checks and balances opgenomen en wordt, waar wenselijk geacht, input van externe deskundigen meegenomen.

Uitoefening van het intern toezicht – toezichtsthema's

Het is uiteraard niet mogelijk ieder jaar (de uitvoering van) alle besluiten en de gehele bedrijfsvoering onder de loep te nemen. Daarom worden er jaarlijks toezichtsthema's benoemd. De thema's kunnen betrekking hebben op alle drie de hiervoor genoemde toezichtsterreinen. Daarnaast wordt ook gekeken naar thema's van de toezichthouder(s). De toezichtsthema's worden bij aanvang van ieder kalenderjaar vastgesteld en besproken met het Verantwoordingsorgaan. Bij het vaststellen van de thema's kunnen ontwikkelingen bij het Fonds tot inspiratie dienen, maar ook externe ontwikkelingen of documenten als de Code Pensioenfondsen of de VITP Toezicht-code. Hetzelfde geldt voor communicatie van DNB of AFM. De toezichtsthema's worden vooraf vastgesteld waarbij zo mogelijk ook wordt vastgesteld hoe het onderzoek naar de specifieke thema's op hoofdlijnen zal gaan plaatsvinden. Uitgangspunt bij het vaststellen van de toezichtsthema's is dat alle aspecten van de bedrijfsvoering van tijd tot tijd aan de orde komen.

In 2018 zijn de volgende toezichtthema's door het Niet-Uitvoerend Bestuur onderzocht:

- *Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG)*

In de Audit & Risk commissie is gedurende meerdere vergaderingen uitgebreid stilgestaan bij (de voortgang van) de implementatie van de AVG. De conclusie van het Niet-Uitvoerend Bestuur is dat de implementatie van de AVG goed is verlopen.

- *Valutahedge*

In de Audit & Risk commissie heeft een 'deep dive' plaatsgevonden waarin is ingegaan op de manier waarop het Uitvoerend Bestuur het operationele valutarisico en de effectieve uitvoering van het valutahedge proces begeleidt. De conclusie van het Niet-Uitvoerend Bestuur was dat de operationele risico's goed worden beheerst, maar dat er enkele verbeteringen mogelijk zijn. Deze worden opgepakt.

- *Belangenverstrengeling*

In november 2018 heeft een workshop belangenverstrengeling plaatsgevonden onder begeleiding van de Compliance Officer. Naar aanleiding van deze workshop is onder meer afgesproken om als vast onderwerp op de agenda van het Algemeen Bestuur de vraag op te nemen of er onderwerpen zijn die voor (een der) leden van het Algemeen Bestuur potentieel integriteitsgevoelig zijn dan wel een belangenconflict opleveren. Gebruikelijke werkwijze was daarnaast al dat in het kader van de naleavingsverklaring bij de gedragscode, nevenfuncties worden gemeld bij de Compliance Officer.

- *Cultuur en gedrag*

Tijdens de opleidingsdagen van het Algemeen Bestuur heeft een sessie 'cultuur en gedrag' plaatsgevonden onder begeleiding van een externe deskundige. Naar aanleiding van deze sessie zijn de zogenoemde 'people beliefs' aangescherpt. De beliefs hebben niet alleen betrekking op de interactie tussen medewerkers van het Bestuursbureau, maar ook op de interactie tussen Bestuur en medewerkers van het bureau en bestuursleden onderling. In 2018 heeft een aanvullende sessie plaatsgevonden waarin gedragsvoorbeelden zijn besproken. Het Niet-Uitvoerend Bestuur heeft geconcludeerd om de people beliefs te gebruiken als richtsnoer voor het Niet-Uitvoerend Bestuur voor het toezicht op cultuur en gedrag, maar ook in het kader van de zelfevaluatie van het Algemeen Bestuur.

Ondersteuning door de Audit & Risk commissie

Het Niet-Uitvoerend Bestuur heeft een Auditcommissie ingesteld zoals bedoeld in de Pensioenwet, bij Philips Pensioenfonds de 'Audit & Risk Commissie' genaamd. In het kader van het toezicht op de uitvoering van besluiten door het Uitvoerend Bestuur en op de algemene gang van zaken in het Fonds, is de ondersteuning die het Niet-Uitvoerend Bestuur krijgt van de Audit & Risk commissie, van groot belang.

De Audit & Risk commissie komt ten minste viermaal per jaar bijeen (voor de samenstelling en werkwijze van de Audit & Risk commissie zie paragraaf 1.2.2 'Structuur'). In 2018 heeft de Audit & Risk commissie vijfmaal vergaderd.

Tot de taken van de Audit & Risk commissie behoren:

- De risicobeheersing van het Pensioenfonds. De Audit & Risk commissie:
 - monitort hoe de feitelijk gelopen risico's zich verhouden tot de risicohouding
 - evalueert de operationele risicomanagement processen
- Het beleggingsbeleid en de risico's in het beleggingsbeleid.

De Audit & Risk commissie diept enkele malen per jaar een door het Niet-Uitvoerend Bestuur aangewezen beleggingsonderwerp uit ('deep dive') en brengt de risico's daarvan in kaart. Over de uitkomsten van de deep dives wordt vervolgens gerapporteerd aan de Niet-Uitvoerend Bestuurders die geen lid zijn van de Audit & Risk commissie.

- De financiële informatieverschaffing en de budgettering door het Pensioenfonds. De Audit & Risk commissie:
 - evalueert de administratieve organisatie
 - monitort de afhandeling van inhoudelijke bevindingen in het accountantsverslag en het rapport van de certificerende externe actuaris

De kerntaken van de Audit & Risk commissie zijn nader uitgewerkt in het reglement Audit & Risk commissie. Verder spreekt de Audit & Risk commissie met de externe accountant en certificerende actuaris over hun bevindingen naar aanleiding van de jaarlijkse controle van de jaarrekening. Tot slot adviseert de Audit & Risk commissie het Algemeen Bestuur en/of het Niet-Uitvoerend Bestuur op verzoek over bepaalde onderwerpen. Deze adviserende rol staat los van de taken van de Audit & Risk commissie in het kader van de ondersteuning van het Niet-Uitvoerend Bestuur bij de uitoefening van zijn toezichtstaken.

Verantwoording

Het Niet-Uitvoerend Bestuur legt (periodiek) verantwoording af over de uitoefening van het intern toezicht aan het Verantwoordingsorgaan, de werkgevers en in dit bestuursverslag.

De beoogde toezichtsthema's voor het desbetreffende kalenderjaar, worden op voorhand besproken met het Verantwoordingsorgaan. Achteraf legt het Niet-Uitvoerend Bestuur verantwoording af over de uitoefening van het intern toezicht aan het Verantwoordingsorgaan. Eenmaal per jaar vindt er een specifiek toezichtsoverleg tussen Niet-Uitvoerend Bestuur en Verantwoordingsorgaan plaats. Het toezichtsoverleg wordt doorgaans gepland in het eerste kwartaal van het kalenderjaar. In het toezichtsoverleg komt zowel de invulling van het intern toezicht in het afgelopen kalenderjaar als de thema's voor het komend kalenderjaar aan de orde.

Na afloop van het verslagjaar (medio februari 2019) heeft het Niet-Uitvoerend Bestuur over de invulling van het intern toezicht over 2018 verantwoording afgelegd aan het Verantwoordingsorgaan. Tevens is een vooruitblik gegeven op de toezichtsthema's voor het lopende kalenderjaar.

4 Verantwoording

Oordeel Verantwoordingsorgaan 2018

Werkwijze

Het algemeen bestuur (Bestuur) legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan (VO) over het beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd. Concreet heeft het VO de bevoegdheid een algemeen oordeel te geven over het handelen van het Bestuur aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere informatie waaronder de bevindingen van het intern toezicht (het niet-uitvoerend bestuur, NUB), over het door het Bestuur gevoerde beleid in het afgelopen kalenderjaar, evenals over beleidskeuzes voor de toekomst. Voorts legt ook het NUB als Intern Toezicht bij PPF verantwoording af aan het VO (en aan de werkgevers: Philips en Signify).

De indeling van dit verslag van de bevindingen van het VO is als volgt:

- A. Verantwoording van het VO van eigen functioneren
- B. Oordeel VO 2018
- C. Beleidsgerichte adviezen en oordelen VO 2018
- D. Beleidsvoornemens Philips Pensioenfonds voor de toekomst.

A. Wat heeft het verantwoordingsorgaan in 2018 gedaan?

Het VO vergaderde in 2018 onderling 12 keer, vier keer met (een delegatie van) het uitvoerend bestuur, één keer met het Intern Toezicht en twee keer met het Algemeen Bestuur. Naast dit structurele overleg is er een aantal ad hoc vergaderingen geweest m.n. in het kader van de nieuwe pensioenovereenkomst met Philips en Signify. Daarnaast heeft het VO overleg gevoerd met de externe accountant van het Fonds en de certificerende actuaaris in het kader van de jaarverslaggeving 2018.

Het VO kent een beleid voor deskundigheidsbevordering. In de afgelopen periode is tijdens de opleidingsdagen aandacht geschonken aan onder meer de nieuwe Code Pensioenfonds en de inrichting van het Strategische en operationele risicobeleid. Verder heeft het VO deel genomen aan de opleidingsactiviteiten voor de leden van het bestuur en de Pensioenfederatie (o.a. Themadag voor Verantwoordingsorganen).

Samenstelling verantwoordingsorgaan

In het verantwoordingsorgaan zijn de deelnemers en de pensioengerechtigden evenredig op basis van onderlinge getalsverhoudingen vertegenwoordigd: één lid gekozen door de werknemers, vier leden gekozen door de pensioengerechtigden. Verder is de werkgever vertegenwoordigd met één lid. Door het aanvaarden van een functie buiten de onderneming heeft het VO afscheid moeten nemen van plaatsvervangend werknemerslid Karin Aalbertsen. Het VO dankt Karin voor haar waardevolle bijdrage sinds haar benoeming mei 2013. In haar plaats is voorgedragen en benoemd Frank Muusse (Signify). De samenstelling

van het verantwoordingsorgaan staat vermeld op blz. 19 van dit jaarverslag. Het werkgeverslid en zijn plaatsvervanger alsmede de gepensioneerd-leden in het VO zijn in 2019 statutair aftredend. Nieuwe gepensioneerd-leden worden gekozen op basis van de in het voorjaar 2019 gehouden verkiezingen onder de gepensioneerd-leden. Het werkgeverslid wordt aangewezen door de werkgever.

Advisering gedurende 2018

Naast het afleggen van verantwoording aan het verantwoordingsorgaan door het Bestuur en het Intern Toezicht dient het bestuur het verantwoordingsorgaan in de gelegenheid te stellen advies uit te brengen over een aantal onderwerpen ('medezeggenschap').

Het VO heeft de volgende adviesaanvragen behandeld:

Adviesaanvraag voorgenomen vaste premie CDC-regeling 2019 d.d. 18 juli 2018

De adviesaanvraag behelst het voorgenomen besluit van het Algemeen Bestuur om in te stemmen met een door de ondernemingen (Philips en Signify) te betalen vaste premie van 24% van de salarissom voor de pensioenopbouw van 1 januari 2019 t/m 31 december 2021 als onderdeel van de uitvoering van het door sociale partners bereikte principeakkoord over de nieuwe pensioenregeling. Het Algemeen Bestuur heeft daaraan gekoppeld het voornemen om de ondergrens van de indexatiestafel te verlagen tot 110% en als maatstaf voor de indexatietoeslag de loonontwikkeling (actieven) dan wel de prijsontwikkeling (gewezen deelnemer en pensioengerechtigden) te hanteren. Voor de additionele (loon-prijs) indexatie voor de actieven wordt geen extra premie in rekening gebracht noch een dotatie aan de inmiddels vrijwel lege bestemde premiereserve gedaan. In verband met de eerdere ingangsdatum van de verlaging van de ondergrens van de indexatiestafel werd reeds in 2018 een extra indexatie toegekend aan alle aangeslotenen van 0,38% van de prijsinflatie, bovenop de reeds eerder toegekende 0,22%, in totaal derhalve 0,6%. Het Verantwoordingsorgaan is van mening dat het Bestuur evenwichtig tot haar besluit is gekomen en heeft derhalve positief geadviseerd.

Adviesaanvraag m.b.t. automatische waardeoverdracht klein pensioen d.d. 12 december 2018

Kort na ontvangst van de adviesaanvraag is als gevolg van een misverstand in de communicatie tussen uitvoerend bestuur en pensioenbureau de regeling voor automatische waardeoverdracht gepubliceerd. Het verantwoordingsorgaan heeft daarop besloten af te zien van het uitbrengen van advies. Het verantwoordingsorgaan beveelt het bestuur aan bij incidenten het verantwoordingsorgaan zo spoedig mogelijk te informeren.

Adviesaanvraag Uitvoeringsovereenkomst CDC-regeling 2019 van Philips Pensioenfonds met Philips en Signify d.d. 13 februari 2019

Het VO is er niet in geslaagd met een advies te komen over het hiervoor genoemde voorgenomen besluit van het bestuur. Er was een te groot en onoverbrugbaar verschil van mening tussen de leden van het VO over de inkoop door de onderneming (Royal Philips) van vroegpensioenrechten (VPL-rechten). Deze rechten werden in 2006 door de onderneming toegekend, waarbij de

premieafdracht vanaf dat jaar wordt gespreid over een periode van 15 jaar. Tot en met 2018 was de premiemethodiek voor deze VPL-rechten; de zgn. 'interne kostendekkende premie' met een toeslag voor actueel vermogen van ca. 18% (2018). Het bestuur heeft de wens van de onderneming gehonoreerd om met ingang van 2019 dezelfde premiemethodiek toe te passen als in augustus 2018 overeengekomen werd tussen sociale partners voor de CDC-regeling 2019-2021, zijnde een premiedekkingsgraad van gemiddeld 104.4%. Het gevolg daarvan is dat de toeslag eigen vermogen is verminderd tot 4.4%. Dit voordeel voor de onderneming is een nadeel voor de deelnemers van het fonds. Hoewel deze inkoop binnen twee jaar afloopt en de premies niet zeer hoog zijn, toont dit een negatieve trend ten opzicht van de zuiver kostendekkende premie van voorheen. Voor de werkgevers- en werknemersvertegenwoordiging is dit zowel consistent met de eerdere wijze van berekenen als ook een te negeren klein verschil, voor de gepensioneerdenvertegenwoordiging echter niet. Derhalve is de meerderheid van de VO-leden het niet eens met hoe het Bestuur, wat betreft dit onderdeel van de UOK 2019, "evenwichtige belangenbehartiging" heeft toegepast. Een advies van het VO moet voldoen aan de statutaire bepalingen van een meerderheid en minimaal twee geledingen en dit bleek niet haalbaar. Wel is de inhoudelijke motivering van de verschillende opvattingen binnen het VO schriftelijk ter kennis gebracht van het Bestuur. Het Bestuur heeft, na de mededeling van het VO dat het niet tot een advies heeft kunnen komen, schriftelijk haar overwegingen nogmaals toegelicht en heeft op 2 mei 2019 laten weten dat het voorgenomen besluit tot uitvoering is gebracht.

B. Algemeen oordeel van het verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan heeft zich een oordeel kunnen vormen aan de hand van het Jaarverslag en de Jaarrekening 2018, het Verslag van het Intern Toezicht, een vergadering met de niet-uitvoerende bestuursleden in februari 2019, een vergadering met extern accountant en actuaris in april 2019, een vergadering met het bestuur in mei 2019 en overige stukken en informatie. Het verantwoordingsorgaan waardeert de ontwikkeling in structuur en helderheid die het ziet in voormelde jaarstukken.

In de relatie met de uitvoerende en niet-uitvoerende bestuursleden ervaart het verantwoordings-orgaan een positieve ontwikkeling naar open en constructief overleg, met oog voor de onderscheiden rollen. In dat verband oordeelt het verantwoordingsorgaan positief over het informatie- en overlegtraject leidend tot een nieuwe CDC-overeenkomst 2019-2021 en het daarmee verbonden besluit in najaar 2018 (deels) te indexeren.

Nu en dan gaat het Bestuur voorbij aan de adviesrol en -taak van het verantwoordingsorgaan. Een voorbeeld daarvan is het herhaalde verzoek om het beloningsbeleid van het pensioenfonds ter kennis en advisering voor te leggen aan het Verantwoordingsorgaan en de gemiste adviesaanvraag klein pensioen.

Het verantwoordingsorgaan heeft kennis genomen van de aanbevelingen van het Intern Toezicht (de niet-uitvoerende bestuursleden) op het gevoerde beleid in 2018 en de reactie en de voornemens van de uitvoerende bestuursleden naar aanleiding daarvan.

C. Beleidsgerichte oordelen en adviezen verantwoordingsorgaan

Aanbevelingen Oordeel VO 2017 - Wat is ervan terecht gekomen?

In de overlegvergadering van 25 oktober 2018 heeft het bestuur gereageerd op de suggesties en aanbevelingen van het VO zoals die zijn opgenomen in het Oordeel over 2017. De meeste suggesties zijn naar tevredenheid besproken en afgehandeld.

Twee onderwerpen blijven terugkeren: het beloningsbeleid en het overleg- dan wel de adviesrol van het VO:

- Het beloningsbeleid voor bestuursfuncties, volgend uit het nieuwe bestuursmodel van medio 2014 (uitvoerende en niet-uitvoerende bestuurders en onafhankelijk voorzitter) is niet ter advies aan het VO voorgelegd. Ook over wijzigingen in het beleid is het VO niet gekend. Het VO heeft in het jaarlijkse oordeel een aantal malen aandacht van het bestuur gevraagd voor meer inzicht en transparantie ten aanzien van het beloningsbeleid van het fonds en passende betrokkenheid bij wijzigingen in dit beleid. Ook in 2018 is deze dialoog tussen VO en bestuur voortgezet. Mede naar aanleiding van de implementatie van IORP2 heeft het bestuur het beloningsbeleid, zowel de historie als actuele inhoud, begin 2019 uitgebreid aan het VO toegelicht. Voor de onafhankelijke Voorzitter, de leden van het Uitvoerende Bestuur en de medewerkers van het bestuursbureau is er sprake van een duidelijk en goed uitgewerkt beloningsbeleid. Voor de leden van het Niet-Uitvoerend Bestuur is dit in veel mindere mate het geval. Het VO heeft aangegeven dat het in de toekomst op passende wijze betrokken wil zijn bij wijzigingen in het beloningsbeleid.
- Het bestuur heeft een (wettelijke – art 102a Pw) verplichting met het verantwoordings-orgaan te overleggen over de doelstellingen en beleidsuitgangspunten, waaronder de risicobereidheid van het fonds. Het bestuur heeft het verantwoordingsorgaan afgelopen jaar achteraf geïnformeerd over de uitkomsten van onderzoek naar de risicobereidheid van de deelnemers aangesloten bij het fonds. Daaruit bleek dat de bereidheid voor het nemen van (beleggings)risico bij de deelnemers vrijwel onveranderd is gebleven. Het VO juicht deze periodieke onderzoeken toe, maar verzoekt het bestuur vooraf met het VO daarover in overleg te treden.

Gelet op de rol van de voorzitter als eerste aanspreekpunt voor goed bestuur, vraagt het VO zijn aandacht voor de inrichting van bestuursprocedures bij PPF die de erkenning van de adviesrol van het VO insluiten en waarborgen.

Afgelopen jaar is in onderling overleg tussen het AB en VO een onderzoek gedaan naar het functioneren van het VO binnen het bestuursmodel van het fonds en zijn er enkele concrete voorstellen gedaan ter vergroting van de inbreng van het VO. Inmiddels is er een nieuw concept VO-reglement dat het o.a. mogelijk maakt om bij adviezen de afwijkende mening van een minderheid onder de aandacht van het bestuur te brengen. Ook zijn tussen Bestuur

en VO werkbare afspraken gemaakt op het gebied van geheimhouding, die het de VO-leden mogelijk maken overleg met hun achterbannen te hebben.

Nieuwe pensioenovereenkomst

PPF voert vanaf dit jaar pensioenovereenkomsten uit voor twee, inmiddels geheel van elkaar onafhankelijke ondernemingen: Philips en Signify. Waar tot nog toe nu Royal Philips formeel als enige onderneming in de bestuursorganen vertegenwoordigd was, ligt thans een vertegenwoordiging van beide ondernemingen in het Algemeen Bestuur en het VO voor de hand. Inmiddels heeft het bestuur met de ondernemingen afspraken gemaakt voor de vertegenwoordiging van beide ondernemingen in deze organen.

Communicatiebeleid

Medio 2018 heeft voor het eerst een interactieve dialoogsessie in webinar-vorm plaats gevonden. 87 deelnemers hebben live deelgenomen. De opgenomen versie van het webinar staat op de website van het fonds. Gezien de deelname en de beoordeling acht het VO dit een nuttige aanvulling op de communicatiekanalen. De fysieke, plenaire dialoogsessies zijn komen te vervallen. Het wegvallen van die dialoogsessies wordt betreurd met name voor de gepensioneerde aangeslotenen in diverse locaties in het land waar de digitale communicatie nog niet zo ingeburgerd is als elders. Derhalve stelt het VO voor om aldaar deze manier van communiceren met deelnemers en gepensioneerden te continueren.

Het strategisch communicatieplan 2019-2021 van PPF is eind 2018 gepresenteerd. Het plan zet in op toegankelijke communicatie van PPF en het VO juicht dat toe. Wel wil het VO meegeven, dat PPF - nog meer dan nu al het geval is - zich moet verplaatsen in de ontvanger van al haar communicatie. Het gevaar van een professionele organisatie als PPF blijft, dat wat binnen PPF als vanzelfsprekend wordt ervaren, door de ontvangers niet altijd als voor de hand liggend wordt begrepen.

Het doel is om de PPF-communicatie beter bij onze aangeslotenen te laten landen en daarmee hun vertrouwen in PPF te versterken. Wij adviseren daarom een plan ter verbetering van de kennis van pensioenen te ontwikkelen, enkel door PPF, of in samenwerking met de Pensioenfederatie voor een landelijke verbetering. Hardnekkige negatieve pensioenmythes, die helaas in Nederland zijn ontstaan, kunnen daarmee bestreden worden.

Pensioenuitvoering

Het contract met de huidige pensioenuitvoerder – PGGM – loopt eind 2020 af. Het Algemeen Bestuur heeft besloten om middels een tenderprocedure de contractspartner te selecteren voor de uitbesteding van het pensioenbeheer nadien. De overgang van Aon Hewitt - vier jaar geleden - naar PGGM vergde een intensieve en kostbare inspanning. Het Algemeen Bestuur heeft het VO geïnformeerd over de inrichting van een degelijk projectmanagement om mede gebaseerd op de ervaringen met de vorige overgang en de afgelopen periode, dit proces en de uiteindelijke keuze optimaal te ondersteunen.

Verantwoording bestuur

In het Jaarverslag heeft het bestuur de missie, visie en strategie van het pensioenfonds beschreven. Ook het einddoel staat vast: volledige indexatie en inhaal van gemiste indexatie

in een periode van 15 jaar. De te bereiken sub- en tussentijdse doelen bijvoorbeeld in het komende jaar of komende jaren zijn niet concreet vermeld. Daardoor valt minder goed te beoordelen in hoeverre het pensioenfonds onderweg is het gestelde einddoel te bereiken. Het VO beveelt het bestuur aan in het jaarverslag de gestelde doelen van het pensioenfonds en de realisatie daarvan meer expliciet te verantwoorden.

D. Beleidskeuzes Philips Pensioenfonds voor de toekomst

Bij de invoering van de vaste premieregeling in 2014 (CDC 2014-2018) met bestemde reserve en tegelijkertijd ook de afkoop door de Onderneming van alle verplichtingen jegens het fonds, heeft het VO in haar Oordeel 2014 geschreven; "Het fonds beschikt ook na deze eenmalige dotatie niet over een ruime reserve en dient de eens samen met Philips als werkgever geformuleerde uitgangspunten en ambities zelfstandig en zonder extra hulp van diezelfde werkgever te realiseren."

De in de aangehaalde tekst begrepen zorg is helaas bewaarheid in de zojuist in 2018 geëindigde contractperiode periode. De premiemethodiek met zuivere kostendekking moest bij gelijkblijvende premieafdracht worden aangepast tot een 'gedempte premie' om de opbouw van 1,85% pensioen voor de actieven mogelijk te maken. De realisatie van de indexatieambitie, met name voor loon vanuit de bestemde reserve, was vrijwel nihil.

De door sociale partners geaccordeerde pensioenovereenkomst CDC 2019-2021 maakt de situatie niet rooskleuriger. De feitelijke premie blijft 24%, maar zonder een bijdrage voor loonindexatie (een bedrag vergelijkbaar met CDC 2014-18 van € 60 mio.), bij handhaving van 1,85% opbouw en de ambitie van loonindexatie. Daarbij is uitgangspositie nu ongunstiger dan in 2014, met name wegens de lagere rekenrente. Voor de uitvoering van deze overeenkomst heeft het bestuur haar toevlucht moeten nemen tot een verdere 'demping' van de premie.

Deze VO heeft haar zorgen over deze ontwikkeling gedeeld met het bestuur.

Het bestuur zegt de problematiek te onderkennen, zoals ook blijkt uit o.a. het Voorwoord van de Voorzitter van het Fonds in dit jaarverslag. Wij begrijpen dat het bestuur zich pas op oplossingen zal bezinnen nadat er meer duidelijkheid is omtrent een nieuw pensioenakkoord.

Oordeel 2019 d.d. 21 mei 2019

Reactie Algemeen Bestuur 2018

Het Algemeen Bestuur (hierna 'Bestuur') dankt het Verantwoordingsorgaan voor zijn inspanningen in het afgelopen jaar en spreekt zijn waardering uit voor het werk van het Verantwoordingsorgaan. Het Bestuur is verheugd over het feit dat het Verantwoordingsorgaan positief is over een van de belangrijkste projecten van het afgelopen jaar, de CDC-overeenkomst 2019-2022, alsook over het feit dat het VO een positieve ontwikkeling signaleert naar open en constructief overleg met het Bestuur. Dat laatste is ook uitdrukkelijk wat het Bestuur nastreeft. Het Verantwoordingsorgaan benoemt

ook enkele aandachts- en verbeterpunten. Het Bestuur zal aan de adviezen van het Verantwoordingsorgaan bij deze punten de nodige aandacht schenken en het Verantwoordingsorgaan informeren over de opvolging daarvan.

Enkele opmerkingen van het Verantwoordingsorgaan geven het Bestuur aanleiding om daar kort bij stil te staan. Het gaat om de volgende punten:

1. Adviesaanvraag Uitvoeringsovereenkomst CDC-regeling 2019

Naar aanleiding van de opmerkingen van de gepensioneerd-leden merkt het Bestuur op dat het van mening is dat de wijze van premieberekening voor de suppletietoelagen consistent is met de wijze waarop de premie onder de vorige uitvoeringsovereenkomst werd berekend. Verder is het Bestuur van oordeel dat het verschil in premie tussen de door de gepensioneerd-leden van het VO voorgestane methodiek van premieberekening en de in de uitvoeringsovereenkomst opgenomen methodiek dermate klein is (met een impact op de dekkinggraad van minder dan 1 honderdste procent-punt), dat dit hoe dan ook niet van invloed kan zijn op de evenwichtigheid van de besluitvorming.

2. Adviesrol VO

Het VO vraagt de aandacht van de voorzitter van het Algemeen Bestuur voor de inrichting van bestuursprocedures bij PPF die de erkenning van de adviesrol van het VO insluiten en waarborgen.

Reactie Bestuur

De procedures van het AB zijn zodanig ingericht dat voldoende tijd en ruimte wordt gecreëerd voor de doelen en (advies)taken van het VO. Uiteraard kan het wel voorkomen dat op dat vlak zaken niet vlekkeloos verlopen of dat de inzichten over de (advies)rol van het VO verschillen. Concreet is dat laatste het geval t.a.v. het beloningsbeleid. Hoe dat ook zij, in 2019 is het beloningsbeleid met het VO besproken. Verder is advies gevraagd aan het VO over een tweetal beleidsdocumenten inzake het beloningsbeleid, die zijn opgesteld in het kader van de implementatie van de IORP II richtlijn. Later dit jaar staat een algehele evaluatie van het beloningsbeleid gepland. Uiteraard zal die met het VO worden besproken. Het AB is graag bereid om, als onderdeel van deze evaluatie, ook het beleid ten aanzien van de NUB-ers opnieuw te beoordelen tegen de achtergrond van de meest recente maatschappelijke- en andere relevante ontwikkelingen.

4. Verantwoording bestuur

Het VO beveelt het bestuur aan om in het jaarverslag de gestelde doelen van het pensioenfonds en de realisatie daarvan meer expliciet te verantwoorden.

Reactie Bestuur

Het Bestuur besteedt in het jaarverslag reeds de nodige aandacht aan de realisatie van de ambitie, zie de paragrafen 2.2.3 en 2.2.4. In de laatste paragraaf worden onder meer de uitkomsten van de wettelijke haalbaarheidstoets besproken. Desalniettemin zullen wij in het jaarverslag over 2019 extra aandacht schenken aan de bewoordingen op het punt van de realisatie van de ambitie en bezien of een verdere verduidelijking mogelijk is.

5. Beleidskeuzes voor de toekomst

In deze paragraaf spreekt het VO zijn zorgen uit over de kansen om de ambitie van het Fonds te realiseren, mede tegen de achtergrond van de verdere demping van de pensioenpremie in de afgelopen jaren.

Reactie Bestuur

Zoals het VO zelf al aangeeft, deelt het Bestuur deze zorgen. Het Bestuur kan echter helaas op dit moment niet meer doen dan de risico's ten aanzien van de opbouw blijven monitoren. Voor de komende 3 jaar zijn afspraken gemaakt die zorgen dat een goed pensioen voor zowel actieve als gepensioneerden en slapers gewaarborgd blijft. Voor de periode daarna zullen t.z.t. nieuwe afspraken gemaakt moeten worden. Hopelijk is er tegen die tijd ook meer duidelijkheid over het nieuwe pensioencontract. Bij de nieuwe afspraken is de premiedekkingsgraad uiteraard van groot belang. Dat een langdurig lage premiedekkingsgraad onwenselijk is, is reeds gecommuniceerd naar sociale partners.

Tot slot nog een opmerking over de huidige premie. Het VO is van mening dat daarin geen bijdrage zit voor loonindexatie. Het is juist dat in de premie geen als zodanig benoemde component is opgenomen voor de loonindexatie. Wel hebben wij berekend, dat een premiedekkingsgraad van 100%, uitgaande van prudente aannames ten aanzien van toekomstige rendementen, voldoende zou moeten zijn om zowel toekomstige opbouw als (loon) indexatie te kunnen financieren. Dit geldt dus eens te meer voor een premiedekkingsgraad van 104,4% (de gemiddelde premiedekkingsgraad over de CDC-periode van 2019 tot 2022).

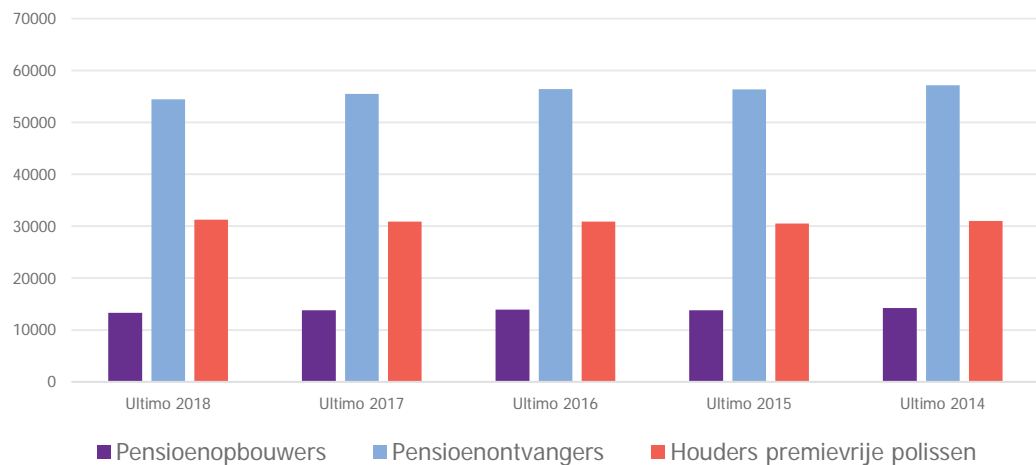
5 Philips Pensioenfonds in cijfers

5.1 Kerncijfers: vijfjarenvergelijking

Bedragen in miljoenen euro's

5.1.1 Pensioenen

Aantal deelnemers	Eind 2018	Eind 2017	Eind 2016	Eind 2015	Eind 2014
Pensioenopbouwers	13.320	13.812	13.912	13.788	14.243
Pensioenontvangers	54.440	55.516	56.411	56.329	57.183
Houders premievrije polissen	31.255	30.900	30.895	30.483	30.988
Totaal	99.015	100.228	101.218	100.600	102.414

Premies	2018	2017	2016	2015	2014
Werkgevers	218	221	210	204	232
Werkgevers koopsommen	2	2	3	2	1
Werknemers pensioenregeling	17	16	15	14	5
Werknemers vrijwillige verzekeringen	1	1	1	1	1
Totaal	238	240	229	221	239

Uitkeringen	2018	2017	2016	2015	2014
Pensioenen	660	669	674	683	694
Uitgaande waardeoverdrachten individueel	6	3	4	4	11
Totaal	666	672	678	687	705

Indexaties (in %)	2018	2017	2016	2015	2014
Pensioenopbouwers in het flex pensioen	0,6	0	0	0	2,05
Pensioenopbouwers in het Executives Pension Plan	0,6	0	0	0	0,45
Indexatie pensioenontvangers en houders premievrije polissen	0,6	0	0	0	0,30

5.1.2 Beleggingen

Verdeling belegd vermogen ³⁴	Eind 2018	Eind 2017	Eind 2016	Eind 2015	Eind 2014
Onroerend goed	2.554	2.465	2.027	1.904	1.781
Aandelen	5.208	6.411	6.040	5.145	5.062
Vastrentende waarden	11.037	10.701	10.936	10.377	10.905
Overig	-244	-91 ³⁶	-127 ³⁶	142 ³⁶	87 ³⁵
Totaal	18.554	19.486	18.876	17.568	17.835

³⁴ In paragraaf 6.5 'Toelichting op de balans' zijn de beleggingen voor risico pensioenfonds gebaseerd op een andere grondslag (RJ610). Deze cijfers zijn exclusief de beleggingen voor risico deelnemers.

³⁵ Deze post bestaat in 2014, 2015 en 2016 voornamelijk uit de beleggingscategorieën grondstoffen, cash, currency overlay en swap overlay. Ultimo 2017 en 2018 had het Fonds geen beleggingen in de beleggingscategorie grondstoffen. Vanaf 2017 is cash opgenomen onder vastrentende waarden.

Resultaten beleggingen (in %)	2018	2017	2016	2015	2014
Direct onroerend goed					12,6
Indirect onroerend goed ³⁶	3,1	5,8	5,0	5,1	5,2
Aandelen	-5,0	9,9	10,9	8,3	16,2
Vastrentende waarden	1,7	-2,5	10,7	1,2	27,4
Totaal beleggingsresultaat	-2,4	5,8	10,2	0,2	19,6

5.1.3 Financiële positie

	Eind 2018	Eind 2017	Eind 2016	Eind 2015	Eind 2014
Pensioenvermogen	18.572	19.449	18.799	17.443	17.849
Voorziening pensioenverplichtingen	16.204	16.136	16.729	15.941	15.687
Gewogen gemiddelde marktrente ³⁷	1,34%	1,44%	1,27%	1,62%	1,79%
Dekkingsgraad ³⁸	114,5%	120,4%	112,3%	109,3%	113,8%
Beleidsdekkingsgraad	119,8%	117,2%	108,0%	111,6%	-
Vereiste dekkingsgraad ³⁹	118,8%	119,0%	117,8%	116,7%	109,9%

³⁶ Vanaf 2015 is het rendement op onroerend goed niet meer uitgesplitst in direct en indirect onroerend goed maar als één totaalrendement op 'Onroerend goed' weergegeven. Dit komt omdat het aandeel van direct onroerend goed op de gehele onroerendgoedportefeuille zeer beperkt is. In 2014 is deze splitsing nog wel van toepassing.

³⁷ De gewogen gemiddelde marktrente komt voort uit de door DNB voorgeschreven curve ter bepaling van de marktwaarde van de pensioenverplichtingen

³⁸ Het betreft hier de actuele dekkingsgraad (vanaf eind 2015 zijn ook de beleggingen voor risico deelnemers en de voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers meegenomen).

³⁹ De vereiste dekkingsgraad is vanaf 2015 gebaseerd op het strategische beleggingsbeleid van het Fonds. De vereiste dekkingsgraad van 2014 is gebaseerd op het feitelijke beleggingsbeleid.

5.2 Ontwikkeling deelnemers

	Opbouwers	Houders premievrije polissen	Ontvangers ouderdomspensioen	Ontvangers nabestaanden-pensioen	Ontvangers wezenpensioen
Saldo einde vorig verslagjaar	13.812	30.900	37.648	17.602	266
Toetreding	1.064	-88			
Vertrek / Revalidatie	-1.385	1.385			
Arbeidsongeschiktheid					
Pensioentoekenning	-154	-794	949	934	28
Overlijden	-17	-49	-1.685	-1.237	
Afkoop			-44	-17	-14
Afloop					-34
Waardeoverdracht		-112			
Andere oorzaken		13	44		
Saldo mutaties	-492	355	-736	-320	-20
Stand einde verslagjaar	13.320	31.255	36.912	17.282	246

5.3 Pensioenregelingen

Philips Pensioenfonds voerde in 2018 vier pensioenregelingen uit die van toepassing waren op verschillende groepen deelnemers: het flex pensioen, het flex pensioen ES, de eindloonregeling en het Executives Pension Plan. Naast de vier (basis)pensioenregelingen voerde het Fonds in 2018 twee aanvullende regelingen uit die zijn gebaseerd op een individuele beschikbare premieregeling: het Structured DC-plan (onderdeel van het Executives Pension Plan) en de prepensioneringsregeling (onderdeel van het flex pensioen). Beide regelingen zijn gesloten voor nieuwe deelnemers. Hieronder worden de regelingen verder toegelicht.

Flex pensioen

Deze middelloonregeling met voorwaardelijke na-indexatie is van toepassing op 12.146 pensioenopbouwers (stand per 31 december 2018). Tot 1 januari 2018 gold een pensioenrichtleeftijd van 67 jaar. Sinds 1 januari 2018 is de pensioenrichtleeftijd gelijk aan 68 jaar. Op de tot en met 31 december 2017 opgebouwde aanspraken op ouderdomspensioen is in 2018 een pensioenrichtleeftijd van 67 jaar van toepassing gebleven. Voor deelnemers die arbeidsongeschikt zijn geworden tussen 1997 en 2006 en voor wie de pensioenopbouw wordt voortgezet, geldt een pensioenrichtleeftijd van 62,5 jaar (van toepassing op 201 deelnemers). Voor deelnemers die tussen 1 januari 2006 en 31 december 2013 arbeidsongeschikt zijn geworden, geldt een pensioenrichtleeftijd van 65 jaar (van toepassing op 149 deelnemers).

Het flex pensioen heeft het karakter van een uitkeringsovereenkomst. Omdat de meeste actieve aangeslotenen van Philips Pensioenfonds deelnemer zijn aan het flex pensioen, zijn de kerngegevens van de flex-regeling samengevat in onderstaand overzicht. Deze gegevens gelden voor diegenen die op of na 1 januari 1950 zijn geboren en op 1 januari 2006 in dienst waren. Ook voor alle nieuwe toetreders vanaf 1 januari 2006 geldt deze regeling.

Flex pensioen ES

Per 1 januari 2015 voert Philips Pensioenfonds het flex pensioen voor Executives en Senior Directors (ES) uit. Deelnemers aan het Executives Pension Plan zijn per 1 januari 2015 overgegaan naar deze nieuwe pensioenregeling. Naast de Executives nemen ook Senior Directors vanaf 1 januari 2015 deel aan deze regeling. Deze pensioenregeling is van toepassing op 805 deelnemers (stand per 31 december 2018).

Het flex pensioen ES is inhoudelijk gelijk aan het flex pensioen, met uitzondering van de premieafspraken die met de werkgevers zijn gemaakt.

Flex pensioen vanaf 1 januari 2019
Flex pensioen ES vanaf 1 januari 2019
 (kerngegevens per 1 januari 2019)

Franchise	€ 14.064
Maximaal pensioengevend salaris	€ 107.593
Opbouwpercentage ouderdomspensioen	1,85% ⁴⁰ van de pensioengrondslag
Pensioenrichtleeftijd	68 jaar
Percentage nabestaandenpensioen	70% van het ouderdomspensioen
Werknemersbijdrage pensioenregeling	2% van de pensioengrondslag

Pensioenregeling bij ABN AMRO Pensioenen

De aangesloten ondernemingen hebben voor medewerkers met een salaris boven € 107.593 (maximaal pensioengevend salaris per 1 januari 2019) een voorziening getroffen bij ABN AMRO Pensioenen voor het nabestaandenpensioen boven € 107.593 en de voortzetting van pensioenopbouw bij arbeidsongeschiktheid vanaf € 107.593. Daarnaast hebben deze medewerkers de mogelijkheid om voor hun ouderdomspensioen bij ABN AMRO Pensioenen vrijwillig deel te nemen aan de netto pensioenregeling, die de aangesloten ondernemingen in het leven hebben geroepen.

Eindloonregeling

De eindloonregeling is van toepassing op 365 pensioenopbouwers (stand per 31 december 2018). De pensioenleeftijd is 60 jaar of 65 jaar. De eindloonregeling heeft het karakter van een uitkeringsovereenkomst. Er kunnen geen deelnemers meer toetreden in de eindloonregeling.

Executives Pension Plan

Dit betreft een middelloonregeling met voorwaardelijke na-indexatie gecombineerd met een beschikbare-premieregeling (Structured DC-plan). De pensioenrichtleeftijd is 62,5 jaar. Het Executives Pension Plan is per 1 januari 2015 opgeheven voor vrijwel alle deelnemers. De regeling is enkel nog van toepassing op 4 arbeidsongeschikte deelnemers (en 3 premievrije polishouders) waarvoor de pensioenopbouw wordt voortgezet (stand per 31 december 2018).

Prepensioeneringsregeling

De Prepensioeneringsregeling is onderdeel van de flexpensioenregeling (ES). De deelname aan deze regeling was vrijwillig. In de prepensioeneringsregeling heeft de deelnemer de mogelijkheid om het beschikbare premiedeel te beleggen in drie verschillende fondsen: het aandelenfonds, het obligatiefonds en het geldmarktfonds. De beleggingen in deze fondsen

⁴⁰ Dit is een geambieerd opbouwpercentage. Het feitelijke opbouwpercentage kan ook minder zijn.

zijn voor rekening en risico van de deelnemers. Het is niet meer mogelijk om actief in de prepensioneringsregeling in te leggen. Ultimo 2018 is voor 1.611 deelnemers een prepensioneringskapitaal bij het Fonds verzekerd.

6 Jaarrekening

6.1 Balans per 31 december 2018

Bedragen in miljoenen euro's

Na bestemming van saldo van baten en lasten

Activa		2018	2017
Beleggingen voor risico pensioenfonds	[1]	20.504	21.226
Beleggingen voor risico deelnemers	[2]	97	114
Vordering risicoherverzekeraar	[3]	6	-
Vorderingen en overlopende activa	[4]	4	1
Liquide middelen	[5]	44	44
Totaal activa		20.655	21.385
Passiva		2018	2017
Algemene reserve	[6]	2.368	3.313
Technische voorziening	[7]	16.204	16.136
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	[8]	97	114
Langlopende schulden	[9]	-	1
Overige schulden en overlopende passiva	[10]	1.986	1.821
Totaal passiva		20.655	21.385

Het pensioenvermogen exclusief beleggingen voor risico deelnemers ultimo 2018 bedraagt € 18.572 miljoen (ultimo 2017: € 19.449 miljoen) en betreft het totaal van de post 'Algemene reserve' en de post 'Technische voorziening'. Het pensioenvermogen inclusief beleggingen voor risico deelnemers ultimo 2018 bedraagt € 18.669 miljoen (ultimo 2017: € 19.563 miljoen) en betreft het totaal van de post 'Algemene reserve', de post 'Technische voorziening' en de post 'Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers'.

6.2 Staat van baten en lasten over 2018

Bedragen in miljoenen euro's

Baten		2018	2017
Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)	[11]	238	240
Premiebijdragen voor risico deelnemers		0	0
Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds	[12]	-508	1.037
Beleggingsresultaten voor risico deelnemers	[13]	0	3
Lasten			
Pensioenuitkeringen	[14]	-660	-669
Pensioenuitvoeringskosten	[15]	-13	-13
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds			
- Pensioenopbouw	[16]	-223	-257
- Toeslagverlening	[17]	-107	-5
- Rentetoevoeging	[18]	42	36
- Technisch resultaat		-9	11
- Onttrekking pensioenuitkeringen		661	670
- Onttrekking pensioenuitvoeringskosten		16	17
- Wijziging marktrente	[19]	-599	184

- Wijziging actuariële grondslagen	[20]	167	-30
- Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	[21]	-13	-3
- Overige wijzigingen	[22]	-3	-30
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	[23]	17	11
Saldo overdrachten van rechten	[24]	11	1
Saldo herverzekeringen	[25]	-2	-
Overige baten en lasten	[26]	40	40
Saldo van baten en lasten		-945	1.243
Bestemming van het saldo van baten en lasten		2018	2017
- Algemene reserve		-945	1.243

6.3 Kasstroomoverzicht over 2018

Bedragen in miljoenen euro's

Onderstaande bedragen hebben betrekking op daadwerkelijke kasstromen in het verslagjaar en kunnen afwijken van de bedragen in de Staat van baten en lasten waarin de bedragen worden verantwoord in het jaar waarop zij betrekking hebben.

Kasstroom uit pensioenactiviteiten	2018	2017
Ontvangen premies	238	240
Ontvangen waardeoverdrachten	16	6
Betaalde pensioenuitkeringen	-660	-669
Saldo herverzekeringen	-2	-
Betaalde waardeoverdrachten	-6	-4
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-13	-13
Overige ontvangsten en betalingen	9	-
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	-418	-440
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten	2018	2017
Verkopen en mutaties in beleggingen voor risico pensioenfonds	3.940	9.176
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	546	546
Aankopen beleggingen	-4.075	-9.319
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-29	-27
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	382	376
Mutatie kasmiddelen	-36	-64

De kasmiddelen betreffen de liquide middelen zoals deze getoond worden in de balans. Met ingang van het verslagjaar zijn tevens als kasmiddelen aangemerkt de in de beleggingsportefeuille aangehouden liquiditeiten die niet in geldmarktfondsen zijn belegd. De vergelijkende cijfers zijn dienovereenkomstig aangepast.

6.4 Toelichting behorende tot de jaarrekening

Bedragen in miljoenen euro's

6.4.1 Inleiding

De Stichting⁴¹ heeft ten doel ten behoeve van de aangeslotenen, gewezen aangeslotenen, de pensioengerechtigden en de overige aanspraakgerechtigden, door de aangesloten ondernemingen gesloten pensioenovereenkomsten als bedoeld in de Pensioenwet, uit te voeren, in de ruimste zin van het woord en in overeenstemming met de pensioenreglementen die zijn vastgesteld op basis van de pensioenovereenkomsten en de tussen de Stichting Philips Pensioenfonds (verder aangeduid als: het Fonds) en de aangesloten ondernemingen gesloten financierings- of uitvoeringsovereenkomsten.

Het Fonds zal, hetzij de dekking van de pensioenaanspraken en -rechten op pensioen voortvloeiende uit bovenvermelde pensioenreglementen in eigen beheer (voor eigen risico) houden, hetzij overeenkomsten van verzekering sluiten met één of meer verzekeraars als bedoeld in artikel 1 van de Pensioenwet. Het Fonds ontvangt ter verwezenlijking van het gestelde doel bijdragen van de aangesloten werkgevers, waaronder de bijdragen van aangeslotenen. Ook kan het Fonds andere bijdragen ontvangen.

Om de uitbetaling van pensioenen nu en in de toekomst zo goed mogelijk zeker te stellen, moet het Pensioenfonds zorgdragen dat het over voldoende financiële middelen beschikt. Het geld dat hiervoor nodig is, wordt enerzijds verkregen uit beleggingsopbrengsten en anderzijds via premiebetalingen. Afspraken over de premie zijn tussen de werkgevers en het Pensioenfonds gemaakt en vastgelegd in de uitvoeringsovereenkomsten. Nadat de overeengekomen premie betaald is, hebben de werkgevers geen verdere financiële verplichtingen meer. Ook niet indien de financiële positie van het Fonds zich minder goed ontwikkelt dan gedacht op het moment dat de premie werd overeengekomen. Om tegenvallers op te vangen, houdt het Fonds zo mogelijk buffers aan. Indien die niet toereikend zijn, wordt in eerste instantie niet of niet volledig geïndexeerd en kan in het uiterste geval verlaging van opgebouwde aanspraken worden doorgevoerd. Het Fonds houdt voor de 'regeling risico deelnemers' geen buffers aan om tegenvallers op te vangen. Waardemutaties komen daardoor direct ten gunste of ten laste van de voor betreffende deelnemers aanwezige middelen.

Het Fonds is bevoegd de administratie van de uitgevoerde pensioenregelingen en het beheer van het vermogen, inclusief dat deel van het vermogen dat wordt aangehouden ten

⁴¹ Stichting Philips Pensioenfonds, met statutaire zetel in Eindhoven (High Tech Campus 5.2, 5656 AE, Eindhoven), KvK nummer 41087111

behoefte van de uitvoering van één of meer premieovereenkomsten, geheel of ten dele op te dragen aan één of meer derden.

Indien het Fonds werkzaamheden uitbesteedt aan een derde draagt het Fonds er zorg voor dat deze derde de bij of krachtens de wet gestelde regels, die op de uitbesteding van toepassing zijn, naleeft. Het Fonds zal daartoe onder meer een uitbestedingsovereenkomst, die voldoet aan de gestelde eisen, aangaan met deze derde.

6.4.2 Overeenstemmingsverklaring

De Jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 Burgerlijk Wetboek en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (RJ). De Jaarrekening is gebaseerd op de bepalingen van het Financieel Toetsingskader.

6.4.3 Algemene grondslagen

Algemeen

Alle bedragen zijn vermeld in miljoenen euro's. Beleggingen en pensioenverplichtingen worden gewaardeerd op actuele waarde. Overige activa en passiva worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, tenzij anders vermeld. Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben.

Cijfers ter vergelijking zijn voor vergelijkingsdoeleinden waar nodig aangepast.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het Fonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting

aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het moment waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post 'nog af te wikkelen transacties'. Deze post kan zowel een actief als passief zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het Bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa, verplichtingen en van baten en lasten. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

Wijzigingen in schattingen worden toegelicht onder de desbetreffende waarderingsgrondslag. Het financieel effect wordt gekwantificeerd vermeld in de toelichting op de jaarrekening.

In 2018 heeft een schattingswijziging van de voorziening pensioenverplichtingen plaatsgevonden. Deze houdt verband met de toepassing van de prognosetafel AG2018 en fondsspecifieke ervaringssterfte, die gebaseerd is op het Willis Towers Watson ervaringssterftemodel 2018.

Deze schattingswijziging wordt verder toegelicht onder de specifieke grondslagen.

In 2018 hebben tevens schattingswijzigingen plaatsgevonden met betrekking tot de bepaling van de actuele waarde van de beleggingen in hypotheek.

Ook deze schattingswijzigingen worden verder toegelicht onder de specifieke grondslagen.

In 2017 hebben schattingswijzigingen plaatsgevonden van de waardering van het partnerpensioen, van de berekeningen van de 'voorziening voor zieken', en van de waarderingsmethodiek van beleggingen in hypotheek.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen,

inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsresultaten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen actuele waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

	Eind 2018	Eind 2017	Eind 2016	Eind 2015	Eind 2014
USD	1,1432	1,2008	1,0547	1,0863	1,2101
GBP	0,8976	0,8877	0,8536	0,7370	0,7760
JPY	125,4207	135,2701	123,0208	130,6765	145,0790
CHF	1,1269	1,1702	1,0720	1,0874	1,2024
SEK	10,1350	9,3266	9,5820	9,1582	9,4726

6.4.4 Specifieke grondslagen

Beleggingen

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd op actuele waarde. Slechts indien de actuele waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs.

Participaties in beleggingsinstellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen van dat soort beleggingen.

Beleggingen voor risico pensioenfondsen en voor risico deelnemers worden op dezelfde wijze gewaardeerd.

Lopende interestposities uit hoofde van beleggingen worden verantwoord als onderdeel van de marktwaarde van de betreffende beleggingscategorie.

Op grond van de RJ610 worden vorderingen en schulden in verband met beleggingstransacties onder de beleggingsrubriek geclassificeerd, behorend bij de

portefeuille waarin deze zijn opgenomen. Tijdelijke banksaldi in verband met beleggingstransacties worden geclassificeerd onder vastrentende waarden indien ze in geldmarktfondsen belegd zijn, en onder overige beleggingen indien ze niet in geldmarktfondsen belegd zijn.

Schulden uit hoofde van derivaten, en schulden uit hoofde van ontvangen liquiditeitenonderpand worden evenwel opgenomen onder 'overige schulden'. Voor derivaten geldt hierbij dat de openstaande posities niet gesaldeerd worden weergegeven, maar dat het totaal van alle 'deals' met een positieve waarde wordt verantwoord onder beleggingen, en dat het totaal van alle 'deals' met een negatieve waarde wordt verantwoord onder de 'overige schulden'.

Vastgoedbeleggingen

Beleggingen in direct vastgoed worden gewaardeerd tegen actuele waarde. De actuele waarde is gebaseerd op twee door onafhankelijke deskundigen verrichte taxaties, waarbij de laagste waarde van beide taxaties is aangehouden voor het totaal van het direct vastgoed. Resultaten door wijziging in actuele waarde worden in de staat van baten en lasten verantwoord. Bij de waardering wordt gebruikgemaakt van zowel de huurkapitalisatie- als de Discounted Cash Flow-methode (DCF). De taxaties worden hierbij uitgevoerd door Vastgoed gecertificeerde taxateurs. Bij de taxaties is gewerkt volgens de richtlijnen van de RICS (Royal Institution of Chartered Surveyors), ROZ/IPD (vereniging Raad voor Onroerende Zaken / Investment Property Databank) en IVS (International Valuation Standard) alsmede volgens de aanbevelingen van het platform taxateurs en accountants. Ten behoeve van de taxaties worden de objecten bezocht door de taxateurs. De taxateurs hebben bevestigd dat ze ten behoeve van de taxaties de gevraagde informatie ontvangen hebben c.q. door het Fonds is verklaard dat het Fonds alle relevante informatie aan taxateurs heeft aangeleverd.

Beleggingen in direct vastgoed waarvoor een verkoopovereenkomst tot stand is gekomen doch die aan het eind van het verslagjaar nog niet geleverd zijn, zijn gewaardeerd tegen de overeengekomen verkoopprijs.

Beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers.

Niet-beursgenoteerde indirecte vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar ontleend aan de meest recente rapportages van de fondsmanagers gecorrigeerd voor kasstromen in de periode tot balansdatum, waarbij de onderliggende vastgoedbeleggingen zijn gewaardeerd op actuele waarde die in de meeste gevallen is ontleend op basis van onafhankelijke taxatie, en in enkele gevallen aangevuld met schattingen van het management van het vastgoedfonds. Bij niet-beursgenoteerde indirecte vastgoedbeleggingen worden periodieke analyses van resultaten uitgevoerd, evenals analyse van de gecontroleerde jaarrekeningen van de indirecte vastgoedbeleggingen, en vergelijking met de waardenopgaven van de fondsmanagers. Niet in alle gevallen zijn gecontroleerde jaarrekeningen beschikbaar voor vaststelling van de jaarrekening.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers. Participaties in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen worden gewaardeerd tegen de actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar, waarbij de onderliggende aandelenbeleggingen zijn gewaardeerd op marktwaarde conform de hiervoor genoemde grondslagen voor (directe) beleggingen.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoersen inclusief opgelopen interest. Indien vastrentende waarden of participaties in beleggingsinstellingen niet-beursgenoteerd zijn, vindt waardebepaling plaats op basis van de geschatte toekomstige netto kasstromen (rente en aflossingen) die uit de beleggingen zullen voortvloeien, contant gemaakt tegen de ultimo boekjaar geldende marktrente en rekening houdend met het risicoprofiel en de looptijden.

De actuele waarde van de onderhandse lening bestaat uit de netto contante waarde van de verwachte rente- en aflossingsstromen. Deze kasstromen worden contant gemaakt met behulp van een rentevoet met daarin een opslag voor specifieke risico's gerelateerd aan de structuur en gestelde zekerheden van de lening.

De actuele waarde van de hypotheek bestaat uit de netto contante waarde van de verwachte rente- en aflossingsstromen uit de hypotheekportefeuille. De verwachte kasstromen worden bepaald rekening houdend met gemiddelde voortijdige aflossingen. De verwachte kasstromen van de woning hypotheek worden contant gemaakt met behulp van een rentevoet die is gebaseerd op consumententarieven die gesegmenteerd zijn naar risico-classes, lossende en niet-lossende leningen en gecorrigeerd voor kosten en risico's die zich reeds hebben voorgedaan. De verwachte kasstromen van de bedrijfshypotheek worden contant gemaakt met behulp van een rentevoet, die is gebaseerd op de som van componenten voor geschatte kosten en risico's behorend bij de portefeuille bedrijfsleningen.

Schattingswijzigingen waardering hypotheek ultimo 2018

Per 31 december 2018 heeft het Fonds een schattingswijziging doorgevoerd in de bepaling van de actuele waarde van de beleggingen in woning hypotheek. Per genoemde datum worden de verwachte rente- en aflossingsstromen per individuele hypotheeklening in de hypotheekportefeuille contant gemaakt met behulp van een rentevoet die is gebaseerd op consumententarieven en de kenmerken van de individuele hypotheekleningen.

Tot de genoemde datum werden de verwachte rente- en aflossingsstromen per individuele lening uit de hypotheekportefeuille contant gemaakt met behulp van de euro swapcurve en een vaste spread per risicosegment, die was afgeleid van consumententarieven.

Hiernaast geldt dat het Fonds een schattingswijziging heeft doorgevoerd in de bepaling van de actuele waarde van de hypotheek die betrekking hebben op bedrijfspanden. Met ingang van 31 december 2018 worden de verwachte kasstromen van deze hypotheek contant gemaakt met behulp van een rentecurve die is gebaseerd op de euro-swapcurve

vermeerderd met een spread voor onder meer fundingkosten, kredietrisico en andere kosten.

Tot de genoemde datum werd voor de waardering van deze hypotheke een rentecurve gehanteerd die gebaseerd was op de euro swapcurve verhoogd met een opslag voor specifieke risico's van de hypothecaire leningen alsmede een opslag in verband met kosten. Deze opslag was afgeleid uit een gemiddelde opslag in basispunten afkomstig van markttransacties welke vergelijkbaar zijn met het risicoprofiel van de hypothecaire leningen van het Fonds.

Ultimo 2018 leiden beide schattingswijzigingen tot een € 20 miljoen lagere waardering: € 18 miljoen hiervan betreft woning hypotheke en € 2 miljoen betreft hypotheke inzake bedrijfspanden. De wijziging is verder toegelicht onder [1] Beleggingen voor risico pensioenfondsen.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd op reële waarde, te weten de relevante marktnoteringen of, als die er niet zijn, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingmodellen. In deze waarderingmodellen wordt de waarde van interest rate swaps en inflation linked swaps bepaald op basis van het verschil tussen de waarde van alle toekomstige betalingen door de tegenpartij aan het Fonds en de waarde van alle toekomstige betalingen door het Fonds aan de tegenpartij. Voor interest rate swaps worden deze kasstromen bepaald op basis van de in het contract vastgelegde rente (veelal Euribor of Libor) en wordt de OIS-curve (Overnight indexed swapcurve) gehanteerd bij de contantmaking van die verwachte kasstromen. Voor inflation linked swaps worden de verwachte kasstromen afgeleid uit een curve van 'forward nulcouponswaps', de zogenaamde 'break-even inflatiecurve' en wordt de OIS-curve gehanteerd bij de contantmaking van die verwachte kasstromen.

De marktwaarde van valutatermijnaffaires wordt bepaald door de waarde van de vreemde valuta tegen de termijnkoersen op het afsluitmoment af te zetten tegen de waarde van de vreemde valuta tegen de termijnkoersen op de balansdatum.

Overige beleggingen

Overige beleggingen worden gewaardeerd op reële waarde. Voor beleggingen in private equity is dit de intrinsieke waarde ultimo boekjaar ontleend aan de meest recente rapportages van de fondsmanagers gecorrigeerd voor kasstromen in de periode tot balansdatum.

Beleggingen voor risico deelnemers

De grondslagen voor de waardering van de beleggingen voor risico deelnemers zijn gelijk aan die voor de beleggingen die voor rekening van het Fonds worden aangehouden.

Onttrekkingen uit beleggingen voor risico deelnemers betreffen de overdrachten van door deelnemers opgebouwde middelen vanuit de beschikbare-premiefondsen naar het pensioenvermogen van het Fonds of naar een verzekeraar (onder toekenning van aanspraken).

Vordering risicoherverzekeraar

De vordering risicoherverzekeraar wordt gewaardeerd op actuele waarde en heeft betrekking op het met Elips Life AG afgesloten herverzekeringscontract voor de duur van 3 jaar ter dekking van de arbeidsongeschiktheidsrisico's. De vordering is daarbij gelijk gesteld aan de betaalde premie op het moment van ingangsdatum van het contract welke is bepaald op basis van de contante waarde van de toekomstige opbouw van ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen over de periode van 1 juli van jaar 3 volgend op de vaststellingsdatum en het bereiken van de pensioenrichtleeftijd. De contante waarde wordt berekend op basis van de actuariële grondslagen van het Fonds zoals deze per 1 januari van het betreffende jaar van toepassing zijn. Indien de kredietwaardigheid van de risicoherverzekeraar hiertoe aanleiding geeft, wordt een afslag toegepast bij het bepalen van de waarde van de vordering.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, tenzij anders vermeld, onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening pensioenverplichtingen wordt gewaardeerd op actuele waarde, zijnde de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen van het Fonds. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Het financieel effect van de rentetermijnstructuur wordt toegelicht onder [7] Technische voorziening. Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen wordt uitgegaan van de op de balansdatum geldende pensioenreglementen en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkeling. Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen. De berekeningen worden uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- Sterftkansen: Prognosetafel AG 2018 gecorrigeerd met de fonds specifieke ervaringssterfte, gebaseerd op het Willis Towers Watson ervaringssterftemodel 2018.
- Partnersysteem voor het waarderen van het niet-ingegaan nabestaandenpensioen tot pensionering: onbepaalde partnersysteem met fonds specifieke partnerfrequenties
- Partnersysteem voor het waarderen van het niet-ingegaan nabestaandenpensioen na pensionering: bepaalde partnersysteem.
- De partners van de (gewezen) mannelijke aangeslotenen worden verondersteld drie jaar jonger te zijn.
- De partners van de (gewezen) vrouwelijke aangeslotenen worden verondersteld drie jaar ouder te zijn.

- Een opslag van 2,0% van de voorziening pensioenverplichtingen ter dekking van toekomstige uitvoeringskosten.
- Arbeidsongeschiktheidsrisico op basis van de verwachte schadelast, vastgesteld als drie maal de ingeschatte risicoherverzekeringspremie per 1 januari volgend op de balansdatum.

Schattingswijziging voorziening pensioenverplichtingen ultimo 2018

In 2018 heeft het Algemeen Bestuur besloten tot toepassing van de meest recente informatie omtrent levensverwachting (Prognosetafel AG2018) bij de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen. Daarnaast heeft het Algemeen Bestuur op basis van nadere analyse besloten tot aanpassing van de gehanteerde ervaringssterfte. De fondsspecifieke correctie is gebaseerd op het Willis Towers Watson ervaringssterftemodel 2018. De nieuwste AG-Prognosetafel en fondsspecifieke ervaringssterfte 2018 hebben per saldo tot een afname van de voorziening verplichtingen geleid met circa 1,0% (€ 169 miljoen). Van dit totaalbedrag betreft € 153 miljoen de aanpassing van de AG-Prognosetafel, en € 16 miljoen de aanpassing van de ervaringssterfte. Als gevolg hiervan is de actuele dekkinggraad per november 2018 met 1,2 dekkinggraadpunt toegenomen. De wijziging is verder toegelicht onder [17] Wijziging actuariële grondslagen.

Overige wijziging voorziening pensioenverplichtingen 2018

Per 1 januari 2018 is de pensioenrichtleeftijd als gevolg van veranderende wet- en regelgeving voor nieuwe pensioenopbouw van 67 jaar naar 68 jaar gegaan. Naar aanleiding hiervan heeft het Algemeen Bestuur van Philips Pensioenfonds het besluit genomen om alle opgebouwde ouderdomspensioenen (behalve die van arbeidsongeschikte deelnemers) met andere pensioenleeftijden om te zetten naar de pensioenrichtleeftijd van 68 jaar. De omzetting wordt in 2019 administratief verwerkt. De omzetting is collectief actuariel gelijkwaardig en sekseneutraal. Het effect op de voorziening pensioenverplichtingen is reeds meegenomen per 31 december 2018. Dit heeft een verhogend effect (€ 14 miljoen) op de voorziening pensioenverplichtingen. Alhoewel er sprake is van een actuariel neutrale omzetting zal er per saldo altijd een effect optreden bij de omzetting. Dit wordt onder andere veroorzaakt door het feit dat de grondslagen voor de factoren die bij de omzetting zijn gebruikt, conform wetgeving geslachtsonafhankelijk zijn terwijl bij de waardering van de pensioenverplichtingen met het geslacht rekening wordt gehouden. Daarnaast wordt een groot deel verklaard doordat de rente op de balansdatum afwijkt van de rente die bij de vaststelling van de factoren is gebruikt.

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

Hieronder wordt opgenomen de totale actuele waarde van de door deelnemers gespaarde pensioenkapitalen in beschikbare-premieregelingen. De waarde van de door deelnemers te verwerven pensioenrechten is daarmee gelijk aan de waarde van het gespaarde kapitaal.

Langlopende schulden

Premiereserve

De 'premiereserve' komt voort uit de cao-afspraken in 2013 en is een aparte post die niet tot het pensioenvermogen behoort en daarmee geen invloed heeft op de dekkingsgraad. Indien de ontvangen premie in de flex-regeling hoger is dan benodigd ter financiering van het geambieerde opbouwpercentage (1,85%), dan wordt het meerdere toegevoegd aan de premiereserve. Het premieoverschot komt dan niet in de algemene reserves van het Fonds. Indien de ontvangen premie in de flex-regeling lager is dan benodigd ter financiering van het geambieerde opbouwpercentage, dan zal het Algemeen Bestuur besluiten om een bedrag aan de premiereserve te onttrekken om de opbouw van 1,85% te realiseren. De gelden uit de premiereserve dienen ter financiering van:

- de geambieerde pensioenopbouw;
- extra indexatie ten behoeve van de pensioenopbouwers binnen het flex pensioen (cao en ES) ter grootte van het verschil tussen de cao-verhoging (looninflatie) en de prijsinflatie;
- in het verleden niet (volledig) verleende extra indexaties zoals bedoeld onder 2 en reparatie van eventueel gekorte pensioenopbouw in een jaar.

Aan het verlenen van de aanvullende indexatie uit de premiereserve, als bedoeld onder 2. en het inhalen als bedoeld onder 3. zijn strikte voorwaarden verbonden.

Bij een omvang van de premiereserve groter dan een jaarlijks te bepalen grensniveau, dat afhankelijk is van de premie en de voorziening pensioenverplichtingen voor de pensioenopbouwers, kan het Algemeen Bestuur besluiten het meerdere te laten vrijvallen naar de algemene middelen van het Fonds. Er is geen sprake van rendementstoerekening. De hoogte van de mutatie(s) in de post premiereserve wordt middels besluit van het Algemeen Bestuur vastgesteld. Het resterende deel van de premiereserve wordt verantwoord onder de 'Overige schulden en overlopende passiva'. Dit is verder toegelicht onder toelichting [8] en [9] in de jaarrekening.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva met een looptijd korter dan één jaar worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Overige schulden met een looptijd langer dan één jaar worden gewaardeerd tegen reële waarde.

Actuele- en beleidsdekkingsgraad

Het Fonds baseert beleidsbeslissingen op de beleidsdekkingsgraad, voor zover dat wettelijk vereist is. De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als een voortschrijdend gemiddelde van de actuele dekkingsgraden over de afgelopen twaalf maanden. De actuele dekkingsgraad wordt berekend als het quotiënt van de middelen ter dekking van de pensioenverplichtingen en de technische voorziening en de voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers. De middelen ter dekking van de technische voorziening en de voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers zijn gelijk aan het totaal van de activa minus

de schulden en de overlopende passiva. Voor het bepalen van de actuele dekkingsgraad wordt de technische voorziening bepaald op basis van de door DNB maandelijks gepubliceerde rentetermijnstructuur.

Premiebijdragen

Premiebijdragen zijn aan de periode toegerekend waarop zij betrekking hebben.

Beleggingsresultaten

Beleggingsresultaten zijn aan de periode toegerekend waarop ze betrekking hebben. Directe en indirecte resultaten en aan de verslagperiode toe te rekenen (gefactureerde of nog te factureren) kosten van beleggingen, worden afzonderlijk gepresenteerd. Onder de directe resultaten worden opbrengsten uit rente, dividend en dergelijke gepresenteerd. Ten aanzien van dividend is uitsluitend het in het verslagjaar ter beschikking gestelde dividend als opbrengst verantwoord. Waardeveranderingen zijn indirecte beleggingsresultaten en worden aan de periode toegerekend waarin zij optreden. Onder de beleggingsresultaten voor risico deelnemers zijn opgenomen de directe en de indirecte beleggingsopbrengsten, onder aftrek van hieraan toerekenbare kosten zoals transactiekosten en kosten van beheer en bewaring.

Overige baten

Overige baten zijn aan de periode toegerekend waarop ze betrekking hebben.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen worden opgenomen in de periode waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten betreffen de aan het verslagjaar toe te rekenen kosten van pensioenbeheer en overige kosten welke verband houden met het besturen van het Fonds.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

Pensioenopbouw

De pensioenopbouw wordt toegerekend aan de periode waarin de opbouw van pensioenaanspraken plaatsvindt.

Toeslagverlening

De verhoging van de technische voorziening uit hoofde van indexering, wordt in de staat van baten en lasten opgenomen op het moment waarop de toezegging wordt gedaan.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Aan de technische voorziening wordt een rente van -0,26% toegevoegd (2017: rente van -0,22%) op basis van de éénjaarsrente op de interbancaire swapmarkt. Omdat de éénjaarsrente negatief is, is er feitelijk sprake van een onttrekking aan de voorziening.

Technisch resultaat

In de post 'Technisch resultaat' is het resultaat op arbeidsongeschiktheid alsmede op sterfte als gevolg van langlevens en kortlevens opgenomen. Het resultaat op langlevens ontstaat doordat mensen langer leven dan eerder is aangenomen. Het resultaat op kortlevens ontstaat doordat er meer mensen overlijden dan verwacht.

Pensioenuitkeringen

De post 'Pensioenuitkeringen' bestaat uit de verrichte pensioenuitkeringen c.q. de uit de voorziening vrijgevallen pensioenuitkeringen.

Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

De vrijval wordt ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht in de periode waarin de lasten bij de berekening van de voorziening waren voorzien.

Wijziging rentetermijnstructuur

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De wijziging van de voorziening pensioenverplichtingen op de balansdatum als gevolg van wijzigingen in de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur, wordt in de staat van baten en lasten opgenomen.

Wijziging actuariële grondslagen

De mutatie van de voorziening als gevolg van de aanpassing van actuariële grondslagen in het verslagjaar wordt in de staat van baten en lasten opgenomen.

Wijziging uit hoofde van overdracht van aanspraken

Individuele waardeoverdrachten worden in de staat van baten en lasten verwerkt op het moment waarop deze betaald dan wel ontvangen worden. Collectieve waardeoverdrachten worden in de staat van baten en lasten verwerkt op moment van betaling van het overeengekomen voorschotbedrag.

Overige wijzigingen

De overige mutaties worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

De mutatie in de voorziening heeft betrekking op toegevoegd rendement, onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten en omzetting naar technische voorziening.

Saldo overdrachten van rechten

Waardeoverdrachten worden in de staat van baten en lasten opgenomen op het moment van overdracht van de pensioenverplichtingen.

Saldo herverzekeringen

Het Fonds heeft het risico van overlijden en arbeidsongeschiktheid herverzekerd bij Elips Life AG. De premies en uitkeringen worden toegerekend aan de periode waarop de herverzekering betrekking heeft. Het herverzekerde overlijdensrisico is de contante waarde van het nog niet opgebouwde nabestaandenpensioen. Voor alle deelnemers wordt een risicokapitaal verzekerd en uitgekeerd bij overlijden, ongeacht of er sprake is van een partner. De kapitalen in de premiebepaling van het herverzekeringscontract ter dekking van

overlijden zijn gebaseerd op het onbepaald partnersysteem met leeftijdsafhankelijke partnerfrequenties. De verzekering van de premievrijstelling van pensioenopbouw is gebaseerd op de premie die benodigd is voor de jaarlijkse pensioenopbouw. De verzekering van het arbeidsongeschiktheidspensioen is gebaseerd op de uit te keren arbeidsongeschiktheidspensioenen. Voor de verzekering van het arbeidsongeschiktheidsrisico wordt rekening gehouden met een wachttijd van 3 jaar, te rekenen vanaf de eerste ziektedag.

Overige lasten

Overige lasten zijn aan de periode toegerekend waarop ze betrekking hebben.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Dit houdt in dat alle ontvangsten en uitgaven ook als zodanig worden gepresenteerd en zijn gebaseerd op waargenomen kasstromen. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en kasstromen uit beleggingsactiviteiten.

6.5 Toelichting op de balans

Bedragen in miljoenen euro's

[1] Beleggingen voor risico pensioenfondsen

2018	Vastgoed	Aandelen	Vast-rentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Beleggingen met positieve waarde	2.598	4.942	9.480	1.565	4	18.589
Overige vorderingen	8	18	45	-	-	71
Liquiditeiten	-	-	1.850	-	60	1.910
	2.606	4.960	11.375	1.565	64	20.570
Overige schulden	-7	-6	-53	-	-	-66
	2.599	4.954	11.322	1.565	64	20.504
Beleggingen met positieve waarde	2.598	4.942	9.480	1.565	4	18.589
Beleggingen met negatieve waarde	-	-	-	-1.887	-	-1.887
Beleggingen exclusief gerelateerde vorderingen en schulden	2.598	4.942	9.480	-322	4	16.702

2017	Vastgoed	Aandelen	Vast- rentende waarden	Derivaten	Overige beleg- gingen	Totaal
Beleggingen met positieve waarde	2.446	5.977	9.278	1.477	11	19.189
Overige vorderingen	6	20	39	-	-	65
Liquiditeiten	-	-	1.919	-	105	2.024
	2.452	5.997	11.236	1.477	116	21.278
Overige schulden	-5	-3	-44	-	-	-52
	2.447	5.994	11.192	1.477	116	21.226
Beleggingen met positieve waarde	2.446	5.977	9.278	1.477	11	19.189
Beleggingen met negatieve waarde	-	-	-	-1.658	-	-1.658
Beleggingen exclusief gerelateerde vorderingen en schulden	2.446	5.977	9.278	-181	11	17.531

De beleggingen onder vastrentende waarden zijn inclusief de opgelopen interest.

Per balansdatum is € 0 miljoen aan beleggingen uitgeleend (eind 2017: € 0 miljoen).

Ontvangen en verstrekt onderpand

Het Fonds ontvangt en verstrekt onderpand uit hoofde van valuta-, rente- en inflatiederivaten in de vorm van liquiditeiten en vastrentende waarden gebaseerd op de waardeontwikkelingen van genoemde derivaten. In geval van een positieve waardeontwikkeling ontvangt het Fonds onderpand en in geval van een negatieve waardeontwikkeling verstrekt het Fonds onderpand.

Liquiditeiten

Ultimo 2018 bedraagt het door het Fonds ontvangen liquiditeitenonderpand als gevolg van een netto positieve waardeontwikkeling van valuta-, rente- en inflatiederivaten € 63 miljoen (2017: € 82 miljoen). Dit bedrag staat vermeld zowel onder liquiditeiten als onder de overige schulden en overlopende passiva als terugbetalingsverplichting, zie toelichting [10] op pagina 152. Daarnaast bedraagt het door het Fonds ultimo 2018 in liquiditeiten verstrekte onderpand € 4 miljoen (2017: € 1 miljoen).

Vastrentende waarden

Ultimo 2018 bedraagt de actuele waarde van de door het Fonds als onderpand verstrekte vastrentende waarden als gevolg van een negatieve waardeontwikkeling van de valuta-, rente- en inflatiederivaten € 552 miljoen (2017: € 408 miljoen). Dit bedrag is verantwoord als belegging met een positieve waarde onder vastrentende waarden. Het Fonds heeft ultimo 2018 geen vastrentende waarden als onderpand ontvangen (2017: € 0 miljoen).

Liquiditeiten

De in de beleggingsportefeuilles aangehouden liquiditeiten die niet in geldmarktfondsen belegd zijn ten bedrage van € 60 miljoen (2017: € 105 miljoen) worden opgenomen onder overige beleggingen. Hiervan betreft € 3 miljoen liquiditeitenonderpand (2017: € 13 miljoen).

Onder vastrentende waarden worden opgenomen de door het Fonds gehouden participaties in geldmarktfondsen.

Geldmarktfondsen	2018	2017
BlackRock Euro Institutional Liquidity Fund	1.778	1.807
Aviva Investors Euro Liquidity Fund	-	20
BlackRock USD Institutional Liquidity Fund	11	23
BlackRock GBP Institutional Liquidity Fund	1	0
Totaal	1.790	1.850

Van de ontvangen € 63 miljoen (2017: € 82 miljoen) aan liquiditeitenonderpand uit hoofde van valuta-, rente- en inflatiederivaten heeft het Fonds € 60 miljoen (2017: € 69 miljoen) geïnvesteerd in geldmarktfondsen. Dit is niet opgenomen in de bovenstaande tabel. Het resterende ontvangen liquiditeitenonderpand (€ 3 miljoen) is overigens opgenomen onder overige beleggingen.

Geldmarktfondsen BlackRock

De Euro / USD / GBP Institutional Liquidity Funds zijn conservatief beheerde fondsen bestaande uit korte termijn geldmarktproducten met hoge kredietwaardigheid. De fondsen hebben een Aaa rating (Moody's).

Verloopoverzicht beleggingen

Beleggingen	Vastgoed	Aandelen	Vastrent- ende waarden	Derivaten	Overige belegging -en	Totaal
Stand per 31 december 2016	1.968	5.707	10.863	-316	15	18.237
Aankopen/verstrekkingen	958	763	6.216	-	-	7.937
Verkopen/aflossingen	-414	-889	-7.145	-724	-4	-9.176
Waardeverschillen en verkoopresultaten	-66	396	-656	859	-	533
Stand per 31 december 2017	2.446	5.977	9.278	-181	11	17.531
Aankopen/verstrekkingen	436	642	3.010	-	-	4.088
Verkopen/aflossingen	-313	-1.281	-2.713	434	-7	-3.880
Waardeverschillen en verkoopresultaten	29	-396	-95	-575	0	-1.037
Stand per 31 december 2018	2.598	4.942	9.480	-322	4	16.702

Actuele waarde

Zoals vermeld in de 'Algemene grondslagen' zijn de beleggingen van het Fonds gewaardeerd tegen actuele waarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de actuele waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Schattingen van de actuele waarde zijn momentopnamen, gebaseerd op de marktomstandigheden en de beschikbare informatie over het financiële instrument. Deze schattingen zijn van nature subjectief en bevatten onzekerheden en een significante oordeelsvorming (bijvoorbeeld rentestand, volatiliteit, schatting van kasstromen etcetera) en zijn derhalve gewaardeerd op basis van de beste inschatting die van bovenstaande factoren gemaakt kan worden. Voor sommige financiële instrumenten zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de actuele waarde als gevolg van het korte termijn karakter van de vorderingen en schulden de boekwaarde benadert.

De waardering van de beleggingen is bepaald met behulp van onderstaande methodes (classificatie is gebaseerd op RJ 290.916):

Beleggingen	Vastgoed	Aandelen	Vastrent- ende waarden	Derivaten	Overige belegging- en	Totaal
2018						
(Genoteerde) marktprijzen	903	4.941	8.680	-1	-	14.523
Onafhankelijke taxaties	1	-	-	-	-	1
Netto contante waarde berekeningen	-	-	745	-321	-	424
Andere methode	1.694	1	55	-	4	1.754
Totaal	2.598	4.942	9.480	-322	4	16.702
2017						
(Genoteerde) marktprijzen	1.063	5.976	8.603	-2	-	15.640
Onafhankelijke taxaties	1	-	-	-	-	1
Netto contante waarde berekeningen	-	-	652	-179	-	473
Andere methode	1.382	1	23	-	11	1.417
Totaal	2.446	5.977	9.278	-181	11	17.531

Liquiditeiten van het Fonds die zijn geïnvesteerd in geldmarktfondsen zoals opgenomen onder vastrentende waarden, behoren tot '(genoteerde) marktprijzen' en zijn niet opgenomen in bovenstaande overzichten. Geldmarktfondsen en andere beleggingsfondsen kunnen als '(genoteerde) marktprijzen' geclassificeerd worden indien door deze fondsen dagelijks een intrinsieke waarde wordt afgegeven waartegen ook dagelijks kan en wordt gehandeld.

Bij de bepaling van de waardering van de beleggingen zijn de volgende uitgangspunten gebruikt:

(Genoteerde) marktprijzen

Beleggingen met genoteerde marktprijzen worden verhandeld op een actieve markt. Hieronder vallen de beursgenoteerde aandelen in vastgoedfondsen, aandelen, obligaties en futures.

Onafhankelijke taxaties

Onafhankelijke taxaties worden toegepast voor de waardering van direct vastgoed in bezit van het Fonds. Ultimo 2018 bedroeg de waarde van het direct vastgoed € 1 miljoen (2017: € 1 miljoen). Voor de belangrijkste uitgangspunten bij de waardering van het (directe) vastgoed wordt verwezen naar de grondslagen voor deze post in de 'Algemene grondslagen'.

Netto contante waarde berekeningen

De reële waarde van de hypothecaire leningen wordt bepaald met behulp van een netto contante waarde methode. Ultimo 2018 bedroeg de waarde van de hypothecaire leningen € 745 miljoen (2017: € 649 miljoen). De verwachte kasstromen van woninghypotheken worden contant gemaakt met behulp van een rentevoet die is gebaseerd op consumententarieven en de kenmerken van de individuele hypotheekleningen.

De verwachte kasstromen van bedrijfshypotheken worden contant gemaakt met behulp van een rentecurve die is gebaseerd op de euro-swapcurve vermeerderd met een spread voor onder meer fundingkosten, kredietrisico en andere kosten.

De netto contante waarde berekening van de rentederivaten vindt plaats aan de hand van de OIS-curve. Voor de valutaderivaten en inflatiederivaten wordt aansluiting gezocht bij marktdata. Ultimo 2018 bedroeg de actuele waarde van deze derivaten € 321 miljoen negatief (2017: € 179 miljoen negatief). Verder wordt verwezen naar de grondslagen voor de post derivaten in de 'Algemene grondslagen'.

Andere methode

Voor de niet-beursgenoteerde indirecte vastgoedbeleggingen wordt de waardering bepaald op basis van de laatst ontvangen fondsrapportages (andere methode). Deze rapportages zijn niet door een accountant gecontroleerd en de periode van deze rapportages loopt niet (in alle gevallen) synchroon met het boekjaar van het Fonds. Om deze onzekerheid te mitigeren, vinden monitoringactiviteiten plaats gedurende het jaar, wordt op kwartaalbasis de waardeontwikkeling gevolgd en beoordeeld aan de hand van ontwikkelingen in de markt. Daarnaast wordt jaarlijks achteraf een aansluiting gemaakt met de gecontroleerde jaarrekeningen van deze fondsen. De waardering kan hoger of lager zijn, maar is gezien de mitigerende maatregelen naar inschatting niet materieel voor vermogen en resultaat. Ultimo 2018 bedroeg de waarde van de niet-beursgenoteerde indirecte vastgoedbeleggingen € 1.694 miljoen (2017: € 1.382 miljoen).

Ook bij private equity (ultimo 2018: € 4 miljoen; ultimo 2017: € 11 miljoen, opgenomen onder overige beleggingen) wordt de waardering bepaald op basis van de laatst ontvangen fondsrapportages.

Voor aandelen en vastrentende waarden wordt de waardering bepaald door uit te gaan van een prijs die tot stand is gekomen op een actieve markt. Wanneer voor minimaal vijf opeenvolgende werkdagen geen prijsupdate is ontvangen wordt uitgegaan van de laatst bekende marktprijs. In dit geval wordt de belegging gerapporteerd onder 'andere methode'.

Vastgoed	2018	2017
Direct vastgoed	1	1
Indirect beursgenoteerd vastgoed	903	1.063
Indirect niet-beursgenoteerd vastgoed	1.694	1.382
Stand per 31 december	2.598	2.446

Direct vastgoed is getaxeerd door onafhankelijke, gecertificeerde taxateurs.

Gezien de geringe waarde van het resterende direct vastgoed, is er ultimo 2018 geen taxatie verricht, maar zijn de taxatiewaarden van ultimo 2015 gehanteerd. Het Fonds heeft vastgesteld dat er geen relevante marktontwikkelingen zijn die ertoe zouden leiden dat de taxatiewaarden van ultimo 2015 in belangrijke mate afwijken van de marktwaarde van het resterende direct vastgoed ultimo 2018.

Indirect vastgoed betreft beleggingen in beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen. De beursgenoteerde beleggingen zijn tegen de beurskoers per balansdatum opgenomen voor een bedrag van € 903 miljoen (2017: € 1.063 miljoen). Deze beleggingen worden gewaardeerd tegen actuele waarde.

De niet-beursgenoteerde beleggingen zijn toegenomen vanwege het aankopen van additionele beleggingen in indirect niet-beursgenoteerd vastgoed.

Aandelen	2018	2017
Aandelen ontwikkelde markten	4.416	5.405
Aandelen opkomende markten (niet zijnde BRIC)	367	405
Aandelen BRIC (Brazilië, Rusland, India, China)	159	167
Stand per 31 december	4.942	5.977

De aandelenbeleggingen zijn beursgenoteerd.

De indeling in bovenstaande tabel is gebaseerd op de landenclassificatie volgens de definitie van de OESO (Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling). De toepassing van OESO sluit aan bij hetgeen DNB voorschrijft voor de toezichtsrapportages.

Vastrentende waarden	2018	2017
Staatsobligaties	6.903	6.741
Bedrijfsobligaties	1.826	1.881
Hypotheke	745	649
Onderhandse leningen	-	3
Inflation linked bonds	6	4
Stand per 31 december	9.480	9.278

De staatsobligaties, bedrijfsobligaties en inflation linked bonds zijn beursgenoteerd.

Waardering hypotheke ultimo 2018

Ultimo 2018 wordt de actuele waarde van de hypotheke bepaald door de verwachte kasstromen van de woninghypotheke per individuele lening contant te maken met behulp van een rentevoet die is gebaseerd op consumenten die gesegmenteerd zijn naar risicoklassen, lossende en niet-lossende leningen en gecorrigeerd voor kosten en risico's die zich reeds zijn hebben voorgedaan. De verwachte kasstromen van de bedrijfshypotheke worden contant gemaakt met behulp van een rentevoet die is gebaseerd op de som van componenten voor geschatte kosten en risico's behorend bij de portefeuille bedrijfsleningen.

Bij het schatten van de verwachte kasstromen wordt per ultimo 2018 rekening gehouden met voortijdige aflossingen van 5,5% op jaarbasis voor wat betreft woninghypotheke en 4,0% op jaarbasis voor wat betreft bedrijfshypotheke. Deze parameters zijn geschat op basis van de werkelijke vervroegde aflossingen in de portefeuilles in de laatste jaren, waarbij deze ook worden vergeleken met de gemiddelde vervroegde aflossingen in de markt. De percentages worden toegepast op de uitstaande hoofdsom per prognoseperiode

Daarnaast wordt bij het vertalen van markttarieven van woninghypotheke naar de rentevoet waarmee de woninghypotheke worden verdisconteerd, rekening gehouden met kosten- en risico-opslagen in de markttarieven die niet meer van toepassing zijn op al bestaande leningen of die zich reeds hebben voorgedaan in bestaande leningen.

Waardering hypotheke ultimo 2017

Ultimo 2017 was de actuele waarde van de hypotheke bepaald op basis van de netto contante waarde van de verwachte rente- en aflossingsstromen uit de hypotheekportefeuille. De verwachte kasstromen werden bepaald rekening houdend met gemiddelde voortijdige aflossingen ad 5,4% en contant gemaakt met behulp van een rentecurve die was gebaseerd op consumententarieven die gesegmenteerd waren naar risico-klassen, lossende en niet-lossende leningen en gecorrigeerd voor kosten. Per segment was de rentevoet afgezet tegen de euro swapcurve en was een spread bepaald.

Schattingswijziging 2018 waardering hypotheek

Ultimo 2018 leiden deze schattingswijzigingen tot een afname van de waardering met € 20 miljoen.

Derivaten

Voor de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt onder meer gebruikgemaakt van financiële derivaten. Het Fonds gebruikt derivaten hoofdzakelijk om vormen van marktrisico zoveel mogelijk af te dekken.

De marktwaarde van de derivatenposities ultimo 2018 en ultimo 2017 blijkt uit onderstaande tabel:

Derivaten	2018			2017		
	Saldo	Positief	Negatief	Saldo	Positief	Negatief
Valutaderivaten	-51	83	-134	82	105	-23
Aandelenderivaten	-1	1	-2	-2	1	-3
Rentederivaten	137	1.481	-1.344	48	1.368	-1.320
Inflatiederivaten	-407	-	-407	-309	3	-312
Stand per 31 december	-322	1.565	-1887	-181	1.477	-1.658

In 2018 heeft het Fonds in het kader van de Pensioenafspraken 2019 op zo efficiënt mogelijke wijze via rentederivaten het renterisico met betrekking tot de pensioenopbouw in de jaren 2019 tot en met 2021 afgedekt. Ultimo 2018 bedraagt de waarde van deze derivaten € 24 miljoen. Deze waarde is begrepen in de bedragen in vorenstaand overzicht.

In onderstaande tabel worden de uitstaande derivatenposities vermeld uitgedrukt in notional bedragen die door het Fonds zijn aangegaan uit hoofde van het strategisch afdekkingsbeleid.

Derivaten (notionals)	2018			2017		
	Saldo	Long	Short	Saldo	Long	Short
Valutaderivaten	-10.249	5.077	-15.326	-11.200	307	-11.507
Rentederivaten	1.045	5.667	-4.622	667	5.089	-4.422
Inflatiederivaten	2.143	2.143	-	2.215	2.215	-

Daarnaast heeft het Fonds derivatencontracten afgesloten voor efficiënt portefeuillebeheer waaronder aandelerderivaten. De notional bedragen hiervan kunnen fluctueren, maar zijn over het algemeen beperkt.

Overige beleggingen	2018	2017
Private Equity	4	11
Stand per 31 december	4	11

[2] Beleggingen voor risico deelnemers	Zakelijke waarden	Vastrentende waarden	Liquiditeiten	Totaal
Stand per 31 december 2016	26	87	12	125
Aankopen/verstrekkingen	-	-	6	6
Verkopen/aflossingen	-8	-7	-5	-20
Waardeverschillen en verkoopresultaten	4	-1	-	3
Stand per 31 december 2017	22	79	13	114
Aankopen/verstrekkingen	-	-	6	6
Verkopen/aflossingen	-6	-11	-6	-23
Waardeverschillen en verkoopresultaten	-1	1	-	-
Stand per 31 december 2018	15	69	13	97

Dit betreft beleggingen uit hoofde van de prepensioneringsregeling van het flex pensioen en een zeer beperkt deel van de per 1 januari 2015 gesloten beschikbare-premieregeling van het Executives Pension Plan.

De beleggingen voor risico deelnemers zijn fondsbeleggingen met een dagelijkse liquiditeit. Deze beleggingen zijn gewaardeerd tegen actuele waarde met behulp van de methodiek '(Genoteerde) marktprijzen'.

[3] Vordering risicoherverzekeraar	2018	2017
Stand 1 januari	-	-
Vordering risicoherverzekeraar	6	-
Stand per 31 december	6	-

Het Fonds heeft met ingang van 2018 het risico van overlijden en arbeidsongeschiktheid verzekerd bij Elips Life AG. Bij arbeidsongeschiktheid geldt een wachttijd van 3 jaar. Bovenstaande vordering is de actuele waarde van de verwachte toekomstige uitkering door Elips Life AG inzake arbeidsongeschiktheid.

Elips Life AG heeft per balansdatum een credit rating van A (Excellent) en is daarmee in voldoende mate kredietwaardig. Met de herverzekeraar is geen (technische) winstdelingsregeling overeengekomen.

Ten aanzien van de herverzekering van het arbeidsongeschiktheidsrisico gelden de volgende bepalingen bij contractbeëindiging:

- de herverzekeraar blijft ongewijzigd aansprakelijk voor reeds erkende respectievelijk nog te erkennen aanspraken op een uitkering
- indien een arbeidsongeschiktheidsrente is verzekerd: een wijziging van het uitkeringspercentage van een arbeidsongeschiktheidsrente wordt altijd in aanmerking genomen als deze leidt tot indeling in een lagere arbeidsongeschiktheidsklasse of beëindiging van de uitkering maar ook als deze leidt tot indeling in een hogere arbeidsongeschiktheidsklasse. Voor premievrijstellingsrentes wordt uitsluitend een verlaging van het uitkeringspercentage of beëindiging van de uitkering in aanmerking genomen.

Ten aanzien van de herverzekering van het overlijdensrisico geldt dat tussentijdse beëindiging van de overeenkomst niet meer mogelijk is.

[4] Vorderingen en overlopende activa	2018	2017
Vordering op werkgevers	-	-
Waardeoverdrachten	-	-
Belastingen	1	-
Overige vorderingen	3	1
Stand per 31 december	4	1

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd korter dan één jaar.

[5] Liquide middelen	2018	2017
Liquide middelen	44	44
Stand per 31 december	44	44

Onder liquide middelen wordt verstaan bij banken aangehouden rekening-courantsaldi, kasmiddelen en bij banken aangehouden overige middelen, die niet opgenomen zijn onder en bestemd zijn voor beleggingen. De laatste zijn namelijk opgenomen als onderdeel van de beleggingen. De liquide middelen zijn direct opeisbaar.

[6] Algemene reserve

Stand per 31 december 2016	2.070
Uit bestemming saldo van baten en lasten	1.243
Stand per 31 december 2017	3.313
Uit bestemming saldo van baten en lasten	-945
Stand per 31 december 2018	2.368

Overeenkomstig de statutaire bepalingen is het resultaat over het boekjaar 2018 toegevoegd aan de algemene reserve.

Solvabiliteit

Op basis van FTK-grondslagen kan het volgende overzicht worden gegeven:

	2018	2017
Algemene reserve	2.368	3.313
Minimaal vereist eigen vermogen (buffer)	658	655
Vereist eigen vermogen (buffer) op basis van de strategische beleggingsmix	3.046	3.064
Vereist eigen vermogen (buffer) op basis van de feitelijke beleggingsmix	2.915	3.162
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,1%	104,1%
Vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische beleggingsmix	118,8%	119,0%
Vereiste dekkingsgraad op basis van de feitelijke beleggingsmix	118,0%	119,6%
Actuele dekkingsgraad	114,5%	120,4%
Beleidsdekkingsgraad	119,8%	117,2%

De berekening van de actuele- en beleidsdekkingsgraad is inclusief de beleggingen en voorziening voor pensioenverplichtingen voor risico deelnemers. Voor de beschrijving van de wijze van berekenen van de actuele- en beleidsdekkingsgraad wordt verwezen naar de Algemene grondslagen.

Ultimo 2018 is geen sprake van een tekortsituatie. Het Fonds bevond zich per 31 december 2017 nog wel in een tekortsituatie omdat de beleidsdekkingsgraad (117,2%) onder het niveau lag behorende bij het vereist eigen vermogen gebaseerd op de strategische beleggingsmix (119,0%). In overleg met DNB heeft het Fonds in 2018 echter geen herstelplan ingediend. De reden hiervoor was dat er per 31 maart 2018 geen sprake meer was van een tekortsituatie, omdat de beleidsdekkingsgraad (119,0) gelijk was aan het vereist eigen vermogen (119,0). DNB heeft daarom aangegeven dat het indienen van een herstelplan niet noodzakelijk was.

[7] Technische voorziening

	2018	2017
Voorziening pensioenverplichtingen	16.204	16.136
Gewogen gemiddelde disconteringsvoet (marktrente)	1,34%	1,44%

In 2018 is de door de DNB voorgeschreven rente gedaald (ultimo 2018: 1,34%; ultimo 2017: 1,44%).

Het mutatieoverzicht voor de voorziening pensioenverplichtingen is als volgt:

	2018	2017
Stand per 1 januari	16.136	16.729
Pensioenopbouw	223	257
Toeslagverlening	107	5
Rentetoevoeging	-42	-36
Technisch resultaat	9	-11
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-661	-670
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-16	-17
Wijziging marktrente	599	-184
Wijziging actuariële grondslagen	-167	30
Wijziging uit hoofde van overdracht van aanspraken	13	3
Overige wijzigingen	3	30
Stand per 31 december	16.204	16.136

Voor een toelichting wordt verwezen naar de toelichting op de verschillende posten uit de staat van baten en lasten.

De voorziening pensioenverplichtingen is naar categorieën van deelnemers als volgt samengesteld:

	2018	2017
Pensioenopbouwers	3.707	3.673
Pensioenontvangers	8.851	9.101
Houders van premievrije polissen	3.646	3.362
Totaal	16.204	16.136

	2018	2017
Netto pensioenverplichtingen	15.868	15.801
Toekomstige kosten uitvoering pensioenregeling	318	316
Voorziening voor zieken	18	19
Totaal	16.204	16.136

Het aantal deelnemers per categorie is als volgt:

Aantal deelnemers	2018	2017
Pensioenopbouwers	13.320	13.812
Pensioenontvangers	54.440	55.516
Houders premievrije polissen	31.255	30.900
Totaal	99.015	100.228

Pensioenregelingen

Philips Pensioenfonds voerde in 2018 vier pensioenregelingen uit, die van toepassing zijn op verschillende groepen deelnemers. Daarnaast voerde het Fonds in 2018 twee regelingen uit met het karakter van een beschikbare-premieregeling.

1. Flex pensioen: deze middelloonregeling met voorwaardelijke na-indexatie is van toepassing op 12.148 pensioenopbouwers (stand per 31 december 2018). Per 1 januari 2014 is de pensioenrichtleeftijd gelijk aan 67 jaar. Voor nieuwe opbouw vanaf 1 januari 2018 is die gewijzigd in 68 jaar. Voor een groep arbeidsongeschikte deelnemers voor wie de pensioenopbouw wordt voortgezet, geldt een pensioenrichtleeftijd van 62,5 jaar (van toepassing op 201 deelnemers). Voor deelnemers die tussen 1 januari 2006 en 31 december 2013 arbeidsongeschikt zijn geworden, geldt een pensioenrichtleeftijd van 65 jaar (van toepassing op 149 deelnemers). Voor degenen die op of na 1 januari 2015 arbeidsongeschikt zijn geworden is de pensioenrichtleeftijd voor de pensioenopbouw vanaf 1 januari 2018 ook verhoogd van 67 jaar naar 68 jaar. Het flex pensioen heeft het karakter van een cdc-regeling (collectieve beschikbare-premieregeling). Pensioenreglement Flex 68 heeft een franchise van € 14.064 en een opbouw minder of gelijk aan 1,85% van de pensioengrondslag. Het flex pensioen geldt voor diegenen op wie de bij de aangesloten ondernemingen geldende cao van toepassing is.

2. Flex pensioen ES: vanaf 1 januari 2015 is deze middelloonregeling met voorwaardelijke na-indexatie van toepassing op 805 pensioenopbouwers (stand per 31 december 2018). De pensioenrichtleeftijd is 67 jaar. Voor nieuwe opbouw vanaf 1 januari 2018 is die gewijzigd in 68 jaar. Het flex pensioen ES heeft het karakter van een cdc-regeling. Pensioenreglement flex ES kent een franchise van € 14.064 en een opbouw van maximaal 1,85% van de pensioengrondslag. Deze regeling geldt voor Executives en Senior Directors.
3. Eindloonregeling: deze eindloonregeling is van toepassing op 365 pensioenopbouwers (stand per 31 december 2018). De pensioenrichtleeftijd is 60 jaar, 62,5 jaar of 65 jaar. De eindloonregeling heeft het karakter van een uitkeringsovereenkomst. Er kunnen geen deelnemers meer toetreden in de eindloonregeling.
4. Executives Pension plan: dit betreft een middelloonregeling met voorwaardelijke na-indexatie gecombineerd met een beschikbare-premieregeling. De pensioenrichtleeftijd is 62,5 jaar. Het Executives Pension Plan is per 1 januari 2015 opgeheven voor vrijwel alle deelnemers. De regeling is enkel nog van toepassing op 4 arbeidsongeschikte deelnemers waarvoor de pensioenopbouw wordt voortgezet (en 3 premievrije polishouders) (stand per 31 december 2018).
5. Prepensioneringsregeling: dit betreft een beschikbare-premieregeling, waarbij de beleggingen voor rekening en risico van de deelnemer zijn. Het is niet meer mogelijk om actief in de prepensioneringsregeling in te leggen. Ultimo 2018 is voor 1.611 deelnemers een prepensioneringskapitaal bij het Fonds verzekerd.

Toeslagverlening gedurende verslagjaar

Het Algemeen Bestuur streeft ernaar om toeslagverlening in de toekomst mogelijk te maken. Sinds 2014 is de financiering van de pensioenen als gevolg van de cao-afspraken tussen de werkgevers en de vakbonden gewijzigd. Het Algemeen Bestuur heeft, op grond van die cao-afspraken, vastgesteld dat het streven blijft om een pensioen te bieden dat op lange termijn zijn koopkracht behoudt. Oftewel, dat het belangrijk is de pensioenen te kunnen verhogen door indexatie.

De werkelijk toe te kennen realisatiepercentages voor de toeslagverlening worden ieder jaar bepaald op basis van een indexatiestaffel. Het Algemeen Bestuur behoudt altijd de mogelijkheid om af te wijken van de indexatiestaffel. Gelet op de huidige beleidsdekkingsgraad is het mogelijk dat de komende jaren een (gedeeltelijke) indexatie kan worden verleend.

Ambitie pensioenontvangers en gewezen aangeslotenen

Het is de ambitie van Philips Pensioenfonds om de pensioenen van de pensioenontvangers en gewezen aangeslotenen jaarlijks te verhogen met de afgeleide consumentenprijsindex. Deze index wordt vastgesteld door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

In de afgeleide consumentenprijsindex worden, anders dan in de 'gewone' consumentenprijsindex, de veranderingen in de tarieven van productgebonden belastingen (bijvoorbeeld BTW en accijns op alcohol en tabak), gemeentelijke belastingen en subsidies niet

meegenomen. Dit komt neer op prijsstijgingen die het gevolg zijn van overheidsmaatregelen. Net zoals in voorgaande jaren is het Algemeen Bestuur van Philips Pensioenfonds van oordeel dat het niet op de weg ligt van het Fonds om via indexatie de effecten van overheidsmaatregelen te compenseren. De verhoging van het pensioen bij Philips Pensioenfonds (op basis van de ambitie) wijkt dan ook consequent, veelal licht, af van de prijsstijgingen volgens de 'gewone' consumentenprijsindex. Veruit de meeste pensioenfonds hanteren net als Philips Pensioenfonds de afgeleide consumentenprijsindex.

Ambitie pensioenopbouwers

Het is de ambitie van Philips Pensioenfonds om de opgebouwde pensioenen jaarlijks te verhogen met de hiervoor genoemde prijsinflatie alsmede met het (positieve) verschil tussen de looninflatie (de collectieve cao-schaalaanpassingen binnen Koninklijke Philips N.V.) en de prijsinflatie. De verhoging met het verschil tussen loon- en prijsinflatie moet gefinancierd kunnen worden uit de premiereserve.

Naast voormelde indexatieambitie streeft Philips Pensioenfonds voor pensioenopbouwers tevens naar volledige pensioenopbouw met een opbouwpercentage van 1,85%. Een eventueel tekort wordt aangevuld vanuit de premiereserve, zodat volledige opbouw kan plaatsvinden. Indien de premiereserve hiervoor onvoldoende middelen bevat, zal het Fonds overgaan tot het verlagen van het opbouwpercentage. Het risico voor het niet kunnen geven van het geambieerde opbouwpercentage is inherent aan een CDC-regeling.

Indexatiestaffel

Voor vaststelling van de verhoging op basis van de prijsinflatie wordt de volgende staffel gehanteerd:

1. Indien de beleidsdekkingsgraad 110% of lager is, dan wordt geen indexatie toegekend (realisatiepercentage = 0%);
2. Indien de beleidsdekkingsgraad hoger is dan 110%, maar lager is dan 123%, dan wordt gedeeltelijke indexatie toegekend, op basis van lineaire interpolatie (bijvoorbeeld bij een beleidsdekkingsgraad van 120% wordt $(120\% - 110\%) / (123\% - 110\%) * 100\% = 77\%$ van de indexatiemaatstaf toegekend; realisatiepercentage = 77%);
3. Indien de beleidsdekkingsgraad 123% of hoger is, dan wordt 100% van de indexatiemaatstaf toegekend (realisatiepercentage = 100%).

De ondergrens van de indexatiestaffel is per 1 juli 2018 vastgezet op een beleidsdekkingsgraad van 110%. Dit is gelijk aan de wettelijke ondergrens. Hiervoor bedroeg de ondergrens 116%. Het Algemeen Bestuur behoudt altijd de mogelijkheid om af te wijken van de indexatiestaffel.

De toekenning aan pensioenopbouwers van een verhoging op basis van het (positieve) verschil tussen de loon- en prijsinflatie is afhankelijk van de beschikbare middelen in de bestemde premiereserve, de bij of krachtens de wet gestelde eisen en alle overige door het Algemeen Bestuur relevant geachte feiten en omstandigheden.

Inhaalindexatie

Indien de beleidsdekkingsgraad in enig jaar hoger is dan 123%, dan kan in dat jaar van het surplus boven 123% 1/5e deel worden aangewend voor inhaalindexatie of het repareren van verlagingen uit het verleden.

Indien en voor zover de middelen in de bestemde premiereserve daartoe toereikend zijn, kan het Algemeen Bestuur besluiten tot het geheel of gedeeltelijk inhalen van niet eerder verleende voorwaardelijke indexaties die waren gebaseerd op het (positieve) verschil tussen de loon- en prijsinflatie.

[8] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	2018	2017
Stand per 1 januari	114	125
Mutatie voorziening voor risico deelnemers	-17	-11
Stand per 31 december	97	114

De voorziening voor risico deelnemers bestaat uit een voorziening uit hoofde van de prepensioneringsregeling van het flex pensioen en nog een zeer beperkt deel van het per 1 januari 2015 gesloten beschikbare-premiedeel van het Executives Pension Plan. Het kapitaal belegt het Fonds in een aandelenfonds, obligatiefonds en/of een geldmarktfonds. Een specificatie van de wijziging van de voorziening staat vermeldt bij de toelichting [23] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers.

[9] Langlopende schulden (premiereserve)	2018	2017
Stand per 1 januari	1	80
Premie overschot	-	-
Onttrekking vanwege tekort op pensioenpremie	-	-39
Stand per 31 december (totaal premiereserve)	1	41
Herrubricering premiereserve naar kortlopend deel	-1	-40
Stand per 31 december (langlopend deel)	0	1

Ultimo 2018 bedraagt de premiereserve € 1 miljoen (kortlopend deel). In 2018 is € 40 miljoen aan de premiereserve onttrokken. Dit was nodig om een volledige pensioenopbouw te realiseren op basis van het geambieerde opbouwpercentage van 1,85%. De onttrekking is bestemd voor de pensioenopbouw over de periode van 1 januari 2018 tot 1 januari 2019. In 2019 zal het resterende gedeelte van de premiereserve gebruikt worden ter financiering van de pensioenopbouw in 2019.

[10] Overige schulden en overlopende passiva	2018	2017
Schulden aan werkgevers	-	-
Uitkeringen	-	-
Derivaten	1.887	1.658
Belastingen en premies sociale verzekeringen	14	14
Waardeoverdrachten	-	-
Terugbetalingsverplichtingen (ontvangen onderpand)	63	82
Kortlopend deel premiereserve	1	40
Overige schulden en overlopende passiva	21	27
Stand per 31 december	1.986	1.821

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan 1 jaar met uitzondering van derivaten. De resterende looptijd van de terugbetalingsverplichtingen is mede afhankelijk van de ontwikkeling van de waarde van het onderliggende derivaat en naar zijn aard derhalve onzeker. Derivaten en terugbetalingsverplichtingen zijn verder gespecificeerd onder toelichting [1] Beleggingen voor risico pensioenfonds.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Langlopende contractuele verplichtingen

Inzake de uitvoering van het pensioenbeheer is het Fonds een langlopende verplichting aangegaan met PGGM. De hieraan verbonden kosten per jaar maken vanaf 2016 onderdeel uit van de kosten pensioenbeheer binnen de post [15] Pensioenuitvoeringskosten en kunnen in verband met vertrouwelijkheidsbepalingen in het contract niet afzonderlijk worden vermeld. De resterende looptijd van het contract is twee jaar.

Investeringsverplichtingen

Per balansdatum bestaan er de volgende investerings- en stortingsverplichtingen in beleggingsfondsen:

	2018	2017
Private equity	3	3
Indirect vastgoed	188	334

Verbonden Partijen

Identiteit van verbonden partijen

De aangesloten ondernemingen, medewerkers van het Fonds en bestuurders van het Fonds zijn te kwalificeren als verbonden partijen.

Transacties met bestuurders

Inzake de beloning van bestuurders wordt verwezen naar toelichting [15] Pensioenuitvoeringskosten. Het Fonds heeft voor in totaal € 0,8 miljoen aan hypothecaire leningen verstrekt aan leden van het Bestuur (2017: € 0,8 miljoen), verdeeld over zes leningdelen. Hiervan staat ultimo 2018 nog € 0,5 miljoen aan hoofdsom open verdeeld over zes leningdelen. De gemiddelde (ongewogen) rentevoet bedraagt 2,5%, en in 2018 is € 0,0 miljoen aan aflossingen ontvangen. Een deel van deze hypotheekleningen zijn verstrekt met een rentekorting die tot en met 2016 gold voor werknemers van het Fonds. De overige hypotheekleningen zijn marktconform. Er zijn geen andere leningen verstrekt aan, noch vorderingen op bestuurders.

Overige transacties met verbonden partijen

Met ingang van 2014 is er met Koninklijke Philips N.V. een gewijzigde uitvoeringsovereenkomst overeengekomen met betrekking tot de financiering van de aanspraken en de uitvoering van de regeling. Met ingang van 27 mei 2016 is er een separate uitvoeringsovereenkomst gesloten met Philips Lighting (inmiddels Signify N.V.). Deze komt inhoudelijk overeen met de uitvoeringsovereenkomst met Koninklijke Philips N.V.

Conform de cao betalen de aangesloten ondernemingen jaarlijks een vaste premie van 24% van de salarissen voor de pensioenopbouw (26,2% voor de regeling flex ES). Dat percentage staat vast tot 2019. De ondernemingen zullen geen extra premie of bijdragen betalen indien het Fonds te weinig reserves heeft.

Met ingang van 2019 zijn er met de aangesloten ondernemingen nieuwe uitvoeringsovereenkomsten overeengekomen. Meer informatie hierover is opgenomen in paragraaf 6.8 'Gebeurtenissen na balansdatum'.

Ultimo 2018 had het Fonds voor in totaal € 0,4 miljoen aan hypothecaire leningen verstrekt aan één medewerker van het Fonds, niet zijnde bestuurder, onderverdeeld in twee leningdelen (2017: € 0,6 miljoen onderverdeeld in vier leningdelen inzake twee medewerkers).

Medewerkers van het Fonds nemen deel aan de pensioenregeling van het Fonds onder reguliere condities. Medewerkers van het Fonds ontvangen tevens salaris, zie ook toelichting [15] pensioenuitvoeringskosten.

Van het totaal van de beleggingen voor risico van het Fonds is € 0 miljoen (2017: € 0 miljoen) direct, dan wel indirect belegd in de ondernemingen waarvoor de pensioenregelingen worden uitgevoerd.

6.6 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2018

Bedragen in miljoenen euro's

[11] Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)	2018	2017
Werkgeversgedeelte regulier	218	221
Werknemersgedeelte regulier	17	16
Premie overige regelingen	1	1
Inkoopsommen	2	2
Totaal	238	240

Werkgevers- en werknemersgedeelte

De totale premie van de flex-regeling is voor een periode van vijf jaar (1 januari 2014 t/m 31 december 2018) vastgesteld op 24% van het pensioengevend salaris. Sinds januari 2015 betalen de pensioenopbouwers in de flex-regeling een deel van deze totale premie, namelijk 2% van de pensioengrondslag.

Het Executives Pension Plan (EPP) is per 1 januari 2015 gesloten. Alle voormalige EPP-deelnemers zijn deelnemer geworden in de flex ES-regeling met ingang van 1 januari 2015. De premie voor de flex ES-regeling bedraagt 26,2% van het pensioengevend salaris en staat vast voor een periode van vier jaar (1 januari 2015 t/m 31 december 2018).

Voor de deelnemers die op 1 januari 2006 zijn overgegaan van de flex 62,5-regeling naar de flex 65-regeling is een voorwaardelijke suppletietoeslag van toepassing. Dit betreft een zogenoemde VPL-toezegging. De suppletietoeslag is per individu vastgesteld afhankelijk van de leeftijd van betrokkene op 31 december 2005. Deze per individu vastgestelde suppletietoeslag wordt tot uiterlijk 1 januari 2021 tijdsevenredig opgebouwd en ingekocht. De benodigde premie voor inkoop van het tijdsevenredig deel van de toeslag is opgenomen in de (reguliere) CDC-premie. Voor degenen die voor 1 januari 2021 met pensioen gaan wordt het resterend deel van de toeslag ineens ingekocht. Hiervoor wordt een aparte koopsom bij de werkgevers in rekening gebracht. Het tijdsevenredig deel van de toeslag wordt na inkoop onvoorwaardelijk en toegevoegd aan de pensioenverplichtingen van het Fonds. Bij de vaststelling van de te verkrijgen pensioenaanspraken wordt rekening gehouden met de verhoging van de pensioenrichtleeftijd op 1 januari 2014 en 1 januari 2018.

De kostendekkende en feitelijke premie exclusief premiebijdrage voor risico deelnemers zijn als volgt:

	Gedempte kostendekkende premie	Zuivere kostendekkende premie
Pensioenopbouw actieven	97	220
Risicopremies arbeidsongeschiktheidsrisico's	6	6
Risicopremies overlijdensrisico's	4	4
Totaal actuariële inkooppremie	107	230
Opslag voor vereist eigen vermogen	19	43
Opslag voor de uitvoeringskosten	3	3
Opslag voor voorwaardelijke toeslagverlening	55	0
Totaal kostendekkende premie	184	276
Feitelijke pensioenpremie	238	

Met ingang van het boekjaar 2016 toetst het pensioenfonds de feitelijke premie aan een gedempte kostendekkende premie. Bij deze gedempte kostendekkende premie, wordt uitgegaan van demping op basis van verwacht rendement minus inflatie. Voor de demping kiest het fonds als discontovoet het verwacht rendement van de portefeuille verminderd met de verwachte prijsinflatie, als bedoeld in artikel 4 lid 2b uit het Besluit FTK. Het Fonds gaat voor het berekenen van het verwacht rendement uit van de maximale parameters zoals bepaald door de commissie parameters en bij het berekenen van de prijsinflatie voor de minimale parameter hiervoor. Aangezien gekozen is voor verwacht rendement minus prijsinflatie wordt een opslag voor prijsinflatie in de gedempte kostendekkende premie meegenomen voor zover deze groter is dan de opslag voor vereist eigen vermogen.

Bij het toegroeien van het actuele naar het structurele niveau van de verwachte prijsinflatie wordt rekening gehouden met het indexatiemoment van 1 april. Het rendement op vastrentende waarden als onderdeel van het toekomstig rendement is per eind december 2015 voor 5 jaar vastgesteld op basis van de toen geldende rentecurve. Ook de curve voor de verwachte prijsinflatie is per eind 2015 voor 5 jaar vastgesteld.

Onderstaand volgt een overzicht waarin de hiervoor genoemde premies zijn opgenomen. Hieraan toegevoegd zijn de interne kostendekkende premie van het Fonds en de feitelijke premie.

Overzicht premie	2018	2017
Interne kostendeekkende premie	273	288
Gedempte kostendeekkende premie	184	193
Zuivere kostendeekkende premie	276	302
Feitelijke premie	238	240

De interne kostendeekkende premie is de actuarieel benodigde premie vermeerderd met een solvabiliteitsopslag op basis van de actuele dekkingsgraad.

Uit de vorige tabel blijkt dat de feitelijke premie (€ 238 miljoen) € 35 miljoen lager is dan de interne kostendeekkende premie (€ 273 miljoen). Dit verschil is kleiner dan de onttrekking uit de premiereserve (€ 40 miljoen). Deze onttrekking is namelijk op basis van de rente per 1 september 2017 bepaald. Vooraf werd verwacht dat een onttrekking van € 40 miljoen uit de premiereserve nodig zou zijn geweest ter financiering van de (reguliere) pensioenopbouw in de Flex-regelingen. Achteraf is de interne kostendeekkende premie lager gebleken dan eerder verwacht. Er is dus sprake van een klein verschil tussen de vooraf, op basis van schattingen, verwachte en de achteraf vastgestelde premies. Dit verschil is ten goede gekomen van de algemene middelen en aldus opgenomen in de 'Algemene reserve'.

De premiebijdragen voor risico deelnemers bedragen gedurende 2018 € 0 miljoen (2017: € 0 miljoen).

[12] Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds	Directe beleggings- opbrengsten	Indirecte beleggings- opbrengsten	Kosten van vermogens- beheer	Totaal
2018				
Vastgoedbeleggingen	77	64	-3	138
Aandelen	128	-394	-6	-272
Vastrentende waarden	318	-96	-12	210
Derivaten	-10	-574	-0	-584
Overige beleggingen	-	0	-0	0
Liquiditeiten	-7	10	-3	0
Totaal	506	-990	-24	-508

2017				
Vastgoedbeleggingen	72	-66	-3	3
Aandelen	121	397	-8	510
Vastrentende waarden	321	-618	-13	-310
Derivaten	-2	860	-	858
Overige beleggingen	-	-1	-	-1
Liquiditeiten	-7	-13	-3	-23
Totaal	505	559	-27	1.037

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten over het verslagjaar zijn transactiekosten opgenomen. Van deze transactiekosten is € 2 miljoen (2017: € 4 miljoen) op betrouwbare wijze vastgesteld. De overige transactiekosten zijn gebaseerd op schattingen van vermogensbeheerders en zijn niet op een andere, meer betrouwbare wijze vast te stellen. Dit heeft te maken met het feit dat voor veel transacties sprake is van zogenaamde nettoprijzen waarbij de kosten onderdeel uitmaken van de transactieprijs en niet afzonderlijk worden vermeld. Deze kosten maken wel onderdeel uit van de gerapporteerde indirecte beleggingsopbrengsten.

Onder 'Kosten vermogensbeheer' zijn de kosten opgenomen van de beheerders en bewaarder. Deze zijn aan de verschillende beleggingscategorieën toegekend naar rato van het belegd vermogen. Exploitatiekosten vastgoed zijn – gesaldeerd met huuropbrengsten – opgenomen als onderdeel van de directe beleggingsopbrengsten van vastgoedbeleggingen.

In 2018 heeft het Fonds in het kader van de Pensioenafspraken 2019 op zo efficiënt mogelijke wijze via rentederivaten het renterisico met betrekking tot de pensioenopbouw in de jaren 2019 tot en met 2021 afgedekt. Het resultaat op deze derivaten bedroeg in 2018 € 24 miljoen. Dit resultaat is begrepen in de indirecte beleggingsopbrengsten op de rentederivaten.

[13] Beleggingsresultaten voor risico deelnemers

2018 2017

Beleggingsresultaat prepensioneringsregeling van het flex pensioen	0	3
Totaal	0	3

De beleggingsresultaten voor risico deelnemers zijn overwegend indirecte beleggingsresultaten. Het aandeel van directe beleggingsresultaten en vermogensbeheerkosten in de beleggingsresultaten is zeer beperkt en wordt daarom niet uitgesplitst.

[14] Pensioenuitkeringen	2018	2017
Ouderdomspensioen	-501	-508
Nabestaandenpensioen (inclusief wezenpensioen)	-156	-158
Arbeidsongeschiktheidspensioen	-3	-3
Afkopen	-0	-0
Totaal	-660	-669

[15] Pensioenuitvoeringskosten	2018	2017
Kosten pensioenbeheer	-6	-6
Overige kosten	-7	-7
Totaal	-13	-13

Overeenkomstig artikel 96 van de Pensioenwet wordt vermeld dat het Fonds in het afgelopen jaar geen dwangsommen en boetes zijn opgelegd.

Beloning bestuurders

Vergoedingen aan de leden van het Algemeen Bestuur van het Fonds vinden als volgt plaats:

- Gepensioneerdenleden van het Algemeen Bestuur ontvangen een vaste vacatievergoeding;
- De Onafhankelijke Voorzitter van het Fonds ontvangt een vaste vergoeding. De Onafhankelijke Voorzitter is niet in dienst van het Fonds;
- De leden van het Uitvoerend Bestuur zijn in dienst van het Fonds en ontvangen een salaris.

Over 2018 is in dit verband een totaalbedrag aan vergoedingen en salaris (inclusief pensioenlasten) betaald van € 1,4 miljoen (2017: € 1,1 miljoen).

Daarnaast vergoedt het Fonds de door werknemersleden van het Algemeen Bestuur bestede tijd met betrekking tot het besturen van het Fonds aan de bedrijfsonderdelen van beide aangesloten ondernemingen waar de betrokken leden werkzaam zijn. Deze

vergoedingsregeling wordt gezien als een belangrijke randvoorwaarde voor het optimaal functioneren van de werknemersleden binnen het Bestuur. Over 2018 is in dit verband een totaalbedrag aan vergoedingen betaald van € 0,1 miljoen (in 2017: € 0,1 miljoen).

Een dergelijke vergoeding vindt niet plaats voor de werkgeversleden van het Algemeen Bestuur, vanwege het feit dat zij ex-officio zitting hebben in het Bestuur.

In het verslagjaar zijn geen voorschotten verstrekt aan leden van het Algemeen Bestuur. Wel is een lening verstrekt aan een lid van het Algemeen Bestuur. De resterende hoofdsom van deze lening en de eerder aan leden van het Algemeen Bestuur verstrekte leningen bedraagt € 0,5 miljoen (2017: € 0,5 miljoen). Het betreft leningen aan één bestuurslid. Meer hierover op pagina 154.

Personeelsbestand (inclusief leden Uitvoerend Bestuur)

Gedurende het boekjaar 2018 bedroeg het gemiddeld aantal werknemers bij het Fonds 22 (2017: 20, gemeten in fte's). De kosten van deze werknemers kunnen als volgt worden gespecificeerd:

Salarissen	2018	2017
Bruto salarissen	-4	-3
Sociale lasten en pensioenlasten	-1	-1

Honoraria Accountant	EY	Overig EY Netwerk	Totaal EY
2018			
1. Controle jaarrekening	-0,2	-	-0,2
2. Overige controleopdrachten	-	-	-
3. Andere niet-controlediensten	-	-	-
Totaal	-0,2	-	-0,2
2017			
1. Controle jaarrekening	-0,2	-	-0,2
2. Overige controleopdrachten	-0,0	-	-0,0
3. Andere niet-controlediensten	-	-	-
Totaal	-0,2	-	-0,2

Deze honoraria betreffen de honoraria voor het onderzoek van de jaarrekening over 2018, alsmede eventuele honoraria voor het onderzoek van de jaarrekening over 2017, voor zover de hiervoor in boekjaar 2017 opgenomen kosteninschatting niet toereikend is gebleken.

[16] Pensioenopbouw	2018	2017
Actuarieel benodigde koopsom voor pensioenopbouw en risicodekking	-220	-253
Opslag voor uitvoeringskosten	-3	-4
Totaal	-223	-257

De benodigde premie door toevoeging van nieuwe nominale pensioenopbouw voor de pensioenopbouwers (flex cao en flex ES) en voor uitvoeringskosten aan de voorziening pensioenverplichtingen bedroeg over 2018 € 223 miljoen (2017: € 257 miljoen voor flex cao en flex ES). In 2018 is de premie voor de risicodekking apart opgenomen in de post 'saldo herverzekeringen'. In 2017 was nog geen sprake van herverzekering en waren de risicopremies opgenomen in de actuarieel benodigde koopsom.

[17] Toeslagverlening	2018	2017
Verleende toeslagen	-97	-
Overige	-10	-5
Totaal	-107	-5

In 2018 heeft het bestuur twee maal toeslagen verleend.

Per 1 april 2018 heeft het Algemeen Bestuur besloten de pensioenen te verhogen met 17% van de prijsinflatie, in lijn met de tot 1 juli 2018 geldende indexatiestafel van het Fonds. De prijsinflatie was over 2017 1,3%. Dat heeft geresulteerd in een verhoging per 1 april 2018 met 0,22%.

Het Algemeen Bestuur heeft tevens besloten de ondergrens van de indexatiestafel per 1 juli 2018 te verlagen van 116% naar 110%. Dit heeft binnen de wettelijke mogelijkheden geleid tot een extra, eenmalige indexatie van 0,38% voor alle aangeslotenen per 1 november 2018.

[18] Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen	2018	2017
Oprenting pensioenverplichtingen	42	36
Gehanteerde percentage oprenting	-0,26%	-0,22%

De rentetoevoeging ten behoeve van de voorziening pensioenverplichtingen wordt bepaald op basis van de 1-jaarsrente van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur voor pensioenfondsen (-0,26%). Door de negatieve 1-jaarsrente is er feitelijk sprake van een rente-onttrekking.

[19] Wijziging marktrente	2018	2017
Wijziging marktrente	-599	184
Totaal	-599	184

De gemiddelde gewogen rente (yield) is met 1,34% ultimo 2018 lager dan de verwachte yield op basis van de ultimo 2017 geldende rentetermijnstructuur van 1,57%. De afname van de rentetermijnstructuur in 2018 leidt tot een toename van de voorziening met € 599 miljoen.

[20] Wijziging actuariële grondslagen	2018	2017
Overlevingstafels AG-Prognosetafel 2016 naar AG Prognosetafel 2018	153	-
Aanpassing ervaringssterfte	16	-
Garantieregelingen bij inkoop ouderdomspensioen uit prepensioneringskapitaal	-2	-6
Wijziging waardering partnerpensioenen	-	-16
Wijziging waardering voorziening voor zieken	-	-8
Totaal	167	-30

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële grondslagen worden herzien.

In 2018 heeft het Actuariële Genootschap een nieuwe prognosetafel opgesteld van de levensverwachting (AG-Prognosetafel 2018). Deze prognosetafel wordt door het Fonds met ingang van november 2018 toegepast. Tevens heeft een analyse plaatsgevonden van de fondsspecifieke correctiefactoren op deze prognosetafel op basis van de ervaringssterfte bij het Fonds. De wijzigingen van deze actuariële grondslagen hebben per saldo een verlagend effect van de voorziening pensioenverplichtingen met € 169 miljoen.

Het overig resultaat in 2018 heeft betrekking op garantieregelingen (inkoop ouderdomspensioen uit prepensioneringskapitaal) uit het verleden. De voorzieningen voor deze garantieregelingen zijn als gevolg van nieuwe reglementsfactoren in 2018 verhoogd met € 2 miljoen.

In 2017 leidde een hogere solvabiliteitsopslag bij inkoop van pensioen uit kapitaal (prepensioenregeling) voor een stijging van de garantievoorziening met € 7 miljoen. De jaarlijkse aanpassing van de actuariële factoren, in combinatie met pensioenrichtleeftijd 68 jaar voor de toekomstige inkoop, had een negatief effect van € 1 miljoen. De twee effecten samen zorgden voor een resultaat van € 6 miljoen negatief.

In 2017 was de waardering van het nog niet-ingegane partnerpensioen voor (gewezen) aangeslotenen gewijzigd van een bepaalde partnersysteem naar een onbepaalde partnersysteem. Dit heeft in 2017 geleid tot een verhoging van de technische voorziening met het bedrag van € 16 miljoen, met een negatief effect op de actuele dekkingsgraad van 0,1 dekkingsgraadpunt.

De wijziging van de berekening van de Voorziening voor zieken heeft in 2017 geleid tot een stijging van de technische voorziening van € 8 miljoen. Deze wijziging bestond uit twee delen.

De berekening was aangepast aan de gemiddelde wachttijd voor zieken bij de aangesloten ondernemingen van drie jaar. Eind 2016 werd nog uitgegaan van de wettelijke wachttijd van twee jaar. Daarnaast was de berekening van de Voorziening voor zieken eind 2017 gebaseerd op de geschatte herverzekeringspremies voor de arbeidsongeschiktheidsrisico's voor een periode van 3 jaar. Het vaststellen van de Voorziening voor zieken was eind 2016 gebaseerd op tweemaal de gemiddelde jaarlijkse schade in de achterliggende 3 jaar.

[21] Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten in de voorziening pensioenverplichtingen

	2018	2017
Toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen	-19	-6
Onttrekking aan de voorziening pensioenverplichtingen	6	3
Totaal	-13	-3

[22] Overige wijzigingen in de voorziening pensioenverplichtingen

	2018	2017
Overdracht tussen regelingen	-14	-11
Overige technische grondslagen	11	-19
Totaal	-3	-30

De post overdracht tussen regelingen van € 14 miljoen (2017: € 11 miljoen) betreft het effect van de verwerking van prepensioneringskapitalen naar pensioenaanspraken in de flex-regeling.

De post overige technische grondslagen van € 11 miljoen (2017: € 19 miljoen) is het saldo van diverse mutaties, onder andere het effect van de omzetting van de pensioenrichtleeftijd naar 68 jaar. Per 1 januari 2018 is de pensioenrichtleeftijd als gevolg van veranderende wet- en regelgeving voor nieuwe pensioenopbouw gegaan van 67 jaar naar 68 jaar. Het Algemeen Bestuur van Philips Pensioenfonds heeft besloten om ook alle opgebouwde ouderdomspensioenen met andere pensioenrichtleeftijden om te zetten naar de pensioenrichtleeftijd van 68 jaar. De omzetting wordt in 2019 verwerkt. De omzetting is collectief actuariael gelijkwaardig en sekseneutraal. Het effect op de voorziening pensioenverplichtingen wordt ingeschat op een verhoging van € 14 miljoen. Alhoewel er sprake is van een actuariael neutrale omzetting zal er per saldo altijd een effect optreden bij de omzetting. Dit wordt onder andere veroorzaakt door het feit dat de grondslagen voor de factoren die bij de omzetting zijn gebruikt, conform wetgeving geslachtsonafhankelijk zijn terwijl bij de waardering van de pensioenverplichtingen met het geslacht rekening wordt gehouden. Daarnaast wordt een groot deel verklaard doordat de rente op de balansdatum afwijkt van de rente die bij de vaststelling van de factoren is gebruikt. Met het effect van de omzetting is rekening gehouden bij de vaststelling van de voorziening per 31 december 2018.

In 2017 betrof de post overig een éénmalige toename van de voorziening voor het herrekenen van nabestaandenpensioenen die met terugwerkende kracht in 2016 zijn ingegaan en daarnaast uit bestandscorrecties.

[23] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

	2018	2017
Premiebijdragen	0	0
Beleggingsopbrengsten	-0	-3
Waardeoverdrachten intern	17	14
Totaal	17	11

De mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers is gelijk aan de mutatie in de beleggingen voor risico deelnemers. Het rendement in 2018 is € 0 miljoen negatief en verlaagt de voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers. Een bedrag van € 17 miljoen is onttrokken uit de voorziening ten gevolge van pensionering, ontslag, echtscheiding of overlijden van de deelnemer. Dit vrijvallende bedrag wordt aangewend voor aankoop van pensioenaanspraken bij het fonds in één van de flexregelingen.

[24] Saldo overdracht van rechten	2018	2017
Inkomende waardeoverdrachten	17	4
Uitgaande waardeoverdrachten	-6	-3
Totaal	11	1

Waardeoverdracht betreft de ontvangst of overdracht van een overdrachtswaarde van respectievelijk aan een pensioenfonds of pensioenverzekeraar van respectievelijk de vorige of nieuwe werkgever. De overdrachtswaarde is de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, opgebouwd tot de ontslagdatum. De ontvangen koopsommen worden aangewend voor de inkoop van die pensioenaanspraken.

[25] Saldo herverzekeringen	2018	2017
Premie risicoherverzekering	-10	-
Uitkeringen uit risicoherverzekering	2	-
Mutatie vordering risicoherverzekeraar	6	-
Totaal	-2	0

Het Fonds heeft het risico van overlijden en arbeidsongeschiktheid herverzekerd bij Elips Life AG. Het overlijdensrisico kent een kapitaaldekking en het arbeidsongeschiktheidsrisico een rentedekking.

[26] Overige baten en lasten	2018	2017
Incidentele resultaten uit pensioenadministratie	0	1
Onttrekking uit premiereserve	40	39
Totaal	40	40

De mutatie in de premiereserve is nader toegelicht onder toelichting [9].

6.7 Risicobeheer

Een belangrijk risico voor het Fonds betreft het solvabiliteitsrisico, oftewel het risico dat het Fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. Het Fonds is wettelijk verplicht om buffers aan te houden volgens hiervoor geldende algemene normen alsook naar de specifieke normen die door de toezichthouder worden opgelegd. De aan te houden buffers vertalen zich in een vereiste dekkingsgraad, ook wel vereist eigen vermogen genoemd. De hoogte van het vereist eigen vermogen is onder meer afhankelijk van het door het Fonds gevoerde beleid waarvan het beleggingsbeleid de belangrijkste is. De beleidsdekkingsgraad ultimo 2018 bevindt zich boven de vereiste dekkingsgraad. Indien de solvabiliteit van het Fonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het Fonds aanvullende maatregelen moet treffen.

Het Fonds heeft in zijn beleid een onder- en bovengrens van het vereist eigen vermogen gesteld. Informatie over het vereist eigen vermogen en de ontwikkeling hiervan wordt elk kwartaal aan het Algemeen Bestuur gerapporteerd.

Solvabiliteitsrisico

De solvabiliteitstoets bevat een kwantificering van de bestuursvisie op de Fonds specifieke restrisico's (na afdekking). In de volgende tabel zijn de benodigde buffers en het tekort of het surplus berekend op basis van de feitelijke beleggingsmix in de evenwichtssituatie. Bij de evenwichtspositie wordt verondersteld dat de aanwezige middelen zodanig zijn dat de aanwezige solvabiliteit precies gelijk is aan de gewenste solvabiliteit (het vereist eigen vermogen).

	Eind 2018	Eind 2017
Voorziening pensioenverplichtingen (a)	16.204	16.136
Buffers:		
S1 Renterisico	349	405
S2 Risico zakelijke waarden	2.102	2.368
S3 Valutarisico	259	264
S4 Grondstoffenrisico	-	-
S5 Kredietrisico	948	902
S6 Verzekeringstechnisch risico	382	383
S7 Liquiditeitsrisico	-	-
S8 Concentratierisico	-	-
S9 Operationeel risico	-	-

S10 Actief beheer risico	-	-
Diversificatie-effect	-1.125	-1.160
Totaal S (vereiste buffers) (b)	2.915	3.162
Vereist vermogen (art. 132 Pensioenwet) (a+b)	19.119	19.298
Aanwezig vermogen (Totaal activa – schulden = pensioenvermogen)	18.572	19.449
Surplus / Tekort	-547	151
Vereist eigen vermogen op basis van de feitelijke beleggingsmix (in percentage van de voorziening pensioenverplichtingen)	118,0%	119,6%

De daling van het percentage vereist eigen vermogen ultimo 2018 ten opzichte van ultimo 2017 is voornamelijk te verklaren door de afname in de aan te houden buffer voor het risico op zakelijke waarden (S2). Het belang van zakelijke waarden in deze portefeuille is kleiner geworden. Dit zorgde ervoor dat de aan te houden buffer ook afnam.

Voor het vaststellen of een pensioenfonds zich bevindt in een tekortsituatie is vanaf 1 januari 2015 het vereist eigen vermogen op basis van de strategische beleggingsmix bepalend. Ultimo 2018 bedroeg dit vereist eigen vermogen in percentage van de voorziening pensioenverplichtingen 18,8%. Ultimo 2018 bedroeg de beleidsdekkingsgraad 119,8% waardoor het Fonds zich, wettelijk gezien, niet in een tekortsituatie bevindt. Het vereist eigen vermogen op basis van de feitelijke beleggingsmix (118,0%) wijkt af van het vereist eigen vermogen op basis van de strategische beleggingsmix (118,8%). Dit heeft een aantal oorzaken waarvan we hier de belangrijkste noemen:

- De feitelijke asset allocatie kan afwijken van de strategische verdeling. Benchmarkgewichten worden niet continu aangepast naar hun Allocatie Richtniveau, maar kunnen driften als gevolg van marktbevingen. Ook heeft de vermogensbeheerder de ruimte om binnen bepaalde grenzen hiervan af te wijken (efficiënt portefeuillebeheer).
- Binnen een beleggingscategorie kunnen de feitelijke beleggingen afwijkingen van de voor het strategisch vereist eigen vermogen gemodelleerde benchmarkverdeling.
- Voor de bepaling van het renterisico (S1) gaat het Fonds voor het strategisch vereist eigen vermogen uit van de theoretisch gewenste hedge. Dit betekent bijvoorbeeld dat wordt verondersteld dat het mogelijk is om alle looptijdpunten, ook de hele lange looptijden, van de reële verplichtingen in de gewenste mate af te dekken. Het feitelijke vereist eigen vermogen gaat uit van de rentegevoelige posities die daadwerkelijk in portefeuille aanwezig zijn.

Door het Fonds zijn bij de bepaling van de inputvariabelen ter bepaling van de te onderscheiden risico's de uitgangspunten van DNB gehanteerd, waarbij ten aanzien van derivaten rekening is gehouden met de desbetreffende exposurewaarde.

Het Fonds berekent de vereiste dekkingsgraad conform het standaardmodel van DNB. Het Fonds kan gebruikmaken van het standaardmodel omdat de beleggingsportefeuille van het Fonds:

- beleggingsproducten bevat die DNB heeft gebruikt bij de bepaling van de te hanteren risicoscenario's en correlatieparameters in het standaardmodel;
- goed gespreid is over diverse assetcategorieën en regio's;
- geen complexe derivatenconstructies bevat;
- geen gestructureerde producten bevat waarin transparantie ontbreekt over de onderliggende risico's.

Tevens voert het Fonds jaarlijks een analyse uit of de wijze waarop het Fonds de vereiste dekkingsgraad berekent, moet worden aangepast. Te denken valt aan de toepasbaarheid van het standaardmodel waarbij het Fonds onder andere analyseert of eventuele opslagen benodigd zijn voor liquiditeitsrisico (S7), concentratierisico (S8), operationeel risico (S9) en actief beheer risico (S10).

Doordat geen of te lage buffers kunnen doorwerken in indexatiebesluiten of zelfs kunnen leiden tot kortingsmaatregelen, ligt het solvabiliteitsrisico uiteindelijk bij de deelnemers. De aanwezige buffers verkleinen dit risico voor de deelnemers.

De in de tabel genoemde risico's worden onderstaand nader toegelicht:

Marktrisico (S1 – S4)

Marktrisico betreft het risico dat het Fonds financiële verliezen lijdt door bewegingen op de financiële markten. Hieronder vallen onder meer het renterisico (S1), koersrisico op zakelijke waarden (S2) (het risico van daling van aandelenkoersen), valutarisico (S3) (het risico van koersdalingen van directe of indirecte valutapositionen) en het grondstoffenrisico (S4). Met name de beheersing van het renterisico is voor het Fonds van groot belang vanwege het feit dat de waardering van de pensioenverplichtingen is gebaseerd op de actuele rentetermijnstructuur. Een daling van de rente leidt tot een toename van de waarde van de pensioenverplichtingen. Voor het Fonds is het daarom belangrijk dat het beleggingsbeleid zo goed mogelijk is afgestemd op de rentegevoeligheid van de pensioenverplichtingen rekening houdend met de financiële ambitie en risicohouding van het Fonds.

Renterisico (S1)

Het renterisico is het risico dat de waarde van vastrentende waarden, rentederivaten en de pensioenverplichtingen verandert als gevolg van veranderingen in de markttrente.

Onderdeel van het beleid van het Fonds is dat het rentehedge-percentage niet vast is, maar afhankelijk is van de omvang van de vastrentende waarden die bedoeld zijn voor een stuk zekerheid tezamen met de rentederivaten versus de verwachte toekomstige

pensioenuitkeringen van het Fonds. Het Fonds heeft namelijk gekozen voor een vaste verdeling tussen vastrentende waarden en zakelijke waarden. Ultimo 2018 bedroeg de nominale rentehedge 56,5% (ultimo 2017: 57,6%). In het beleggingsbeleid van het Fonds wordt uitgegaan van de reële voorziening pensioenverplichtingen (op basis van de 1-dags swapcurve gecorrigeerd met de volledige inflatiecurve) die beter afgestemd is op de financiële ambitie van het Fonds. Ultimo 2018 bedroeg de reële rentehedge 31,8% (ultimo 2017: 32,5%).

In onderstaande tabel zijn de modified durations opgenomen van enerzijds de vastrentende waarden en derivaten die bedoeld zijn om het renterisico af te dekken en anderzijds de reële voorziening pensioenverplichtingen (op basis van de 1-dags swapcurve gecorrigeerd met de volledige inflatiecurve). De modified duration is een maatstaf voor de rentegevoeligheid.

Modified Duration	2018	2017
Vastrentende waarden (bedoeld voor renteafdekking)	20,3	20,3
Reële voorziening pensioenverplichtingen - beleid	20,6	20,3

Rentegevoeligheid hypotheek

In onderstaande gevoeligheidsanalyse is beoordeeld wat het effect op de waardering van de hypotheekportefeuille is van een mutatie van de gehanteerde opslagen op de rentevoet (euro swapcurve).

Gevoeligheidsanalyse hypotheekportefeuille	2018		2017	
	Verandering in waardering	Totale waardering hypotheek	Verandering in waardering	Totale waardering hypotheek
Verandering in risico-opslag basispunten:				
- afname van 50 basispunten	+25	770	+18	667
- toename van 50 basispunten	-25	720	-18	631
- toename van 100 basispunten	-49	696	-35	614

Inflatierisico

Het inflatierisico is het risico dat de waarde van de portefeuille onvoldoende meegroeit om de toename van de pensioenverplichtingen als gevolg van inflatie bij te houden. Om dit risico deels af te dekken, heeft het Fonds inflatieprotectie in de portefeuille opgenomen in de vorm van inflation linked swaps. Bij een stijging van de inflatie met 1%, neemt de

waarde van de inflation linked swaps toe met ongeveer € 453 miljoen (2017: € 420 miljoen).

Looptijdverdeling

De samenstelling van de vastrentende waarden (met uitzondering van de beleggingen in hypotheken en geldmarktfondsen) naar looptijd is als volgt:

	2018 (%)	2017 (%)
Resterende looptijd < 5 jaar	12,5	11,6
Resterende looptijd > 5 & < 10 jaar	14,5	16,0
Resterende looptijd > 10 & < 20 jaar	22,7	24,2
Resterende looptijd > 20 jaar	50,4	48,2
Totaal	100,0	100,0

Risico zakelijke waarden (S2)

Risico zakelijke waarden is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die worden veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen actuele waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijsrisico kan worden beperkt door diversificatie.

De procentuele verdeling van de beleggingen in aandelen is weergegeven in de volgende tabellen:

Verdeling naar markt	2018 (%)	2017 (%)
Ontwikkelde markten, waarvan:	89,4	90,4
- Verenigde Staten	56,4	57,8
- Japan	9,0	10,0
- Verenigd Koninkrijk	7,0	7,1
- Overig	27,6	25,1
Opkomende markten	10,6	9,6
Totaal	100,0	100,0

De indeling in bovenstaande tabel is gebaseerd op de landenclassificatie volgens de definitie van de OESO (Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling). De toepassing van OESO sluit aan bij hetgeen DNB voorschrijft voor de toezicht rapportages.

Verdeling naar sector	2018 (%)	2017 (%)
Basisindustrie	4,8	5,1
Communicatie	12,0	11,5
Cyclische consumentengoederen	10,7	11,1
Niet-cyclische consumentengoederen	22,1	21,1
Energie	6,3	6,5
Financiële instellingen	18,8	19,4
Industrie	9,8	10,6
Technologie	11,7	11,2
Nutsbedrijven	3,5	3,1
Diversen	0,3	0,4
Totaal	100,0	100,0

In de aandelenbeleggingen zijn geen individuele beleggingen aanwezig groter dan 5% van de totale waarde van de aandelenbeleggingen.

In de niet-beursgenoteerde directe en indirecte vastgoedportefeuille zijn ultimo 2018 opgenomen:

2018	Woningen	Kantoren	Winkels	Industrieel	Overig	Totaal
Europa	123	194	289	124	29	759
Azië	6	56	35	13	6	116
Australië	3	133	28	49	2	215
Noord Amerika	218	189	66	114	18	605
Totaal	350	572	418	300	55	1.695

2017	Woningen	Kantoren	Winkels	Industrieel	Overig	Totaal
Europa	93	174	233	121	25	646
Azië	2	53	32	10	8	105
Australië	-	107	13	50	4	174
Noord Amerika	139	157	58	87	16	457
Totaal	234	491	336	268	53	1.382

In de niet-beursgenoteerde directe en indirecte vastgoedportefeuille zijn geen individuele beleggingen aanwezig groter dan 5% van de totale waarde van deze portefeuille ultimo 2018.

In de indirect vastgoedportefeuille zijn enkele beleggingen waarvoor geldt dat het kapitaalbelang van Philips Pensioenfonds in het vastgoedfonds 20% of meer bedraagt. Deze beleggingen zijn niet aangemerkt als deelneming omdat zij slechts aangehouden worden voor rendement en niet ten dienste van de eigen werkzaamheid van Philips Pensioenfonds worden aangehouden. Het gaat om vijf vastgoedfondsen met een kapitaalbelang van in totaal € 122 miljoen.

Valutarisico (S3)

Het strategische beleid van het Fonds met betrekking tot het afdekken van valutarisico is om benchmark-exposures van valuta in ontwikkelde markten voor iedere beleggingscategorie volledig af te dekken, aangezien tegenover dit risico naar verwachting op lange termijn geen beloning staat en de kosten van het afdekken relatief laag zijn. Benchmark-exposures van valuta in opkomende markten worden niet afgedekt, aangezien de kosten van het afdekken van dit risico relatief hoog zijn, terwijl het risico op totaalniveau voor het Fonds beperkt is. Het totaalbedrag dat buiten de euro wordt belegd, bedraagt ultimo boekjaar circa 61% (2017: 64%) van de beleggingsportefeuille en is evenals in 2017 voor de belangrijkste valuta, zijnde de Amerikaanse dollar, het Britse pond en de Japanse yen, nagenoeg volledig afgedekt tegen de euro. Per einde boekjaar is de waarde van de uitstaande valutatermijncontracten € 51 miljoen negatief (2017: € 82 miljoen positief). Het valutarisico wordt in onderstaande tabel weergegeven waarbij de beleggingen in vreemde valuta voor afdekking per categorie als volgt kunnen worden gespecificeerd:

	2018				2017			
	Aandelen	Vastrenten de waarden	Vastgoed	Overige beleggingen en derivaten	Aandelen	Vastrenten de waarden	Vastgoed	Overige beleggingen en derivaten
GBP	317	695	60	-2	380	686	90	-3
JPY	399	-	101	2	541	-	104	3
USD	2.729	2.381	1.217	59	3.385	2.384	1.124	126
Overige valuta	991	1.991	444	22	1.140	2.010	447	-1
Totaal	4.436	5.067	1.822	81	5.446	5.080	1.765	125

De valutapositie voor en na afdekking door valutaderivaten is als volgt weer te geven:

	2018		2017	
	Voor afdekking	Effect valuta-derivaten	Nettopositie (na afdekking)	Nettopositie (na afdekking)
EUR	7.199	10.199	17.398	18.269
GBP	1.070	-1.094	-24	-12
JPY	502	-521	-19	-27
USD	6.386	-6.215	171	105
Overige valuta	3.448	-2.420	1.028	1.151
Totaal	18.605	-51	18.554	19.486

Grondstoffenrisico (S4)

Ultimo 2018 en ultimo 2017 had het Fonds geen exposure naar grondstoffen.

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het Fonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het Fonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst en marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van het kredietrisico is het tegenpartijrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het Fonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het Fonds financiële verliezen lijdt. Beheersing vindt plaats door:

- het stellen van limieten aan tegenpartijen;
- het uitsluitend werken met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten zodat posities van het Fonds, uit hoofde van OTC-derivaten adequaat worden afgedekt door onderpand;
- het gebruiken van Central Clearing voor een deel van de derivatenpositie;
- het vragen van extra zekerheden, zoals onderpand bij hypothecaire geldleningen;
- het hanteren van prudente verstrekingsnormen bij hypothecaire geldleningen;
- het enkel beleggen in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementsysteem functioneert ter afdekking van het settlementrisico. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied.

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren in de vastrentende waarden portefeuille (exclusief geldmarktfondsen) wordt het volgende overzicht gegeven:

	2018 (%)	2017 (%)
AAA	42,8	41,9
AA	30,5	30,3
A	5,8	5,5
BBB	8,6	9,4
BB	4,5	4,5
B	5,8	6,4
Overig	2,0	2,0
Totaal	100,0	100,0

Ten aanzien van de sectorverdeling zijn de beleggingen in vastrentende waarden (exclusief geldmarktfondsen) als volgt onderverdeeld:

	2018 (%)	2017 (%)
Overheidsinstellingen, waarvan:	72,8	72,7
Frankrijk	9,6	9,4
Duitsland	9,6	9,7
België	9,4	9,4
Nederland	9,5	9,3
Canada	9,8	9,9
Verenigde Staten	9,5	9,5
Verenigd Koninkrijk	9,6	9,5
Oostenrijk	9,4	9,4
Overig	23,6	23,9
Bedrijfsobligaties	19,3	20,3
Hypotheke	7,9	7,0
Onderhandse leningen	-	0,0
Inflation linked bonds	0,1	0,0
Totaal	100,0	100,0

Inzake concentratie van risico's kan worden gemeld dat ultimo 2018 geen sprake is van beleggingen in een individuele tegenpartij groter dan 5% van het totaal aan beleggingen in vastrentende waarden (niet meegenomen bovengenoemde overheidsinstellingen) (2017: idem).

De hoge concentratie naar overheidsinstellingen is een gevolg van het beleggingsbeleid van het Fonds. Dit beleid is erop gericht om een deel van de pensioenuitkeringen die het Fonds in de toekomst verwacht te moeten doen in aanzienlijke mate zeker te kunnen stellen. Om dit te bereiken, belegt het Fonds een belangrijk deel van het vermogen in een wereldwijd gespreide portefeuille van relatief veilige staatsobligaties.

Voor de portefeuille hypotheke gelden de volgende opdelingen.

Opdeling lossende woninghypotheken

	2018	2017
Hypotheken met NHG	43	48
Hypotheken 50-65% van woningwaarde	8	7
Hypotheken minder dan 50% van woningwaarde	39	29
	90	84

Opdeling niet-lossende woninghypotheken

	2018	2017
Hypotheken met NHG	38	45
Hypotheken 50-65% van woningwaarde	25	22
Hypotheken minder dan 50% van woningwaarde	526	427
	589	494

Opdeling bedrijfshypotheken

	2018	2017
Hypotheken meer dan 65% van pandwaarde	6	3
Hypotheken 40-65% van pandwaarde	40	37
Hypotheken minder dan 40% van pandwaarde	20	31
	66	71

Verzekeringstechnisch risico (S6)

De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden en arbeidsongeschiktheid. Het langlevensrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Met andere woorden het risico dat de opbouw van het pensioenvermogen niet volstaat voor de uitkering van de pensioenverplichting. Voor de inschatting van de voorziening pensioenverplichtingen in het kader van de levensverwachting is het Fonds in het verslagjaar uitgegaan van de ultimo 2018 gehanteerde overlevingstafels AG-Prognosetafel 2018 alsmede de fonds specifieke ervaringssterfte.

Op deze wijze is het langlevensrisico naar verwachting adequaat verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen. Dit neemt niet weg dat toekomstige ontwikkelingen kunnen leiden tot nog verdere verbetering of verslechtering van de levensverwachting en dat diensgevolge in de toekomst verdere verhoging of verlaging van de voorziening pensioenverplichtingen aan de orde kan komen.

Het overlijdensrisico ontstaat doordat deelnemers eerder komen te overlijden dan gemiddeld verondersteld in de tarifiering. Dit geldt voor pensioenvormen waarvoor een uitkering bij overlijden is verzekerd (bijvoorbeeld nabestaandenpensioen).

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het Fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico wordt beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er wordt eveneens rekening gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies. Inzake het liquiditeitsrisico kan het volgende worden gemeld:

- Ultimo 2018 is tussen de 70% en 80% van de beleggingen te beschouwen als liquide, wat wil zeggen dat de beleggingen onmiddellijk zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren. Ongeveer € 1.790 miljoen van de beleggingen bestaan uit liquide beleggingen in geldmarktfondsen. Een klein deel hiervan zal het Fonds de komende jaren in niet-beursgenoteerd indirect vastgoed beleggen.
- Voor de uitstaande swaps houdt het Fonds dekking aan via liquiditeiten en obligaties.

Uit voorgaande concludeert het Fonds dat het op dit moment geen aanleiding ziet om in de solvabiliteitstoets buffer aan te houden voor liquiditeitsrisico's.

Concentratierisico (S8)

Concentraties kunnen ertoe leiden dat het Fonds bij grote veranderingen in bijvoorbeeld de waardering (marktrisico) of de financiële positie van een tegenpartij (kredietrisico) grote (veelal financiële) gevolgen hiervan ondervindt. Concentratierisico's kunnen optreden als adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt.

Voor aanwezige concentratierisico's moet, in zijn algemeenheid, een pensioenfonds een passende solvabiliteit aanhouden. De scenario's in het standaardmodel gaan uit van goed gediversifieerde portefeuilles van zowel beschikbare activa als voorzienbare pensioenverplichtingen.

Het strategische beleggingsbeleid van Philips Pensioenfonds betreft niet een enkele beleggingsmix, maar een bandbreedte van beleggingsmixen. Deze bandbreedte wordt de strategische ruimte genoemd. Binnen de strategische ruimte worden zogenaamde Allocations Richtniveaus vastgesteld, die onder meer aangeven welk deel van de portefeuille wordt belegd in vastrentende waarden en welk deel in zakelijke waarden. Op dit moment is het

Allocatie Richtniveau voor vastrentende waarden 57,5% en voor zakelijke waarden 42,5%. Het grootste deel van de vastrentende waarden is ultimo 2018 belegd in hoge kwaliteit obligaties, met als doel een deel van de toekomstige pensioenuitkeringen zeker te stellen. Om te zorgen voor voldoende diversificatie wordt niet alleen in Euro staatsobligaties, maar ook in wereldwijde staatsobligaties, wereldwijde bedrijfsobligaties en hypotheke belegd. Daarnaast zijn obligatiecategorieën met een hoger risico opgenomen, namelijk hoogrenderende bedrijfsobligaties en staatsobligaties uit opkomende markten. Binnen zakelijke waarden wordt het vermogen gespreid over wereldwijde aandelen en wereldwijd vastgoed.

Voor iedere beleggingscategorie wordt een portefeuille aangehouden die breed gespreid is over landen/regio's en sectoren. Staatsobligaties en aandelen worden hierbij passief beheerd tegen respectievelijk Barclays en MSCI benchmarks die breed gespreid zijn. Voor de overige categorieën (m.u.v. hypotheke, waar geen goede benchmark beschikbaar is) worden de portefeuilles eveneens beheerd tegen een breed gespreide benchmark.

Omdat de beleggingen goed zijn gespreid over diverse beleggingscategorieën, regio's en sectoren concludeert het Fonds dat er op dit moment geen aanleiding is om in de solvabiliteitsbuffer aan te houden voor concentratierisico's.

Operationeel risico (S9)

Het operationeel risicomanagement is het geheel van activiteiten dat PPF uitvoert om in control te zijn over het behalen van de ambitie en de daarvan afgeleide strategie en financiële en niet financiële doelstellingen.

Het Operationeel Risicomanagement is ingericht rond vier pijlers:

1. De eerste pijler is de interne beheersomgeving omtrent Gedrag en Cultuur. Effectief risicomanagement kan niet worden bereikt zonder het juiste gedrag van de medewerkers, waarbij de 'tone at the top' voor een gedragen risicocultuur essentieel is.

Omdat PPF een groot deel van zijn activiteiten heeft uitbesteed, wordt het beleid, dat wordt uitgevoerd door de uitbestedingspartners, vertaald in een mandaat voor de uitbestedingspartners waarop effectieve monitoring dient plaats te vinden.

2. De tweede pijler bestaat uit het geheel van beheersmaatregelen die worden uitgevoerd door het lijnmanagement. Deze beheersmaatregelen zijn opgenomen in actuele en normatieve beschrijvingen van de processen, de AO/IB beschrijvingen. Vaak betreft het hier zogenaamde hard controls zoals functiescheiding, plausibiliteitscontroles, autorisaties etc. De AO/IB beschrijvingen zijn in het verslagjaar geactualiseerd.
3. De derde pijler bestaat uit de beschikbaarheid van heldere bestuurs- en verantwoordingsrapportages en een goede informatievoorziening.
4. De vierde pijler bestaat uit de risicomanagement activiteiten die worden verricht vanuit de tweede lijnsfunctie. De Risico Controle Matrix en het Incidentenbeleid en -management zijn hiervoor de belangrijkste instrumenten.

Het Fonds heeft de uitvoerende werkzaamheden voor het pensioen- en vermogensbeheer uitbesteed aan externe partijen. Om te waarborgen dat het Fonds zekerheid heeft dat deze partijen de risico's voor de uitbestede activiteiten toereikend beheersen, zijn met alle partijen uitbestedingsovereenkomsten aangegaan. In de overeenkomsten is onder meer geregeld dat de externe partijen periodiek rapporteren over de werkzaamheden die zij voor het Fonds uitvoeren. Deze rapportages gaan in op de gang van zaken binnen de primaire processen.

Onderdeel daarvan is ook een incidentenrapportage. High impact incidenten worden direct gemeld. Aan het einde van het verslagjaar is bekend geworden dat zich een dergelijk high impact incident bij PGGM heeft voorgedaan. Het betreft 43 arbeidsongeschikten die in de periode van 1 januari 2016 tot 1 januari 2019 met pensioen zijn gegaan. Op hun (tijdelijke) ouderdomspensioenen is geen of een onjuiste korting wegens samenloop met wettelijke uitkeringen (WAO/WIA) toegepast. Per 1 maart 2019 is de hoogte van de pensioenuitkeringen gecorrigeerd.

In de jaren 2016 tot en met 2018 is hierdoor ruim € 300.000 te veel aan pensioenen uitgekeerd. Met vrijwel alle deelnemers die het betreft, is persoonlijk contact geweest. Met betrokkenen is conform het terugvorderingsbeleid een betalingsregeling getroffen om het teveel betaalde pensioen terug te betalen.

Belangrijkste oorzaak van dit incident was onvoldoende detailkennis van de PGGM-medewerkers over dit aspect van de betreffende pensioenregelingen. Inmiddels heeft PGGM verbetermaatregelen getroffen waaronder een inhoudelijke verdiepingsslag met haar relevante medewerkers.

Het incident is door het Fonds ook bij DNB gemeld.

Een andere belangrijke beheersingsmaatregel betreft de 'ISAE3402'-rapportages. Deze rapportages beschrijven een groot aantal processen bij de externe partijen en de wijze waarop deze processen worden beheerst. De rapportages worden voorzien van het oordeel van een onafhankelijke auditor. De ontvangen rapportages worden door het Fonds beoordeeld en het Uitvoerend Bestuur kan op basis daarvan besluiten tot het treffen van aanvullende beheersingsmaatregelen. Dit laatste doet zich veelal voor als de ISAE3402-rapportage niet alle relevante processen of systemen bevat. In zo'n geval wordt doorgaans in het kader van de aanvullende monitoring door het Fonds informatie bij de beheerder opgevraagd en beoordeeld.

Uit voorgaande concludeert het Fonds dat het op dit moment geen aanleiding ziet om in de solvabiliteitstoets een buffer aan te houden voor operationeel risico.

Actief beheer risico (S10)

Het actief beheer risico als onderdeel van het vereist eigen vermogen heeft betrekking op de ruimte om bij de uitvoering van het beleggingsbeleid af te wijken van de strategisch nagestreefde portefeuille. De mate van actief beheer wordt doorgaans bepaald aan de hand van de tracking error ten opzichte van de voor de (deel)portefeuille vastgelegde benchmark.

Het actief beheer risico wordt bepaald conform de handreiking van DNB. Het risicoscenario voor actief beheerrisico is alleen op het aandelenrisico (beursgenoteerde aandelen) van toepassing. Hierbij merkt DNB op dat portefeuilles met een tracking error kleiner dan 1% buiten beschouwing worden gelaten.

De allocatie naar aandelen is geheel passief belegd. De tracking errors van deze mandaten liggen tussen 0% en 0,6% zodat het Fonds het actief beheerrisico als zeer laag inschat en hiervoor geen buffer toepast in de solvabiliteitstoets.

6.8 Gebeurtenissen na balansdatum

Indexatie 2019

In 2018 steeg de beleidsdekkingsgraad van Philips Pensioenfonds naar 119,8%. Met deze dekkingsgraad kan het Fonds 75% van de indexatieambitie waarmaken.

Voor pensioenopbouwers is het de ambitie van het Fonds om de opgebouwde pensioenen te verhogen met de looninflatie, die het afgelopen jaar 3% bedroeg. De opgebouwde pensioenen zijn daarom per 1 april 2019 verhoogd met 2,25%.

Voor pensioenontvangers en premievrije polishouders is de indexatieambitie van Philips Pensioenfonds gelijk aan de prijsinflatie volgens de afgeleide consumentenprijsindex. Het afgelopen jaar kwam deze index uit op 1%. De pensioenen van pensioenontvangers en houders van een premievrije polis zijn daarom per 1 april 2019 verhoogd met 0,75%.

Vernieuwde pensioenregeling als onderdeel van cao-afspraken

De aangesloten ondernemingen en de vakorganisaties hebben in 2018 in het arbeidsvoorwaardenoverleg een onderhandelingsresultaat bereikt over een nieuwe cao. Hierin zijn onder andere afspraken gemaakt over een nieuwe pensioenregeling per 2019.

Meer informatie over deze nieuwe pensioenregeling is opgenomen in paragraaf 2.4.5 van het bestuursverslag.

Tekortsituatie per 31 maart 2019

De beleidsdekkingsgraad (118,69%) bevond zich per 31 maart 2019 onder het vereiste niveau van 118,74%. Hiermee bevindt het Fonds zich in een tekortsituatie en zal een nieuw herstelplan ingediend worden bij de toezichthouder.

Eindhoven, 28 mei 2019

Het Algemeen Bestuur

Dr. R.Th. Wijmenga	Drs. B.F.W. Lindenhovius
Dr. T.J.J. Denteneer	Mr. R.W.L.M. Mangelmans
Drs. R.G.A. ter Huurne	Ir. M.J.M. Pernot AAG
Drs. A.C. Joosten-Hendriks	C.J.M. Reuvers
Mr. J.B.J. Kemme	Ir. A.L. Uittenbroek
Drs. F.E. Leene	

7 Overige gegevens

7.1 Financiering en uitvoering

Uitvoeringsovereenkomsten

De aangesloten ondernemingen hebben zich jegens Philips Pensioenfonds bij overeenkomst (de uitvoeringsovereenkomsten) verbonden tot het betalen van de totale door werkgevers en werknemers gezamenlijk verschuldigde pensioenpremie.

Beheer van middelen

Ten aanzien van het beheer van de middelen van het Fonds bepalen de statuten onder meer:

Artikel 12

1. Het Algemeen Bestuur voert een beleggingsbeleid dat in overeenstemming is met de doelstellingen van de Stichting en de prudent-person regel als bedoeld in artikel 135 PW. De waarden worden belegd in het belang van de aanspraak- en Pensioengerechtigden. De beleggingen worden gewaardeerd op basis van marktwaardering.
2. De middelen van de Stichting zullen niet worden belegd in aandelen Philips, noch in geldleningen aan Philips.

Uitvoering van de pensioenregelingen

Ten aanzien van de uitvoering van de pensioenregelingen bepalen de statuten van het Fonds onder meer:

Artikel 4

1. De Stichting heeft een omgekeerd gemengd bestuur, als bedoeld in artikel 99 van de Pensioenwet.
2. Het Algemeen Bestuur is belast met het bestuur van de Stichting. Daartoe behoort het nastreven van de doelstellingen van de Stichting, waaronder het beheer van de middelen van de Stichting. Bij het vervullen van hun taak richten de leden van het Algemeen Bestuur en de personen die het dagelijks beleid van de Stichting bepalen of mede bepalen zich naar de belangen van de Aangeslotenen, de gewezen Aangeslotenen, de andere aanspraakgerechtigden en Philips. Zij zorgen ervoor dat dezen zich door hen op evenwichtige wijze vertegenwoordigd kunnen voelen.
3. Het Algemeen Bestuur is binnen de doelstellingen van de Stichting bevoegd tot alle daden van beheer en beschikking, daaronder begrepen het sluiten van de in artikel 291, lid 2, van het tweede Boek van het Burgerlijk Wetboek bedoelde overeenkomsten.
4. Het Algemeen Bestuur bestaat uit acht nader aan te duiden niet-uitvoerende bestuursleden, een onafhankelijke voorzitter (hierna te noemen: de voorzitter) en ten minste twee uitvoerende bestuursleden. Van de eerder genoemde acht niet-uitvoerende bestuursleden worden drie bestuursleden aangeduid als leden A, drie als leden B en twee als leden C. De voorzitter is eveneens een niet-uitvoerend bestuurslid. De

uitvoerende bestuursleden worden aangeduid als leden D. De niet-uitvoerende bestuursleden stellen het aantal uitvoerende bestuursleden vast.

5. Het Algemeen Bestuur is (eind)verantwoordelijk voor het bestuur van de Stichting. Het Algemeen Bestuur bestaat uit alle bestuursleden. De navolgende onderwerpen blijven, onverminderd het elders in de statuten bepaalde, voorbehouden aan de besluitvorming door het Algemeen Bestuur:
 - a. het nemen van maatregelen van algemene strekking;
 - b. het sluiten, wijzigen of beëindigen van uitvoeringsovereenkomst(en);
 - c. het vaststellen en wijzigen van een interne klachten- en geschillenprocedure;
 - d. het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid; en
 - e. de onderwerpen die daartoe zijn aangewezen in een besluit van het Algemeen Bestuur.

De vaststelling van het beleid inzake beloningen blijft voorbehouden aan de niet-uitvoerendebestuursleden.

6. De uitvoerende bestuursleden vormen het Uitvoerend Bestuur van de Stichting en zijn, met inachtneming van principes van afstemming en raadpleging binnen het Algemeen Bestuur, belast met het dagelijks bestuur, met dien verstande dat het Algemeen Bestuur belast is met de in lid 5 vermelde onderwerpen en met hetgeen op grond van het elders in deze statuten bepaalde voorbehouden blijft aan het bestuur als geheel. De taakverdeling en de verdeling van de bevoegdheden binnen het Algemeen Bestuur en het Dagelijks Bestuur en tussen de uitvoerende bestuursleden, de niet-uitvoerende bestuursleden en de voorzitter wordt nader in een bestuursreglement geregeld.
7. De niet-uitvoerende bestuursleden zijn belast met het intern toezicht op de uitvoerende bestuursleden. De wijze waarop het intern toezicht wordt uitgeoefend wordt nader in het bestuursreglement vastgesteld.
8. De voorzitter ziet toe op een goede samenstelling en het functioneren van het Algemeen Bestuur en het Dagelijks Bestuur en is namens het Algemeen Bestuur eerste aanspreekpunt voor het Verantwoordingsorgaan over het functioneren van het Algemeen Bestuur.
9. De leden D geven leiding aan het Bestuursbureau; het Algemeen Bestuur kan één van hen specifiek daarmee belasten.

Artikel 10

1. De Stichting heeft een Bestuursbureau. Het Dagelijks Bestuur, casu quo het conform artikel 4 lid 9 aangewezen bestuurslid D, geeft leiding aan het Bestuursbureau. De medewerkers van het Bestuursbureau worden benoemd en ontslagen door het Dagelijks Bestuur.

2. Medewerkers van het Bestuursbureau zijn in dienst van de Stichting, voorzover het Algemeen Bestuur niet anders bepaalt.
3. Medewerkers van het Bestuursbureau dienen zich bij de uitoefening van hun werkzaamheden te richten naar het belang van de Stichting en de in artikel 5 lid 17 bedoelde gedragscode in acht te nemen. Zij zullen geen instructies aannemen van derden, met uitzondering van de in het kader van de uitoefening van hun werkzaamheden regulier te achten instructies van hun leidinggevende(n).

Artikel 3.4

De Stichting is bevoegd de administratie van de door haar uitgevoerde pensioenregelingen en het beheer van haar vermogen, inclusief dat deel van het vermogen dat wordt aangehouden ten behoeve van de uitvoering van één of meer premieovereenkomsten, geheel of ten dele op te dragen aan één of meer derden.

Bestemming van het saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het resultaat bepalen de statuten onder meer:

Artikel 3.3

De Stichting ontvangt ter verwezenlijking van het gestelde doel bijdragen van Aangeslotenen, als bedoeld in artikel 11, lid 1, sub a en b en/of van Philips. Zij kan ook andere bijdragen ontvangen. De Stichting bestemt de door haar ontvangen middelen ter verwezenlijking van het doel.

Artikel 13.3

Het Algemeen Bestuur stelt het bestuursverslag, alsmede de bestemming van het resultaat, vast en zorgt ervoor dat de ingevolge de PW vereiste bescheiden binnen zes maanden na afloop van het boekjaar aan De Nederlandsche Bank worden overgelegd.

7.2 Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Philips Pensioenfonds te Eindhoven is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2018.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaaris ben ik onafhankelijk van Stichting Philips Pensioenfonds, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op 145 miljoen. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven 7,25 miljoen te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn beoordeling van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;

- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-personregel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar hoger dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet met uitzondering van artikel 132.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Philips Pensioenfonds is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Apeldoorn, 28 mei 2019

R. Kruijff AAG

Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

7.3 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het algemeen bestuur van Stichting Philips Pensioenfonds

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2018

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2018 van Stichting Philips Pensioenfonds te Eindhoven gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Philips Pensioenfonds op 31 december 2018 en van het resultaat over 2018, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2018;
- de staat van baten en lasten over 2018;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Philips Pensioenfonds (hierna: de stichting) zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Materialiteit € 185 miljoen

Toegepaste benchmark	1% van het pensioenvermogen per 31 december 2018 (afgerond), zijnde het totaal van de technische voorziening en de algemene reserve.
----------------------	--

Nadere toelichting

Wij hebben voor deze grondslag gekozen omdat dit het vermogen betreft dat de basis vormt voor de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Voor het bepalen van het percentage hebben wij gelet op de financiële positie van de stichting en de mate waarin de beleidsdekkingsgraad zich rondom een kritieke grens bevindt. Aangezien de stichting per jaareinde niet in een herstelsituatie zit en de beleidsdekkingsgraad niet dichtbij een kritieke grens ligt, hebben wij de materialiteit gesteld op 1% van het pensioenvermogen.

De wijze waarop wij de materialiteit hebben bepaald, is niet gewijzigd ten opzichte van voorgaand boekjaar. Doordat er geen sprake is van een herstelsituatie zoals voorgaand jaar, is het gehanteerde percentage verhoogd van 0,75% tot 1% van het pensioenvermogen.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met de audit & risk commissie overeengekomen dat wij aan het algemeen bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 9,25 miljoen rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het algemeen bestuur en de audit commissie gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben in vergelijking met voorgaand jaar geen wijzigingen in de kernpunten van onze controle aangebracht.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad

Kernpunt	De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten aan de hand van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad brengt de verhouding tussen de (netto) activa en pensioenverplichtingen tot uitdrukking en is daarmee een graadmeter voor de financiële positie van een pensioenfonds. De beleidsdekkingsgraad is de
----------	--

	<p>gemiddelde dekkingsgraad van de twaalf maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling.</p> <p>De stichting is wettelijk verplicht om de beleidsdekkingsgraad te hanteren als basis voor bepaalde beleidsbeslissingen, bijvoorbeeld inzake indexatie en kortingen. Daarnaast is de beleidsdekkingsgraad onder meer van belang om te bepalen of de stichting voldoende buffers heeft.</p> <p>De dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad zijn toegelicht in toelichting '[6] Algemene reserve' van de jaarrekening.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de (beleids)dekkingsgraad niet juist wordt vastgesteld.</p>
Onze controleaanpak	<p>Door controle van de balans onderzoeken wij de samenstellende delen van de dekkingsgraad.</p> <p>De balans en daarmee de dekkingsgraad per 31 december 2018 hebben wij mede met gebruikmaking van de werkzaamheden van de certificerend actuaris gecontroleerd. Wij hebben de ontwikkelingen in de financiële positie van de stichting beoordeeld op basis van het actuariële rapport zoals gecontroleerd door de certificerend actuaris en onze controle van de jaarcijfers. Vanwege de gevoeligheid van schattingselementen hebben wij specifiek aandacht besteed aan de waardering van de (illiquide) beleggingen en de waardering van de technische voorziening. De werkzaamheden die wij in dit kader hebben uitgevoerd zijn in de kernpunten hierna beschreven.</p> <p>Wij controleren geen andere maandelijkse dekkingsgraden dan de dekkingsgraad ultimo boekjaar. Ten aanzien van andere maandelijkse dekkingsgraden hebben wij de navolgende toetsingswerkzaamheden verricht, die minder zekerheid geven dan een controle van twaalf maand-dekkingsgraden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wij hebben de opzet van het totstandkomingsproces van de berekening van de maandelijkse dekkingsgraad onderzocht alsmede de juiste maandoerekening van zogenaamde key items vastgesteld. Dit jaar betroffen de key items de indexatiebesluiten in 2018 en de schattingswijzigingen (overgang AG prognosetafels en wijziging ervaringssterfte per 30 november 2018). • Daarnaast heeft de certificerend actuaris een plausibiliteitstoets uitgevoerd op de maandelijkse ontwikkeling van de technische voorziening en de maandelijkse ontwikkeling van de dekkingsgraad gedurende het jaar in relatie tot de ontwikkelingen in de belangrijkste factoren, zoals de rentecurve. Wij hebben kennisgenomen van de uitkomst van deze werkzaamheden van de certificerend actuaris.

Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd in de vaststelling van de dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2018.
-------------------------	--

Waardering en toelichting van niet-(beurs)genoteerde beleggingen

Kernpunt	<p>De beleggingen zijn een significante post op de balans van de stichting. Alle beleggingen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Voor een groot deel van de beleggingen is deze marktwaarde te verifiëren aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten (marktprijzen). Er zijn ook beleggingen die worden gewaardeerd op basis van onafhankelijke taxaties, netto-contante-waardeberekeningen of een andere geschikte methode, waaronder de intrinsieke waarde per participatie voor posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen.</p> <p>De waarderingsonzekerheid neemt inherent toe bij (onafhankelijke) taxaties en netto-contante-waardeberekeningen en hangt samen met de beschikbaarheid en toepasbaarheid van marktgegevens. Bij de stichting betreffen dit met name de posities in hypotheek en derivaten. De posities in niet-(beurs)genoteerde vastgoedfondsen kennen eveneens inherent relatief veel waarderingsonzekerheid doordat de waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fondsmanagers gecorrigeerd voor kasstromen tot aan balansdatum.</p> <p>De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de beleggingen beschreven in de paragraaf 6.4.4 'Specifieke grondslagen' en een nadere toelichting opgenomen in toelichting '[1] beleggingen voor risico pensioenfonds'. Uit deze toelichting blijkt dat per 31 december 2018 voor € 1.694 miljoen is belegd in niet-(beurs)genoteerde vastgoedfondsen, € 322 miljoen (negatief) in derivaten en dat € 745 miljoen is belegd in hypotheek. Uit de toelichting blijkt dat schattingswijzigingen hebben plaatsgevonden met betrekking tot de waardering van hypotheek. Volgens de toelichting leidt de schattingswijziging tot een lagere waardering van € 20 miljoen per 31 december 2018. Daarnaast is in paragraaf '6.7 Risicobeheer' van de jaarrekening een gevoeligheidsanalyse opgenomen ten aanzien van de waardering van hypotheek.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de niet-(beurs)genoteerde beleggingen niet juist gewaardeerd zijn en dat de toelichting niet voldoet aan relevante verslaggevingsvereisten.</p>
Onze controleaanpak	<p>Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de beleggingen per 31 december 2018. De controle omvatte mede voor een deelwaarneming onderzoek van de waardering van de derivaten en de gehanteerde rentecurve. Inzake de hypotheekportefeuille omvatte de controle mede onderzoek van de gehanteerde disconteringscurve inclusief opslag voor risicokenmerken. Voor</p>

zowel de derivatenwaardering als de hypothekenwaardering hebben wij onze eigen waarderingsspecialisten betrokken. Inzake de niet (beurs)genoteerde vastgoedfondsen omvatte de controle mede onderzoek van de meest recente rapportages en gecontroleerde jaarrekeningen 2018 alsmede uitkomsten van back-testing procedures.

Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de beleggingen onderzocht.

Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering van niet-(beurs)genoteerde beleggingen per 31 december 2018 en de gerelateerde toelichting in de jaarrekening.
-------------------------	--

Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorziening

Kernpunt	<p>De technische voorziening waaronder de voorziening pensioenverplichtingen betreft een significante post in de balans van de stichting. De technische voorziening dient krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. Hier ligt een aantal belangrijke conventies aan ten grondslag namelijk dat voor de waardering uitgegaan wordt van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur alsmede de meest recente informatie (tafels) omtrent de levensverwachting, zoals gepubliceerd door het Koninklijk Actuarieel Genootschap (AG). In aanvulling op de tafels wordt gecorrigeerd voor de ingeschatte ervaringssterfte bij de stichting, zijnde de fondsspecifieke ervaringssterfte. Deze veronderstellingen hebben tezamen met de hoogte van de kostenopslag, waaraan eveneens schattingen ten grondslag liggen, bijzondere aandacht gehad in onze controle.</p> <p>De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de voorziening pensioenverplichtingen beschreven in paragraaf 6.4.4 'Specifieke grondslagen' en een nadere toelichting opgenomen op de mutaties in de voorziening pensioenverplichtingen in '[7] Technische voorziening' en '6.6 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2018'. Uit de toelichting blijkt dat (schattings)wijzigingen hebben plaatsgevonden door toepassing van de meest recente AG prognosetafels en aanpassing van de ervaringssterfte op basis van nader onderzoek. Volgens deze toelichting is de voorziening pensioenverplichtingen hierdoor € 169 miljoen lager uitgekomen.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de technische voorziening niet toereikend gewaardeerd of toegelicht zijn.</p>
Onze controleaanpak	Bij de controle van de technische voorziening hebben wij gebruikgemaakt van de werkzaamheden van de certifierend actuaris van de stichting. De certifierend actuaris onderzoekt onder meer de toereikendheid van de

technische voorziening en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerend actuaaris heeft daarbij gebruikgemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certificerend actuaaris onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2018. Hierbij hebben wij specifiek aandacht gevraagd voor de toets van de ervaringssterfte op basis van de toegepaste prognosetafels en de effecten van de wijzigingen hierin, de toereikendheid van de kostenopslag alsmede de toepassing van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur.

Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen per 31 december 2018. Daartoe hebben wij ons een beeld gevormd van de redelijkheid van de aannames en schattingen van het uitvoerend bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn alsmede de uitkomsten van het actuariële grondslagenonderzoek en de gehanteerde waarderingsgrondslagen besproken met de certificerend actuaaris. Bij de uitvoering van deze werkzaamheden hebben wij een eigen actuariële specialist betrokken en specifiek de uitkomsten van de door de stichting uitgevoerde analyses op de ervaringssterfte en kostenopslag beoordeeld. Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de technische voorziening onderzocht.

Bij de controle van de pensioen gerelateerde posten in de jaarrekening, inclusief de administratieve basisgegevens, hebben wij gebruik gemaakt van de werkzaamheden van een andere accountant. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel, hebben wij met de andere accountant de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden en deze vastgelegd in instructies. Daarnaast hebben wij een kwaliteitsreview uitgevoerd met betrekking tot de uitgevoerde werkzaamheden en de uitkomsten daarvan. Door deze werkzaamheden, gecombineerd met de zelfstandig verrichtte werkzaamheden, hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie verkregen om een oordeel te geven over de jaarrekening.

Belangrijke observaties

Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering per 31 december 2018 of de toelichting van de technische voorziening.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens.
- andere informatie, bestaande uit: voorwoord, kerngegevens, profiel en personalia, intern toezicht, verantwoording, Philips Pensioenfonds in cijfers, English Summary en het colofon.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het uitvoerend bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden voor de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het uitvoerend bestuur, algemeen bestuur en audit & risk commissie voor de jaarrekening

Het uitvoerend bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het uitvoerend bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het uitvoerend bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het uitvoerend bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het uitvoerend bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het algemeen bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het uitvoerend bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De audit & risk commissie is belast met toezicht op de financiële informatieverschaffing door de stichting. Het algemeen bestuur is verantwoordelijk voor het vaststellen van de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het uitvoerend bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het uitvoerend bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige

gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;

- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het algemeen bestuur en de audit & risk commissie onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan het audit & risk commissie en het algemeen bestuur dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met het audit & risk commissie en het algemeen bestuur over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het algemeen bestuur en de audit & risk commissie hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Den Haag, 28 mei 2019

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. S.B. Spiessens RA

8 English Summary

8.1 Key Data

Amounts in millions of euro

This section contains the key data of Philips Pensioenfonds, as well as summaries of more detailed explanatory information provided in other sections of this annual report.

8.1.1 Financial position

	End 2018	End 2017
Total net assets ⁴²	18,572	19,449
Total net actuarial liabilities	16,204	16,136
Actual funding ratio ⁴³	114.5%	120.4%
Policy funding ratio ⁴¹	119.8%	117.2%
Mandatory funding ratio ⁴⁴	118.8%	119.0%
Minimum mandatory funding ratio	104.1%	104.1%
Real funding ratio	97.7%	96.3%
Real market interest coverage ratio	82.4%	84.1%
Premium funding ratio	120.2%	110.2%

This section explains the pension fund's actual and policy funding ratios. For notes on the pension fund's other funding ratios, see section 2.1.1, 'Notes on miscellaneous funding ratios'.

The actual funding ratio reflects how the pension fund's assets stand in proportion to its pension liabilities (all pensions payable now and in the future). The actual funding ratio is based on the nominal pension liabilities: the pension liabilities without allowing for pension increases as a result of future indexation.

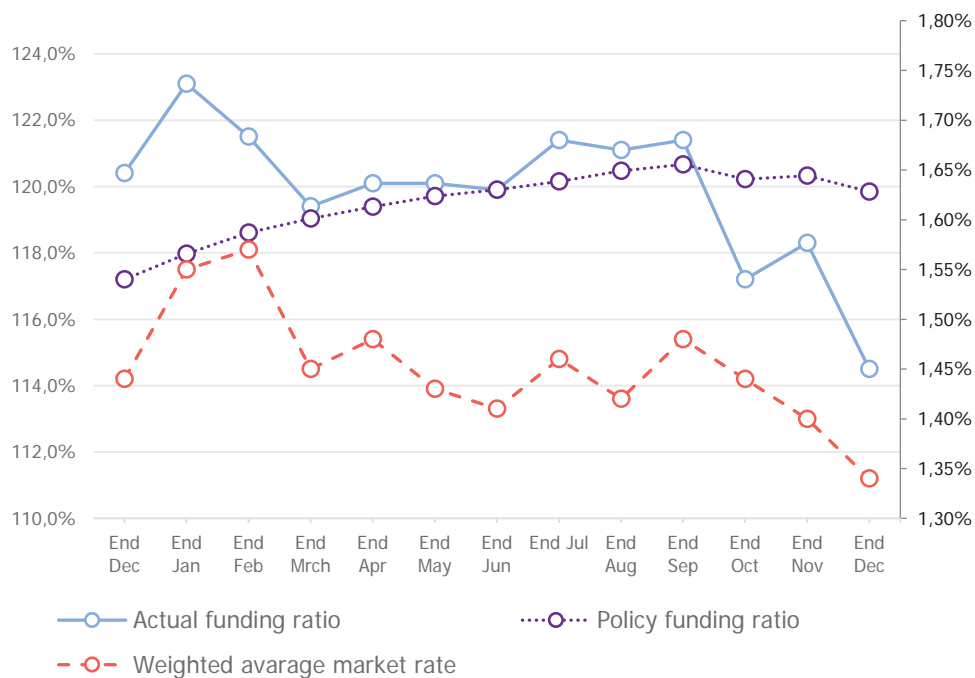
⁴² The total net assets represent the sum of the investments that are for the pension fund's risk, plus claims, prepayments and accrued income and cash and cash equivalents, less other payables (including the premium reserve) and accruals and deferred income. The total net assets presented here do not include investments that are for the members' risk. At year-end 2017, the total net assets including investments for the members' risk were €19,563 million; the corresponding amount at year-end 2018 was €18,669 million.

⁴³ Both the actual funding ratio and the policy funding ratio are calculated including the investments for the members' risk (€ 97 million and the provision for pension liabilities for the members' risk).

⁴⁴ The mandatory funding ratio is based on the strategic investment policy.

The policy funding ratio is calculated by taking the average of the actual funding ratios over the past twelve months. As this means that the policy funding ratio reflects a dampened version of the effect of the movements in the actual funding ratio, only the movements in the actual funding ratio are explained here.

Movements in the actual and policy funding ratios in 2018

During the first nine months of 2018, the actual funding ratio largely moved only horizontally. In October, November and December, however, the actual funding ratio showed a significant decline, and on balance it dropped from 120.4% to 114.5% over 2018. The economy was hit by numerous concerns during Q4 of 2018. Investors were worried that the Federal Reserve would raise its policy interest rate too rapidly and that this would cause a decline in economic activity. At the same time, they were worried that the trade dispute between the US and China would escalate. Those concerns caused equity markets to plummet during Q4, while other asset classes also suffered. Besides suffering losses on its investment portfolio, Philips Pensioenfond's also saw long-term European interest rates fall slightly in 2018. Although this generated gains in the fixed-income securities portfolio, the lower interest rates also meant an increase in the pension liabilities. The combined effect of all these factors was that the actual funding ratio fell by almost 6 percentage points.

Recovery plan

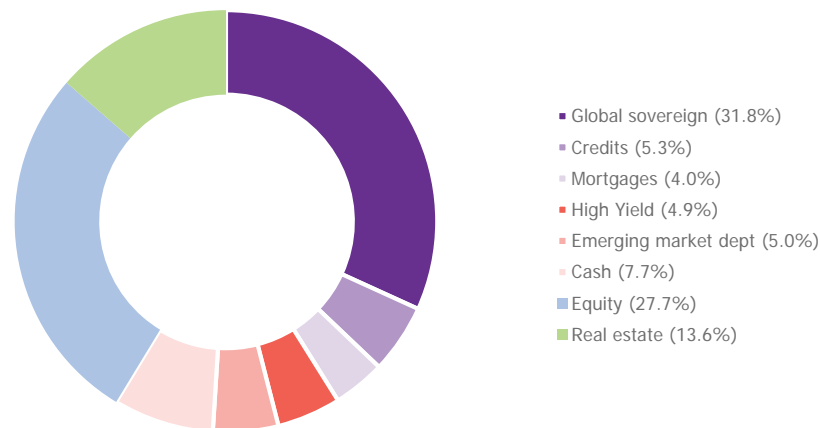
At 31 March 2018, the policy funding ratio of Philips Pensioenfond's was at the position that was required at the time (119.0%). As a consequence, the pension fund no longer had a deficit and could abandon its recovery plan. The pension fund's policy funding ratio then

remained above the required position for the remaining quarters of 2018. However, it once again dropped below the required position at 31 March 2019 (118.7%). As a result the pension fund again has a deficit and is required to submit a recovery plan to the supervisory authority.

8.1.2 Investments

	Year-end 2018	Year-end 2017
Total distribution of investment assets ⁴⁵	18,554	19,486

Actual distribution of portfolio (year-end 2018)

Results of investments	2018	2017
Total return on investments ⁴⁶	-2.4%	5.8%

⁴⁵ The investment assets represent the total investments that are for the pension fund's risk. Note that the total investment assets are not the same as the pension fund's assets. The total net assets represent the total of investments that are for the pension fund's risk, plus claims, prepayments and accrued income and cash and cash equivalents, less other payables (including the premium reserve) and accruals and deferred income.

⁴⁶ The return presented here includes the hedging for interest rate risks, exchange rate risks and inflation risks. Net of hedging for interest rate risks and inflation risks, the total return was 6.4% at year-end 2017 and -2.4% at year-end 2018. The return presented here reflects the reported return, based on actual results. The gross and net returns derived from this reported return are presented in section 2.7.6, 'How the costs of asset management relate to the pension fund's returns and risk profile'.

Overview of the investment policy

The ambition of the investment policy (i.e. its purpose) is to make a significant contribution to achieving a realistic pension: for retired members and non-contributory policyholders this means a pension that increases to reflect price inflation, and for active members it means pension that increases alongside wage inflation. A key factor in realising this ambition is the ability to index the pensions. For the pension fund to be able to index its pensions, its investments need to generate a sufficient return.

During 2018, the strategic distribution across fixed-income securities and variable-yield securities was as described below. The Board believes that this distribution offers a strong possibility of realising the ambition - a realistic pension - without exposing the pension fund to excessive risks. This is based on the scenarios, derived in part from historical data, that the pension fund uses to determine whether the ambition is feasible.

At year-end 2018, the strategic distribution was as follows.

8 57.5% of the pension fund's assets are invested in fixed-income securities.

Mostly, these are relatively 'safe' investments, such as government bonds with a global spread, that go a considerable way to securing a portion of the pension fund's projected future pension payments. The pension fund also invests in more high-risk fixed-income securities, such as corporate bonds and emerging market bonds. The higher risk is balanced by the higher projected returns. Cash is another asset class in the category of fixed-income securities. Cash is invested in capital market funds/loans with very short maturities and strong credit ratings, and therefore has a low risk profile.

9 42.5% of the pension fund's assets are invested in variable-yield securities.

Investments in these more 'high-risk' securities, including equities (shares) and real estate, are intended to achieve a higher return relative to the liabilities

8.1.3 Pensions

Number of members	Year-end 2018	Year-end 2017
Members not yet retired⁴⁷	13,320	13,812
- Flex pension	12,146	12,575
- Flex pension ES	805	828
- Final pay scheme	365	405
- Executives Pension Plan	4	4
Retired members	54,440	55,516
- Retirement pension	36,912	37,648
- Survivor's pension	17,282	17,602
- Orphan's pension	246	266
Non-contributors with vested rights	31,255	30,900
Total	99,015	100,228

Movements in number of members and other data

The pension fund's total number of active members (members who have not yet retired) fell during 2018, from 13,812 to 13,320. This category also includes former employees who are entitled, by reason of disability or a severance scheme, to non-contributory continuation of their pension accrual. The table on the next page shows a breakdown of this category.

⁴⁷ Members with a disability pension (year-end 2018: 770 members) are included in the numbers under 'members not yet retired'.

Number of members not yet retired**End 2018****End 2017**

Employees	12,547	13,002
Former employees with a severance scheme	3	6
Former employees who are disabled	770	804
Total	13,320	13,812

Contributions *Amounts in millions of euro***2018****2017**

Employer's	218	221
Employer's one-off single premium	2	2
Employees' pension plan	17	16
Employees' voluntary insurances	1	1
Total	238	240

Benefit payments *Amounts in millions of euro***2018****2017**

Pensions	660	669
Surrender	0	0
Value transfers, individual	6	3
Total	666	672

Indexations	2018⁴⁸	2017
Members not yet retired, flex pension	0.6%	0%
Members not yet retired, Executives Pension Plan	0.6%	0%
Retired members and non-contributors with vested rights	0.6%	0%

⁴⁸ Indexation in 2018 includes the partial indexation of 0.22% awarded effective 1 April 2018 and the additional indexation of 0.38% effective 1 November 2018.

Colofon

Digitaal jaarverslag

Dit jaarverslag is digitaal beschikbaar op de website van Philips Pensioenfonds. U kunt het downloaden op www.philipspensioenfonds.nl/downloads. Wilt u een digitale versie via e-mail toegestuurd krijgen, neemt u dan contact op met de Klantenservice via het contactformulier op www.philipspensioenfonds.nl/contact

Algemene pensioeninformatie

Heeft u vragen over pensioenzaken? Bel dan tussen 9.00 en 17.00 uur met de Klantenservice van Philips Pensioenfonds via +31 (0)30 – 277 56 40. U kunt ook een bericht sturen aan de Klantenservice via het contactformulier www.philipspensioenfonds.nl/contact. Voor meer informatie kunt u ook onze website bezoeken: www.philipspensioenfonds.nl

Bezoekadres

Noordweg Noord 150

3704 JG ZEIST

Postadres

Postbus 716

3700 AS ZEIST

Postadres Bestuursbureau en Algemeen Bestuur

Postbus 80031

5600 JZ EINDHOVEN

E-mailadres Bestuursbureau en Algemeen Bestuur

algemeenbestuur.ppf@philips.com

Redactie

Stichting Philips Pensioenfonds

Copyright © Stichting Philips Pensioenfonds